

GOVERNMENT OF INDIA

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY**

New Acc. 8731

CALL No. RJP4K Hem-Ban

D.G.A. 79.

DEŚINAMAMĀLĀ

1877

THE
DEŚĪNĀMAMĀLĀ
OF
HEMACANDRA

Edited with the help of two MSS. and Pischel's Edition of 1880 with an Introduction,
Index to the Text and Commentary and English translation of the Text and Extracts
from the Commentary of Hemachandra with a complete Glossary of Deśī
words from all sources with references, derivation and meanings

BY

MURALYDHAR BANERJEE, M.A.,

Late Principal, Sanskrit College, Calcutta ; Lecturer in Sanskrit and Prakrit,
Calcutta University

3731

PART I—TEXT WITH READINGS, INTRODUCTION AND INDEX OF WORDS.

PUBLISHED BY THE
UNIVERSITY OF CALCUTTA

R $\frac{JPr4k}{Hem/Ban}$

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. .... 8731 .....

Date ..... 17. 4. 57. ....

Call No. .... R Jpr 4k .....

Hem/Ban

PRINTED BY BHUPENDRALAL BANERJI

AT THE CALCUTTA UNIVERSITY PRESS, SENATE HOUSE, CALCUTTA

Reg. No. 4B—May, 1981—E.

PREFACE

1. BASIS OF THE TEXT.

This edition of Hemacandra's *Deśināmamālā* is based on the following two MSS. secured by Pandit Hara Govinda Das T. Seth.

A. A MSS. from Bhavnagar Jaina Sangha Bhandar obtained through Seth Kuvarji Anandji. Folios 79.

It contains the text and commentary of Hemacandra's *Deśināmamālā* and was copied in Samvat 1658 by Sri Jina Candra Sūri in Rājanagara (Ahmedabad) as the following extract will show :—

संवत् १६५८ वर्षे श्रीराजनगरे श्रीस्वरतर गच्छे । श्रीजिनभद्रसूरि
श्रीजिनचंद्रसूरि श्रीजिनसमुद्रसूरि श्रीजिनहंससूरि पट्ट पूर्वाचल चूलिका
लब्धारसार सहस्रकरावतार श्रीजिन माणिक्य सूरि पट्टे युगप्रधान श्रीजिनचंद्र
सूरिभिः श्रीहेमदेशीनाममाला-सुत्रं वृत्तिशालेखिषाताम् ॥ शुभं भवतु ॥

B. A MSS. from Patan Bhandar, Gujrat, obtained through Pannayas Sri Bhakitvijayji. Folios 72.

It was copied in Samvat 1660 by Krishnadas at Sali as will be seen from the following extract :—

संवत् १६६० वर्षे शावणवदि ५ तथै वार भोमे लक्षतं साली वास्तव्यं मृद-
जातीय लक्षतं पंड्या नारायणिसुत कण्णदास । शुभं भवतु । कल्याण-
मस्तु । श्रीरस्तु ॥

C. Pischel's Edition of 1880. In the foot-notes to the Text the readings of Pischel's Edition are marked by C and wherever they have seemed preferable to the readings of MSS. A and B they have been adopted in the Text.

2. PLAN OF THE WORK.

According to the scheme sanctioned the present edition of the Deśināmamālā consists of the following parts :—

PART I (Volume I).

1. A critical edition of the text and commentary of the Deśināmamālā of Hemacandra with an Introduction.
2. Index to the text and commentary.

PART II (Volume II).

1. An English translation of the text and extracts from Hemacandra's Commentary.

2. Appendix to Part II.—A complete Glossary of Deśī words found not only in the Deśināmamālā but in Prakrit literature generally with references, derivation and meanings in English of each word.

It is an entirely original work and a contribution to the Philology of the modern Indo-Aryan Vernaculars.

3. SHARE OF WORK OF THE EDITOR, OF PANDIT HARA GOVINDA DAS T. SETH AND THE ASSISTANTS IN THE PREPARATION OF THE DIFFERENT PARTS.

Part I.

My esteemed friend and colleague, Pandit Hara Govinda Das T. Seth has helped in selecting the readings of the text from the MSS. and from Pischel's edition. Pandit Virabhadra Vyakaranatirtha as an Assistant prepared the press copy of the text and the Index. Mr. Prabhatkumar Mukherjee, M.A., as an Assistant has corrected the proofs. He has also collected some materials for the Introduction and prepared the lists of Improved readings of the Gāthās in the commentary and of Corrections. I am responsible

for the plan of the work and its execution and for the views contained in the Introduction. Mr. Bhudharchandra Bhattacharyya, M.A., and Mr. Prabhatkumar Mukherjee, M.A., both as Assistants, helped me in revising the Index.

Part II.

Mr. Bhudharchandra Bhattacharyya helped me in translating the text and extracts from Hemacandra's Commentary and Mr. Prabhatkumar Mukherjee in revising the translation. Mr. Prabhatkumar Mukherjee also collected materials for and prepared the complete Glossary of Deśī words forming Appendix to this part under my supervision.

I offer my hearty thanks to all these gentlemen for the help they have rendered in the preparation of the work.

CALCUTTA,
31st July, 1930. }

MURALYDHAR BANERJEE.

CONTENTS

	PAGE
Preface	v
Sanskrit Transliteration	xi
Introduction	xiii
Appendix to the Introduction :—List of Improved readings of the illustrative Gāthās	liii
List of corrections	1-6
Text and Commentary	1-258
Index of words	1-72

—

2	...	...	...	...
3	...	...	...	...
4	...	...	...	...
5	...	...	...	...
6	...	...	...	...
7	...	...	...	...
8	...	...	...	...
9	...	...	...	...
10	...	...	...	...
11	...	...	...	...
12	...	...	...	...
13	...	...	...	...
14	...	...	...	...
15	...	...	...	...
16	...	...	...	...
17	...	...	...	...
18	...	...	...	...
19	...	...	...	...
20	...	...	...	...
21	...	...	...	...
22	...	...	...	...
23	...	...	...	...
24	...	...	...	...
25	...	...	...	...
26	...	...	...	...
27	...	...	...	...
28	...	...	...	...
29	...	...	...	...
30	...	...	...	...
31	...	...	...	...
32	...	...	...	...
33	...	...	...	...
34	...	...	...	...
35	...	...	...	...
36	...	...	...	...
37	...	...	...	...
38	...	...	...	...
39	...	...	...	...
40	...	...	...	...
41	...	...	...	...
42	...	...	...	...
43	...	...	...	...
44	...	...	...	...
45	...	...	...	...
46	...	...	...	...
47	...	...	...	...
48	...	...	...	...
49	...	...	...	...
50	...	...	...	...
51	...	...	...	...
52	...	...	...	...
53	...	...	...	...
54	...	...	...	...
55	...	...	...	...
56	...	...	...	...
57	...	...	...	...
58	...	...	...	...
59	...	...	...	...
60	...	...	...	...
61	...	...	...	...
62	...	...	...	...
63	...	...	...	...
64	...	...	...	...
65	...	...	...	...
66	...	...	...	...
67	...	...	...	...
68	...	...	...	...
69	...	...	...	...
70	...	...	...	...
71	...	...	...	...
72	...	...	...	...
73	...	...	...	...
74	...	...	...	...
75	...	...	...	...
76	...	...	...	...
77	...	...	...	...
78	...	...	...	...
79	...	...	...	...
80	...	...	...	...
81	...	...	...	...
82	...	...	...	...
83	...	...	...	...
84	...	...	...	...
85	...	...	...	...
86	...	...	...	...
87	...	...	...	...
88	...	...	...	...
89	...	...	...	...
90	...	...	...	...
91	...	...	...	...
92	...	...	...	...
93	...	...	...	...
94	...	...	...	...
95	...	...	...	...
96	...	...	...	...
97	...	...	...	...
98	...	...	...	...
99	...	...	...	...
100	...	...	...	...

TRANSLITERATION OF SANSKRIT LETTERS. ADOPTED.

अ	A	a
आ	Ā	ā
इ	I	i
ई	Ī	ī
उ	U	u
ऊ	Ū	ū
ऋ	R̥	r̥
ॠ	R̄	r̄
ऌ	Ḷ	ḷ
ॡ	L̄	l̄
ए	E	e
ऐ	AI	ai
ओ	O	o
औ	AU	au
क	K	k
ख	KH	kh
ग	G	g
घ	GH	gh
ङ	Ṇ	ṇ
च	C	c
छ	CH	ch
ज	J	j

झ	JH	jh
ञ	Ñ	ñ
ट	Ṭ	ṭ
ठ	ṬH	ṭh
ड	Ḍ	ḍ
ढ	ḌH	ḍh
ण	Ṇ	ṇ
त	T	t
थ	TH	th
द	D	d
ध	DH	dh
न	N	n
प	P	p
फ	PH	ph
ब	B	b
भ	BH	bh
म	M	m
य	Y	y
र	R	r
ल	L	l
व	V	v
श	Ś	ś

ष	Ṣ	ṣ	⌋ (Upadhmaniya)	ḥ
स	S	s	× (Jivāmūṭiya)	ḥ
ह	H	h	₣ (Avagraha)	,
ळ	L	ḷ	(Udātta)	ˊ
˙ (Anusvāra)		m̐	ˋ (Svarita)	ˋ
◌̣ (Anunāsika)		m̐	— (Anudātta)	
: (Visarga)		ḥ		

INTRODUCTION

SECTION I

ORIGIN OF PRAKRIT AND DEŚI WORDS.

Prakrit grammarians regard Prakrit to be derived from Sanskrit. Prākṛta is explained as a language having a Prakṛti or source which, in this case, is taken to be Sanskrit.¹ Commentators on Poetics also subscribe to this view.² This view, however, is disputed by some Indian writers. Vākpatirāja (8th Century A.D.)³ states—"All the speeches enter into it (Prakrit) and come out of it just as all waters fall into the Ocean and come out of it."⁴ Namisādhu, a Jaina

¹ प्रकृतिः संस्कृतं तव भवं तत आगतं वा प्राकृतम्
Siddha Hemacandra, 8. 1. 1.

प्रकृतिः संस्कृतं तव भवं प्राकृतमुच्यते
Mārkaṇḍeya—Prākṛtasarvasva, p. 1.

प्रकृतेः संस्कृतायास्तु विकृतिः प्राकृती मता
Sadbhāṣācandrikā.

प्रकृतिः संस्कृतं तव भवत्वात् प्राकृतं श्रूयम्
Prākṛtacandrikā quoted in Peterson's Third Report 343-7.

प्राकृतस्य तु सत्यमेव संस्कृतं योनिः

Prākṛtasañjivani quoted by Vāsudeva in his
Commentary on Karpūramañjarī, 9. 11. ed. Bombay. Cf. Pischel's Gram-
matik der Prakrit-Sprachen, §1.

² प्रकृतेरागतं प्राकृतं प्रकृतिः संस्कृतम्
Dhvanika on Daśarūpaka, 2. 64.

प्रकृतेः संस्कृतादागतं प्राकृतम्
Simhadevāgni on Vāgbhaṭālaṅkāra, 2. 2.

संस्कृतश्रुपायाः प्रकृतेरुत्पन्नत्वात् प्राकृतम्
Premacandra Tarkavāgīśa on Kāvyaadarśa, 1. 18.

³ Gaudavaho, ed. S. P. Pandit, Introduction, p. 100.

⁴ सयलाशो इमं वाया विसंति एतो य शे'ति वायाशो ।

ए'ति समुद्' शिव शे'ति सायराशो शिव जलार' ॥

Ibid, sl. 93.

scholar, (11th Century A.D.),¹ commenting on a sloka² of Rudraṭa's Kāvyaḷaṅkāra writes as follows :—

“To explain Prākṛta—Prakṛti is a natural use of speech made by all beings of the world which is not refined by Grammar, Rhetoric etc.; and a speech derived from Prakṛti or Prakṛti itself is Prākṛta. Or from the saying, “The Ardhamāgadhi speech of the gods is composed in the Prākṛta of the Ṛṣis, Prākṛta means ‘first produced’ (prāk kṛta)—it is the speech easily intelligible to children and women and the source of all other speeches. It is of a homogeneous character like rain falling from the clouds; the same speech being distributed in various countries and being specialised by refinement is later differentiated into Sanskrit and other speeches. For this reason, the author of the text first mentions Prākṛta and then Saṁskṛta and other speeches. It is called Saṁskṛta on account of being refined by Pāṇini and others in the rules of their Grammar.”³

Hemacandra, following other Prākṛit grammarians in his grammar maintains Prākṛta to be derived from

¹ Namisādhu finished his Commentary in Samvat 1125 i.e., 1069 A.D.

पञ्चविंशतिसंयुक्तेरेकादशसमाश्रितैः ।

विक्रमात् समतिक्रान्तैः प्रावृषीदं समर्थितम् ॥

Jacobi Bhavisayattakahā, p. 174.

Quoted by Gune Bhavisayattakahā, Intro., p. 57.

² Vāgbhaṭṭaḷaṅkāra, 2. 12.

³ “प्राकृतैति—सकलजगज्जनूनां व्याकरणादिभिरनाहितसंस्कारः सृज्यो वचनव्यापारः प्रकृतिः, तत्र भवं सैव वा प्राकृतम् । ‘आरिसवयणे सिंह’ देवाणं अहमागहा वाणी’ इत्यादिवचनाद् वा प्राक् पूर्वं कृतं प्राकृतं बालमहिलादिसुबोधं सकलभाषानिवन्धनभूतं वचनमुच्यते । मेघनिर्मुक्तजलम् इवैकस्वरूपं तदेव च दिशविशेषात् संस्कारकरणाच्च समासादितं विशेषं सत् संस्कृताद्युत्तरविभेदानाश्रयितं, अतएव शास्त्रकृता प्राकृतमादौ निर्दिष्टं तदनु संस्कृतादीनि । पाणिन्यादिव्याकरणीयदितशब्दलक्षणेन संस्करणत् संस्कृतमुच्यते ।”

Saṃskṛta.¹ In his later work the Kāvyaṇuśāsana² he arrives at the very opposite stand-point maintained by Vākpatirāja and Namisādhū and speaks of the speech of Jina "as not artificial, as sweet-worded and as transformed into all other speeches."³ In his Deśināmamālā which was written after his grammar and the Kāvyaṇuśāsana⁴ he maintains the same view. In the opening stanza of the Deśināmamālā he salutes the speech of Jina (*i.e.*, Ardhamāgadhī Prākṛta) as the origin of all other speeches. In support of his view that Ardhamāgadhī has developed into all other speeches, in the Commentary on it he quotes a stanza already quoted in the Kāvyaṇuśāsana— "The speech of Jina was understood by the Gods as divine speech, by men as human speech, by Śavaras as Śāvāri speech and by the brutes as their own speech." It is also possible Hemacandra as a pious Jainā held this view even when he wrote his grammar in which, however, he adopted the stand-point of Sanskrit origin of Prakrit for convenience of treatment.

Indian writers on Prakrit Grammar and Lexicography and Rhetoric adopt a threefold classification of Prakrit. Though

¹ See above, p. xv footnote no. 1.

² That 'Siddha Hemacandra' is an earlier production is clear from its mention in the Kāvyaṇuśāsana (ed. Kāvyaṇuśāsana 70.) p. 2 Sloka 2 'शब्दानुशासनेऽ-
स्माभिः साध्वी, वाची विवेचिताः ।'

³ अक्षयिन्स्वादुपदां परमाधीभिर्वायिनीम् ।

सर्वभाषापरिणतां जैनीं वाचमुपायते ॥ Kāvyaṇuśāsana, p. 1., sl. 1.

In the Commentary on it Hemacandra seems to follow Namisādhū in regarding Prakrit to be 'of a homogeneous character like rain falling from the clouds.' (एकवृत्ता हि भगवतोऽर्जुनागधीभाषा वारिद्विमुक्तवारिवदाश्रयादुत्पत्तया परिणमति ।)

* Mention is made of Siddha Hemacandra and Kāvyaṇuśāsana in Deśināmamālā, I. 3. Com,

they employ slightly different phraseology to express these classes the following names¹ are generally accepted, *viz.*, (1) Tatsama, (2) Tadbhava, (3) Deśi.

This classification is evidently based on the orthodox view of the origin of Prakrit from Sanskrit. Accordingly the word 'Tat' in the first two classes means Sanskrit and these two classes respectively denote (1) Prakrit words borrowed from Sanskrit without any change of form, and (2) Prakrit words borrowed from Sanskrit with change of form. The third class denotes those words which cannot be derived from Sanskrit and are supposed to belong to different provinces. It may be translated as 'provincial.'

Hemacandra defines Deśi to be "such words as are not derived by the rules of his grammar and even when derived are not current in Sanskrit dictionaries nor can be derived by any 'gauṇī lakṣaṇā,' *i. e.*, the metaphorical use of words."² Such words are further defined as "not including all provincial dialectical words but only such Prakrit words as are current through ages without beginning."³

Let us now take up the views of the modern Orientalists on the origin of Prakrit and Deśi words.

The Rev. R. Caldwell, in his *Comparative Grammar of the Dravidian languages* (Longmans, London, 1856) tries to explain the origin of the Northern Indian Vernaculars by the influence of the Scythian and the Dravidian languages over Sanskrit when the Aryan settlers first mixed with the Non-Aryans in Northern India. "According

¹ The equivalent terms for the three classes are: (1) Tatsama, Saṁskṛtasama, Tattulya, Samānaśabda; (2) Tadbhava, Saṁskṛtabhava, Saṁskṛtayoni, Tajja, Vibhraṣṭa; (3) Deśi, Deśiprasiddha, Deśimata; for full reference see *Grammatik der Prakrit-Sprachen*, Strassburg (1900), §8.

² Deśināmāmālā, present Ed., p. 1, 3.

³ *Op. cit.*, p. 1, 4.

to this theory," he writes, "the grammatical structure of the spoken idioms of Northern India was from the first and always continued to be, in the main, Scythian; and a change which took place when Sanskrit acquired the predominance as the Aryans gradually extended their conquests and their colonies, was rather a change of vocabulary than of grammar,—a change not so much in the arrangement and vital spirit as in the material of the language."¹

Rev. Caldwell not only considers the morphology of the Northern Indian Vernaculars as of Non-Aryan origin but he discovers many Dravidian words even in Sanskrit Vocabulary.² He gives a list of thirty-seven Sanskrit words which he regards as certainly borrowed from the Dravidian tongues. Of these 'atavi' (forest), ambā (mother) 'kalā' (fine art), 'śava' (corpse), 'nānā' (several), 'nīra' (water), 'bhaj' (to share) and 'mīna' (fish) may be mentioned as examples. Whether such words were naturalised in Sanskrit from the Dravidian tongues or borrowed from Sanskrit by those languages remains an open question. That these words are a property of Sanskrit may be proved by literary evidence of more than two thousand years but we possess no literary evidence of their existence in any of the Dravidian tongues even approaching the earlier centuries of the Christian era.

To meet this extreme view it is but enough to refer to the Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India by Mr. J. Beames (1872), the three volumes of which work are a reasoned refutation of the view of the Dravidian Origin of the Northern Indian Vernaculars held by Rev. Caldwell and his followers. Mr. Beames shows that this

¹ Comparative Grammar of the Dravidian Languages, p. 37.

² *Ibid.*, pp. 439-48.

view is untenable because it is geographically, historically and philologically impossible and absurd. The Dravidians were separated from the Aryan Colonists of Northern India by the Mundas lying between both and any borrowing by the Aryans from the Dravidians instead of from the Mundas with whom they came in direct contact is geographically impossible. It is also historically impossible. We must first answer the question when did the Aryans first come in to contact with the Dravidians? Was it in the Vedic age? Or after the Mahomedan Conquest? If it was in the Vedic age then how can the Prakrit dialects, the vernaculars of Northern India of the intermediate period and of which we possess literary records in the Pali literature, in the Jaina canonical literature and the Asoka inscriptions preceding the birth of Christ by several centuries and which are the immediate predecessors in the line of descent of the modern vernaculars of Northern India—show a synthetic and inflexional structure like the Sanskrit? They ought to have shown an analytical structure like the modern vernaculars of Northern India which is ascribed to the influence of the Dravidian tongue. Are we to suppose then that the Dravidian invasion of Northern India took place from the country of Tamil and Telugu speaking races about the time of the Mahomedan invasion or a little before it in order to give birth to the modern vernaculars of Northern India which show an analytical structure? It is also philologically impossible. The Dravidian family of languages are agglutinative while the modern vernaculars of Northern India, show an analytical structure in some respects still retaining their inflectional character. They substitute for some case-affixes and tense-affixes independent words which are inflected but they show no sign of agglutination like the Dravidian languages. How is the descent of an analytical

language still retaining its inflexional character from an agglutinative family philologically possible? Where is the precedent or analogy for it? Is it not more reasonable to suppose that the modern Indo-Aryan vernaculars are the lineal descendants of the Prakrits which are mainly synthetic and inflexional but sometimes show an analytical tendency which has fully developed in their next stage which is represented by the Modern Indian Vernaculars?

So long as a linguistic phenomenon can be accounted for by the laws of internal development of a language there is no justification for ascribing it to extraneous influences. The development of analytical character is only a stage in the development of synthetical languages and is found where synthetic families of languages have been in existence. An exact parallel to the development of the analytical modern Indo-Aryan vernaculars from the Synthetic Prakrits and Sanskrit¹ is found in the development of the Romance languages—Italian, French, Spanish and Portuguese from Latin. If this is possible in Europe purely by a power of internal development why in India to explain the same phenomenon the influence of Non-Aryan languages should be considered as necessary, is not comprehensible.

Mr. M. Collins, in his remarks on "The Sanskritic elements in the Vocabularies of the Dravidian Languages" by S. A. Pillai, detects a Dravidic substratum in the structure of languages of Northern India as would be seen from the following extract :—

"These borrowings (*i.e.*, from Sanskrit) whatever modifications they may present, affect only the vocabulary. In structure the Dravidian languages of the South have

¹ By Sanskrit is meant here the spoken Vedic, the proto-type of Sanskrit.

remained true to the old type. With the race or races who occupied the greater portion of Northern India in primitive times the case is different. These came at a very early period into direct contact with the encroaching Aryans, and here we find a state of things quite analogous to that which obtained in those parts of Europe into which Roman soldiers and Roman settlers successfully penetrated. The Romance languages may well be called Prakrits of Latin, and there can be little doubt that the history of these new languages in Europe is closely akin to that of the rise of the Middle Indian languages of India. In each case a period of more or less complete bilingualism must have preceded the establishment of the supremacy of the invading speech; and in each case the victorious language emerged greatly modified by the speech habits of the invaded areas. In Prakrits and in the Romance languages the local sounds, the local idioms, the local sentence-structure made their influence felt upon the adopted speech."¹ In support of his statement, Mr. M. Collins gives certain resemblances which, he adds, amongst others point unmistakably to the existence of a Dravidic substratum in the languages of Northern India.

Mr. Bejaychandra Majumdar, in his "History of the Bengali Language" adopts this view of Dravidian influence both in phonology and morphology of Bengali. He writes— "such an eminent scholar as Sir Ramkrishna Gopal Bhandarkar considers such changes in the oldest known Prakrit as ধম্মো for ধর্ম্ম, সঙ্কল্পো for সঙ্কল্প, সিলোক for শ্লোক etc., to be due to the natural vocal tendencies of the Aryan speakers themselves. Explanation for these changes was not

¹ Remarks of Mr. M. Collins quoted by S. A. Pillai, M.A., L. T. in his Dravidic Studies No. III—"The Sanskritic elements in the Vocabularies of the Dravidian Languages" (1919), pp. 56-57.

sought outside the mouth of the speakers as the influence of the Dravidians who now reside far away from the limits of Northern India could not be thought of forty years ago, when the Wilson Philological Lectures were delivered. In fact the Dravidians could once be the neighbours of the Aryans in the Northern country did not suggest to the scholars. I have mentioned before that according to the Dravidian traditions, all the dominant tribes of South India migrated from Northern Provinces to Peninsular India. It is a distinct and a definite characteristic of essential nature, in the Tamil language, that an initial of a word can never be formed of double consonants and compound letters formed of consonants of different varga can occur nowhere in a word. If we refer the change under consideration to essential peculiarities of the Tamil Speech, our problem is secured. Compounding of r with m as in dharma and l with p as in Saṃkalpa cannot be tolerated according to this rule, and to maintain the long sounds of the compound letters in question, the very letters have to be doubled.....

When by about 1865 Bishop Caldwell suggested that the Tamil 'ஃ' as dative denoting suffix was identical with Oriya 'ଦ', Bengali 'ଦେ' and Hindi 'दे' denoting exactly the dative case, a host of critics rose up to throw away the right suggestion of the Bishop."¹

The fault of such arguments is that they prove too much. If the Dravidian people could influence the speakers of the Aryan speeches in 'dim past' to such an extent why do we not find its trace in Vedic language when they first came in contact with the Aryans in Northern India and why the letter changes, borrowings of vocables and the analytical phenomena first appear in the Prakrits—and more conspi-

¹ B. C. Majumdar, History of the Bengali Language pp. 58-59.

cuously in the modern Indo-Aryan Vernaculars—long after the Dravidians had migrated to the Southern Peninsula has not been answered either by Mr. Collins or Mr. Majumdar. Moreover why the agglutinated elements as soon as they are joined to the roots and bases of the modern Indo-Aryan vernaculars are changed into suffixes and some times add new suffixes to them showing thereby the inflexional character of these languages unaffected by the incorporation of these elements has not yet been explained by the advocates of Dravidian influence on these Aryan Vernaculars.

Dr. Suniti Kumar Chatterji in "The Origin and Development of the Bengali Language" (Calcutta, 1926) is more discriminating in adopting the view of the Dravidian substratum in the modern Indo-Aryan vernaculars. He suggests that the dative suffix 'ke' of Bengali can be either 'kr̥ta' or 'kaksa' in the locative. It is not unlikely that the two postpositional words have converged into this one form. In the plural of the dative তাদেরকে (to them) we can see that an analysis into *tasya + ādi + Kera + Kakṣe* or into + 'Kr̥te' is equally possible. Thus he derives the suffix 'Ke' from both or either of the two Aryan words 'Kr̥te' and 'Kakṣe' and not from the Dravidian 'Ku.'¹

Again he remarks, "The case suffixes and post positions are placed after the noun of multitude agglutinated and this system has its parallel in the agglutinative system of Dravidian, *e. g.*, মানুষগুলোকে (to men) cf. Tamil 'manindangalukku.' Here of course we have only a fortuitous resemblance, there being no genetic connection between the very late Indo-Aryan 'gula-ke' and the Dravidian 'gal-ukku.'"²

¹ S. K. Chatterji, "The Origin and Development of the Bengali Language," Vol. II, pp. 61-762.

² *Ibid.*, Vol II, p. 733.

Elsewhere he writes, "The above are cases where we can look for Dravidian influence in the inherent principle of formation only quite legitimately. But in the development of NIA. post positions and affixes which took place towards the end of the first millennium A. C. and in the first Century of second millennium it would be too much to expect direct borrowing from Dravidian or building up on the model of Dravidian, as it has been suggested in a number of cases by various scholars." ¹

Here Dr. Chatterji admits the force of the objection that such borrowings are historically impossible and are nothing but instances of accidental coincidence.

The origin of the Prakrits and of their offspring—the Northern Indian Vernaculars Beames finds in the spoken Sanskrit as distinguished from the literary and to this he applies the term Middle Aryan.

Taking up the same line of investigation Dr. J. Muir thus sums up the views of German scholars on the question of Sanskrit being a vernacular from which the Prakrits have later developed.

"It appears from the passages cited from the works of Professors Lassen and Benfey, that these distinguished scholars assume that Sanskrit (by which, no doubt, must be understood, a language, in some respects different from the later Sanskrit and more akin to the Vedic dialect) was once a spoken tongue regarding this as a fact which admits of no question. While Professor Weber is of opinion that the only Indo-Aryan speech which existed at the very early period to which I refer had not yet been developed into Sanskrit but was still a vernacular tongue." ²

¹ S. K. Chatterji, "The Origin and Development of the Bengali Language," Vol. I, p. 173.

² The Original Sanskrit Texts (1874), Vol. II, p. 144.

Weber's own words¹ have thus been translated by Muir—"In its earliest period the Indo-Aryan speech had not yet become Sanskrit, *i.e.*, the language of the cultivated men, but remained still a vernacular tongue, whilst in its second period the people spoke not Sanskrit but Prakritic dialects which had been developed out of the ancient Indo-Aryan vernacular contemporaneously with Sanskrit."

The views of modern scholars on the origin of Deśyas are given below :

Beames gives the following account of the Deśajas :—

"Deśajas are those words which cannot be derived from any Sanskrit word and are therefore considered to have been borrowed from the aborigines of the country or invented by the Aryans in post-Sanskritic times."²

A. F. R. Hoernle writes³ :

"...Native grammarians add the Desya as a third division to the 'tatsama' and 'tadbhava.' The term Desya means lit. belonging to the country, *i.e.*, *provincial* or perhaps *aboriginal*. They designate by this name all these words which they are unable to derive satisfactorily to themselves from some Sanskrit word and therefore consider to have had their origin in the country (*i.e.*, *rural* or *provincial*). In what way exactly they suppose them to have originated is not clear; namely whether borrowed from the aborigines or invented by the rustic Aryans themselves in Post-Sanskritic times (Beames, I, p. 12) or so corrupted by their common parlance from a Skr. original as to make them unrecognisable. The last seems to

¹ Indische Literaturgeschichte, p. 1.

² Beames, 'A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India' Vol. I, p. 12.

³ 'A Comparative Grammar of the Gaudian Languages' (1880) Introduction, pp. xxxix—xl.

me the most probable, to judge from the sentiment of modern Pandits on the subject. The results of modern research tend towards diminishing the number of these *desya* words, by discovering, through means unknown to native grammarians, their real origin and tracing them back to Prakrit and Sanskrit. In so far, they make in support of the opinion of those grammarians. But the question whether they are or are not Aryan, is by no means decided thereby. A word may be Prakritic or Sanskritic and yet may not be Aryan. Whatever non-Aryan elements there may be in the Indo-Aryan languages, they must have been incorporated in the earliest times, *i.e.*, at the period when Paśāci and the ancient Apabhramsa were spoken by the subject aborigines and their Aryan conquerors respectively¹ and when old Sanskrit was the Aryan high language; a period which was anterior to that of what is now commonly called (classical) Sanskrit...."

Sir R. G. Bhandarkar defines Deśajas "as such as cannot be derived from Sanskrit and must be referred to another source."² Later he definitely speaks of them as coming from the languages of the aborigines:—"Still a Desi element in

¹ According to Hoernle the Aryan vernaculars in the mouth of the aborigines who fell under the domination of the Aryans, were distorted into Paśāci. And the speech of the Aryans resulting from the assimilation of the Dravidian elements caused by the amalgamation of the aborigines with the Aryans, was the Apabhramśa dialect. Thus Paśāci and Apabhramśa are the vernaculars of the Aryans as spoken by the aborigines and by themselves respectively. This view of the origin of these two Prakrit dialects from the contact of the Aryans and the aborigines in the earliest times is not accepted by Sir Grierson who regards them as much of Aryan origin as other Prakrit dialects and Apabhramśa, instead of being one of the earliest Prakrits—the latest phase of the different provincial Prakrits. The latter view is more consistent with the linguistic facts.

Bhandarkar, 'Wilson Philological Lectures (1914,) p. 106.

the Prakrits and Vernaculars must be admitted. These words have come into the dialects from the languages of the aborigines whom the Aryans conquered.”¹

Dr. P. D. Gune admits that some of the Deśi words collected in the Pāīalacchināmamālā and the Deśināmamālā are “of other than Sanskrit extraction” and “some of the words are clearly Dravidian.”²

The views of Sir George Grierson on the origin of Prakrit and its different elements best accord with the linguistic facts preserved in the literary Prakrits and in the modern Indo-Aryan Vernaculars. He considers Classical Sanskrit, including Vedic of which it is a lineal descendant, to be derived from one of the “Primary Prakrit dialects” of the Vedic age, “but fixed in its existing form by the labours of grammarians which may be said to have culminated in the work of Pāṇini about the year 350 B. C.” These Primary Prakrits are now lost, not being preserved in literature. Out of these arose the literary Prakrits—the earliest specimens of which are Pali, Jaina Ardhamaṅgadhī, the edicts of Aśoka—and the middle stage of which is represented by the Prakrit dialects of the Dramas and Jaina Mahārāṣṭrī—and the last stage of which is to be found in the literary Apabhraṃśas. All these he calls the Secondary Prakrits. Then by an extension of the term, the modern Aryan vernaculars that arose about the 10th century A. D. from the local Apabhraṃśas are called by him the Tertiary Prakrits.³

Speaking of the Deśya words Sir George Grierson writes :—

“Another class of words is also to be mentioned, the so-called “Deśya” or ‘local’ words of the Indian Gram-

¹ *Ibid* p. 108.

² Gune, ‘Introduction to Comparative Philology,’ p. 221.

³ Grierson, ‘The Linguistic Survey of India,’ Vol. I, pp. 127-28.

marians. It included all words which the grammarians were unable to refer to Sanskrit, simply through the ignorance of the writers who catalogued them. Modern scholars can refer most of these to Sanskrit like any other Tadbhavas. A few others are words borrowed from Munda or Dravidian languages. The great majority are however words derived from dialects of the Primary Prakrits which were not that from which Classical Sanskrit has descended. They are the true Tadbhavas although not in the sense given to that word by Indian grammarians, in whose philosophy the existence of such ancient dialects was not dreamed of. These Deśya words were local dialectic forms, and as might be expected, are found most commonly in literary works hailing from countries like Gujarat, far away from the natural home of Classical Sanskrit the 'Madhyadeśa'. For our purpose they may be considered as identical with Tadbhavas."¹

Sir George Grierson thus regards the Prakrits preserved in literature as not derived from Sanskrit, Classical or Vedic, but from the Primary Prakrits by which he means the spoken Aryan dialects of the Vedic age, from one of which Vedic and Classical Sanskrit were developed by literary culture. The Deśi words are derived from the spoken dialects of other provinces lying round 'Madhyadeśa' the home of Vedic and Classical Sanskrit in which these provincial words did not find any place. A majority of these words may be called 'Tadbhavas' if 'Tat' is here taken to mean the Primary Prakrits instead of Sanskrit, though a few of these may have been borrowed from Munda or Dravidian.

That the orthodox view of the origin of Prakrit from Sanskrit is untenable and both Sanskrit and the Prakrits are

¹ Grierson, 'The Linguistic Survey of India,' Vol. I, pp. 127-28. Also Languages of India in the Census Report of India, 1901, pp. 159-60.

derived from earlier Prakrits is a conclusion which seems inevitable from the following considerations :—

1. Literary languages are always and everywhere developed from spoken, popular dialects by literary culture and become at last fixed and stereotyped by grammar. Spoken dialects may be compared to a flowing stream—constantly changing in successive generations. Literary languages may be compared to branches or canals issuing out of it—in which the flow of the current has been arrested by dams and anicuts built across, causing the water to stagnate in the bed. The literary languages being thus separated from the parent stream of the spoken dialects gradually diverge from them—and at last their difference from the spoken dialects becomes so great that they cease to be intelligible to the common people speaking the popular dialects. Language being a creation of society to serve the purpose of communication of thoughts among its members, when a literary language owing to its divergence from the popular speech ceases to be intelligible to the people—it is discarded and becomes a dead language. The need is then felt for creating new literary languages which arise from the stream of popular dialects intelligible to the people of those particular ages and after a short career die again like their predecessors. The history of the origin of Sanskrit, Prakrit and the modern Indo-Aryan vernaculars illustrates this law of development of spoken and literary languages. The Indo-Aryan vernaculars of the successive ages, the spoken Prakrits form the everflowing parent stream. The literary languages of those ages—Vedic, Classical Sanskrit, Pali, Ardhamagadhi, the Prakrit dialects of the plays, the literary Apabhraṃśas, the modern Aryan vernaculars of India in their literary forms—were all created successively from the spoken Prakrits of their own ages of the different provinces when the older

literary languages became unintelligible and dead. Thus the new science of Comparative Philology confirms the view of Vākpatirājā and Namisādhu expressed more than a millennium ago that the spoken Prakrits are the source of the literary languages.

2. The presence of Prakritisms in the Vedas proves that there were spoken Prakrits even in the Vedic age which have been lost not being preserved in literature and the later literary Prakrits must have been descended from these earlier spoken Prakrits and not from Vedic which is a literary language nor from the later Classical Sanskrit, the divergence from which of the literary Prakrits is much greater than from the Vedic Sanskrit. These Prakritisms and affinities with Prakrit in the Vedas form a vast field of research and cannot be dealt with here and so are reserved for the second volume of this work.

3. Tadbhava words differ from Tatsamas in three respects. First, by absence of certain letters found in the Sanskrit form. Second, by presence of certain other letters in place of those found in the Sanskrit form. Third, by the presence of additional letters not found in the Sanskrit form. The first class of difference is called by Prakrit grammarians 'lopa' or elision, the second is called 'varṇādeśa' or substitution of letters, the third 'varṇāgama' or augment. As descriptions of purely grammatical processes without any reference to historical transformation, or geneology of words, the terms may be allowed. But if they are taken to mean a historical transformation of words from pre-existent Sanskrit into Prakrit arising in course of time they are not an exact representation of facts and are open to objection. Regarding 'lopa' it may be said, there are varying degrees of it found in the Tadbhavas—from slight decay as in the Aśoka inscriptions or Pali to the disappearance of several intervocalic consonants reducing

the words into strings of vowels as in Mahāraṣṭri. In the former the words can be easily recognised as of Sanskrit origin, in the latter they are transformed beyond recognition. The first kind of Tadbhavas are called by Hoernle,¹ *Siddha Tadbhavas* and the second class of Tadbhavas are called *Sādhyamāna Tadbhavas*. The former are regarded by him as late Tadbhavas, the latter as old Tadbhavas. This view explains the different degrees of decay in the Tadbhavas by the theory of earlier or later introduction of the words from Sanskrit. The difference of decay may also be explained by supposing that the more decayed Tadbhavas were introduced from the spoken vernaculars into the literary Prakrits at a later time and were already in a more advanced stage of decay than the less decayed Tadbhavas and that neither were directly introduced from Sanskrit, while the Tatsamas were borrowed by the literary Prakrits directly from Sanskrit. This assumption better accounts for the varying degrees of decay observed in the Tadbhava words and the absence of any decay in the Tatsamas than the assumption of their being simultaneously borrowed directly from Sanskrit along with the Tatsamas. It is supported also by the fact that changes in literary dialects after they are fixed by Grammar are arrested and, therefore, the greater decay of words must be explained by their being introduced from the spoken Prakrits at a later time than the less decayed words. The existence of spoken Prakrits in the Vedic age proved by the presence of Prakritisms in the Vedic literature also confirms the above view. The explanation of the various changes in the Prakrit dialects by substitution (Ādeśa) or augment (Āgama) from Sanskrit as given by the Prakrit grammarians is entirely artificial and purely hypothetical and

¹ Hoernle,—‘A Comparative Grammar of the Gaudian Languages,’ Introduction, p. xxxviii.

is meant only to serve the principle of economy the grammatical treatises aim at¹ and does not represent any genetic or historical development of these words from Sanskrit. They can be explained only by assuming the existence of spoken Prakrit dialects, referred to as *Deśabhāṣās*,² in the different provinces from which the *Tadbhava* words showing the latter changes were borrowed and not from Sanskrit. Of course these provincial spoken dialects were of Aryan origin. And the *Tadbhava* words of the literary Prakrits are thus derived from the spoken Prakrits of the different provinces and not from Sanskrit Vedic or Classical both of which are literary languages. Vedic and Classical Sanskrit itself is derived from the spoken Prakrit of a particular province, the home of Vedic and Sanskrit culture—the basin of the *Sarasvatī* and the *Jamunā*. And it was indistinguishable from that Prakrit before it became a literary tongue, in a remote, pre-Vedic age.

Now the case of the *Deśī* words may be taken up.

The theory of the Non-Aryan Origin of *Deśī* words is not borne out by investigations into the Non-Aryan languages. Beyond repeating a few vague generalities no scholar has yet shown that the *Deśī* words are found in any of the Non-Aryan languages or, if found, they are the original property of those languages and were not borrowed by the Non-Aryans from the Aryan vernaculars of the provinces where they came in contact with the Aryan settlers. It is quite possible that those *Deśī* words that

¹ See Introduction, p. xxxv.

² The *Nāṭya Śāstra*, 17-24, refers to *Deśabhāṣās*; the *Vipakāśruta* and some of the other *Āṅgas* mention “अष्टासुदेसीभाषा”—‘eighteen *Deśabhāṣās*.’ These references are evidently to the provincial vernaculars as distinguished from the grammatical Prakrits.

cannot be traced to Sanskrit origin have come from the various 'Deśabhāṣās'—or provincial vernaculars of Aryan origin of the outlying provinces—which have perished transmitting these words in their modified forms to the Literary Prakrits or to the Modern Aryan Vernaculars of those provinces that succeeded them. The Deśī words have no equivalents in Sanskrit because Sanskrit has developed from the 'Deśabhāṣā' of Madhyadeśa which is preserved in a later literary form in "Saurasenī." The presence of the same Deśī words or their modified forms in the modern Aryan Vernaculars of different provinces confirms this view of their Aryan origin. If a small residuum of Deśī words cannot be thus traced to Modern Indo-Aryan vernaculars but are found in the Non-Aryan languages alone then these may be regarded as borrowed from the latter. No final conclusion in this matter can be drawn until the investigation into the origin of the Deśī words on the above method is completed. Indeed in the present state of our knowledge the boundary line separating the Tadbhava and Deśī words is a shifting one and with the advance of knowledge more and more Deśī words are being discovered to be Tadbhavas. In an article bearing the heading "Pāli, Sanskrit and Prakrit Etymology" by Richard Morris, M.A. LL.D.,¹ many Deśī words found in the Deśināmamālā are traced to Sanskrit origin. The same writer in the Academy traces some more Deśī words to Sanskrit origin. Pischel in his *Grammatik der Prakrit-Sprachen* has diminished considerably the number of Deśī words given in the Deśināmamālā. Researches conducted on similar lines yield the following result. The

¹ Transactions of the 9th International Congress of Orientalists, Vol. I, 1893.

total number of Deśī words in the Deśināmamālā are 3978. These contain the following groups :—

Tatsamas	...	...	100
Disguised Tadbhavas	...	...	1,850
Doubtful Tadbhavas	...	...	528
Deśīs	...	...	1,500
Total			3978

Of the 1,500 Deśī words that do not seem to be Tadbhavas 800 are found in the modern Indo-Aryan vernaculars in a modified form. Are these words of Non-Aryan origin? Their equivalents being found in the modern Aryan vernaculars, they are of Aryan origin. The remaining 700 Deśī words may contain words of Non-Aryan origin if their equivalents are found in Non-Aryan languages. The result of this investigation made up to this time will be found in the complete Glossary of Deśī words contained in the Appendix to the English translation of this work forming Part II (volume II).

SECTION II

THE TEXT AND COMMENTARY OF THE DEŚINĀMAMĀLĀ.

The Deśināmamālā was composed by Hemacandra, a Jaina monk who lived in Gujrat between 1088-1172 at the court of King Kumārapāla of Aṇahillapura (Paṭṭaṇa).¹ Hemacandra was a voluminous writer.² He composed the Deśināmamālā

¹ Bhāu Dāji, Journal Bombay Branch, R. A. S., IX, 224. Also Forbes' Rāsamālā.

² His works as given by Dr. Theoder Aufrecht in his Catalogus Catalogorum are as follows :

अनेकार्थकोषः, अनेकार्थशेषः, अभिधानचिन्तामणिः (नाममाला व्याख्या) अलङ्कारचुङ्गामणिः (काव्यानुशासन व्याख्या), लघादिस्वरङ्गिः, काव्यानुशासनम्, छन्दोऽनुशासनम्, छन्दोऽनुशासनङ्गिः, देशीनाममाला सङ्गतिः, [प्राशस्त्यकाव्यं सङ्गतिः], धातुपाठः सङ्गतिः, धातुपारायणं सङ्गतिः, धातुमाला, नाममाला, नाममाला-शेषः, निघण्टुशेषः, [प्रमाणमीमांसा सङ्गतिः] बलावलसूत्रसङ्गतिः, बालभाषाव्याकरणस्वरङ्गिः, सिद्धैर्मशब्दानुशासनं इत्यादि ।

after his grammatical work, the Siddha Hemacandra, the eighth chapter of which contains his Prakrit Grammar and his work on Rhetoric the Kāvyaṇuśāsana to which he refers in the present work.

Hemacandra, in the last Gāthā of the present work (VIII, 77) calls the work Ratnāvali (Rayānāvali). This title is too general and does not give any idea of the contents of the work. Dr. G. Bühler, who discovered the first manuscript of the work, calls it in the Indian Antiquary, Vol. II, 1873, p. 17 the Deśīśabdasamgraha. This name is taken from this work (1, 2; VIII, 77) where the expression Deśīśabdasamgraha is used by Hemacandra as a description of his work. Pischel in his Introduction to the Deśināmamālā (p. 9) states that the name Deśināmamālā is found in MSS. AE. and on the margin of the single folios of MS. H and the name 'Deśīśabdasamgraha' is found in MSS. BCDEFGI where the 'vṛtti' is styled as 'deśīśabdasamgrahavṛtti'. All these MSS. were used by Pischel in preparing his edition. Pischel prefers the title 'Deśināmamālā' and adopts it as it is more expressive. This title is also adopted in the present Edition because it more clearly defines the scope of the work than 'Deśīśabdasamgraha' in which the term 'Śabda' has a wider denotation as it applies to both 'nāma' and 'dhātu' the latter of which are excluded by Hemacandra from the list of 'Deśī' words collected in the work.

Hemacandra defines 'Deśī' words in the third and fourth stanzas of the Deśināmamālā and his conception of 'Deśī' words as found in the above stanzas has already been explained in section I of the Introduction.

He has collected 'Deśī' words in the Deśināmamālā

¹ Deśināmamālā, ed. by Pischel, Introduction, p. 9.

² Deśināmamālā, I, 11, 13.

following that definition generally. Some times he has departed from that definition out of regard to the practice of his predecessors. Wherever he does this he gives his reasons in the Commentary. It will be seen from the above definition followed by Hemacandra in the selection of 'Deśi' words that his object was neither philological nor historical. For this reason he had to exclude all 'Deśi' roots, though included by his predecessors in the list of 'Deśi' words, from this collection because he had treated of them in his grammar¹ and the reason for his excluding such roots from the list of 'Deśi' words and deriving them from Sanskrit roots by substitution is not that he was ignorant that they were 'Deśi' but because it served the purpose of economy.² With Hemacandra as with the Indian grammarians generally, brevity and the derivation of a form by rules by the shortest cut and by avoiding all roundabout processes though philologically correct and historically true, was the guiding principle. Most of the rules in Indian grammars for substitution of one form for another illustrate this principle. The substitution of 'bhū' for 'as', 'ghas' for 'ad', 'gā' for 'i', 'neda' for 'antika', 'bolla' or 'jampa' for 'katha', 'muṇa' for 'jñā', 'ohīra' for 'nidrā', 'kandoṭṭa' for 'utpala', 'chimchaḥ' for 'puṁscalī' will show that such transformations are never meant for philological development of one form into another. That in the exclusion of 'Deśi' roots from the Deśināmamālā and their derivation by substitution in his grammar Hemacandra was guided by the principle of economy he has made clear in the Commentary on the Deśināmamālā.³ Similarly he includes many 'tadbhava' words in the list of 'Deśi' words not because

¹ Deśināmamālā, 1, 3, Com.

² *Ibid.*, 1, 37, Com.

³ *Ibid.*, 1, 37, Com.

he was ignorant of their derivation from Sanskrit but because they were not current in Sanskrit Dictionaries in the sense which they acquired in Prakrit. Whenever a 'tadbhava' word is found used in a sense different from that of the original Sanskrit he gives a place to it in the list of 'Deśī' words.¹ Sometimes even when the sense of a 'tadbhava' word is the same as in Sanskrit he includes it in his Deśī-nāmamālā to popularise his work with those readers who consider themselves masters of Prakrit but are ignorant of Sanskrit.² Because Hemacandra imposed upon himself the above restrictions in the selection of 'Deśī' words to serve certain definite practical purposes and not because he was ignorant that he has excluded some words that modern philology regards as 'Deśī' and on the other hand has included many 'tadbhava' words that any student of Prakrit even without the St. Petersburg Dictionary at his disposal would refuse to call Deśī.

In spite of the clear statement of Hemacandra of the latitude exercised by him in the selection of words for his Deśīnāmamālā many scholars have brought the charge against him of including many 'Tadbhava' words in the Deśīnāmamālā through ignorance. Dr. G. Bühler writes as follows :—

"Hemacandra, therefore, enumerates in his commentary on the Deśīśabdasaṃgraha a great many words which all or some of his predecessors had considered to be 'Deśīs', but which he includes among the 'tadbhavas' or 'tatsamas.' A student of Prakrit on the other hand, who has the Petersburg Dictionary at his disposal, can easily convict Hemacandra of numerous errors and show that he too, in spite of his rare

¹ Deśīnāmamālā, 1, 9, 18, Com.

² *Ibid.*, 1, 21, Com.

knowledge of Sanskrit and Prakrit, of his large library and numerous assistants, has mistaken scores of 'tadbhavas' and 'tatsamas' for 'Deśi' forms because the passages where the Sanskrit words occurred were not accessible to him or not present to his mind."¹

Sir George Grierson repeats the same charge in his *Linguistic Survey* in a passage already quoted.²

Dr. P. D. Gune also charges Hemacandra with having wrongly put down certain Sanskrit words as Deśis.³

It is admitted that Hemacandra has included in the *Deśināmamālā* many words that are 'tatsamas' or 'tadbhavas' and he has omitted words that are really 'Deśis'. But he has done this for certain definite practical purposes and not through ignorance. This is also the case with his predecessor Dhanapāla, the author of the *Pāliacchināmamālā* which was composed in 1029 Vikrama era (or 972-73 A.D.) at Dhārā. Dhanapāla calls the work 'nāmamālā and a deśi.' Still the 'Deśi' terms do not form more than one-fourth of the total words given, others being 'tadbhavas' and 'tatsamas'. Dhanapāla acted without any fixed principle and from a practical motive—which was to help his sister Sundarī. What Dhanapāla did without any explanation Hemacandra does in his work to a small extent only after fully explaining his object in doing so. Why should it then be attributed to his ignorance it is difficult to understand.

The text of the *Deśināmamālā* is written in Prakrit Gāthās (of Arya metre) containing the 'Deśi' words and their meanings in Tadbhava equivalents. Sometimes these Prakrit equivalents are given in other 'Deśi' words. The commentary

¹ *Pāliacchināmamālā* (Göttingen, 1878), Introduction, pp. 12-13.

² Grierson, 'The Linguistic Survey of India,' Vol. 1, pp. 127-28.

³ Introduction to Comparative Philology, p. 22.

on the text is written in Sanskrit. It explains in each 'Deśī' word by its Sanskrit equivalent and gives reasons when even any word is included in the list of 'Deśī' words against the principles laid down by the author, or is omitted though regarded by earlier authors as 'Deśī'. One Prakrit Gāthā is then inserted to illustrate the use of words (having only one meaning) contained in each Gāthā of the Text. The work is divided into eight Vargas which classify the words according to their initial letters. These Vargas with the number of Gāthās in each are noted below :—

Varga.	Initial letters of the words in the Varga.	Number of Gāthās.
First Varga	Vowels	174
Second Varga	Gutterals	112
Third Varga	Palatals	62
Fourth Varga	Linguals	51
Fifth Varga	Dentals	63
Sixth Varga	Labials	148
Seventh Varga	Liquids	96
Eighth Varga	Sibilants and Aspirate	77

Total Gāthas—783

The total number of Deśī words found in the text and the Commentary are 3,978.

The illustrative Gāthās found in the Sanskrit Commentary on the text number 782. On account of their lexicographical importance combined with their character as ingenious specimens of poetry they are treated separately in Section III.

The following authors on 'Deśī' vocables are quoted in the Deśināmamālā :—

1. Abhimānaciḥna, (I, 144; VI, 93; VII, 1; VIII, 12, 17).

2. Avantīsundarī (I, 81, 144, 157).
3. Gopāla (I, 25, 31, 45; II, 82; III, 47; VI, 26, 58, 72; VII, 2, 76; VIII, 1, 16, 67).
4. Devarāja (VI, 58, 72; VIII, 17).
5. Droṇa (I, 18, 50; VI, 7).
Droṇācārya (VIII, 17).
6. Dhanapāla (I, 141; III, 22; IV, 30; VI, 101; VIII, 17).
7. Pāthodūkhala (VIII, 12).
8. Pādaliptācārya (I, 2).
9. Rāhulaka (IV, 4).
10. Śāmba (II, 48).
11. Śilāṅka (II, 20; VI, 96; VII, 40).
12. Śātavāhana (III, 41; V, 11; VI, 15, 18, 19, 112, 125).

Besides the above authors who wrote 'Deśī' koṣas, two 'Deśī' works are mentioned in the Deśīnāmamālā, *viz.*, Śārataradeśī and Abhimānaciḥna sūtra pāṭha. Lala Dikṣita in his Commentary on the Mṛcchakaṭika quotes from a 'Deśī' koṣa—named 'Deśī prakāśa.' Kramadīśvara (in the Saṃkṣiptasāra VIII p. 47) refers to another 'Deśī' koṣa named 'Deśīsāra.'

This shows that Hemacandra had a long series of predecessors who wrote lexicons of 'Deśī' words and he was perhaps the last representative of this host of writers. This extensive literature on Prakrit lexicography seems to have perished irrecoverably and we have to console ourselves merely with the names of the authors preserved in the Commentary. There is only one exception. Dhanapāla wrote a Prakrit Dictionary, the Pāliacchināmamālā which has been discovered and published by Dr. Bühler. Dhanapāla, flourished two centuries before Hemacandra. Hemacandra quotes some passages in the Deśīnāmamālā which

he states to be from Dhanapāla but none of which are found in the Pāialacchināmamālā. The passages have already been referred to, and to avoid repetition they are not given here. Elsewhere in other parts of the Commentary he gives certain words and their meanings and ascribes them to 'others.' Some of these are found in the Pāialacchināmamālā. It is possible that they refer to the Pāialacchināmamālā though it is not clear why Hemacandra, instead of ascribing them definitely to Dhanapāla, as he does in other passages should speak of him in that general way.

There was another Dhanapāla, the author of Bhavīsayattakahā, who was a Bania and should not be confused with our lexicographer who, while he wrote the Pāialacchināmamālā, was yet a pious Brahman as he salutes Brahmā, in his work (purisuttamnābhisambhavaṃ devaṃ) though later he became a Jaina.

As regards Avantisundarī mentioned by Hemacandra, Dr. Bühler considers her to be identical with Sundarī, the sister of Dhanapāla for whose benefit the Pāialacchināmamālā was written. This conjecture is very doubtful as proper names are not broken up into parts. It is more likely that this Avantisundarī is the wife of the poet Rājaśekhara at whose order the Karpuramañjarī was staged. Of course we have no proof of her literary attainments and to hazard any conjecture in the absence of any data is always very risky.

SECTION III

ILLUSTRATIVE GĀTHĀS IN THE COMMENTARY.

Pischel in the Introduction to his edition of Hemacandra's Deśināmamālā severely criticises the illustrative gāthās inserted by Hemacandra at the end of the commentary on each stanza of the 'Ekārthaśabdas.' He remarks: 'It was a most disgust-

ing task to make out the sense or rather nonsense of these examples some of which have remained rather obscure to me." A careful reading, however, of the gāthās with the help of the various readings contained in the manuscripts quoted in the foot-note by Pischel would lead one to discover sense, and highly poetical sense in these gāthās apart from the help which they render in ascertaining the correct meaning of a 'Desi sabda.' In fact, these gāthās are not only valuable for the lexicographical material they contain but they form a valuable contribution to Prakrit lyric poetry at the same time comparable to the "Sattasai" of Hāla. Most of the stanzas are miniature amatory poems depicting love-scenes in various aspects. Another class of stanzas eulogises the achievements of his hero Kumārapāla as manifested generally in the miserable condition of his enemies or their wives. The remaining stanzas cannot be brought under any general heading as they deal with various topics such as condemnation of certain vices, praise of certain virtues, religious worship and maxims of prudence. These are comparable to Bhartṛhari's Nīṭisataka and anthologies of 'Subhāṣitas' of various writers. A complete classification of the gāthās based on an analysis of their contents is given in the following table.

The illustrative gāthās are classified according to the subjects they deal with in the following table:

Chapter.	Amatory Gāthās.	Eulogy of Kumārapāla.	Miscellaneous.	Total.
I	76 ¹	38 ²	19 ³	133
¹ 5-7, 10-15, 17-20, 23, 26, 28, 32-34, 36-39, 42, 44, 46-49, 51, 52, 55, 56, 58-60, 63, 67-73, 75, 76, 79, 81, 86, 87, 89, 91, 92, 94, 96, 98, 99, 101-104, 108-110, 112-115, 120, 123-126, 131-133.				
² 9, 22, 24, 25, 29, 31, 40, 41, 43, 45, 50, 53, 54, 57, 62, 65, 66, 74, 78, 80, 83-85, 88, 90, 95, 97, 100, 105, 107, 116-119, 127-130.				
³ 14, 8, 16, 21, 27, 30, 35, 61, 64, 77, 82, 93, 106, 111, 121, 122.				

Chapter.	Amatory Gāthās.	Eulogy of Kumārāpāla.	Miscellaneous.	Total.
II	66 ¹	11 ²	13 ³	90
III	36 ⁴	7 ⁵	8 ⁶	51
IV	25 ⁷	11 ⁸	10 ⁹	46
V	34 ¹⁰	7 ¹¹	9 ¹²	50
VI	83 ¹³	14 ¹⁴	26 ¹⁵	123
VII	49 ¹⁶	8 ¹⁷	19 ¹⁸	76
VIII	41 ¹⁹	9 ²⁰	15 ²¹	65.

¹ 1, 6, 8, 9, 11, 12, 17-22, 24-29, 31-36, 38, 40-47, 49-53, 55-59, 62-68, 70, 72-81, 83-86, 88.

² 4, 5, 7, 30, 37, 39, 48, 54, 61, 89, 90.

³ 2, 3, 10, 13-16, 23, 60, 69, 71, 82, 27.

⁴ 2, 4, 6-10, 13-24, 26-30, 32-39, 45, 48, 49, 51.

⁵ 3, 11, 12, 40, 41, 46, 47.

⁶ 1, 5, 25, 31, 42-44, 50.

⁷ 3, 4, 6, 9, 12-15, 18, 21, 25-27, 31-36, 39-41, 43, 45, 46.

⁸ 7, 8, 10, 11, 16, 19, 20, 24, 29, 30, 42.

⁹ 1, 2, 5, 17, 22, 28, 28, 37, 38, 44.

¹⁰ 1-11, 13-16, 18, 20, 22, 26, 28, 30, 31, 32, 35-38, 40, 41, 43-46, 50.

¹¹ 12, 21, 23, 25, 42, 47, 48.

¹² 17, 19, 24, 27, 29, 33, 34, 39, 49.

¹³ 1, 4, 9, 11-14, 16, 18, 20, 23-25, 27, 29-31, 33-34, 36-43, 46, 48-53, 55, 56, 58, 61-67, 69-76, 79-80, 82-84, 88, 89, 92-95, 97-100, 102, 104-109, 113-117, 119, 120, 123.

¹⁴ 2, 5, 7, 10, 15, 17, 19, 22, 26, 32, 54, 57, 111, 118.

¹⁵ 3, 6, 8, 21, 28, 35, 45, 47, 59, 60, 68, 77, 78, 81, 85-87, 90, 91, 96, 101, 103, 110, 112, 122.

¹⁶ 1-4, 6, 8, 9, 12, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 24, 27, 28, 30-36, 39, 41, 43, 44, 46-50, 52, 56-58, 60-64, 66, 67, 69, 70, 71, 73, 75.

¹⁷ 7, 13, 29, 40, 53-55, 65.

¹⁸ 5, 10, 16, 18, 20, 23, 25, 26, 37, 38, 42, 45, 51, 59, 68, 72, 74, 76.

¹⁹ 1, 7, 9-14, 17-19, 22-30, 34, 36, 38, 40, 42-48, 50, 53-55, 58-60, 62-64.

²⁰ 8, 33, 35, 37, 39, 41, 51, 57, 61.

²¹ 2-6, 15, 16, 20, 21, 31, 32, 49, 52, 56, 65.

Pischel himself notes the difficulty in hitting the true reading in the manuscripts used by him. Even his manuscript 'B' which he regards as very correct constantly interchanges च and व. Besides other mistakes due to the confusion of letters, in the manuscripts words are combined and separated without any regard to their sense. The copyists employed being not generally scholars such errors are inevitable. It is for this reason perhaps that at the end of the manuscripts is generally found a statement of the copyists which has run into a proverb 'yad dr̥ṣṭam̐ tallikhitam' (As seen so written)—a statement made by the scribes to save their own skin. A critical editor, however, is not justified in holding the author responsible for the possible errors of the ignorant scribes. We would not have complained so much of the strong remarks of Pischel had his readings been supported by all the manuscripts used. Far from it. The manuscript B which he regards as 'very correct', the manuscript F which, he says, 'with the exception of a few trifling differences agrees closely with B' and the manuscript G which 'gives the best text of the commentary' do not generally support the readings adopted by Pischel but give readings that show a marked improvement in the sense. If the illustrative gāthās of Hemacandra which have appeared to Pischel as examples of 'extreme absurdity' or 'nonsense' are read correcting the errors made by the copyists in the manner explained above they will yield very good sense. A few examples of such corrected readings are given below to make the point clear. A complete list of the readings that yield a good sense when thus corrected is given in the list of the improved readings annexed to this section as an Appendix.

Reading adopted by Pischel—

अध्माइआइ दिखावहेअ तुह रे अवत्यरारिहइ ।

शावल्लिअं जं जाव य रसेण तं किसल्लिओ असोउ व्व ॥ I. 22. 20.

Chāyā—

अनुभागगामिन्या दत्तोऽनुकम्प्य तव रे पादाघातो नूनम् ।
नासत्यं यत् यावच्च रसेन त्वं किसलितोऽशोक इव ॥

Reading improved—

अश्माद्भाद् दिष्टावहेअ तुह रे अवत्यरारिहद् ।
णावलियं जं जावयरसेण तं किसलिओ असोउ व्व ॥

Chāyā—

अनुभागगामिन्या दत्तोऽनुकम्प्य तव रे पादाघातो नूनम् ।
नासत्यं यत् यावकरसेन त्वं किसलितोऽशोक इव ॥

Eng. Trans.—Certainly you have been given a kick, Oh pitiable, by the lady following you. It is not untruth that with the juice of 'alakta' i.e. red lac (besmearing her feet) you are like an Asoka tree with fresh foliage.

Remarks—The separation of जाव य रसेण in Pischel's reading indeed gives no sense or a sense purchased at the cost of treating two words जाव and य as redundant. If the separated elements are combined so as to form a compound word जावयरसेण (यावकरसेन) meaning 'lac juice' then the stanza gives a very appropriate sense and consistent with the poetical convention of an Aśoka blossoming at the kick of a fair lady.

Reading adopted by Pischel—

सुंदर गोरंगीए गोरी अज्जेय तोइ सुपसखा ।
एकल्लपुडिंग हु एण्णवासिए आगओ सि जं काले ॥ I. 147. 115.

Chāyā—

सुन्दर गौराङ्गां गोरी अद्यैव तस्यां सुप्रसन्ना ।
विरलविन्दुवर्षं खलु मेके आगतोऽसि यत् काले ॥

Reading improved—

सुंदर गोरंगीए गोरी अज्जेय तीइ सुपसखा ।
एकल्लपुडिंगहुएण्णवासिए आगओ सि जं काले ॥

Chāyā—

सुन्दर गौराङ्गां गौरी अद्यैव तस्यां सुप्रसन्ना ।
विरलविन्दुवर्षधृतभेके आगतोऽसि यत् काले ॥

Eng. Trans.—Oh lovely (fellow), Gauri has to-day become well-disposed towards the fair-limbed (lady) as you have come at the season when the frogs become agitated with drizzlings

Remarks.—Pischel's reading makes एकलपुडिंग a vocative meaning 'Oh drizzling rain' and एणवासिण apparently in the locative meaning 'in frog.' Neither of these words can be syntactically connected with सुन्दर in the vocative and काले in the locative. Thus the reading of Pischel is no doubt a good instance of what he regards as Hemacandra's 'incredible stupidity.' By combining the separated words, given by Pischel, into a compound qualifying काले we get a very poetical description of the rainy season and the whole stanza becomes a very appropriate welcome to the lover, arriving at the advent of the rains to his darling.

Reading adopted by Pischel—

ओहंकिरि ओहृदं च य ओलुंकिं च सारवेसु घरं ।
ओचुल्ले ओलिभं दहं ओलिपिही तुह णणंदा ॥ 1. 121. 153.

Chāyā—

हसनशीले हास्यं च च क्वरमणक्रीडां च समारचय गृहम् ।
चुल्लेकदेशे उपदेहिकां दृष्ट्वा हसिष्यति तव ननन्दा ॥

Reading improved—

ओहंकिरि ओहृदं चय ओलुंकिं च सारवेसु घरं ।
ओचुल्ले ओलिभं दहं ओलिपिही तुह णणंदा ॥

Chāyā—

हसनशीले हास्यं त्यज क्वरमणक्रीडां च समारचय गृहम् ।
चुल्लेकदेशे उपदेहिकां दृष्ट्वा हसिष्यति तव ननन्दा ॥

Eng. Trans.—Give up your laughing, Oh laughing lady, give up the game of 'hide and seek' and cleanse your house. Your husband's sister will laugh on seeing the white ant in a side of your hearth.

Remarks—Pischel's reading in which च and य have been treated as two words leads to a train of inconsistencies. Firstly the juxtaposition of two cumulative conjunctions inserted between the two nouns is contrary to the laws of syntactical order which requires the placing of the conjunction च or its Prakrit equivalent य after each of the nouns combined and not before any. Shifting our attention from this inconsistency we are faced with a second difficulty in construing सारवेसु with ओहट्ट', ओलुकिं and घरं which cannot be understood as other than objects of सारवेसु. This makes no sense. Even if we omit the pleonastic particle य the difficulty in making out a sense is not removed. If we combine च and य into the word चय (त्यज) the meaning will be clear.

Reading adopted by Pischel—

कासिज्जदेसलुण्ठणकाहाराणिज्जमाणकणयाइ' ।

कासारं च बुहाणं अकाविमं देसि चालुक्क ॥ II. 30. 27.

Chāyā—

काकस्थलाभिधानदेशलुण्ठनकर्म्मकारानीयमानकनकानि ।

सौसकपत्रं च बुधेभ्योऽकृत्रिमं ददासि चौलुक्य ॥

Reading improved—

कासिज्जदेसलुण्ठणकाहाराणिज्जमाणकणयाइ' ।

कासारं व बुहाणं अकारिमं देसि चालुक्क ॥

Chāyā—

काकस्थलाभिधानदेशलुण्ठनकर्म्मकारानीयमानकनकानि ।

सौसकपत्रमिव बुधेभ्योऽकृत्रिमं ददासि चौलुक्य ॥

Eng. Trans.—Spontaneously do you, Oh Kumārapāla,

give to the wise gold. (as bountiously) as lead leaves, gold brought by the servants from the plunderings in the province of Kākasthala.

Remarks—In the reading of Pischel, leaves of lead are placed by the side of gold (कणयाद्) as gifts to the learned. This combination is incongruous. If च is replaced by व (इव) a reading found in MS. G, the meaning is remarkably improved as an eulogy of Kumārapāla who showers ingots of gold carried from the country of his enemies on the learned like leaves of lead.

Reading adopted by Pischel—

मयणगटं गज्जस्स वि गंजं गइष्मि गड्डिचक्कडिं ।
गल्लिअं गलिउ' भिक्खू गणियगणेत्ती वि सुच्छेइ ॥ II. 81. 66.

Chāyā—

मदनदुर्गं वेगस्यापि वदनं शय्यायां गन्त्रीचक्रकटिम् ।
स्मृतां स्मृत्वा भिक्षुर्गणिताक्षमालोऽपि मूर्च्छति ॥

Reading improved—

मयणगटं गज्जच्छविगंजं गइष्मि गड्डिचक्कडिं ।
गलियं गलिउ' भिक्खू गणियगणेत्ती वि सुच्छेइ ॥

Chāyā—

मदनदुर्गं यवच्छविवदनां शय्यायां गन्त्रीचक्रकटिम् ।
स्मृतां स्मृत्वा भिक्षुर्गणिताक्षमालोऽपि मूर्च्छति ॥

Eng. Trans.—The mendicant, though counting the rosary of beads, faints at the recollection of the lady when she—the fort of Cupid having the glow of the face like that of barley, having the waist (moving) in the bed like the wheel of a car—is called to mind.

Remarks—Pischel by adopting a reading in which गज्जस्स वि गंजं are separated, has not only made the gāthā 'void of all sense' but also has adopted a reading in 'गज्जो जव,' which

evidently is a scribal error and gives a meaning 'vega' making any sense of the gāthā impossible. By taking गज्ज to mean यव (barley) as given in the MS. H and by adopting the reading गज्जच्छ of the MS. G and combining गज्जच्छ वि गजं into one word we get an improved reading which gives a very poetical description of the cheek of a love-lorn lady.

Reading adopted by Pischel—

जस्स कए क्खंतिं करेसि क्खञ्चंगि सो वि तुज्ज कए ।

कमलयतलम्भि क्किक्कोलिज्जण मिल्हेइ मिगक्खवडिं ॥ III. 25. 21.

Ohāyā—

यस्य कृते पद्मलेखपूर्वं नियमं करोषि तन्वङ्गि सोऽपि तव कृते ।

सप्तच्छदतले तन्वीकृत्य मुञ्चति मृगचर्म ॥

Reading improved—

जस्स कए क्खंतिं करेसि क्खञ्चंगि सोवि तुज्ज कए ।

कमलयतलम्भि क्किक्कोलिञ्चो ण मिल्हेइ मिगक्खवडिं ॥

Chāyā—

यस्य कृते पद्मलेखपूर्वं नियमं करोषि सोऽपि तव कृते ।

सप्तच्छदतले तनु न मुञ्चति मृगचर्म ॥

Eng. Trans.—He for whose sake, Oh thin-limbed (lady), you are practising austerity by describing a lotus-like figure—he too (though) emaciated under the Saptacchada tree does not leave the deer's skin for your sake.

Remarks—Pischel's reading क्किक्कोलिज्जण needlessly modifies the word क्किक्कोलिञ्च of the text to be illustrated which spoils the sense. By adopting the reading of MSS. BF, which separates ण and reads क्किक्कोलिञ्चो instead of क्किक्कोलिज्ज the sense is strikingly improved inasmuch as instead of the picture of the lover giving up austerities while his mistress was practising it, we find the picture of a faithful lover still

continuing his austerities in sympathy for his beloved and getting emaciated.

Reading adopted by Pischel—

सुंदर अमारिलगा तुझ कए मयणअग्निजलिआ सा ।

मादलिआमाआलिआ खेअकरी जलइ माहिवाए वि ॥ VI. 131. 114.

Chāyā—

सुन्दर अकुत्सिता तव कृते मदनाग्निज्वलिता सा ।

मातृमातृष्वसा खेदकरी ज्वलति शिशिरवातेऽपि ॥

Reading improved—

सुंदर अमारिलगा तुझ कए मयणअग्निजलिआ सा ।

मादलिआमाआलिआखेअकरी जलइ माहिवाए वि ॥

Chāyā—

सुन्दर अकुत्सिता तव कृते मदनाग्निज्वलिता सा ।

मातामातृष्वसुखेदकरी जलति शिशिरवातेऽपि ॥

Eng. Trans.—Oh lovely (fellow) she not ugly, afflicted by the fire of Cupid and causing affliction in the mother and the maternal aunts, burns even at the cold wind.

Remarks—From Pischel's reading the sense would be that the victim of Cupid suffering the pangs of separation is an aged matron (not a young girl) being the maternal aunt of some one's mother and she is exciting pangs (in the heart of the sympathisers)—a sense no doubt, but which cannot be accepted as love poetry but as a parody of it. If the two words मादलिआमाआलिआ and खेअकरी are combined we find a piteous picture of a love-lorn girl.

Reading adopted by Pischel—

सा विस्ती लइअवड क्वमसु तुमं तुह णमो लयापुरिस ।

लडहक्खमिअपेअ पिअमि कह णाम जीविसस ॥

Chāyā—

सा वृत्तिर्न्यग्रोध क्षमस्व त्वं तुभ्यं नमः पद्मकरवधूलेखाङ्कित ।
विघटितप्रेम्नि प्रिये कथं नाम जीविष्यामि ॥ VII. 20. 17.

Reading improved—

सावित्रीलङ्घ्यवड क्षमसु तुमं तुह णमो लयापुरिस ।
लडहक्षमिअपेम्मे पिअम्मि कह णाम जीविस्स' ॥

Chaya—

सावित्रीन्यग्रोध क्षमस्व त्वं तुभ्यं नमः पद्मकरवधूलेखाङ्कित ।
विघटितप्रेम्नि प्रिये कथं नाम जीविष्यामि ॥

*Eng. Trans.—*Forgive (me) Oh Banyan tree, presided over by Sāvitri, salutation to thee on whom a bride with a lotus in the hand is painted. The beloved being void of love how can I live at all ?

*Remarks—*If सा वित्री लङ्घ्यवड (literally, that function, Oh Banyan tree) are taken as separate words as in Pischel's reading they make no sense. Joined together into one word the expression finely fits into the context as we get the picture of a holy Banyan tree presided over by the goddess Sāvitri with the figure of a bride having a lotus in the hand painted on it, worshipped by village damsels for the fulfilment of their desire of union with their lovers.

Reading adopted by Pischel—

जं मखए बहुव्वाण वट्टिवं मक्ख कज्जवप्पीहं ।
तं सहि मणपयाह्णिणवडुरावग्गोअदंसणपहावो ॥ VII. 40. 34.

Chāyā—

यश्मन्यते कनिष्ठश्चञ्चूणां परकार्यं मम कार्यस्तूपम् ।
तत् सखि मार्गप्रदक्षिणशिवानकुलदर्शनप्रभावः ॥

Reading improved—

जं मस्यए बहुव्वा ण वट्ठिवं मज्झ कज्जवप्पीहं ।
तं सद्धि मग्गपयाहिणवड्डुरावग्गो अदंसणपहावो ॥

Chāyā—

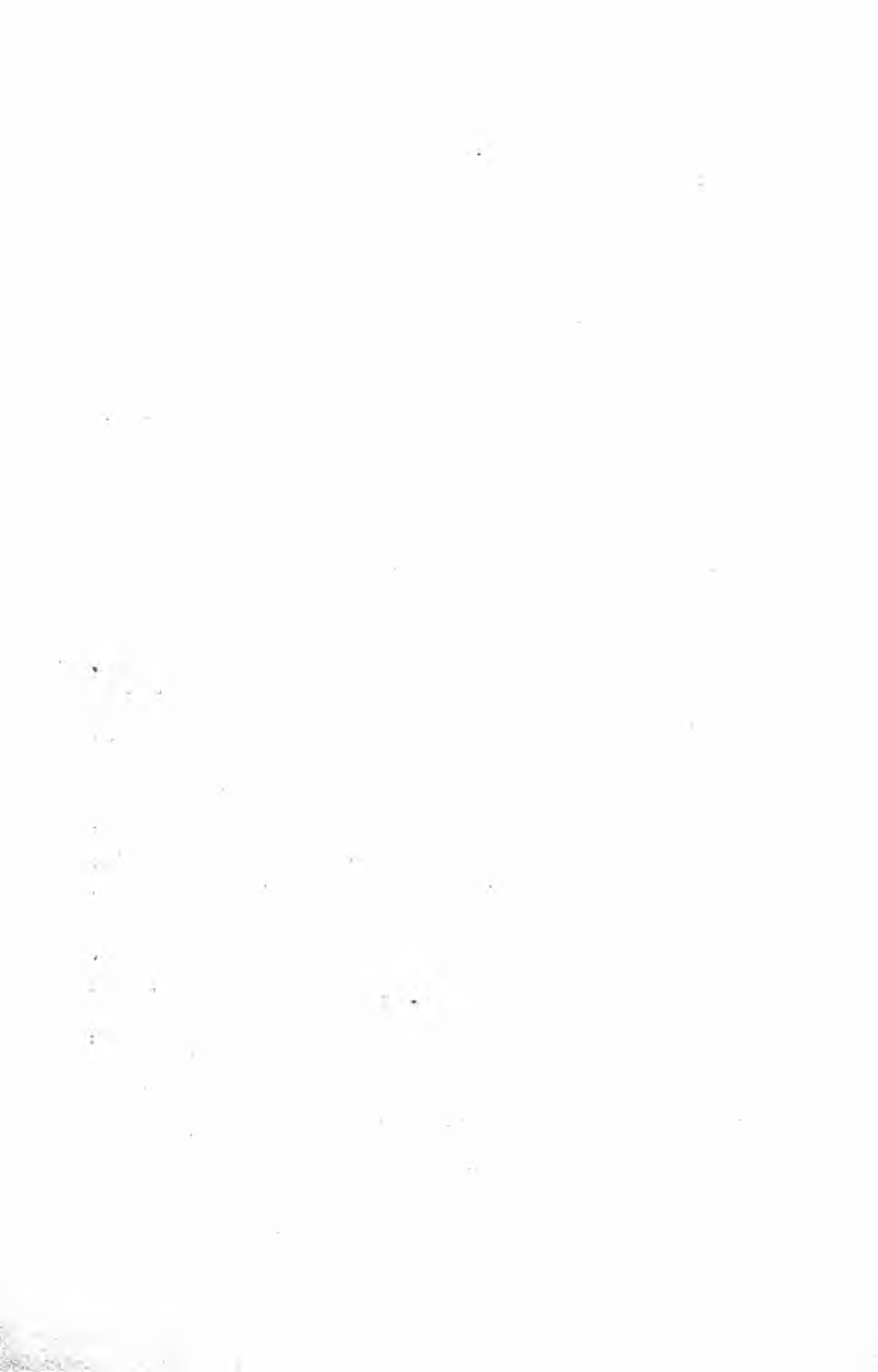
यन्मन्यते कनिष्ठश्च न परकार्यं मम कार्यस्तूपम् ।
तत् सखि मार्गप्रदक्षिणशिवानकूलदर्शनप्रभावः ॥

Eng. Trans.—It is the (inauspicious) influence, Oh friend, of witnessing a jackal and a mongoose on the rightside on the way, that the youngest mother-in-law regards the heap of my work as not of others.

Remarks—In Pischel's reading, बहुव्वाण (literally of the youngest mothers-in-law) cannot be constructed with 'मस्यए' (thinks) which is left without any subject and the sentence remains incomplete. Besides the expression बहुव्वाण is inconsistent in itself. बहुव्वा meaning the youngest mother-in-law can denote only a single person and is incompatible with plurality. By separating ण we get a negative sentence and can construe बहुव्वा (mother-in-law) with मस्यए as its nominative. The stanza also thus becomes a fine picture of the tyranny of the youngest mother-in-law over her daughter-in-law heaping all the work of the household on her alone instead of distributing it among others.

As the gāthās when read in this way give a good sense they can no longer be regarded as examples of "incredible stupidity."¹ They will be appreciated, it is hoped, by every lover of poetry as a remarkable feat of ingenuity worthy of Hemacandra and far beyond the capacity of his disciples to whom Pischel is inclined to ascribe them.

¹ Pischel, *Deśināmamālā*, Introduction, p. 8.

LIST OF IMPROVED READINGS OF THE ILLUSTRATIVE GATHAS

N.B. Readings marked with † are included in the Text of the present edition ; readings marked with * are included in the list of Corrections ; readings without marks are additional.

Page.	Chap.	Vers.	Com. Gatha.	Pischel's Reading.	Improved Reading.
†10	I	22	20	जाव य रसेण	जावयरसेण
†15	I	38	37	अणहारगंडजीए	अणहारगंड जीए
†17	I	45	44	णीसासन्तं	णीसासं तं
†40	I	117	101	उच्छरणेसोज्जगिर	उच्छरणे सोज्जगिर
49	I	147	115	°पुडिंगं ह्णुएणुवासिए	°पुडिंगहुएणुवासिए
50	I	150	118	ओडलं च केसेसु	ओडलं व केसेसु
*51	I	153	121	ओहट्टं च य	ओहट्टं चय
†57	II	2	2	पिअ कविसकच्छर	पिअकविसकच्छर
*61	II	14	15	मयकोत्तलंक सउणं	मयकोअलंकसउणं
†64	II	20	21	कंठमल्लजुग्गासा	कंठमल्लजुग्गा सा
66	II	27	30	कासारं च	कासारं व
†73	II	47	50	णिय वि	णियवि
†73	II	48	51	कोमुइजोण्ह पि	कोमुइजुण्हं पि
80	II	72	60	विहि खरहिअं	विहिखरहियं
*83	II	81	66	गज्जस्स वि गंजं	गज्जच्छविगंजं
84	II	84	69	गामेणियं च	गामेणियं व
†85	II	86	71	णया णेसि	ण याणिसि
91	II	105	84	घडिअघडा णीसंका	घडिअघडाणीसंका

Page.	Chap.	Verses.	Com. Gatha.	Pischel's Reading.	Improved Reading.
94	III	1	1	घडकुसिं	घड कुसिं
96	III	9	9	चिन्नं च	चिन्नं व
*97	III	12	12	चित्तदाउ' च	चित्तदाउ' व
102	III	25	21	क्विकोलिऊण	क्विकोलिओ ण
†117	IV	7	7	चइअ डप्फया	चइयडप्फया
123	IV	40	41	णिससरिअ अंसु	णिससरिअअंसु
129	IV	42	43	वोलिअवह	वोलिय वह
†130	IV	43	44	शीआरणवत्तहा ण	शीआरणवत्तहाण
*140	V	26	21	भंजिअ सुअ°	भुंजिअसुअ°
*141	V	29	24	रविथूणाइ थूलघोणं	रविथूणाइथूलघोणं
143	V	35	28	दइअ दयावणय	दइयदयावणय
150	V	57	45	धंगकेसिधव्वा	धंगकेसि धव्वा
*154	VI	6	6	पड्डसिअणीविं	पड्डसिय णीविं
168	VI	45	48	पालीवंधं च	पालीवंधं व
170	VI	51	54	पीणउरपीइरोहे	पीणउरपीइरोहे
*174	VI	62	65	पोरच्छकअ पोलिअ	पोरच्छ कअपोलिय
184	VI	94	80	दासीवुंअवुको विअ	दासीवुंअवुकोचिय
188	VI	106	91	भुंडीरेहिं च	भुंडीरेहिं व
†191	VI	117	100	णिय वि	णियवि
*191	VI	118	101	°मंगल सुग्गम°	°मंगलसुग्गम°
†192	VI	120	103	हत्थिमरट्ट घरट्टे	हत्थिमरट्टघरट्टे
*196	VI	131	114	°माअलियाखेदकरी	°माअलियाखेदकरी
201	VII	2	2	पिअ अहरं	पिअअहरं
†204	VII	8	8	शीहरइ	शीहरिवि
204	VII	9	9	°रुविरूअगुणभूसणे	°रुविरूअगुण भूसणे
*208	VII	20	17	सा वित्तो लहुअवड	सावित्तीलहुयवड
†208	VII	22	19	लीव मयच्छी	लीवमयच्छी

Page.	Chap.	Ver २.	Com. Gatha.	Pischael's Reading.	Improved Reading.
211	VII	31	25	वल्लयणिव्वत्तिया	वल्लय णिव्वत्तिया
*212	VII	34	28	विलमभुणीहिं च	विलमभुणीहिं व
+214	VII	39	33	समयवहोलमि	सयं वहोलमि
214	VII	40	34	वहुव्वाण	वहुव्वा ण
218	VII	50	44	वह्वारिणिं च	वह्वारिणिं व
222	VII	63	57	विक्वासविहइकच्छे	विक्वास विहइकच्छे
+223	VII	66	60	विप्पवरोविअ	विप्पवरोचिय
224	VII	68	62	विअलअविणिव्वरो	विअलुय विणिव्वरो
224	VII	69	63	विरहविडिच्चिर अंगे	विरहविडिच्चिरअंगे
224	VII	70	64	विष्फाडिअसाहिम वि°	विष्फाडिअसाहिमवि°
+227	VII	78	72	णिए वि	णियेवि
234	VIII	3	3	किंसुअसउणमिणं	किंशुअ सउणमिणं
256	VIII	70	63	हुडसिंगहोर मइ	हुडसिंगहोरमइ

CORRECTIONS.

"C" under the heading 'Verse' stands for commentary.

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
2	I	3 C	महानदा°	महानटा°
4	I	7 C	वह्निषि° अशाये	वह्निषि° अशाये
5	I	9 C	कुसुमाउह अंकारं	कुसुमाउह अंकारं
5	I	10 C	अहिहो	अहिहो
8	I	17 C	अवधं	अवधं
8	I	18	अयडोऽधंधू	अयडोऽधंधू
8	I	18 C	°शब्दभवोऽधंधुशब्दः	°शब्दभवोऽधंधुशब्दः
9	I	20 C	कलअहिसाथी	कलअहिसाउ
9	I	20 C	सा	ता
10	I	22 C	दिखावहे य	दिखावहेय
10	Foot-note		अण्हेयथी	2 AB अण्हेयथी
11	I	27 C	°यितंज अकलिय अप्प°	°यितंज अकलिय अप्प°
13	I	32	उच्छुयदंतवणच्छणे	उच्छुयदंतवणच्छणे
13	I	32 C	अवयारेवि	अवयारे वि
13	I	34 C	अइहारज्जीएवं	अइहारज्जीएवं
14	I	37 C	केषां चि°	केषां चि°
14	I	37 C	°कलुसिय अव°	°कलुसिय अव°
14	Foot-note		1 B °हाय°	1 B °हाअ°
16	I	41 C	अच्छिवियच्छी दुहिया	अच्छिवियच्छी दुहिया
21	I	54 C	अज्जी	अज्जी
22	I	59 C	धात्वादेशेष्वकामिरुक्ता	धात्वादेशेष्वकामिरुक्ता
23	I	64 C	आणवी	आणूवी
24	I	65 C	जाय आउराणीला	जाय आउराणीला
27	I	76	आउर°	आऊर°
27	I	76 C	आउरं	आऊरं
28	I	80	इग्गाणयमा°	इग्गाण य मा°

Page.	Chap.	Vers.	Misprints.	Corrections.
29	I	81 C	इ'दीवसाइ जंतुषो	इ'दीवसाइजंतुषो
30	I	86 C	कु'तलउडुष्यो षं	कु'तलउडुष्यो षं
30	I	86 C	जणयण ^०	जणयण ^०
33	I	95	भयचो रिय ^०	भयचोरिय ^०
34	I	99 C	उच्छुच्छु	उच्छुच्छु
35	I	101 C	गुणगुण ^०	गुणगुण ^०
36	I	103	उपयण ^०	उपयण ^०
36	I	104 C	शिथिलस्थिति ^३	शिथिल ^३ स्थिति
36	I	105 C	तकारसंयोगस्थाने	भोकारसंयोगस्थाने
37	I	108	उपकार	उपकारः
39	I	113	उज्जणियं	उज्जाणियं
39	I	113	उप्पुडिय ^०	उप्पुडिय ^०
45	I	136	उव्वेजरं	उव्वेजरं
45	I	136 C	उव्वेलरं	उव्वेलरं
45	I	137 C	भोव्वेजरं	भोव्वेजरं
48	I	147	एकलपुडिगं	एकलपुडिगं
51	I	153	च य	चय
52	I	158 C	भोसिभो	भोसोभो
56	I	173	चदण ^०	चंदण ^०
59	II	9 C	कंदोइ	कंदोइ
60	II	10	कव्वाडो	कव्वाडो
61	II	13 C	कइयंकसइ	कइयंकसइ
61	II	13 C	कोत्यर कइ ^०	कोत्यरकइ ^०
61	II	14 C	मय ^३ कोसलंक सउणं	मय ^३ कोसलंकसउणं
61	II	14 C	मयरइय ककसासव	मयरइयककसासव
61	II	14 C	मयकरिय	मयकरियं
64	II	22	दिक्कसाए	^{११} दिक्कसाए
64	II	22 C	कग्वा ^२ यलो	कग्वा ^{१२} यलो
64	II	22 C	क उइभो	क ^{१३} उइभो
64	II	22 C	क ^१ खोच्छडिया	क ^{१०} खोच्छडिया
65	II	23 C	कसाकसाभासं	कसा कसाभासं

CORRECTIONS

3

Page.	Chap.	Vers.	Misprints.	Corrections.
65	II	24	कणिवारिय कश्कारिया	कणिवारियकश्कारिया
67	II	29 C	कालिंजणी अ तापिच्छलता	कालिंजणी तापिच्छलता
67	II	29 C	का ^१ मिंजलाखः	का ^१ मिंजलाखः
67	II	29 C	का मिंजुलशब्दोऽपि	का ^१ मिंजुलशब्दोऽपि
67	II	30 C	शूकरः	^१ शूकरः
67	II	31	^{१०} खल्लिए	ख ^{१०} ल्लिए
67	II	31 C	किंवीडो स्खलितः	किंवीडो खलितः
74	II	51	हंठी सूकरो	कंठी सूकरो
78	II	64 C	वयंम्	वयंम्
79	II	68	खल्लु ^१	खल्लु ^१
79	II	70 C	खल्लिरि	खल्लिरि
80	II	71 C	तमाख ^१ डय ^०	तमाख ^१ डय ^०
81	II	75 C	धात्वादेशेषुक्ता	धात्वादेशेषुक्ता
82	II	76 C	खुणकुडिया	खुणकुडिया
83	II	81 C	गड्डी यन्त्री । गञ्जी जवः	गड्डी गन्त्री । गञ्जी यवः
83	II	81 C	^१ गञ्जख वि गंज	^१ गञ्जखविगंज
84	II	83 C	विरहगाडियाइ	विरहगाडियाइ
85	II	86 C	गलप्पोडी	गलप्पोडी
86	II	91 C	सयवईए	सयवईए
87	II	94	गैटुल्ल ^१	गैटुल्ल ^१
88	II	96 C	गोवरगोदुरकजे	गोवरगोदुरकजे
89	II	98 C	गोभंटगोखुरल्लशब्दी	गोभंटगोखुरल्लशब्दी
91	II	105 C	डिघडियघडा	घडिघडियघडा
91	II	107 C	घणवाही इन्द्रः	घणवाही इन्द्रः
91	II	107 C	^० घार ^०	^० घारि ^०
92	II	109 C	घु ^१ गुसुसइली	घु ^१ गुसुसइली
95	III	6 C	धात्वादेशेषुक्ता	धात्वादेशेषुक्ता
97	III	12	चित्तदाउ ^१ व	चित्तदाउ ^१ व
101	III	24 C	कपिकच्छः	कपिकच्छः
102	III	26 C	अच्छमः	अच्छमः
102	III	27 C	जारेविल्लिकशेषाद्	जारेविल्लिकशेषाद्

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
103	III	30 C	चचुःस्वगनश्रीडा	चचुःस्वगनश्रीडा
106	III	39 C	हे ध्या	हे ध्या
108	III	44 C	जरल ^३ विभाइ	जरल ^३ विभाइ
108	III	46 C	सगाकर्षणहेतुव्याधसगी	सगाकर्षणहेतुव्याधसगी
109	III	47	अपरिग्राहन्मि	अपरिग्राहन्मि
109	III	47 C	जयन्तो	जयन्तो
109	III	47 C	° शुभ्र°	शुभ्र°
109	III	48 C	चाटु	चाटु
111	III	54	° भूरया	° भूरया
112	III	57 C	भाभरो	भाभरो
112	III	58 C	बादाविशेषः	बादाविशेषः
113	III	59 C	° कंठ	° कंठे
117	IV	6 C	ऊर्ध्व	ऊर्ध्व
118	IV	10	त ^१ सुव	त ^१ सुव
118	IV	10	उवनि	उ ^१ वनि
119	IV	13 C	कपिकच्छः	कपिकच्छः
119	IV	14 C	दंखरी	दंखरी
134	V	5 C	तंवरतिरथे	तंवरतिरथे
134	Foot-note		कलमतोतडी	कलमतोतडी
135	V	9 C	एत्थ ^{११}	^{११} एत्थ
136	V	10	ताडिअ ^१ यं	ताडि ^१ अयं
136	V	12 C	उण्णवात	उण्णवातः
137	V	13	तिमिरच्छ तमिच्छाहा	तिमिरच्छतिमिच्छाहा
137	V	13	तिक्खलियं	तिक्खलियं
140	V	26	मु ^१ जिअ सुअ ^०	मु ^१ जिअसु ^०
141	V	29	उक्खिअ रावयूणाइयू ^०	उक्खिअरावयूणाइयू ^०
142	V	30 C	वस्त्रकदेशः	वस्त्रकदेशः
143	V	34	समए	समए
143	V	35 C	दइयद ^०	दइयद ^०
145	V	38 C	हारह ^१ ता	दारह ^१ ता
146	V	42	दुक्खरमवि	दुक्खरमवि

CORRECTIONS

5

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
146	V	43 C	दूसलयदूहलाथं	दूसल अदूहलाथं
151	V	61 C	धूमसीहाथो	धूमसिहाथो
154	VI	6 C	पडसिखणीं	प 'सुय' षीं
169	VI	48 C	पिएसु	पि सु
173	VI	60 C	तणपोट्टं	तुणपोट्टं
174	VI	62 C	पोरच्छकम् पो'	पोरच्छ कम्पो'
181	VI	89 C	चलवदयाण	चलवदयाण
184	VI	96 C	अवलवंताण	अवलवंताण
186	VI	100 C	भव्यो	भव्यो
186	VI	101 C	धात्वादेशेषत्ताविति	धात्वादेशेषूक्ताविति
190	VI	114 C	पितुर्गैहम्	पितुर्गैहम्
191	VI	118 C	मंगल सुं	मंगलसुं
193	Foot-note		B मभमिरो	B मभमिरो
196	VI	131 C	माभालिया खेयकरी	माभालियाखेयकरी
197	VI	135 C	स्फलिङ्गः	स्फलिङ्गः
200	VI	146	मदृष्टियं	मदृष्टियं
204	VII	9 C	रूवी	रूवी
205	Foot-note		5 AB देशसिद्ध	देशसिद्ध
208	VII	20 C	सा विपौ लं	साविपौलं
210	Foot-note		8 AB सरिं	8 AB सरिं
211	Foot-note		7 वरुवि	7 AB वरुवि
212	VII	32 C	विच्छदशब्दभवः	विच्छदशब्दभवः
212	VII	34 C	विलमकु' षीहिं च	विलमकु' षीहिं च
218	VII	52 C	वाहुवग्गोरं	वाहु वग्गीरं
220	VII	56 C	तुममगणिय वायारी	तुममगणियवायारी
222	VII	62 C	विसरेसु महुणो	विसरेसुमहुणो
223	VII	66	विषयरं	विषयरं
233	VIII	2 C	वालियसंगे	वालियसंगे
235	Foot-note		7 C संजु	7 C संजुं
236	VIII	9 C	मोणं	मोणं
242	VIII	25 C	कपिकच्छः	कपिकच्छः

CORRECTINS

Page.	Chap.	Verse.	Misprints.	Corrections.
243	VIII	29 C	°सिदं	°सिदं
248	VIII	42 C	धात्वादेशेषुक्त	धात्वादेशेषुक्त
255	VIII	68 C	हिकर°	हिकर°
255	VIII	69 C	लिकासयकि	हिकासयकि
256	VIII	72 C	पूषती	पूषती
257	VIII	73 C	इत्यलो	इत्यलो

ADDITIONS

Page.	Chap.	Verse.	
46	I	141 C	कसादयं विचित्रम् । before ऊ°
63	II	20 C	यथा । after श्रीलङ्कः ॥
170	VI	52 C	मदु after पुत्र
178	VI	81 C	पोषो before धवहणः ।

EMENDATION

Page.	Chap.	Verse.	
88	II	96 C	चिपिञ्जसि for विपिञ्जसि

---

१ अथ देशीनाममाला प्रारभ्यते ।

देशी दुःसंदर्भा प्रायः संदर्भितापि दुर्बोधा ।

आचार्यहेमचन्द्रस्तत्तां संदृभति विभजति च ॥

समग्रशब्दानामनुशासने चिकीर्षिते संस्कृतादिभाषाणां प्रश्नां शब्दानुशासने सिद्धहेमचन्द्रनाम्नि सिद्धिरुपनिबद्धा । इदानीं लोपागमवर्षविकारादिना क्रमेण पूर्वैरसाधितपूर्वा देश्याः शब्दा अवशिष्यन्ते । तत्संग्रहार्थमयमारम्भः । तत्रादौ शिष्टसमय इत्यधिकृतदेवता नमस्क्रियते ।

गमणयपमाणगहिरा सहिययहिययहिययंगमरहस्ता ।

जयद्रु जिगिंदाण असेसभासपरिणामिणी वाणी ॥१॥

गमास्तात्पर्यभेदिनः सदृशपाठाः । नया वस्तुकेदेशग्राहिणः स्याद्वादाविरोधिनीऽभिप्रायविशेषा नैगमसंग्रहव्यवहारजसूत्रशब्दसमभिरुद्धैर्वभूताभिधानाः सप्त । प्रमाणानि स्याद्वादगोचराणि प्रत्यक्षादीनि । तैर्गभीरा मन्दबुद्धीनामस्ताघाः । अथ च सङ्गदयं सचेतनं हृदयं येषां तेषां हृदयंगमरहस्या । अत एव जयति निःशेषतीर्थिकभाषोत्कर्षेण वर्त्तते । जयत्यर्थेन च नमस्कार आक्षिप्यते । अयमपर उत्कर्षो यदशेषभाषारूपत्वेन परिणमते । यदाह ।

देवा देवीं नरा नारीं शबराद्यापि शाबरीम् ।

तिर्यञ्चोऽपि हि तैरर्च्यो मेनिरे भगवद्विरम् ॥

सैवंभूता जिनेन्द्राणामर्हतां वाणी जयतीति संबन्धः ॥(१)

व्युत्पित्सुप्रवृत्तयेऽभिधेयप्रयोजने आह ।

शीसिसदेसिपरिमलपल्लवियकुञ्जहलाउलत्तेण ।

विरद्वज्जद्व देसीसद्वसंगहो वसुक्कमसुहञ्जो ॥२॥

देशीशब्देन देशीशास्त्राख्युच्यन्ते । निःशेषदेशीशास्त्राणां परिमलनेन परिशीलनेन पल्लवितं प्रादुर्भूतं कचिदर्थसमर्पकत्वेन कचिद्वर्णानुपूर्वीनिश्चयाभावेन कचित्पूर्वदेशीविसंवादेन कचिद्वतानुगति^१कतानिबद्धशब्दार्थतया यत् कुतूहलं तेन यदाकुलत्वमाः कथमयमपभ्रष्टशब्दपङ्कमग्नौ जनः समुद्धरणीय इति परोपचिकीर्षार^२भसस्तेन हेतुना देशीरूपाणां शब्दानां संग्रहो विरच्यते । अस्माभिरिति शेषः । पादलिप्ताचार्यादिविरचितदेशीशास्त्रेषु सत्स्वप्यस्यारम्भे प्रयोजनं विशेषणद्वारेणाह वस्येति । वस्य आकारादयो हकारावसानाः प्राकृतप्रयोगयोग्यास्तेषां पदादिभूतानां सुखग्रहणधारणनिमित्तं क्रमः परिपाटिः । तेन वर्णक्रमेण द्व्यक्षरत्र्यक्षरचतुरक्षरादिपदक्रमेण च सुखदः सुभगो वा । वर्णक्रमेण हि निर्दिष्टाः शब्दा अर्थविशेषसंशये सति सुखेनैव स्मर्यन्तेऽवधार्यन्ते च । वर्णक्रमातिक्रमेण च निर्दिश्यमाना न सुखेनावधारयितुं शक्यन्त इत्यर्थवान् वर्णक्रमनिर्देशः ॥ (२)

पुनरितरदेशीभ्यो वैलक्षण्यमाह ।

जे लक्खणे ण सिद्धा ण पसिद्धा सकयाहिहाणेसु ।

‘ण य गउणलक्खणासत्तिसंभवा ते दूह णिबद्धा ॥३॥

लक्षणे शब्दशास्त्रे सिद्धहेमचन्द्रनान्नि ये न सिद्धाः प्रकृतिप्रत्ययादिविभागेन न निष्पन्नास्तेऽत्र निबद्धाः । ये तु ^१वज्जर-पज्जर-^२उप्फाल-पिसुण-संघ-^३वोह-चव-जंप-सोस-साहादयः कथादीनामादेशत्वेन साधिताः (सिद्धहेमचन्द्रम्—८, ४, २) तेऽन्यैर्देशेषु परिगृहीता अप्यस्माभिर्न निबद्धाः । ये च सत्यामपि प्रकृतिप्रत्ययादिविभागेन सिद्धौ संस्कृताभिधानकोशेषु न प्रसिद्धास्तेऽप्यत्र निबद्धाः । यथा । अमृतनिर्गम-ह्रिबोद्धवा-महानदादयश्चन्द्र-दूर्वा-हरादिष्वर्थेषु । ये च संस्कृताभिधानकोशेष्वप्रसिद्धा अपि गौण्या लक्षणया वाऽलंकारचूडामणिप्रतिपादितया

१ B °भावेन कचिद्वता°. २ AB °कतया नि°. ३ B °भस्तेन. ४ B नेय ग°. ५ B °न नि°. ६ C वज्ज°. ७ B °उप्फाल°. ८ C °बोह°. ९ B °य अप्रसिद्धा अपि गौण्या.

शक्त्या संभवन्ति । यथा । मूर्खे बद्धो । गङ्गातटे गङ्गाशब्दस्त इह देशो-
शब्दसंग्रहे न निवद्धाः ॥ (३)

इदानीं नानादेशप्रसिद्धभाषास्वतिव्याप्तिपरिहारार्थं देशीलक्षणमाह ।

देसविसेसपसिद्धीद् भस्माणा अणंतया हुंति ।

तम्हा अणाद्रपाड्यपयट्टभासाविसेसओ देसी ॥४॥

देशविशेषा महाराष्ट्रविदर्भाभीरादयस्तेषु प्रसिद्धाः । मग्गा पद्यात् । ^१निक-
इल्ला जितः । ^२उक्कुडहुंचिओ उत्तिष्ठः । प्रेयंडो धूर्तः । हिंगो जारः ।
विड्डो प्रपञ्चः । दढ्मूढो मूर्ख एकयाही । इत्येवमादयः शब्दा यद्युच्येरंस्तदा
देशविशेषाणामनन्तत्वात् पुरुषायुषेणापि न सर्वसंग्रहः स्यात् । तस्मादनादि-
प्रवृत्तप्राकृतभाषाविशेष एवायं देशीशब्देनोच्यत इति नातिव्याप्तिः । यदाह ।

वाचस्पतेरपि मतिर्न प्रभवति दिव्ययुगसहस्रेण ।

देशेषु ये प्रसिद्धास्ताज्जब्दान् सर्वतः समुच्चेतुम् ॥ (४)

तत्र अकारादयो द्व्यक्षराः शब्दाः संगृह्यन्ते ।

अज्जो जिणम्मि अल्लं दिअहम्मि अणू अ सालिभेयम्मि ।

अंको णियडे अल्ला अव्वा अम्मा य अंवाए ॥५॥

अज्जो जिनोऽर्हन् बुद्धश्च । यदाहुः । अर्हन्तं प्रति देवज्जो ॥ यदि तु
स्वामिपर्यायाऽर्यशब्दसमुद्भवोऽयं तदा मङ्गलार्थमस्योपादानम् । अज्जा गौरीति
केचित् संगृह्यन्ति । तदयुक्तम् । तस्य संस्कृताऽऽर्याशब्दादेव सिद्धेः । यदाह ।
आर्याम्बिका मृडानीति । (हलायुधः—१, १५) अल्लं दिनम् । अणू शालिभेदः ।
अंको निकटम् । अल्ला अव्वा अम्मा च अम्वा जननीत्यर्थः । यथा ।

वीरज्जरवी अल्लं विरअंतो भिस्समोहतिमिरोहो ।

अणुगोविगिज्जमाणो गिरिअंके जयइ विहरंतो ॥१॥

जगअव्वअंबियाए पाए दंसिसि जइ ण उज्जिते ।

तो तुह अहं ण धूया अल्ले अम्मा ^३तुमंपि ण हु मज्झ ॥२॥ (५)

अक्को दूए अक्का बहिणी अप्पो पिऊ अहं दुक्खे ।

अंगुट्टी अवगुंठणमगयअयक्काऽयगा दणुए ॥६॥

अक्को दूतः । अक्का भगिनी । अम्बार्यसु संस्क्रुतसमः । यत्कालापाः ।
हे अक्क (कातन्त्रम्—२,१,४०) अप्पो पिता । अहं दुःखम् ।

अथ त्र्यक्षराः ।

अंगुट्टी अवगुण्ठनम् । शिरोऽवगुण्ठनमिति यावत् । त्र्यक्षरप्रस्ता^१वा-
दंगुट्टीत्यनुवादम् । अवगुण्ठनं त्वर्थनिर्देश इति सामानाधिकरण्येऽपि न विध्यनु-
वादसंदेहः । अगओ अयक्को अयगो इति त्रयो दानवार्थाः । यथा ।

कयअंगुट्टी अक्के अयग^२अयक्कारिअप्पमहहरणं ।

जमअक्कसमे कमटागएवि करुणापरं णमसु पासं ॥३॥

अत्र च । अह असौ । अणं ऋणम् । अडो कूपः । अण नञर्थ^३ । अह
संभावने । एते शब्दानुशासन एवास्माभिः साधिता इत्यन्यैरिव नोपात्ताः ॥ (६)

अंकेल्ली अ असोए ^४अज्जेल्ली दुहियदुज्जभधेणुए ।

^५अंवेट्टी ^६मुट्टिजूए अस्साणं विवाहवहुदाणे ॥७॥

अंकेल्ली अशोकतरुः । अज्जेल्ली ^७दुग्धदोह्या धेनुः । या पुनः पुनर्दुह्यते । अंवेट्टी
मुष्टिद्यूतम् । अस्साणं विवाहवधूदानम् । विवाहकाले वध्वै यद्दीयते । यद्वा
विवाहार्थं वध्वा एव वराय यद्दानम् । मौख्यवाचकस्त्वस्साणशब्दोऽज्ञानशब्दभव
एव । यथा ।

अंकेल्लितलासीणो मा रम ^८अंवेट्टिआइ पुत्त तुमं ।

अज्ज तए दायव्वा अज्जेल्ली बहिणि ^९अस्साणे ॥४॥ (७)

१० ^१वात्संगु. २८ ^२अइक्का. ३८८ अज्जेल्ली. ४८८ अंवेट्टी. ५० मुट्टिजूए. ६
या पुं. ७८८ अंवेट्टिआए. ८८८ अत्राणे,

अङ्गतो पेरंते अरुणं कमलि अकासि पज्जत्ते ।

अग्घाडो अवमग्गे अवेसि अंबेसि घरफलहे ॥८॥

अङ्गतो पर्यन्तः । अरुणं कमलम् । अकासि पर्याप्तं कृतम् अलमिति यावत् ।
अग्घाडो अपामार्गः । अवेसी तथा अंबेसी गृहद्वारफलहकः । अवेसि अंबेसीति
लुप्तविभक्त्यन्तौ समाहारो वा । यथा ।

अंबेसिपएसठिया अग्घाडअवेसिलगवत्यमिसा ।

णयणारुणअङ्गतेण णियसि जं तं अकासि लज्जाए ॥५॥ (८)

अंकारो अत्यारो साहिज्जे अत्युडं लहुए ।

अकंतं च पवुड्ढे अंबोच्ची पुप्फलावीए ॥९॥

अंकारो तथा अत्यारो साहाय्यम् । अत्युडं लघु । अकंतं प्रवृद्धम् ।
अंबोच्ची पुष्पलावी । 'यदाम्बुपुष्पाण्येवोच्चिनोति तदा न देशी ॥ यथा ।

कुसुमाउह अंकारं अंबोच्चीणं च कुण्ड अत्यारं ।

मलयसमौरो अद्भुतुडोविं काही किमकंतो ॥६॥ (९)

धणवंतम्मि अहेल्लो अवियं भणिए गयम्मि अट्टटो ।

अउभत्थो आगयए अइरणं गिरियडं^१मणंतमोमाले ॥१०॥

अहेल्लो ईश्वरः । अवियं उक्तम् । अट्टटो यातः । अउभत्थो आगतः ।
यद्यप्येते त्रयोऽपि क्रियावाचिनस्तथापि त्यादिषु प्रयोगादर्शनाद्वात्वादेशेष्व-
स्माभिर्न पठिता इत्यत्र निबद्धाः । एवमन्यत्राप्युच्यम् । अइरणं गिरितटम् ।
^२अणंतं निर्मात्यम् । यथा ।

अउभत्थो अट्टटो स किं अहेल्लो वि इय मए अवियं ।

अइणेवि जस्स रस्सो सिरि^३अणंतं व^४वुड्ढए आणा ॥७॥ (१०)

अले अलगगमलिणो^५विंचुअए अंबुसू सरहे ।

अकुट्टं^६अउभासियमंकियअवरुंडिया अ परि^७रंभे ॥११॥

1 AB यदा आसाणि पुं. 2 C 'मणन्तमो'. 3 C अणंतं. 4 C वुड्ढए च आणा. 5 A
^५विंचुअए, अउभासि. 7 AB 'रंभे.

अलगं कलङ्कारोपः । अलिणो वृश्चिकः । अंबुसू सरभः । अकुट्टं अध्या-
सितम् । अंकियं तथा अवरुंडियं परिरम्भः । अवरुंडिअशब्दस्य पञ्चाक्षर-
स्याप्यर्थानुरोधात् त्रक्षरेषु पाठः । अन्यथा द्विरर्थकीर्त्तनं स्यात् । अयं च
यद्यपि क्रियाशब्दः । अवरुंडइ अवरुंडिज्जइ अवरुंडिज्जण इत्यादिप्रयोग-
योग्यश्च । तथापि पूर्वाचार्यैर्धात्वादेशेषु न पठित इत्यस्माभिरपि तदनुरोधा-
त्तत्रापठित्वेह निबद्धः ॥ यथा ।

अकुट्टकोवअंबुसुअलिणाण भयन्मि केवलमलगं ।

महिलावरुंडियाओ बौहंति विवेअअंकिया मुण्णिणो ॥८॥ (११)

खगगम्भि अणप्पो अल्लओ परिचिए पमुम्भि अक्कोडो ।

कयलीइ ^१असारा आवणे अवारो अवारी य^२ ॥१२॥

अणप्पो खगः । अल्लओ परिचितः । अक्कोडो छागः । असारा कदली ।
अवारो तथा अवारी आपणः ॥ यथा ।

णिव मा अक्कोडअसारअल्लयं कुण अणप्पमिमिणा हि ।

भरिआ अरिकरि^३मुत्ताहिं दिसि अवारा विदिसि अवारीओ ॥९॥ (१२)

मोरे अल्लल्लो ^४कुकुडे अलंपो अआलि दुद्दिणए ।

^५णिस्सेहम्भि अअंखो अज्भस्सं सवियमक्खए अणहं ॥१३॥

अल्लल्लो मयूरः । अलंपो कुकुटः । अआलि दुर्दिनम् । अआलीति इका-
रान्तो लुप्तविभक्त्यन्तो निर्देशः । अअंखो निःस्नेहः । अज्भस्सं आकुष्टम् ।
अयं धात्वादेशः । ^६अज्भस्सइ । अज्भसियं इत्यादिप्रयोगदर्शनात् । पूर्वा-
चार्यानुरोधात्त्रिह निबद्धः । अणहं अक्षतम् ॥ यथा ।

अणहो अआ^७लिमत्ताल्लेसु वि तं अअंख पियपासं ।

गंतुमसहो अलंपो व्व अप्पमज्भस्सइ त्ति पहियजणो ॥१०॥ (१३)

1 B असारो. 2 C अ. 3 C मुत्ताहि. 4 AB कुकुडो अलंपो. 5 AB निस्सेहम्भि अअंखो.

6 B अज्भसि°. 7 AB लिमत्ता°.

अंजसमुज्जू अद्वाओ मुकुरे ^१अंक्रियं च कट्टिअए ।

असियं दत्ते सवसे अप्पज्भोऽणवसरम्मि अत्यक्कं ॥१४॥

अंजसं ऋजु । अद्वाओ दर्पणः । अंक्रियं आकृष्टम् । असियं दात्रम् ।
अप्पज्भो आत्मवशः । अत्यक्कं अनवसरः ॥ यथा ।

अद्वायक^२राय तुमं ^३अंजसमइ असियवंकभूमयाए ।

अंक्रियहियओ तम्मसि किं अत्यक्के अणप्पज्भो ॥११॥ (१४)

अक्कंदो आरक्खे अंबकडक्खेसु अंबिरअवंगा ।

चंदे ^४अमयामयणिग्गमा य अद्दसअद्दणा विहुरे ॥१५॥

अक्कंदो परित्वाता । अंबिरं आम्बम् । अवंगो कटाक्षः । अमओ तथा
अमयणिग्गमो चन्द्रः । अमयणिग्गमशब्दस्यामृतावर्गमो यस्येति व्युत्पत्तौ
सत्यामपि संस्कृतेष्वप्रसिद्धेदेशीत्वम् । अद्दसो तथा अद्दणो आकुलः ॥ यथा ।

अंबिरअक्कंदाए मयणहण अमयणिग्गमसुहीए ।

अमउग्गामम्मि खेत्तसु तरलअवंगच्छुडाइ ^५अद्दसा ॥१२॥ (१५)

मच्छम्मि अंडओ अद्दरो आउत्तम्मि अंबडो कटिणे ।

अलयं विट्ठममडणी मग्गे अलि^६यात्थयारिआ य सही ॥१६॥

अंडओ मत्स्यः । अद्दरो आयुक्तो ग्रामेशादिः । अंबडो कठिनः । अलयं
विट्ठमः । कुटिलकेशवाचकस्त्वलकशब्दभव एव । अडणी मार्गः । अलिया
तथा ^७अत्थयारिआ सखी ॥ यथा ।

कुण अंडअच्छि ^८भणियाइ अत्थयारीण अंबडा किमसि ।

^९कामादरा किमलिए किं अडणीए स तुम्ह अलउट्ठि ॥१३॥ (१६)

अहरो अखमे अजुओ सत्तच्छए अज्भओ सइज्भम्मि ।

अवगणणा^{१०}ए अगिला अवसअस्सत्तिअग्गहणा ॥१७॥

1 B अंसियं. 2 C राइ. 3 A³ अंजुस°. 4 B अमयणि°. 5 C अद्दस. 6 AB ँया
अत्य°. 7 AB अत्थयारिया. 8 C भणियाइ. 9 AB कामादरा 10 B °ए अव°,

अहरो असमर्थः । अजुओ सप्तच्छदः । अयमयुक्शब्दभव इति न वाच्यम् । संस्कृते ह्ययुक्पर्ण इति दृष्टम् । यदि च पदैकदेशेन प्रयोगस्तदा सप्तदयाः प्रमाणम् । अजुओ प्रातिवेशिकः । अवगणना अवज्ञा तस्यामगिला अवर्ण अस्सत्ती अगहणं इति चत्वारि पदानि । यथा ।

अजुअकुसुमे व्व कमले अगिला तीए विओअअहराए ।

अजुअ १४३३ असणेऽस्सत्ती सहीसु अगहणं ॥१४॥ (१७)

अयंडोऽंधू कूवे अणडअणाडाविणाय'वरा जारे ।

अविणाय'वईए अडया तहा अहव्वा अडयणा य ॥१८॥

अयंडो तथा अंधू कूपः । अन्यथासावन्मुञ्चेति विग्रहे 'शब्दभवोऽंधू-शब्दः । केवलं सोऽन्धकूपवाची । अयं तु कूपमात्रवाचीतोह निबद्धः । ये त्वीणादिकमंधूशब्दमिच्छन्ति तैरपि संस्कृते प्रयोगादर्शनादयं संग्राह्य एव । अणडो 'अणाडो अविणयवरो त्रयोऽप्यमी जारार्थः । अविणयवई इति द्रोणः । अविनयवर इत्यस्य व्युत्पत्तौ सत्यामपि संस्कृतेष्वप्रसिद्धेर्देशीत्वम् । एवं वक्ष्यमाणे अजुअहर-अचिरजुवइ-इत्यादावपि वाच्यम् । अयं च षडक्षरोऽप्यर्थानुरोधात् त्र्यक्षरेषूपात्तः । एवम् अड'यणा-असइय-अकसाल-अणुदवि-अणोलय-अणु-अल्लादिष्वपि वाच्यम् । अडया अहव्वा अडयणा त्रयोऽप्येते असतीवाचकाः । यथा ।

अडए सुणाहि अयंडे 'अणाडअडयणपिए सरसि काले ।

अंध'धुमविणयवराहव्वा'ठाणं तमित्थ 'अणडो किं ॥१५॥(१८)

अगघाणो अस्सइओ तित्तम्मि हटे अडाडअणुवा य ।

गोसम्मि अणिल्लं तह अणोलयाणुदविअणुअल्ला ॥१६॥

अगघाण-असइयशब्दौ त्सारथौ । अस्सइओ दर्शनादावपि त्वत् उच्यते । तेनान्नचित इति व्युत्पत्तिर्नानुयोक्तव्या । ¹⁰अडाडो तथा अणुवो बलात्कारः । अणिल्लं अणोलयं अणुदवि अणुअल्लं एते चत्वारः प्रभातवाचकाः । यथा ।

मणमणुवेण हरंतो अणुदविफुल्लारविंदमयरंदं ।

परिमलपाणगघाणुव्व अणिल्लसमीरणो खिवइ ॥१६॥

1 B 'वडरा, 2 C 'वईइ, 3 B शब्द के०, 4 B अनाणाडो, 5 AB 'अणौ, 6 AB अणायप, 7 A 'धुअवि, B 'धुवि, 8 AB 'आगमण, 9 AB अडणी, 10 AB अडाडा,

रविणो अडाडखंडियतमरिउणो दंसणा^१मयसइआ ।

अलिणाएहि कमलिणो^२गाइ व्व अणोलएसु अणुअल्लं ॥१७॥ (१८)

अप्फुस्स^३ अहिसायं आपुस्सो अवडओ य तिणपुरिसे ।

अवगूढं विलिए खणरहिण अवरिक-अणरिका ॥२०॥

अप्फुस्स^३ तथा अहिसायं पूर्णम् । आक्रान्तवाचकस्वप्फुस्सशब्दः “क्तेनाप्फुस्सा-
दयः” (सिद्धहेम० ४, २५८) इति सिद्धः । अत्र च चत्तरप्रकरणेऽन्यैरन्येऽपि
शब्दा उपात्ताः । ते चास्माभिः शब्दानुशासन एव साधिता इति नेह संगृहीताः ।
तथाहि । ^४अच्छलं अनपराध इति संस्कृतसमः । अलसी क्षुमेत्यतसीशब्दभवः ।
अलाहि निवारण इति निपातेषूक्तः । तथा । अगवइ राजते । अणइइ भुङ्गे ।
अहेसी आसीत् । अइइ कथयति । अईइ गच्छति । अंचइ कर्षतीत्यादयो
धात्वादेशेषूक्ता इति । अथ अहिसायशब्दादारभ्य चतुरक्षराः । अवडओ ढण-
पुरुषः । अवगूढं व्यलीकम् अपराध इत्यर्थः । अवरिको तथा अणरिको
क्षणरहितः, निरवसर इति यावत् ॥ यथा ।

धणअप्फुस्सो कलअहिसाओ अवडउ व्व^४सावगूढो सो ।

सा तस्स कहसु मं सहि अणरिकं अणवरिकं पि ॥१८॥ (२०)

अणहेअओ य भंते खिस्सम्मि अवडियमणुइओ चणए ।

अंतोहुत्तमहोमुह^५महिहाणं वस्सणाए य ॥२१॥

^६अणहेअओ भ्रान्तः । अवडियं खिन्नम् । अणुइओ चणकः । अंतोहुत्तं
अधोमुखम् । ^७अहिहाणं वर्णना । यद्यप्यभिधानशब्दः संस्कृतेऽपि दृश्यते,
तथापि संस्कृतानभिज्ञमन्यदुर्विदग्धज्ञनावर्जनार्थं संगृहीतः । एवमन्यत्रापि
संस्कृतभवशब्दसंग्रहे न्यायोऽभ्यूह्यः ॥ यथा ।

१ AB °सइइया. २ B नायव्व. ३ AB अच्छलं. ४ AB अवकटो. ५ AB °महिहाणं.

६ AB अणहेअओ. ७ AB अभिहाणं. ८ C °भिज्ञप्राकृतज्ञमन्य°.

अंतोहुत्तो चिंतसि अहिहाणं^१ तौइ वणियउत्त सया ।

अणुइयविकयणे अवडिओ य^२ अणहेअओ तओ तुमयं ॥१८॥ (२१)

अवहेयं अणुकांमे अवत्यरा पायघायम्मि ।

अवलियमसच्चमरिहद्व णूणं^३ अम्माइया य अणुगाए ॥२२॥

अवहेयं अनुकम्पाम् । अवत्यरा पादघातः । अवहत्यरा इत्यन्ये । अव-
लियं असत्यम् । अरिहद्व नूनमित्यर्थे । अम्माइया अनुमार्गगामिनी ॥ यथा ।

अम्माइयाइ दिस्सावहे य तुह रे अवत्यरा^४रिहद्व ।

^५णावलियं जं जावयरसेण तं किसलिओ असोउव्व ॥२०॥ (२२)

अत्युवडं भल्लाए क्कीरे अलियारमवलयं गेहे ।

अवहट्ठो गळ्वियए अणुसूया णियडपसवाए ॥२३॥

अत्युवडं भल्लातकम् । अलियारं दुग्धम् । अवलयं गृहम् । अवहट्ठो
गर्वितः । अणुसूया आसन्नप्रसवा ॥ यथा ।

जइ अलियारं वंक्कसि ताऽवलए रक्ख धेणुमणुसूयं ।

अवहट्ठ अण्णहा सा मरिही अत्युवडसंकुले रखे ॥२१॥ (२३)

अरिअल्ली सदूले कडुणरज्जुम्मि अवयाणं ।

सिरचित्तपट्टियाए अणराहो अइणियं च आणौए ॥२४॥

अरिअल्ली व्याघ्रः । अवयाणं आकर्षणरज्जुः^६ । अणराहो शिरसि चित्र-
पट्टिका । अइणियं आनीतम् ॥ यथा ।

चालुक्क तमवगस्सइ दिसअणराहिअ जसाणुरायं जो ।

णरअरिअल्लि सकंठे अवयाणं अइणियं तेण ॥२२॥ (२४)

अहिबिष्णा कयसावत्ता दुहंतोसहे अलमलो थ ।

अणुसुत्ती अणुकूले अहोरणं उत्तरिज्जम्भि ॥२५॥

अहिबिष्णा कृतसापत्न्या । अलमलो दुर्दान्तवृषभः । अलमलवसहो इति समाक्षरं नामेति गोपालः । अणुसुत्ती अनुकूलः । अहोरणं उत्तरीयम् । अवरिल्लशब्दस्तूत्तरीयवाचकः शब्दानुशासने साधित इतोह नोक्तः ॥ यथा ।

अलमलसम अणुसुत्ती कहं तुमं मुंच मउभ्भ अवरिल्लं ।

मूढ तए परिहियमहिबिष्णाइ अहोरणं इमं तोए ॥२३॥ (२५)

अवडुअ-अव^१अस्सा उक्खलए चीरीइ अरलाया ।

अइरिम्पो कहवंधे कक्खावत्यम्भि अवअच्छं ॥२६॥

अवडुओ तथा अव^१असो उदूखलम् । अव^१असं इत्यत्र तृतीयाक्षरं हकारं केचित् पठन्ति । अरलाया चीरो । अइरिम्प इति मकारपकार-संयोगान्तः कथाबन्धार्थः । लिपिदोषापभ्रष्टासु पकारद्वयसंयोगं केचित् पठन्ति । अवअच्छं कक्षावस्त्रम् । कक्षेत्यन्ये ॥ यथा ।

अवअसवडणमवडुअकंडणमवअच्छमित्तपरिहाणं ।

अर^१लायगुंजिर^१णिउज्जवसणमिय तुहं रिज^१णमइरिम्पो ॥२४॥ (२६)

अक्खलियं पडिफलिए अलीसओ सागरुक्खम्भि ।

अहिरीओ विच्छाए अग्गक्खंधो रणग्गधुरा ॥२७॥

अक्खलियं प्रतिफलितम् । अलीसओ शाकवृक्षः । अहिरीओ विच्छायः । अग्गक्खंधो रणमुखम् ॥ यथा ।

अग्गक्खंधपत्तायणअहिरीया कुमरवाल तुह रिउणो ।

ओवीहन्ति अलीसयणिउंज अक्खलिय अप्पसहे वि ॥२५॥ (२७)

1 AB °अन्ना.

2 AB °अन्नी.

3 AB °अन्नं.

4 B °लायं गुं°.

5 AB °विबोले°.

6 B °अमइरिम्पोप. 0 °अ अइरिम्पो.

अस्मयं पुनरुक्ते अंगालियमुच्छुस'यलम्भि ।

अवरोहो अव'राहो अ^३कडीइ अवालुया सिक्के ॥२८॥

अस्मयं पुनरुक्तम् । अंगालियं इच्छुखण्डम् । अवरोहो तथा अवराहो कटी । अवालुया सृक्क'ओष्ठपर्यन्तः ॥ यथा ।

अस्मयं अंगालियरसणेण अवालुया फुडं फुडइ ।

इय अवराहिणि अत्तरं^१ अवरोहठिया तुह पियामो ॥२९॥ (२८)

पूरम्भि अग्गवेओ अहियारो लोगजत्ताए ।

चोरे अदंसणो कविकच्छूए अप्पगुत्ता य ॥२९॥

अग्गवेओ नदीपूरः । अहियारो लोकयात्रा । अदंसणो चौरः । अप्पगुत्ता कपिकच्छूः ॥ यथा ।

सरियाण अग्गवेओ अदंसणा तह य अप्पगुत्ता य ।

दूमन्ति भक्ति लोयं अहियारविरोहिणो हि खला ॥२७॥ (२८)

अवगदमुक्कम्भि दिट्ठे अज्झसियं चंचले अणेकज्झो ।

गहभयरुक्खे अहिसियमवहुसं उक्खलाइम्भि ॥३०॥

अवगदं विस्तोर्णम् । अज्झसियं दृष्टम् । अणेकज्झो चञ्चलः । अहिसियं ग्रहशङ्कारुदितम् । अवहुसं उदूखलादि शूर्पप्रायसुपकरणजातम् ॥ यथा ।

चइय अवहुसकम्भं कामग्गह अहिसियं कुणंतौए ।

अज्झसियमणेकज्झं अवगदणयणाइ संभरिमो ॥२८॥ (३०)

अग्भायत्तो पच्चागयम्भि अग्भक्खणं अजसे ।

कावालिए अगहणो अंगुत्थलमंगुलीयम्भि ॥३१॥

अग्भायत्तो प्रत्यागतः । अग्भायत्तो पच्चागत इति तु गोपालः । अग्भक्खणं अकीर्तिः । अगहणो कापालिकः । अंगुत्थलं अङ्गुलीयम् ॥ यथा ।

अवभक्खणमगणंता विमुक्कअंगुल्लादआहरणा ।

अगहणवेसा रणओ अवभायत्ता भमंति तुह रिउणो ॥२८॥ (३१)

उच्छुयदंतवणच्छणे अवयारो अवहडं मुसले ।

अंगुलिणी फलिणीए अहिसंधी पुणपुणकरणे ॥३२॥

अवयारो माध्यामुक्खविशेषो यस्मिन्निच्छुदन्तधावनाद्याचारः क्रियते ।
अवहडं मुसलम् । अंगुलिणी प्रियङ्गुः । अहिसंधी पौनःपुन्यम् ॥ यथा ।

अंगुलिणिसामलेहिं अवहडदसणेहिं कुंजरिदेहिं ।

अहिसंधिउच्छुअसणे को अवयारेवि कुणइ पडिसिद्धिं ॥३०॥ (३२)

अहिवस्स^१ पिंजरए पायत्ताणम्मि अड्डजंघा य ।

अंकाभरणे मोत्तियरयणा अज्झोत्थिया^२ णाम ॥३३॥

अहिवस्स^१ पोतरक्तम् । अड्डजंघा मोचकाख्यं पादत्राणम् । अज्झोत्थिया
क्रोडाभरणे मौक्तिकरचना ॥ यथा ।

घुमिणाहिवस्सियाओ अज्झोत्थियभूसियाउ जाउ पुरा ।

तुह रिउवह्णउ ताओ भमंति चइयड्डजंघियाउ वणे ॥३१॥ (३३)

अइहारा विज्जू सस्सिय^३ मड्डक्खियमसंगयं वत्थे ।

अड्डक्खणं^४ पडिक्खणमवत्तयं तह विसंठुलयं ॥३४॥

अइहारा विद्युत् । अइराहा इति त्वचिराभाशब्दभवः । अड्डक्खियं
संज्ञाकरणम् । असंगयं वस्त्रम् । ^३अड्डक्खणं प्रतीक्षणम् । परीक्षणमिति
केचित् । अवत्तयं विसंस्थुलम् ॥ यथा ।

अइहारुज्जीएणं कस्स वि अड्डक्खिण चलिया सि ।

सहि कुण^४ अड्डक्खणयं अवत्तयमसंगयं च संठवस्स ॥३२॥ (३४)

कंचीड् अंतरिज्जं^५ अहिवक्खणं तह उवालंभे ।

अंतीहरौ अ दूर्द्ध दिसाए अक्खवाया वि ॥३५॥

अंतरिज्जं कटोसूत्रम् । अहिकवणं उपालम्भः । अभीक्ष्णमित्यन्ये । अंती-
हरी दूतौ । अक्खवाया दिक् ॥ यथा ।

आलि गलियंतरिज्जे अहिकवणं तस्स मे कहंतोए ।

उवगरियं अंतोहरि किमक्खवाया पुलोएसि ॥३३॥ (३५)

अवरिज्जो अटुड्ज्जे कोवे अहियलमवलुया य ।

अवठंभो तंबोले विरहे अव'हायअवयरिया ॥३६॥

अवरिज्जो अद्वितीयः । अहियलं अवलुया च कोपः । अवठंभो ताम्बूलम् ।
अवहाओ तथा अवयरिओ विरहः । अयं च पञ्चाक्षरोऽप्यर्थानुरोधाच्चतुरक्षरेषु
निबद्धः । एवमुत्तरत्रापि ॥ यथा ।

अवठंभे अहियलो कमलेऽवलुया तीइ हवइ 'अवहाए ।

सुहयावरिज्ज तुह पुण अवयरिए होइ किं ति ण हु सुणिमो ॥३४॥ (३६)

अंजणिआंजणईसं अंजणइसिया य ताविच्छे ।

अंबसमी अवसमिया तिमिअपरिउसियक'णिकाए ॥३७॥

अंजणिआ अंजणईसं अंजणइसिया च तापिच्छम् । अंबसमी तथा अव-
समिया स्त्रीमितपर्युषित'कणिका । अंबसमीत्यत्र सका'रमकारयोर्व्यत्यये 'अंब-
मसौति केचित्पठन्ति । तत्र केषां चिद्भ्रमोऽभ्रमो वेति बहुदृष्टवान् एव प्रमाणम् ॥
यथा ।

अंजणियइइं कणहं अंजणइसियालयाहरे दइ' ।

मुच्चइ गोववहए अंबसमी अइपिका वि ॥३५॥

वियलंतवाहकज्जलकलुसिय अवसमिय'पिण्डयं पइणो ।

अंजणईसंसवसं पाहिज्जं किज्जइ वइए ॥३६॥

1 B °हय°. 2 AB एयाए. 3 AB °णिक्काए. 4 AB °कणिक्का. 5 AB °रवका°.

6 AB अस्मसौति. 7 AB पिण्डय'. 8 B °समास°.

अत्र केचित् । अच्छोडणं मृगया । अलिंजरं कुण्डम् । ^१अमिलायं
 कुरण्टककुसुमम् । अच्छभल्लो ऋक्ष इत्यपि संगृह्यन्ति । तत्संस्कृतभवत्वा-
 दस्माभिर्नीतम् । ^२यस्य अच्छभल्लो यक्ष इत्याह तद्बहुभिरनुक्तत्वादस्माभि-
 रुपेक्षितम् । तथा । अद्रच्छद्र अक्षुसद्र गच्छति । अवक्खद्र पश्यति । अप्पा-
 हद्र संदिशति । अक्खोडद्र असिं कोशात्कर्षति । अब्भिडद्र संगच्छते । अग्घा-
 डद्र अग्घवद्र अंगुमद्र ^३पूरयति । ^४अडक्खद्र क्षिपति । अवह्वेद्र रचयति । अवुक्खद्र
 विज्ञपयति । अणच्छद्र अयंक्खद्र कर्षति । ^५अल्लत्यद्र उत्क्षिपति । एते
 धात्वादेशेषु शब्दानुशासनेऽस्माभिरुक्ता इति नेहोपात्ताः । न च धात्वादेशानां
 देशेषु संग्रहो युक्तः । सिद्धार्यशब्दानुवादपरा हि देशो, साधार्यपराश्च धात्वा-
 देशाः । ते च त्यादि-तुम्-तव्यादिप्रत्ययैर्बहुभिरुपाः संग्रहीतुमशक्या इति । तथा
 अवज्झाओ उपाध्याय इति उपाध्यायशब्दस्य प्राक्ततमपञ्चमिव रूपमिति
 नेहोपात्तम् ॥ (३७)

॥ अथ अवसमियाशब्दादारभ्य पञ्चाक्षराः ॥

अवकीरियं ^६विरहिए अंकुसद्वयमंकुसायारे ।

अवलावम्मि अवल्लावओ य अणहारओ खल्ले ॥ ३८ ॥

अवकीरियं ^७विरहितम् । अंकुसद्वयं अङ्गुलीकारम् । अवल्लावओ क-
 प्रत्ययाभावे अवल्लाओ अपलापः । अणहारओ खल्लम्, निम्नमध्यमित्यर्थः ॥ यथा ।

किं कुणसि अवल्लावं भाले अंकुसद्वया णहा तुज्झ ।

अणहारगंड जीए तं मा अवकीरियं कुण ^८खणपि ॥ ३७ ॥ (३८)

अवपुसिओ संघडिए अवच्छुरणं कीहभंगिभणियम्मि ।

अच्छिवडणं णिमौलणमस्सोसरियं अद्रक्कंते ॥ ३९ ॥

अवपुसिओ संघटितः । अवच्छुरणं क्रोधे सति भङ्ग्या भणितम् । अच्छि-
 वडणं निमौलनम् । यद्यप्यक्षिपतनशब्दस्येदं रूपं संभवति तथापि संस्कृते
 तदप्रसिद्धमितीह निबद्धम् । ^९अस्सोसरियं अतिक्रान्तम् ॥ यथा ।

1 B अविलयं. 2 O यत्तु. 3 AB पूर्यते. 4 B अङ्गुलीकारं क्षिपति अवुक्खद्र. 5 AB अल्लत्यद्र.

6 B विहरिए. 7 B विहृतं. 8 O °ह्रावो. 9 B खणमिपि. 10 AB अद्रोचं°.

पसिय सहि किमिह जुत्तं चिरअवपुसिए पियन्नि अवच्छुरणं ।
कायव्वमच्छिवडणं ^१असोसरियावराहस्स ॥३८॥ (३८)

अवअक्खिअमवअच्छिअमजभवसिअमवि णिवाइयमुहम्मि ।
असरासओ खरहियए अगंडिगेहो य जोव्वगुम्मत्ते ॥४०॥

अवअक्खिअं तथा अवअच्छिअं तथा अजभवसिअं ^२निवापितं सुखम् ।
असरासओ खरहृदयः । अगंडिगेहो यौवनोन्नतः ॥ यथा ।

तमगंडिगेहमसरासयं च अवअक्खिएण हिंडंतं ।
अजभवसिएण किं सहि भरेसि अवअच्छिएण पुक्करिमो ॥३९॥ (४०)

अच्छिहरुल्लो वेसे अच्छिवियच्छी परोप्परायड्ढी ।
पडिजागरिए अडखम्मियं च अणुवज्जियं तह य ॥४१॥

अच्छिहरुल्लो द्वेष्टो वेष्टो वा विसशब्दसोभयार्थत्वात् । केचित् हस्त्यने घं
पठन्ति अच्छिहरुल्लो । केचिद्रेफमिकारान्तं पठन्ति अच्छिहरुल्लो । तदेवं अन्य-
क्वद्विप्रतिपत्तौ बहुधाः प्रमाणम् । अच्छिवियच्छी परस्परमाकर्षणम् । अड-
खम्मियं तथा अणुवज्जियं प्रतिजागरितम् । अणुवज्जियं गतमिति तु गमिधात्वा-
देशसिद्धम् ॥ यथा ।

अच्छिवियच्छी दुहिया अच्छिहरुल्ला तए कयपहारा ।
पियअणुवज्जणरहिया अडखम्मि^३ज्जंति सवरियाहिं वणे ॥४०॥ (४१)

अब्भपिसाओ राह्ण अब्बुड्सिरी अचिंतफलपत्ती ।
पुरिसाइयमडउज्झियमंगवलिज्जं च तणुवल्लणं ॥४२॥

अब्भपिसाओ राहुः । ^४अब्बुड्सिरी मनोरथाधिकफलप्राप्तिः । अडउज्झियं
पुरुषायितम् । विपरीतरतमिति यावत् । अंगवलिज्जं अङ्गवलनम् ॥ यथा ।

अडउज्झियमंगवलिज्जं दूरे अ इह वत्तणं पि किर ।
अब्भपिसायवह्णं अब्बुड्सिरी सिरीणाह ॥४१॥ (४२)

अद्विवियारं मंडणमपारमगो अ वीसामो ।

अपडिच्छिरो जडमई रहस्सभेई अगुज्झहरो ॥४३॥

अद्विवियारं मण्डनम् । कश्चिदद्विवियारं मण्डलकमित्याह । अपारमगो विग्रामः । अपडिच्छिरो जडमतिः । अगुज्झहरो रहस्यभेदी । अस्मागुज्झधर-
शब्दभवत्वे युक्तिरुक्ता ॥ यथा ।

मा कुण अद्विवियारं अकिवे अपडिच्छिरे अगुज्झहरे ।

जं सो तइ णाणुणिओ अपारमगो मह'च्छीणं ॥४२॥ (४३)

अवअणिओ ^२असंमिलिए रिक्तस्मि पुडे अभिस्सपुडो ।

हिक्काए अणुबंधियमणच्छियारं च अच्छिस्से ॥४४॥

अवअणिओ असंघटितः । अभिस्सपुडो ^३रिक्तः पुटः । शिशुभिः क्रीडया
जनप्रलोभनार्थं विपणिमार्गे रिक्ता पुटिका या क्षिप्यते सैवमुच्यते । अणुबंधियं
हिक्का । अणच्छियारं अच्छिन्नम् ॥ यथा ।

अवअणिअवक्कहाणं वेरीणमभिस्सपुडय'सुस्साणं ।

तुह भत्ति णामकित्तणमणच्छिआराणुबंधियं हरइ ॥४३॥ (४४)

अवरत्तयाजराउरअरविंदरमणुसउणहदीहस्मि ।

अणरामयमरई अड्डअकली तह य कडिहत्थे ॥४५॥

अवरत्तओ पञ्चात्तापः । अवरत्तेयं इति गोपालः । यदाह । अवरत्तेयं
पञ्चात्तापेऽपि प्रोच्यते तज्ज्ञैः । अजराउरं उणम् । अरविंदरं दीर्घम् । उभयत्र
समाहारद्वन्द्वः । अणरामओ अरतिः । अड्डअकली कव्यां हस्तनिवेशः ॥ यथा ।

अरविंदराजराउरणीसासं तं कअड्डअक'लिया ।

अगणंतो अवरत्तयअणरामयदुत्थिओ हवसि तंपि ॥४४॥ (४५)

१ C °च्छीणं. २ B अणसंमि°, C अणमि°. ३ C रिक्तपु°. ४ AB °सुस्साणं. ५ C °लिय.

सौहुम्नि अवक्करसो अवयड्डियमाजिहरियम्भि ।

अवयासिणी य गासारज्जू अलमंजुलो अलसे ॥४६॥

अवक्करसो सरकः । अवयड्डिअं रणहृतम् । अवयासिणी नासारज्जू । अलमंजुलो आलस्यवान् । केचिदलमंजुलयमलसमाचक्षते । तदयुक्तम् । कप्रत्ययस्यातन्त्रत्वात् । कवयो हि कन्दः पूरणार्थं कादाचित्कं कप्रत्ययं प्रयुञ्जते । अतएवास्माभिरयं पञ्चाक्षरेषु निबद्धः ॥ यथा ।

अवयड्डिआ भडेहिं घक्षिय अवयासिणिं णडिज्जंता ।

भुयमयअवक्करसफलमरिणो अलमंजुला तुह लहंति ॥४५॥ (४६)

अवडाहियमुकुट्टे पवायणिहएवडक्किओ तह य ।

रोगम्भि अंगवड्डणमयतंचियमुवचिए चिय ॥४७॥

अवडाहियं उत्कृष्टम् । प्रपातः कूपादिस्तत्र निहतो अवडक्किओ । अन्ये तु अवडाहियं अवडक्कियं इत्यन्योन्यपर्यायशब्दावुक्ता गजनिमीलिकया गताः । अस्माभिस्तु सारतरदेशीनिरीक्षणैर्^१ विवेकः कृतः । अंगवड्डणं रोगः । अयतंचियं उपचितं मांसलमित्यर्थः । अवअच्चियं इति केचित् पठन्ति । तत्र केषां लिपिभ्रमः केषां नेति न विद्मो नियामकाभावात् । वर्सानुपूर्वविज्ञानं तु प्रकृत्यादिविभागमन्तरेणाशक्यक्रियम् । बहुतरपुस्तकप्रामाण्याच्च नियते वर्त्तन्ति प्रवृत्ताः स्म इत्यलं बहुभाषितया ॥ यथा ।

अवडाहेमि दुरासय परिणिय पवसंतएण जं तुमए ।

अयतंचियविसमसरंगवड्डणा सावडक्किया बाला ॥४६॥ (४७)

अणवहुयाड्^२रजुवड्^३ अणहप्पणयं अणट्टम्भि ।

अजुयलवस्सा^४म्बिलिया अल्लट्टपलट्टमंगपरिवत्ते ॥४८॥

अणुवहुया नववधूः । सामानाधिकरण्यनिर्देशोऽन्योन्यं विध्यनुवादार्थः ।
तेन अद्वरजुवई अणुवहुया इत्यप्यर्थः संगृहीतः । अत्र अ'वज्जसइ गच्छति ।
अवअक्खइ अवअज्झइ पश्यति । अहिरेमइ पूरयति । अहिललइ दहति ।
अवहंडइ मुञ्चति । अवहावेइ कपां करोति । अहिलंखइ अहिलंघइ काङ्क्षति ।
इत्यादयो धात्वादेशेष्वस्माभिः साधिता इति 'नेह संगृहीताः । अद्वरजुवइशब्दा-
दारभ्य षडक्षराः । अणहप्पणयं अनष्टम् । अजुयलवसा अग्निकाष्ठक्षः । अजु-
यलवसो सप्तच्छद इति त्वयुगलपर्सशब्दभवः । अल्लट्ट'पलट्टं पार्श्वपरिवर्त्तनम् ॥
यथा ।

अणहप्पणयच्छाए अजुयलव'सायलम्भि पहियस्स ।

अणुवहुसंभरणेण' अल्लट्टपलट्टयं पेच्छ ॥४७॥ (४८)

अणुगमणेऽम्मणुयंचियमहिपच्चुइयं च णायव्वं ।

अइसयदुएसु अच्छं तअआद'रणिज्जच्छड्डिएसु 'अअं ॥४९॥

अम्मणुअंचियं तथा अहिपच्चुइयं अनुगमनम् ॥ यथा ।

दूइं अम्मणुअंचसि जस्स कए वहिणि चंदविंमसुहि ।

तं किं 'ण णिअसि मुहे दइअं असाहिपच्चुइयं ॥४८॥

॥ अथ इत्यक्षरादिक्रमेण अकारादयोऽनेकार्थाः ॥

अच्छं अत्यर्थं शीघ्रं च । अअं विस्तारितमादरणीयं त्यक्तं चेति त्रार्थम् ।
इहानेकार्थेषु शब्देषु वैषम्याच्छिष्यमतिव्यामोही मा भूदित्युदाहरणानि नोप-
दर्शयिष्यन्ते ॥ (४८)

असइ'सुहाणववहुयातरुणीसु इमाइ तह अज्झा ।

'किसगुरुसुगसुहधट्टालसेसु सइ' असच्चए अट्ट' ॥५०॥

अज्झाशब्दो असती शुभा नववधूस्तरुणी एषा चेति पञ्चार्थः । एषेति सर्व-
नामवाच्या या काचित् प्रत्यक्षनिर्देश्या । अज्झो एष इति द्वोणः । अट्टं इत्यष्टा-

1 AB 'वज्जस', 2 AB न सं', 3 AB पल्लट्ट', 4 AB 'सायलम्भि,

5 A 'रणीयक', B 'रणीयक', 6 AB अअं, 7 AB न, 8 AB 'सुया', 9 B किं'.

स्वर्थेषु । कशोः दुर्बलः । गुरुर्महान् । शुकः पक्षी । सुखं सौख्यम् । धृष्टो
वियातः । अलसः शैतकः । शब्दो ध्वनिः । असत्यमनृतम् ॥५०॥

अस्त्री अ देवराणी पद्मबहिणिपिउच्छ्रियासुं च ।

माद्रपिउच्छ्रासासूसहीसु अत्ता णिहे मुहे अणिहं ॥५१॥

अस्त्री 'त्रार्था । कप्रत्यये अस्त्रियाशब्दश्च । देवराणी देवरभार्या । पति-
भगिनी ननान्दा । पिउच्छ्रिया पिढष्वसा । अत्ता चतुर्थ्या । माता जननी ।
पिउच्छ्रा पिढष्वसा । श्वश्रूः श्वशुरभार्या । सखी वयस्या । अव्योशब्दः सूच-
नादिष्वेकादशस्वर्थेषु शब्दानुशासने पठित इतीह नोपात्तः । अणिहं सदृशं
सुखं च ॥ (५१)

चीरिमसणसु अरलं अलसं सित्ययकुसुम्भरत्तेसुं ।

पसुंकठिणेसुं अविलो अणुओ आयार^१धम्ममेणसु ॥५२॥

अरलं चीरी मशकश्च । अलसं सिक्थकं कुसुम्भरक्तं चेति द्वयर्थम् । अविलो
पशुः कठिनश्च । अणुओ आकृतिर्धान्यविशेषश्चेति द्वयर्थः । अणुओ यष्टि-
रित्यन्ये ॥ (५२)

घरउत्तपच्छिमंगणणिटुरविरसेसु अचलं च ।

अवडो कूवारामेसु अग्गिओ इंदगोवमंदेसु ॥५३॥

अचलशब्दः पञ्चार्थः । घरं गृहम् । उत्तं उत्तमम् । पच्छिमंगणं गृह-
पश्चिमप्रदेशः । णिटुरो निहुरः । विरसो नीरसः । अवडो कूप आरामश्च ।
कप्रत्यये अवडओ इत्यपि । अग्गिओ इन्द्रगोपकीटो मन्दश्चेति द्वयर्थः ॥ (५३)

अत्यग्धं अत्याहं अगाहआयामठाणेसु ।

सुरसगुरेडेसुं अज्जओ जलइंगदेसु अल्लत्थं ॥५४॥

अत्यग्रं अत्याहं इति च प्रत्येकमगाधादिषु त्रिषु । अज्जो सुरसगुरे'टयो-
स्तृणभेदयोः । अज्जत्थं जलाद्रां केयूरं च ॥ (५४)

अवणो वहघरफलहेसु अस्सओ तरुणधुत्तदियरेसु ।

अंतेल्ली मज्झोअरलहरीसु असंगिओ हयचलेसु ॥५५॥

अवणो परिवाहो गृहफलहकचेति द्वयर्थः । अस्सओ तरुणो धूर्त्तो देवरचेति
त्रयर्थः । अंतेल्ली मध्यं जठरं तरङ्गचेति 'त्रयर्था । असंगिओ अश्वोऽनव-
स्थितश्च ॥ (५५)

गयभाविवासरेसु' दिवसारंभे य अवरज्जो ।

कडिकठिणेसु अवज्झसमलिअल्ली मियमए 'य वग्घे 'य ॥५६॥

अवरज्जो अतिक्रान्तं भविष्यच्च दिनं दिनमुखं चेति चयर्थः । अवज्झसं
कटी कठिनं 'च वसु । अलिअल्ली कस्तूरिका व्याघ्रश्च ॥ (५६)

देउलरप्फेसु' अहिहरमहिलियमभिभव 'य कीवे 'य ।

अद्धानपच्छभागे समागए अद्दगयं पविट्ठे 'य ॥५७॥

अहिहरं देवकुलं वस्मीकश्च । अहिलियं अभिभवः कीपश्च । अद्दगयं
मार्गपञ्चाङ्गागः समागतं प्रविष्टं चेति त्रयर्थम् ॥ (५७)

अद्दराणी इंदाणीइ तव्वयासेविणीए 'य ।

कण्णिणियमेसु अवसहं हट्टेसिमत्तासु अक्कसाला वि ॥५८॥

अद्दराणी इन्द्राणी सौभाग्यार्थं इन्द्राणीव्रतासेविनी च स्त्री । अवसहं उखवो
नियमश्च । अक्कसाला बलात्कार ईषन्मत्ता च स्त्रीति द्वयार्था । अत्र च । अभ्युत्तद्
स्त्राति प्रदोष्यते च । अलियद् आलीयते उपसर्पति च । एतौ दावपि द्वयर्थौ
धात्वादेशेष्वस्माभिरुक्ताविति नोच्येते ॥ (५८)

अविरयहिक्कासुं अणुसंधियमविहावियं च दीणम्भि ।

अणुआलवणे तं चिय अक्खणवेलं 'रयप्पओसेसु ॥५६॥

अणुसंधियं अविरतं हिक्का च । अविहावियं दीनमनालपनेऽपि तदेवेति
द्वयर्थम् । अक्खणवेलं सुरतं प्रदोषश्च । अत्र च । अवअच्छइ ज्ञादते ज्ञादयति
पश्यति च । अवआसइ पश्यति स्निध्यति च । अवसेहइ गच्छति नश्यति च ।
एवम् अवहरइ इत्यादयो धात्वादेशेष्वस्मामिरुक्ता इति नोपात्ताः ॥ (५६)

भणिओ अकंडतलिमो 'णिस्से हाकयविवाहेसु ।

अवकित्तीइ असच्चे दाणम्मि य अवरिहइपुसणं' ति ॥६०॥

अकंडतलिमो निःस्नेहोऽक्तविवाहश्च । अत्र च । अहिपञ्चुअइ गृह्णाति
प्रागच्छति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । अवरिहइपुसणं अकीर्त्तिरसत्यं
दानं चेति त्रयर्थम् ॥ (६०)

॥ अथ आकारादयः शब्दा इत्यक्षरादिक्रमेण प्रस्तूयन्ते ॥

आहू घूए आज सलिले तह विंचुअम्मि आलासो ।

आणिकं तंसरण आअल्ली भाडभेयम्मि ॥६१॥

आहु इत्युकारान्त उलूकवाची । आज सलिलम् । आलासो वृश्चिकः ।
आणिकं तिर्यक्सुरतम् । आअल्ली भाटभेदः ॥ यथा ।

आअल्लियाहुआलाससंकुलं 'आउरहिअगिरिसरिअ' ।

आणिकजाणि तुह कारणे 'अडविमडइ सो सुखो ॥४८॥ (६१)

आहच्चं अच्चत्थे मुहमाणुअमाउलं रस्से ।

आवंगो अवमग्गे जूडे आमोडआमेला ॥६२॥

आहच्चं अत्यर्थम् । आणुअं सुखम् । आकार इत्यन्ये । आउलं
अरस्थम् । आवंगो अपामार्गः । 'आमोडो तथा आमेलो जूटः । शिखरवाचकसु
आमेलो आपोडशब्दभवः ॥ यथा ।

1 AB रतप्. 2 AB निरेहा. 3 AB अवरमडइ सो सुखो । आचिकजाणि तुह
कारणे अउरहिअगिरिसरियं. 4 AB रस्से.

रहसियामोडमिलाणांशुआण तुह रिउवङ्गण आमेलो ।
आहचमाउलमहीलुडिआणावंगमंजरो लिअइ ॥५०॥ (६२)

आरिस्सो आरा आरोहो अ थणम्मि आफरो जूए ।
आगत्ती कूवतुला आसंवेच्छाइ खित्तमाविह्वं ॥६३॥

आरिस्सो अर्वाक् । अर्वाक्कालोत्पन्न इत्यर्थः । आरोहो स्तनः । नितम्ब-
वाचो त्वारोहशब्दः संस्कृतसमः । आफरो द्यूतम् । आगत्ती कूपतुला ।
आसंवा इच्छा । आस्थेत्यन्ये । आविह्वं प्रेरितम् ॥ यथा ।

आरिक्कमयण आगत्ती^१दिठभुअ मुंच आफरं सुहअ ।
^२मरइ तुहासंवाए कामाविह्व वरारोहा ॥५१॥ (६३)

आणाई सउली आणूवो सवचे हठम्मि आडाडा ।
आयड्ढीआमोआलंबा वित्थारहरिसभूछत्ता ॥६४॥

आणाई शकुनिकास्थः पत्नी । आणवो श्वपचः । आडाडा बलात्कारः ।
आयड्ढी विस्तारः । आमोओ हर्षः । परिमलवाचकस्वामोदशब्दभवः । आलंबं
भूमिच्छत्रम् । यद्वर्षासु प्ररोहति ॥ यथा ।

हणिकण पउत्थजणं आणाइकुलं व रइयआ^३डाडो ।
आलंबायट्टिमिसा आमोआ^४हसइ पाउसाणूवो ॥५२॥ (६४)

आलत्थो मोरे आसयमासस्सो बलम्मि आयामो ।
आलीलं^१णियडभए आउरमाजिम्मि आउसं कुचे ॥६५॥

आलथो मयूरः । आसयं निकटम् । आयामो बलम् । दीर्घ इत्यन्ये ।
आलीलं निकटं भयम् । आउरं संग्रामः । आउसं कूर्चम् ॥ यथा ।

सायामासयसेषं तुह पेच्छिय जाय आउरालीला ।

आलथपिच्छच्छत्ते छडिय रिउणो अणाउसा जंति ॥५३॥ (६५)

आसंगो आसवणं आलयणं वासगंहम्मि ।

आमोरओ विसिंससुअम्मि आहुंदुरो बाले ॥६६॥

आसंगादयस्त्रयो वासगृहार्थाः । अत्र च । आलिङ्गशब्द आश्लिष्टशब्दभवं ।
आहइ काहृतौति धात्वादेशेषूक्त इति नोपात्तः । आमोरओ विशेषणः । आहुं-
दुरो बालः । आहुंदुरू बाल इत्यन्ये ॥ यथा ।

आमोरय सिरिआसंग तए आहुंदुरा करिहरीण ।

मित्तासवणअमित्तालयणदुवारेसु संघडिया ॥५४॥ (६६)

कमलम्मि आरणालं आसियओ लोहघाडियम्मि ।

आसक्खओ सिरिवए आमलयं णेउरघरम्मि ॥६७॥

आरणालं कमलम् । काञ्चिके आरणालं संस्कृतभवम् । आसियओ
लोहमयः । केचिदयसा निर्वृत्त आयसिकस्तदपभ्रंश आसियओ इत्याहुः ।
आसक्खओ श्रीरिति वदतीति ओवदः प्रशस्तः पक्षिविशेषः । आमलयं
नूपुरगृहम् ॥ यथा ।

लीलारणालआमलयकेलियासक्खए इमे तीए ।

जं विरहम्मि णिअंतं हिअय ण फुट्टेसि तं सि आसिययं ॥५५॥ (६७)

आअड्डियं परव्वसचलिए आऊडियं च जूयणणे ।

आलंकियं च खंजीकयम्मि ग्रामंडणं भंडे ॥६८॥

आअड्डियं परवशचलितम् । यस्तु व्याप्रेरायड्डः [सि० हे० ४।८१]
इत्यादेशोऽस्माभिरुक्तः स व्यापारमात्रार्थः । आअड्डियं द्यतपणः । आलंकियं
खञ्जीकृतम् । आमंडणं भाण्डम् ॥ यथा ।

रयणामंडणमवणिं जो सद्धि आअड्डियं खणे कुणइ ।

सो आअड्डियआलंकिएहि कह अहिसरेअव्वो ॥५६॥ (६८)

आरोगियआसीवयआ^१हुडिया भुत्तमुइयपडिएसु ।

मीसत्तमाडुआली आसरिओ संमुहाआए ॥६९॥

आरोगियं भुक्तम् । आसीवओ सूचीजीवकः । आहुडियं निपतितम् ।
आडुआली मिओभावः । आसरिओ संमुखागतः ॥ यथा ।

आरोगिया^२ड्डआलोसत्तूणं तुह^३ णरिंद सत्तूणं ।

आहुडियाणमरणे पत्तपुडासीवअत्तमासरियं ॥५७॥

इह च आयड्ड-आअड्ड-आरोग-आडुआल-आहुडप्रभृतीनि धात्वादेश-
प्रतिरूपकाणि नामानि । तेषां करोत्यर्थे णिचि नामधातुत्वमपि । तेन
आअड्डइ । आअड्डइ । आरोगइ । आडुआलइ । आहुडइ इत्याद्यपि
सिद्धम् । एवं सर्वत्र क्रियावाचिषु योजनीयम् ॥६८॥

आयावलो^४ थ वालायवन्मि आवालयं च जलणियडे ।

आडोवियं च आरोसियन्मि आराइयं गहिए ॥७०॥

आयावलो बालातपः । आवालयं जलनिकटम् । कप्रत्ययाभावे आवालं
इत्यपि । आडोवियं आरोपितम् । आराइयं गृहीतम् । आसादितमित्यन्ये ॥
यथा ।

आयावले पसरिए किं आडोवसि रहंग णियदइयं ।

आराइयविसकंदो आवालठियं पसाएसु ॥५८॥ (७०)

1 A °हुडिया 2 AB °हुयालिअस° 3 AB नरिंद 4 C अ.

मालायारि आरंभिओ य आइसणमुज्झियए ।

आलीवणं पलित्ते करियाए आवरेइया चिव ॥७१॥

आरंभिओ मालाकारः । आइसणं उज्झितम् । आलीवणं प्रदीप्तम् ।
प्रदीपनकमित्यर्थः । अत्र च । आहन्मियं आगतमित्याङ्पूर्वस्य हस्मेः सिद्धम् ।
आइग्घइ आजिघ्रति । आहोडइ ताडयति । आसंवइ संभावयति ।
आअडइ व्याप्रियते । आउडइ मज्जति । आरोलइ पुञ्जयति । "आयंवइ
आयज्झइ वेपते । आठवइ आरभते । आलिहइ स्पृशति । "आइंछइ कर्षति ।
आरोअइ उल्लसति । आठप्पइ आरभ्यते । इत्यादयो धात्वादेशेषूक्ता इति नोच्यन्ते ।
आरालिओ सूपकार इत्यारालिकशब्दभवत्वान्नोक्तः । आवरेइयां करिका मध्य-
परिवेषणभाण्डम् ॥

यथा ।

कस्स व विओअआलीवणम्मि आरंभिए तुमं पडिया ।

जं मइराविमुहीए आइसणं आवरेइयाइ कयं ॥५८॥ (७१)

आयासलवो णीडे आया^४सतलं च हम्मपुट्टम्मि ।

आणंदवडो पठमे वड्डइ रुहिरारुणे वत्ये ॥७२॥

आयासलवो पच्छिगृहम् । आयासतलं हर्म्यपृष्ठम् । आणंदवडो^५ वध्वाः
प्रथमं^६ रुधिरारुणितं वस्त्रम् । प्रथमपरिणये भर्त्रा कौमारि गृहीते^७ यत्तपरिमल-
रुधिररञ्जितं वस्त्रं^८ बान्धवानानन्दयति तत् आणंदवडाख्यम् ॥ यथा ।

आयासतलोवरि वल्लहस्स चरियं वयंसि^९ निण्हवसु ।

आणंदवडो आयासल^{१०}वड्डियसारिया य तं कइइ ॥६०॥

अथ च^१ । आविलुंपियं अभिलषितमिति यदन्यैरुक्तं तत्काङ्क्षेरादेशः ।
आसेयणयशब्दखावित्तदर्थनार्थ आसेचनकशब्दभव इति नोक्ता ॥ (७२)

1 O चेष्. 2 A आणंछइ आणज्झइ वे° B आणच्छइ आणज्झवइ वे°.

3 AB आयंछइ. 4 B °सवलं. 5 O °डो प्रथमं वध्वा रु°. 6 A यल°.

7 O निण्ह°. 8 AB °वड्डियासा°.

॥ अथानेकार्थाः ॥

पसवदुहणिच्चदिष्टे सु आवि आलं वहीलमउणसु ।

अच्चत्यदीहविसमेसु लोहमुसलेसु तह ^१आअं ॥७३॥

आविशब्दः प्रसवदुःखे नित्ये दृष्टे चेति त्रार्थः । आलं अल्पस्रोतोमृदु च । आअं अत्यर्थं दीर्घं विषमं लोहं मुसलं चेति पञ्चार्थम् ॥७३॥

आणियमाटियमिष्टे गणणिज्जे अप्पमत्तगाढेसु ।

सिक्कारे ^२पणिए आहुडमायरमुक्खले कुच्चे ॥७४॥

आणियं आटियं च इष्टं गणनीयमप्रमत्तं गाढं चेति प्रत्येकं द्वावपि चतुरर्थी । आहुडं सीत्कारः पणितं च । आअरं उदूखलं कूर्चं च ॥७४॥

आअल्लो रोगचलेसु विलविए चित्तिए अ आराडी ।

आरड्ढं च पवुड्ढे सयग्गहेहागएसुं च ॥७५॥

आअल्लो रोगश्चलश्च । आराडी विलपितं चित्रयुतं च । आरडियं इत्यन्ये । यदाह । ^३चित्तलयं विलवियं च आरडियं । आरड्ढं प्रवृद्धं सदृष्टं गृह आगतं चेति त्रार्थम् ॥७५॥

आरणमहरफरेसु आवियमिंदावमहियपोएसु ।

आउरमइसउणहेसु चलियकुवियाउलेसु ^४आहित्यो ॥७६॥

आरणं अधरः फलकश्च । आवियं इन्द्रगोपो मथितं प्रोतं चेति त्रार्थम् । आउरं अतिशयमुष्णं च । आहित्यो चलितः कुपित आकुलश्चेति त्रार्थः ॥७६॥

आरेइयं मउलिए मुक्के भंते सरोमंचे ।

^५नववहुपरतंतासुं आवट्टियआविअज्झाओ ॥७७॥

आरेइयं मुकुलितं मुक्तं भ्रान्तं सरोमाञ्चं चेति चतुरर्थम् । आवट्टिया तथा आविअज्झा नववधूः परतन्त्रा चेति प्रत्येकं ^६द्वार्थं ॥७७॥

आइप्पणं च पिट्टे कृणधरमंडणच्छुहाकडाए य ।

अविवित्तसंकडे आरंदरमावडियमब्भियसारे ॥७८॥

आइप्पणं पिष्टमुत्सवे गृहमण्डनार्थं सुधाच्छटा च । तन्दुलपिष्टचीरं गृह-
मण्डनमाइप्पणं इत्यन्ते । आरंदरं अनेकान्तं संकटं च । अविवित्तसंकडे
इति समाहारः । आवडियं संगतं सारं च । अब्भियं संगतं “समा अब्भियः”
(सि०हे० ८।४।१६४) इत्यादेशात् । अत्रापि समाहारः । अत्र आलुंखइ दहति
स्पृशति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥७६॥

॥ अथ इकारादयो द्व्यक्षरादिक्रमेणैवोच्यन्ते ॥

इग्गो भीए इब्भो वणिए उच्छुसयलम्भि इंगाली ।

इक्कुसमुप्पलमिरिणं कणयं इंदिंदिरम्भि इइंडो ॥७९॥

इग्गो भीतः । इब्भो वणिक् । इणं इणमो एतत् । इण्हं इदानीम् । इर
किलार्थे । एते शब्दानुशासन एवोक्ता इतीह नोच्यन्ते ॥ इंगाली इच्छुखण्डम् ।
इक्कुसं सामान्याभिधानेऽपि नीलोत्पलम् । इरिणं कनकम् । इइंडो भ्रमरः ।
कैचिदिंदिंदिरशब्दोऽपि देश्य उक्तः । अस्माभिस्तु संस्कृतेऽपि दर्शनादनया भङ्गा
निबद्धः ॥ यथा ।

इब्भाणमिरिणमिक्कुसमिइंडाणं गयाण इंगाली ।

इग्गाणयमाभेसीसहो हरिसं समुव्वहइ ॥६१॥ (७८)

इक्कणइरावइग्घियइरिया चोरकरिभच्छियकुडीसु ।

ओसिंघियम्भि इंधियमिदग्गींदग्गिधूममवि तुहिणे ॥८०॥

इक्कणो चोरः । इरावो गजः । इग्घियं भर्त्सितम् । इरिया कुटी ।
इंधियं प्रातम् । इंदग्गी तथा इंदग्गिधूमं तुहिनम् ॥ यथा ।

मणइक्कण वलइग्घियइराव पस्सइरियाठिया मुण्णिणो ।

इंदग्गिणगे इंदग्गिधूमधवलं जसं तुहेघिंति ॥६२॥ (८०)

कोमारे इंदमहो इंदोवत्तो य इंदोवे ।

कीडेसु इंदगाई जुएसु इरमंदिरो करहे ॥८१॥

इंदमहो कौमारः । कुमार्यां भव इति व्युत्पत्तेः । इंदमहं कौमारमित्य-
वन्तिसुन्दरी । यदुदाहरति स्म ।

उवहसए एराणि इंदो इंदीवरच्छि एत्ताहे ।

इंदमहपेच्छिए तुह सुहस सोहं णियच्छंतो ॥६३॥

इंदोवत्तो इन्द्रगोपकः । इंदगाई युताः कीटाः । ये कीटाः संलग्ना
भ्रमन्ति । इरमन्दिरो करभः ॥ यथा ॥

इरमंदिरेंदगाई इंदोवत्ताइ जंतुणो वि वरं ।

इंदमहो पुण्णं लज्जं हासं च जणइ जणे ॥६४॥ (८१)

इंदट्टवणे इंदड्डलओ इंदमहकामुओ साणे ।

इल्लो दरिइकोमलपडिहारलवित्तकसिणेसु ॥८२॥

इंदड्डलओ इन्द्रोत्थापनम् । इंदमहकामुओ श्वा ॥ यथा ॥

इंदड्डलओ सरए पयाणचलिएभगज्जि^१एहिं तए ।

रइओ^२ रिजहिं^३ रखे सहअरइंदमहकामुअरवेहिं ॥६५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

इल्लो दरिद्रः कोमलः प्रतीहारो लवित्तं कृष्णवर्णश्चेति पञ्चार्थः ॥८२॥

सड्डलसीहवुट्ठीणिवारणेसुं तहा इल्लो ।

विसिवुट्ठिरक्खणेसुं गेहदुवारे^४ य इल्लौरं ॥८३॥

इल्लो शार्दूलः सिंहो वर्षत्राणं चेति त्रयर्थः । इल्लौरं वृषी वृष्टिवारणं
गृहद्वारं चेति त्रयर्थम् ॥८३॥

॥ अथ ईकारादयः ॥

ईसं कौले रोज्ज्मन्नि ईसञ्चो ईसरो मयणे ।

सवरसिरपम्पुडयन्नि ईसियं तह वसाद्वयए ॥८४॥

ईसं कौलकः । ईसञ्चो रोज्ज्माख्यो मृगः । ईसरो मन्मथः ॥ यथा ॥

मुक्केस^१रेहिं णिच्चं भमिरेहिं ईस^२एहिं व चुलुक ।द्रल^३भोयणेहिं ईसौकया तुहा^४रीहिं रम्पदुमा ॥६६॥

अथानिकार्याः ।

ईसियं शवरशिरःपत्रपुटं वशायितं चेति द्वयर्थम् ॥ (८४)

॥ अथ उकारादयः ॥

उडं गहिरे उच्छू वाए उक्कं च पाडवणे ।

उच्छो अंतावरणे उडो कूवाद्दखणयन्नि ॥८५॥

उडं गम्भीरम् । उच्छू वातः । इच्छुवाचकसु संस्कृतभव एव । उक्कं पादपतनम् । उच्छो अन्नावरणम् । ओञ्जरीति प्रसिद्धः । उडो कूपादि-
खनकः ॥ यथा ॥

उच्छू उण्हो खणिया उड्डेहिं कूवया य अइउडा ।

उच्छं दइइ य तण्हा उक्कमिणं तुक्क म^५रुथलिए ॥६७॥ (८५)

उरमारंभे उच्चं णाहितले बंधणे उंवा ।

तिणापरिवारणयमुडू उंबो उण पिक्कगोह्ममे ॥८६॥

उरं आरम्भः । उच्चं नाभितलम् । उंवा बन्धनम् । उडू तृणपरिवारणं
तृणावच्छादनमित्यर्थः । उंबो पक्कगोधूमः ॥ यथा ॥

कुंतलउडुच्छू णं जसयणमिगाण उंवखायं व ।

मयणेण उरे रइयं तुह उच्चं उंवि^६गोरंगि ॥६८॥

1 ० °रेहि. 2 ० °एहि. 3 ० °भोषणेहि. 4 ० °रीहि. 5 B °रुथलि°.

6 A °गोरंति B गोरंमि.

अत्र च । उभं ऊर्ध्वम् । उभे यूयम् । उभ पश्य । एते शब्दानुशासने
साधिता इति नोक्ताः । उस्साशब्दसु धेनुपर्याय उस्साशब्दभवः ॥८६॥

उक्ता उक्कंदो कूपतुला चुल्लीइ उल्लि^१उद्वाणा ।

उव्वाउव्वरउ^२व्वाहा उक्कोलो ^३य घम्मस्मि ॥८७॥

उक्ता तथा उक्कंदो कूपतुला । उक्कंदो कूपतुलित्यन्ये । उल्ली तथा
उद्वाणा चुल्ली । उव्वा-उव्वर-उव्वाह-उक्कोलाश्चत्वारोऽपि घर्मार्थाः ॥ यथा ॥

जलियग्गिउल्लिउव्वासंतत्ता उण्हयालउक्कोले ।

कासयधूया वच्चइ ओ उक्काकट्टियनलस्मि ॥८८॥

उद्वाणं व समुदं लंघइ वडवाणलुव्वरं जिणइ ।

कस्सुव्वाहं ^४न जणइ उक्कंदिभुओ पई मउभ ॥८९॥ (८७)

उररी पसुस्मि किसराइ उणिहया उस्समो स^५मुस्सायए ।

वलियं णिकूणियच्चे उअअं उज्जुस्मि उक्खली पिठरे ॥८८॥

उररी पशुः । उणिहया कसरा । उस्समो समुन्नतः । उलियं निकूणिता-
न्नम् । उअअं ऋजु । उक्खली पिठरम् ॥ यथा ।

^६उअअं उस्समदेहलिसुल्लंघिय वाहिमुलियं णियच्छंती ।

उक्खलिउणिहयसुररी उअ रोरघरस्मि उल्लिहइ ॥९०॥ (८८)

उल्लुट्टं मिच्छाए उवियं सिग्घस्मि दूसणे उमुओ ।

धत्तूरे उम्मत्तो उलित्तमुच्चट्टिए कूवे ॥८९॥

उल्लुट्टं मिथ्या । उवियं शोघम् । उमुओ दूषणम् । उम्मत्तो धत्तूरकः ।
एरण्ह इत्यन्ये । उल्लित्तं उच्चस्थितः कूपः ॥ यथा ॥

उल्लुट्टं जं कणयं पेच्छसि उम्मत्तउमुअविहुरो सि ।

ता रे पयपाणकए वज उवियमुलित्तक^७ठदेसस्मि ॥९१॥ (८९)

1 B °उद्वाणा.

2 AB °व्वाहउक्को°.

3 C अ.

4 C य.

5 AB °सुन्नय°.

6 C उअउ°.

7 C °ठघोर°.

उग्घट्टिउयालीओ अवयंसे फालिए उरत्तं च ।

बहुयम्भि उंवरं उच्छुरमविणसिरे खलम्भि उप्फाली॥६०॥

उ'ग्घट्टी तथा उयाली अवतंसः । उरत्तं स्फाटितम् । उंवरं बहु । यस्मि
देहल्यर्थं उंवरशब्दः स उदुम्बरशब्दभवः । उच्छुरं अविनश्वरम् । उप्फाली
दुर्जनः ॥ यथा ॥

रे उप्फाल उरत्ते 'पिम्मे सुरवहुउयालिजोग्गेहिं' ।

किं 'नाम उ'वरुच्छुरणवकुसुमेहिं पि उग्घट्टी ॥७३॥ (८०)

उड्डुल्लउड्डुला उल्लासि तह उम्मलं धीणो ।

उकुंडो मत्ते उग्गमम्भि उड्डाअउप्फोया ॥६१॥

उड्डुल्लो तथा उड्डुलो उल्लासः । उम्मलं स्नानम् । उकुंडो मत्तः ।
उड्डाओ तथा उप्फोओ उद्गमः ॥ यथा ॥

तिणउप्फोउकुंडवस'ड्डुल्लुक्कायउम्मलुप्पंके ।

सरए तुह वेरीहिं 'मुक्का' उड्डायउड्डुल्ला ॥७४॥ (८१)

उक्कोडा उकुंडा लंचाए तुट्टयम्भि उल्लुकं ।

उप्फुस्स' आउस्से उच्छाहो सुत्ततंतुम्भि ॥६२॥

उक्कोडा तथा उकुंडा लक्ष्मा । उल्लुकं तुटितम् । उप्फुस्स' आपूर्णम् ।
उच्छाहो सूत्रतन्तुः ॥ यथा ॥

विरहोप्फुस्से उक्कोडअणिउणे देसु तस्स उकुंडं ।

उच्छाहेहि ण सुहे संधिज्जइ पेम्ममुल्लुकं ॥७५॥ (८२)

1 AB उग्घट्टी.

5 AB उग्घट्टी.

8 AB मुक्का.

2 O उग्घट्टी.

6 AB उड्डुल्लो तथा उड्डुलो.

9 A उड्डायउड्डुल्ला B उड्डायउड्डुल्ला.

3 O नाम.

4 AB उड्डुल्लउड्डुल्ला.

7 A उड्डुल्लु B उड्डुल्लु.

संमदे उत्थगघो हेट्टामुहयम्मि उम्मत्थं ।

परिवत्तणम्मि उत्थल्ला उवदेहीइ उदेही ॥६३॥

उत्थगघो संमदः । उम्मत्थं अधोमुखम् । विपरीतमिति यावत् । उत्थल्ला परिवर्त्तनम् । उदेही उपदेहिता ॥ यथा ।

जणउत्थगघे उत्थल्लिजण मा पेक्क वारि उम्मत्था ।

उदेहितिकवतुंडं किं अणुइतिं ण पेक्कसे महिलं ॥७६॥ (८३)

उक्कोडी पडिसदे विसे उसीरं डरम्मि उप्फेसो ।

उम्मल्ला तरहाए अतडे कूवम्मि उत्तूहो ॥६४॥

उक्कोडी प्रतिशब्दः । उसीरं विसम् । उप्फेसो त्रासः, अपवादाथेऽप्ययं लक्ष्येषु दृश्यते ॥ यथा ।

असरिसजणउप्फेसया ण हु सहियव्वा कुले पसूएण ॥७७॥

उम्मल्ला टणा । उत्तूहो अतटः कूपः ॥ यथा ।

तुहहयहेसोक्कोडोउप्फेसा वेरिणो गया रसे ।

उम्मल्लाइ उसीरं असंति पइसंति उत्तूहं ॥७८॥ (८४)

उज्जमगुंठियक्किहेमु उवभसुब्भगउच्छिक्का ।

उच्छुअउम्मरउब्भंता भयचो रियदेहलिगिलाणा ॥६५॥

उज्जमसप्रभृतयस्त्वयो यथासंख्यमुद्यमाद्यर्थाः । उवभसो उद्यमः । उब्भगो गुणितः । उच्छिक्कं किद्रम् । इह क्लिप्तशब्दश्चिद्रार्थो वक्ष्यते तस्य उत्पूर्व-कस्येदं रूपमिति न शङ्कनीयं, क्लिप्त-उच्छिक्कशब्दयोः स्वतन्त्रत्वात् । न हि देशीशब्दानामुपसर्गसंबन्धो भवति । एवं फेस-उप्फेसादिष्वपि वाच्यम् । उच्छु-आद्योऽपि त्रयो यथासंख्यं भयचौर्याद्यर्थाः । उच्छुअं भयचौर्यम् । उम्मरो गृहदेहली । उब्भंतो ग्लानः ॥ यथा ।

तिमिरोब्भगणिसाए उम्मरउच्छिक्कखलणउब्भंता ।

उच्छुअरयउज्जमसओ उअ असई विसइ खंडदेवउलं ॥७९॥ (८५)

सुस्मे उज्जडमुक्केरो अ बली उड्डसो अ मक्कुणए ।

संतम्मि ^१य उब्भाओ उड्डत्यो विप्पलद्धे ^१य ॥८६॥

उज्जडं उड्डसम् । उक्केरो उपहारः । समूहवाचकसु उक्केरशब्द उत्करशब्द-
भव एव । उड्डसो मत्कुणः । उब्भाओ शान्तः । उड्डत्यो विप्रलब्धः ॥ यथा ।

^१बोलन्ति तुज्ज रित्तणो सोड्डससयणे णिसं पि उड्डत्या ।

उब्भाया दियहं कयउज्जडदेवउलदेवउक्केरो ॥८०॥ (८६)

उज्जल्ला उम्मड्डा हटम्मि विमलम्मि उच्चारो ।

विउले उच्चाडो पयडे उच्चेवो दटम्मि उच्चत्यो ॥८७॥

उज्जल्ला तथा उम्मड्डा बलात्कारः । उच्चारो विमलः । उच्चाडो विपुलः ।
उच्चेवो प्रकटः । उच्चत्यो दृढः ॥ यथा ।

उच्चारे उच्चेवे उच्चा^१डकरे ससिम्मि जं कामो ।

उज्जल्लोच्चत्यबलो ता उम्म^१ड्डाए रमसु इमं ॥८१॥ (८७)

उअहत्ति पेक्कहत्थे उडिदो मासम्मि साद्वणी उअरी ।

उल्लोचो ^१य वियाणे छिम्पयकारुम्मि उंछओ होइ ॥८८॥

उअह पश्यत । उडिदो माषधान्यम् । उअरी शाकिनी । उल्लोचो विता-
नम् । उंछओ छिम्पकाख्यः कारुविशेषः ॥ यथा ।

उंछयवाडे मज्जारिरुवयाओ भमन्ति उअरीओ ।

उअहोडिदसामाओ तमिस्सउल्लोचिए गयणे ॥८२॥ (८८)

उड्डासो संतावे उग्घुट्टं पुंसियमरिम्मि उल्लोलो ।

दरिए उत्तुणउम्मुहउच्चुचुक्कुउत्तुरिद्धीओ ॥८९॥

उड्डासो संतापः । उग्घुट्टं पुंसितम् । उग्घुट्टशब्दस्य उद्वुष्ट इति ^१सत्यां
व्युत्पत्तौ विशेषार्थरुढेरिह पाठः । उल्लोलो शत्रुः । उत्तुणो उम्मुहो उच्चुचो
उक्कुक्कु उत्तुरिद्धी एते पञ्च शब्दा दृष्टार्थाः । उत्तुरिद्धी गर्व इत्यन्ये ॥ यथा ।

१ ० अ.

२ A बोलिन्ति B बोलिन्ति.

३ B ^०डकार.

४ ० ^०डडाइ.

५ AB उयरी.

६ ० व्युत्पत्तौ सत्यां.

विज्जोच्छुक्कुलुम्बुहवयउच्चुचसिरिउत्तुरिद्वीणं ।

उग्घुट्टमुत्तुणत्तं उल्लोलाणं तए कउड्डासं ॥८३॥ (८८)

आरूढे उल्लूढो उच्च प्पोच्चुप्पिया तह य ।

उव्वीढं उद्धरियं उम्मरियं चेय उक्खाए ॥१००॥

उल्लूढो उच्चप्पो उच्चुप्पियो त्रयोऽप्येते आरूढार्थाः । उल्लूढो अङ्कुरित इत्यन्ये ।
उव्वीढं उद्धरियं उम्मरियं चेति त्रयोऽप्येते उत्खातार्थाः ॥ यथा ।

उव्वीढखग्गउम्मरियसत्तुणिवहो गुणेषु उल्लूढो ।

उद्धरियउच्चप्पखलो उच्चुप्पइ तिहुग्रणं पि चालुक्को ॥८४॥ (१००)

उच्छट्ठो उड्डहणो चोरे दुच्चोरियाइ उच्छंटो ।

उत्तालोव्वेत्ताला अच्छिस्साराव^१रुद्धयम्मि ॥१०१॥

उच्छट्ठो । ओत्संयोगे (सि०हे० ८।१।११६) इत्युत ओति ओच्छट्ठो तथा
उड्डहणो दावप्येतौ चोरार्थौ । उच्छंटो द्रुतवीर्यम् । उत्तालं उव्वेत्तालं
दावप्येतौ निरन्तरस्वरुदिते । उद्धतार्थवाचौ तूत्तालशब्दः समसंस्कृत एव ॥
यथा ।

गुणगुणिद्विय^२उच्छट्ठय उड्डहणच्छंटभीसिया रस्से ।

पयडियभ^३उत्तालं उव्वेत्तालंति तुज्झ रिउवहुया ॥८५॥ (१०१)

खिस्से उव्वाउत्तं^४पिया य हासम्मि उल्लेवो ।

उव्वुग्गोप्फंदोला चलम्मि मूढम्मि उम्मइयं ॥१०२॥

उव्वाओ तथा उत्तंपियो खिन्नः । उत्तन्मिअं खिन्नमित्यन्ये । उल्लेवो हासः ।
स्वार्थे के उल्लेवओ इत्यपि । उव्वुग्गो उप्फंदोलो दावप्येतौ चलार्थौ । उम्मइयं
मूढम् ॥ यथा ।

उव्वायमणा उव्वुग्गालीयणा चइयचारुल्लेवा ।

उप्फंदोलोत्तंपइ तुज्झ कए सा विओअउम्मइया ॥८६॥

अत्र च । उत्थारो उत्साहः । उच्छुषं विमर्दितमित्युत्साह-उत्तुष-
शब्दप्रभवौ । उन्दुरउच्चयशब्दावाखुनीवीवाचकौ संस्कृतसमौ । उंघइ निद्राति ।
उग्गइ उद्घाटयति । एतौ धात्वादेशेषूक्तावित्येतेऽन्यैरुक्ता अपि नोक्ताः ॥ (१०२)

उब्भालणमुप्पस्से पलायणात्थम्भि उज्झमणं ।

उच्छवियं सयणीए उइंतणं उत्तरिज्जम्भि ॥१०३॥

उब्भालणं शूर्पादिनोत्पवनम् । उब्भालणं अपूर्वमिति केचित् । उत
ओति ओब्भालणं इत्यपि । उज्झमणं पलायनम् । उत ओति ओज्झमणं
इत्यपि । उच्छवियं शयनोद्यम् । उइंतणं उत्तरीयम् ॥ यथा ।

वियलियउइंतणाए सुस्से उब्भालणं कुणंतोए ।

तह पु'लइयमुच्छवियं जह काउ' मक्किमी ण उज्झमणं ॥८७॥ (१०३)

उल्ललियं सिठिलठिइम्भि णिउणागहियम्भि उग्गहियं ।

उल्लेहडो 'य लोलि रइजोग्गे तह 'य उवसेरं ॥१०४॥

उल्ललियं शिथिलस्थितिः । उग्गहियं निपुणगृहीतम् । उग्गहियं रचित-
मिति तु रचिधात्वादेशसिद्धम् । उल्लेहडो लम्पटः । उवसेरं रतियोग्यम् ॥
यथा ।

उल्ललियदोसतुस तह उग्गहिया कुमरवाल तइ लच्छी ।

उल्लेहडा वि जह सा ण मस्से अस्सुवसेरं ॥८८॥ (१०४)

उल्लुरुहो लहुसंखे तत्तोच्छलियम्भि उब्भुयाणं तु ।

उंदुरओ दीहाइ उक्खोडिययम्भि उत्तुहियं ॥१०५॥

उल्लुरुहो लघुशङ्खः । उब्भुयाणं यदग्न्यादिना तप्तं दुग्धादि भाजना-
दुच्छलति । उंदुरओ दीर्घमहः । उत्तुहियं उत्खोटितम् । तकारसंयोगाख्ये
डकारसंयोगं केचित्पठन्ति । स च लिपिभ्रम एवेत्यनेकदेशोपाश्लेषनेन
निश्चितमस्माभिः ॥ यथा ।

उत्तुहियजीवियासाइ उल्लुरुहकण्ठ तीइ तुह विरहे ।
अइउभुयाइयरई उंदुरया हुंति सिसिरे वि ॥८८॥ (१०५)

उद्धरणं उच्छिष्टे उवदीवं अम्मादौवम्भि ।

उद्धवउच्चड्डियउत्ताहियउव्वाहिया य उक्खित्ते ॥१०६॥

उद्धरणं उच्छिष्टम् । उवदीवं अन्यदीपम् । उद्धवओ उच्चड्डिओ उत्ताहिओ
उव्वाहिओ इत्येते चत्वार उच्छिष्टार्थाः ॥ यथा ।

उव्वाहियभुअ उच्चड्डियामि उत्ताहिओवदीवेम ।

हरिणी व्व लिहंनि विगा उद्धवयकरा णिवा तुहुद्धरणं ॥८९॥ (१०६)

उद्धवियमग्घिए उवलुयं सलज्जे घरम्मि उत्थलियं ।

उलुखंडो अ अलाए उअक्किउच्छंगिया पुरोठविए ॥१०७॥

उद्धवियं अर्धितम् । उवलुयं सलज्जम् । उत्थलियं गृहम् । उत्थलियं
उन्मुखगतमित्यन्ये । उलुखंडो उल्मुकम् । उअक्कियं उच्छंगियं द्वावप्येतौ
पुरस्कृतार्थौ ॥ यथा ।

उत्थलियवई उच्छंगियविणओ ता उअक्क सहिं विणयं ।

अलमुलुखंडपहारेहि उवलुया हविय अप्पमुहवसु ॥९१॥ (१०७)

उरुमिल्लं उरुसोळ्ळं च पेरिए अवगए अ उअचित्तो ।

उवउज्जो उवयारे दोहणहारीइ उअहारी ॥१०८॥

उरुमिल्लं उरुसोळ्ळं च द्वावप्येतौ प्रेरितार्थौ । उअचित्तो अपगतः ।
उवउज्जो उपकार । उअहारी दोग्ध्री ॥ यथा ।

उअचित्ताणं उअहारीणं मग्गोरुमिल्लणयणाणं ।

उरुसोळ्ळऊरुवसणो पवणो तरुणाण कुणइ उवउज्जं ॥९२॥ (१०८)

संचुण्णियम्नि उल्लुंठियं च कागम्नि उलुहंतो ।

'गेमीए उंचहिया उप्पेक्खिययम्नि उद्दिसियं ॥१०६॥

उल्लुंठियं संचूर्णितम् । उलुहंतो काकः । उंचहिया चक्रधारा । उद्दिसियं
उत्प्रेक्षितम् ॥ यथा ।

असुरेहं उवरि परिब्भमंतउलुहंतविरसरोलेहिं ।

हरिचक्रउंचहियउल्लुंठियमुद्दिसियमप्पवलं ॥८३॥ (१०६)

उब्भासुयं विसोहे गरुयावेसम्नि उव्वहणं ।

उल्लरयं च कवड्डाहरणे रासिम्नि उक्कुरुडी ॥११०॥

उब्भासुयं गतशोभम् । उव्वहणं महानावेशः । उल्लरयं कपर्दीभरणम् ।
उक्कुरुडी अवकरराशिः । उक्कुरुडो रत्नादीनामपि राशिः ॥ यथा ।

उब्भासुय सा मेल्लइ उव्वहणं ता खु अगगो तीए ।

उल्लरयभूसणो जइ रे णच्चसि चण्डिय उक्कुरुडिं ॥८४॥ (११०)

उच्छल्लियमुक्खोडियतजम्नि उब्बिंबलं जले कलुसे ।

उद्धक्खियं गिसिद्धे वंकीभूयम्नि उज्जणियं ॥१११॥

उच्छल्लियं क्षिप्तत्वं । उब्बिंबलं कलुषजलम् । उद्धक्खियं निषिद्धम् ।
उज्जणियं वंकीभूतम् ॥ यथा ।

उब्बिंबला णईओ तरुणो उच्छल्लिया य दंतोहिं ।

उज्जणियचावउद्धक्खियारिमंडल कहंति तुह सिविरं ॥८५॥ (१११)

गिब्भक्खियम्नि उज्जौरियं च उज्जूरियं भौणे ।

उक्खंडियमक्कंते चोरियवत्थुम्नि उक्खडियं ॥११२॥

उज्जीरियं निर्भर्त्सितम् । उज्जूरियं चीणम् । शुष्कमित्यन्ये । उक्त्वंडियं
आक्रान्तम् । उत श्रुति श्रुक्त्वंडियं इत्यपि । उक्कुडियं चोरितं वस्तु ॥ यथा ॥

तुहगुणउक्कुडियमणा विरहोज्जूरियतण् अ तण्अंगो ।

उज्जीरेइ सहीओ कुसुम'सरुक्त्वंडिया कए तुज्ज ॥८६॥ (११२)

णीचीकयम्मि उज्जणियमुवसग्गो २य मंदम्मि ।

उप्फुडियमत्थुरिए उज्जग्गुज्जं अकलुसम्मि ॥११३॥

उज्जाणियं निम्नीकृतम् । उवसग्गो मन्दः । उप्फुडियं आस्तृतम् । उज्ज-
ग्गुज्जं स्वच्छम् ॥ यथा ।

अणउवसग्गपयावयउज्जाणियरिउ कुमारवाल णिव ।

उप्फुडिया तिहुअणे उज्जग्गुज्जा रमेउ तुह कित्तो ॥८७॥ (११३)

उड्ढच्छवी विसंवाइयम्मि उप्फुंकिया य रजकीए ।

तह उट्टियम्मि उक्कासियं च उच्चारियं गहिए ॥११४॥

उड्ढच्छवी विसंवादितः । उप्फुंकिया रजकी । उक्कासियं उच्यतम् ।
उच्चारियं गृहीतम् ॥ यथा ।

उक्कासइ उप्फुंकियघरम्मि वत्थाण घल्लणमिसेण ।

उच्चारियअणउड्ढच्छविसंकेयं वड्ढ सरिउ ॥८८॥ (११४)

कांडियए उक्खणियं संकम्मे उक्कुआरं च ।

उज्जीमिया य रस्सीए उल्लसियं च उलुकसियं ॥११५॥

उक्खणियं कण्डितम् । उक्कुआरं संकम्बम् । उक्कुआरियं क्वादितमिति
त्वनेनैव णिजस्सेन सिद्धम् । उज्जीमिया रश्मिः । उल्लसियं उलुकसियं हाव-
प्येतौ पुलकितार्थावन्योन्यपर्यायत्वेन निबद्धौ । उडुसियशब्दस्तु उडुषितशब्दभवः ॥
यथा ।

उज्जीमीइ वि बड्ढं णिसि उल्लसियं पिअं सहि ३भरंती ।

उक्खणणवावडा वि हु उलुकसियत्तं कही'क्कुआरिमि ॥८९॥ (११५)

1 C ० सरोक्क ०. 2 C अ. 3 B ० किघ ०. 4 B ० आरम्मि. 5 AB ० कुआरं
6 C सरं. 7 AB ० कुआरं ०.

उक्तेवणं घए उच्चंपियमुवजंगलं च दीहम्मि ।

उप्पेहडउलहसिया उम्मच्छवियं च उम्भडए ॥११६॥

उक्तेवणं घृतम् । उच्चंपियं उवजंगलं हावप्येतौ दीर्घार्थौ । उप्पेहडं उलहसियं उम्मच्छवियं त्रयोऽप्येते उद्घाटार्थाः ॥ यथा ।

उच्चंपियउप्पेहडभुयजुय उवजंगलच्छ उलहसिया ।

उम्मच्छवियपयावा^१णलम्मि उक्तेवणं व तुह रिउणो ॥१००॥ (११६)

उज्जगिरमोस्मिद्दे उक्कुरणुक्कुअरणाइ उक्कुवणो ।

उम्हावियउवललया सुरए तित्तिरहियम्मि उलुहलिओ ॥११७॥

उज्जगिरं औन्निद्रम् । उक्कुरणं उक्कुअरणं च इक्षुवाटः । उक्कुरणं इक्षुरिति केचित् । उम्हावियं उवललयं च सुरम् । उम्हावियं सुरतमिति तु रमेरुम्भावादेशसिद्धम् । अत्र च उप्फालइ कथयति । उल्लंडइ विरेचयति । उल्लालइ उप्लेइ उन्नमयति । उव्वेल्लइ प्रसरति । उम्मच्छइ वञ्चति । उगुसइ माष्टि^२ । उल्लूरइ तुडति । उम्भुत्तइ उत्तिपति । उत्थारइ आक्रामति । उक्कुसइ गच्छति । उम्मत्थइ अभ्यागच्छति । उहुमाइ पूर्यते इत्यादयो धात्वादेशेष्वस्माभिरुक्ता इति नोच्यन्ते । उलुहलिओ तस्मिन्हितः यः कदापि तस्मिन् न जानाति ॥ यथा ।

उम्हावियउलुहलियय वयंस माणेसु तत्थ गंतूण ।

उक्कुरणे सोज्जगिरउक्कुअरणगोवियाइ उवललयं ॥१०१॥ (११७)

हिययरसोच्छलणे उग्गुलुंक्किया य उवएइया करिया ।

मुसलिम्मि उसणसेणो तह उप्पिंगालिया करुच्छंगे ॥११८॥

उग्गुलुंक्किया हृदयरसोच्छलनम् । उवएइया मद्यपरिवेषणभाण्डम् । उसणसेणो बलभद्रः । उप्पिंगालिया करोत्सङ्गः ॥ यथा ।

जं जस्स रोअए किर ण हु तस्स तमुग्गुलुंक्कियं कुणइ ।

उअ उप्पिंगालियठियमुवएइयमुसणसेणस्स ॥१०२॥ (११८)

उवकयउड्छविं सज्जियमुत्तलहओ विडवे ।

उलुउंडियं पलुट्टे उंवरउप्पं अह्णअअब्भुदए ॥११६॥

उवकयउड्छविं इति समाहारद्वन्द्वः । उवकयं कप्रत्ययाभावे उवकयं
तथा उड्छविं सज्जितम् । यस्तु उवहत्विगणशब्दः सज्जितार्थः स समारचयते-
रादेश इतोह नोक्तः । उत्तलहओ विटपः । उत आति ओत्तलहओ इत्यपि ।
उलुउंडियं प्रलुठितम् । विरेचितमिति यावत् । उंवरउप्पं अभूताभ्युदयः ॥
यथा ।

उड्छविउत्तलहयतलम्भि उलुउंडिओरुपिम्भाणं ।

रइउवकयाण मिहुणाणोवरउप्पं व संगमो भाइ ॥१०३॥ (११६)

वलएसु उवलभत्ता उवलयभग्गा य गायव्वा ।

अलिएरंडेसूणहोदयभंडोत्ताणपत्तया चिव ॥१२०॥

उवलभत्ता तथा उवलयभग्गा वलयानि । अल्लेरण्डयोर्यथासंख्येन द्वौ शब्दौ ।
उण्होदयभंडो भ्रमरः । यस्तु उण्होदयभंडशब्दः पिठरवाची कैश्चिन्नवहः
सोऽस्माभिः संस्कृतभवत्वादुपेक्षितः । उत्ताणपत्तयं एरण्डम् । एरण्डस्येदमैरण्डं
पत्रपायम् ॥ यथा ।

इडोवलभत्ताए उवलयभग्गा सहति तुज्झ करे ।

उण्होदयभंडा कमलम्भि व उत्ताणपत्तसामलया ॥१०४॥ (१२०)

कुरियग्गमुक्कपुप्पं घेत्तुय पायंगुलीहिं उप्पयणं ।

तं उड्डियाहरणमुच्चलउलियं कोउअत्तुरिए ॥१२१॥

क्षुरिकाग्रमुक्तं पुष्पं पादाङ्गुलीभ्यां गृहीत्वा यदुत्पतनं तदुड्डियाहरणम् ॥ यदाह ।

कुसुमं यत्रोड्डीय क्षुरिकाग्राङ्गाघवेन संगृह्य ।

पादाङ्गुलीभिर्गच्छति तद्विज्ञातश्चमुड्डियाहरणम् ॥

उच्चलउलियं कौतूहलेन त्वरितयानम् ॥ यथा ।

तुह कुरियग्गफुरंतारिमोलिकुसुमुड्डियाहरणं ।

गिह्वा कुण्ठति उच्चलउलियकरं खेयरवङ्गणं ॥१०५॥ (१२१)

पासदुएणं परिवत्तणम्मि उत्थल्लपत्थल्ला ।

उत्तिरिविडि 'उड्डुहे उत्तरणवरंडिया उड्डुवे ॥१२२॥

उत्थल्लपत्थल्ला पार्श्वद्वयेन परिवर्त्तनम् । उत ओति ओत्थल्लपत्थल्ला इत्यपि ।
उत्तिरिविडो ऊर्ध्वोर्ध्वं भाण्डादेः स्थापनम् । उत्तरणवरंडिया उड्डुपः । समुद्र-
नद्यादौ जलतरणोपकरणं प्रवहणादि ॥ यथा ।

भवउत्तरणवरंडिं संभर सव्वसुमसहा तुज्झ ।

'एरगोत्तिरिविडिमज्जे होही उत्थल्लपत्थल्ला ॥१०६॥ (१२२)

॥ अथ ब्यत्तरादिक्रमेणैवानेकार्थाः ॥

उहं जलणारकउहेसु उड्डुणो दीहउसहेसु ।

उव्वुसं उव्विग्गे उच्छित्ते उव्वभडे 'सुसं ॥१२३॥

उहं जलमानुषं ककुदं चेति द्वयर्थम् । उड्डुणो दीर्घो वृषभश्च । उव्वुसं
उद्विग्नमुत्क्षिप्तमुद्गटं शून्यं चेति चतुर्थम् ॥ (१२३)

वि'समोत्सयप्पएसे खिगणे णिवहे य उड्वाओ ।

विकिखत्तोकिखत्तेसूच्छित्तं उम्मंडमवि हटोव्वत्ते ॥१२४॥

उड्वाओ विषमोन्नतप्रदेशः श्रान्तः संघातश्चेति त्रयर्थः । उच्छित्तं विक्षिप्त-
मुत्क्षिप्तं च । उम्मंडं हठ उदृत्तं च । हटोव्वत्ते इति समाहारः ॥ (१२४)

उक्खुंडो 'य अलाए णियरे वत्थेगदेसे य' ।

उम्मच्छमसंवद्धे भंगौभणियम्मि कोहे य' ॥१२५॥

उक्खंडो उल्लसुकां निकरो वल्लैकदेशेति त्रार्थः । उल्लच्छं असंबद्धं भङ्गीभणितं क्रोधेति चार्थम् ॥ (१२५)

उक्खंडो उप्पीलो उग्घाओ तहो य उद्दामो ।

संघायत्यउडेसुं उव्वूरो समहिअत्थे व ॥ १२६ ॥

उक्खंडो उप्पीलो उग्घाओ उद्दामो इत्येते चत्वारोऽपि शब्दाः संघातार्थाः स्थपुटार्थाश्च । उव्वूरो अधिकार्यः । अपिशब्दात् संघातस्थपुटार्थश्चेति त्रार्थः । स्थपुटो 'निम्नोन्नतप्रदेशः' ॥ (१२६)

खिम्मे सुम्मे भोए तहोअभडक्कं तपयडवेसेसु ।

उव्विंबं उच्चुल्लं पुण उव्विग्गाधिरूढभोएसु ॥ १२७ ॥

उव्विंबं खिन्नं शून्यं भोतमुद्भटं क्रान्तं प्रकटवेषं चेति षडर्थम् । उच्चुल्लं 'पुनर-
दिग्गमधिरूढं भोतं चेति त्रार्थम् ॥ (१२७)

पडिसहकुररविट्ठागव्विट्ठमणोरहेसु उड्डाणो ।

उव्वुक्कं पलवियए संकडए तह बलक्कारे ॥ १२८ ॥

उड्डाणो प्रतिशब्दः कुररो विष्ठा गर्विष्ठो मनोरथश्चेति पञ्चार्यः । उव्वुक्कं प्रलपितं संकटं बलात्कारश्चेति त्रार्थम् ॥ (१२८)

मं^१चणियरेसु उंडलमुप्पित्थं तट्टकुवियविहुरेसु ।

णोरागे गलिए उव्वत्तं उव्वाठमुग्गयदुहेसु ॥ १२९ ॥

उंडलं मञ्चो निकरश्चेति द्वार्थम् । उप्पित्थं त्रस्तं कुपितं विधुरं चेति त्रार्थम् । उव्वत्तं नीरागं गलितं चेति द्वार्थम् । उव्वाठं टान्तमिति केचित् । उव्वाठं विस्तीर्णं गतदुःखं चेति द्वार्थम् । केचिद्विपूर्वमेनं पठन्ति विउव्वाठं इति ॥ (१२९)

1 C विषमोन्न^०.

2 C तु उचि^०.

3 AB ^०चनिय^०.

4 AB ^०व्यसं दान^०.

उक्खिस्सं अव'क्खिस्सो क्खस्सो पासप्पसिठिलि २य ।

पंकोच्छेहसमूहेसु बहलए तह य उप्पंको ॥१३०॥

उक्खिस्सं अवकीर्णं क्खं पाखेप्रशिथिलं चेति चार्थम् । उत भोति
भोक्खिस्सं इत्यपि । उप्पंको पङ्क उच्छ्रयः समूहो बहलं चेति चतुर्थः ॥ (१३०)

उत्तप्पो गव्वियबहुगुणेसु गौविस्समेसु उच्चोलो ।

अग्गुवायसमेसूच्छुल्लो गिवघणपीवरेसु उम्मल्लो ॥१३१॥

उत्तप्पो गर्वितोऽधिकगुणश्च । उच्चोलो नीवी खेदश्च । उच्छुल्लो अनुवादः
खेदश्च । उम्मल्लो नृपो मेघः पीवरश्चेति चार्थः । उम्मल्लो बलात्कार इति
केचित् ॥ (१३१)

उसुद्धओ हुंकारे गयणम्महसाणसहे २य ।

अहिअअवज्झिअणिच्छिअतावागणिएसु उव्वरिअं ॥१३२॥

उसुद्धओ हुंकारो गगनोन्मुखस्य शूनः शब्दश्च । उव्वरिअं अधिकमनीक्षितं
निश्चितं तापोऽगणितं चेति पञ्चार्थम् ॥ (१३२)

काणच्छिदिट्ठविकित्तत्तखित्तचत्तेसु उअभरियं ।

उव्वाडुयं परम्महणिम्मज्जाएसु सुरएसु ॥१३३॥

उअभरियं काणाच्छिट्टं विक्रितं क्षिप्तं त्यक्तं चेति चतुर्थम् । उत भोति
भोअभरियं इत्यपि । उव्वाडुयं पराङ्मुखसुरतं निर्मर्यादसुरतं च ॥ (१३३)

गौआरामेसूव्वाउलमुरुपुल्लो ३अपूवखिच्चेसु ।

अहियप्पमाणवज्जियमज्जाएसुं च उव्विडिमो ॥१३४॥

उव्वाउलं गीतमुपवनं च । उरुपुल्लो अपूपो धान्यमिश्रा च । उव्विडिमो
अधिकप्रमाणो विमुक्तमर्यादश्चेति चार्थः ॥ (१३४)

उच्छुडिओ सपत्तियहरिएसूज्जंगलं हटे दीहे ।

उप्पिंजलं च सुरए धूलोए तह अकित्तीए ॥१३५॥

उच्छुडिओ सपत्तितः । बाणादिनातिव्यथितः । अपहृतश्चेति द्वयर्थः ।
उज्जंगलं बलात्कारो दोषं च । उप्पिंजलं सुरतं रजोऽकीर्त्तिश्चेति त्रयर्थम् ॥ (१३५)

रणरणयाणिट्टेसूव्वाहुल'मुस्सालियं' किसोस्समिए ।

उव्वेत्तरं अखेडियभूमौए जहणरोमे 'य ॥१३६॥

उव्वाहुल' औत्सुक्यं द्वेषं च । 'उस्सालियं' क्लेशमुन्मत्तितं च । कि'सो-
स्समियं' इति समाहारः । उव्वेत्तरं खिलभूमौ जघनरोमाणि च । उत ओति
ओव्वेत्तरं इत्यपि ॥ (१३६)

रुसिआकुलेसु उम्मच्छियमुडुहियमूठकुवियउच्छिट्ठे ।

उग्गाहियं च गहिए उक्खित्तपवट्टिएसुं' च ॥१३७॥

उम्मच्छियं रुषितमाकुलं च । उडुहियं जटायाः कुपितमुच्छिष्टं च ।
जठकुवियउच्छिट्ठे इति द्विपदः समाहारः । प्राकृते हित्वमपि । तेन उडुहियं
इत्यपि । उग्गाहियं गृहीतमुत्तिष्ठं प्रवर्त्तितं चेति त्रयर्थम् ॥ अत्र । उस्सिकइ
मुञ्चति उत्तिष्ठपति च । उथंघइ रुणहि उत्तिष्ठपति चेति धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ ॥ (१३७)

उवकसिओ 'सस्सिहिए परिसेवियसज्जिएसुं' च ।

उलुफुंठियं' च विणिवाडियम्मि उवसंतयम्मि तहा ॥१३८॥

उवकसिओ संनिहितः परिसेवितः सर्जितश्चेति चार्थः । उलुफुंठियं विनि-
पातितं प्रशान्तं च ॥ (१३८)

उच्चत्त'वरत्त' पासत्थूलम्मि अणवत्थभमणे य ।

जम्मा जूया जलो गद्धभङ्गे जसणं च रणरणए ॥१३६॥

उच्चत्तवरत्तं पार्श्वयोः स्थूलमसमञ्जसविवर्त्तनं च । अथ ह्यक्षरादिक्रमेणैव
जकारादयः ।

जम्मा यूका । जलो गतिभङ्गः । जसणं रणरणकः ॥ यथा ।

जम्माउलवत्थाणं रिक्कण गिरिभमणजायकलाणं ।

पियविरहजसणेणं तद् कुविए कह सुहं कुमरवाल ॥१०७॥ (१३८)

जसारी कूसारे जसयमुवहाणमूसलं पीणे ।

जहट्टं जहसियम्मि जरणी तह उरब्भम्मि ॥१४०॥

जसारी गर्तविशेषः । जसयं उपधानं शयने मस्तकीत्तरभनाय यन्निवेश्यते ।
जसलं पीनम् । जहट्टं उपहसितम् । जहसिअं इति तु उपहसितशब्दभेदं
रूपम् । जरणी उरभ्रः ॥ यथा ।

जसलजसयतूलिं मोत्तुं सहि णइतडे अहिसरंती ।

होहिसि जहट्टपयं प'खलंती जरणि व्व जसारे ॥१०८॥ (१४०)

आणंदियम्मि ऊणं दियमूसलियं सरोमंचे ।

विकित्ते जसाइयमूसायंतो अ खियसिठिलम्मि ॥१४१॥

ऊणंदियं आनन्दितम् । जसलियं सरोमाञ्चम् । जसलियं उल्लसितमिति
तु उल्लसिधात्वादेशसिद्धम् । जसाइयं विक्रियमिति धनपालः । जसायंतो
खेदे सति शिथिलः ॥ यथा ।

जसायंतसरीरं जसाइयवल्लयणिवडणभरण ।

उड्ढकरं जसलियं ऊणंदय 'सुहय विरहतरुणं तं ॥१०९॥ (१४१)

जमुक्कियं विमुक्के जमुत्तियमवहपासघायम्मि ।

जमुंभियजसुरुसुंभिया य रुद्धगलरुसम्मि ॥१४२॥

जमुक्कियं विमुक्कम् । जमुत्तियं उभयपार्श्वघातः । जमुंभियं तथा जसुरुसुंभियं रुद्धगलं रोदनम् । जमुंभियं उल्लसितमिति तु उल्लसिधात्वादेश-
सिद्धम् ॥ यथा ।

जमुक्कियद्वासाए जमुत्तियदुत्थियाइ तुह विरहे ।

जमुंभिण तीए कयमूसुरुसुंभियं सहीणं पि ॥११०॥ (१४२)

अथानेकार्थाः ।

गामे संघे जरो जिंभियपज्जाउलेसु जसत्थो ।

जसवियं उब्भंते तहेअ उद्धीकए होइ ॥१४३॥

जरो ग्रामः सङ्घश्च । जसत्थो जृम्भितमाकुलश्च । जसवियं उद्भ्रान्त-
सूर्ध्वोक्तं च ॥ (१४३)

अथ एकारादयो द्व्यक्षरादिक्रमेण प्रस्तूयन्ते । ऋवर्णलृवर्णयोः प्राकृते
प्रयोगाभावात् ।

एलो कुसले एक्को णेहपरे चंदणम्मि एकंगं ।

एत्तोप्पं एयप्पहुदि य पविसंतम्मि एमाणो ॥१४४॥

एलो कुशल । एक्को स्नेहपरः । एकंगं चन्दनम् । एत्तोप्पं एतत्प्रभृतो-
त्यर्थः । यस्तु एत्तोप्पं एहमेत्तं इति व्याचष्टे सोऽभिमानचिह्नसूत्रं विवृण्व-
स्तदभिप्रायं नावबुध्यते । यतो देश्यन्तरेष्वपि एत्तोप्पं एयप्पहुदि एतावदेव
दृश्यते । उदाहृतं चाभिमानचिह्नेनैव स्वरुत्तौ ॥ यथा ।

दियहं शुङ्कियमुही जूरइ अहए तुमं वह दियर ।

अहं सह कार्यादिं एत्तोप्पं मा करिज्जासु ॥१११॥ इति ।

एमाणो प्रविशन् ॥ यथा ।

एमाणमयणवाणोद्विजरे तीइ तुअए एकाए ।

एत्तोप्यं एलाणं एकंगरसो वि णाहिमओ ॥११२॥

अत्र च । एत्ताहे इदानीम् । एहं इयत् । एकारो अयस्कारः । एते शब्दानुशासने साधिता इति नोक्ताः ॥ (१४४)

एक्केकममसोस्से एक्कण्डो तह य कहयम्मि ।

सा एमिणिया जीए सुत्तेण पमिज्जए अंगं ॥१४५॥

एक्केकमं अन्योन्यम् । एक्कण्डो कथकः । एमिणिया यस्याः स्त्रियाः सूत्रेण शरीरप्रमाणं गृहीत्वा दिक्षु प्रक्षिप्यते कस्मिंश्चिद्देशे आचारविशेषे सैवमुच्यते ॥ यथा ॥

एमिणियाए तीए रूवं दट्ठुण कामसरविद्धा ।

एक्केकमं कहंता तरुणा जायंति एक्कण्डा ॥११३॥

अत्र एकवर्द्ध रथेत्येकपदोऽशब्दभवत्वान्नोक्तम् ॥ (१४५)

एकघरिल्लो दिअरे सहोसिए एकसाहिल्लो ।

सा एकसिंबली जा सिंबलिपुप्फेहिं ॥१४६॥

एकघरिल्लो देवरः । एकसाहिल्लो एकस्थानवासी । एकसिंबली शास्त्रमाली-पुष्पैर्नवफलिका ॥ यथा ।

एकघरिल्ल ण लज्जसि किमेकसाहिल्लमाणुसाणं पि ।

जं एकसिंबलिमिसा पुणो पुणो णियसि मालारिं ॥११४॥ (१४६)

एकलपुडिंगं विरलंबुकणे एणुवासिओ भेके ।

एराणो इंदाणो पुरंधिया तव्वयत्था य ॥१४७॥

एकलपुडिंगं विरलविन्दुवर्षः । एणुवासिओ भेकः ॥ यथा ।

सुंदर गोरंगीए गोरौ अज्जेय तीइ सुप'सखा ।

एकलपुडिंगं हु एणुवासिए आगओ सि जं काले ॥११५॥

अत्र एकसरियशब्दः शीघ्रार्थे निपातेष्वस्माभिरुक्त इति नोक्तः ॥

अथानेकार्थाः ।

एराणी इन्द्राणी तद्व्रतस्था च स्त्रीति द्वयार्थाः ॥ (१४७)

एलविलो धणिओसहा अधम्मरोरप्पिएसु एकमुहो ।

ओली कुलपरिवाडी ओज्झमचोक्खम्मि विमलणे ओप्पा ॥१४८॥

एलविलो आख्यो वृषभश्च । एकमुहो निर्धर्मी दरिद्रः प्रियश्चेति त्रयार्थः ।

अथ ओकारादयः । ऐकारस्य प्राकृते प्रयोगाभावात् । ओली कुलपरिपाटी । पङ्क्तिवाचकस्वालीशब्दभवः । ओज्झं अचोचम् । ओप्पा शाणादिना मण्णादे-
र्माज्जनम् ॥ यथा ।

णिवमउडोप्पियपयणह किच्ची तुज्झ धवलेइ ओज्झंप्पि ।

ससिकुलभवान् अहवा ओलिसहावो अयं कुमरवाल ॥११६॥ (१४८)

ओअं वत्ता ओरं रुचिरे करिवंधखायमोवं च ।

ओसारोसक्का गोवाडोसरिआ हिमम्मि ओग्गीओ ॥१४९॥

ओअं वार्त्ता । ओरं चारु । ओवं गजादेर्वन्धनार्थं खातम् । ओसारो
गोवाटः । ओसक्को अपसृतः । ओग्गीओ नीहारः ॥ यथा ।

चइआजिओवओअं रिउणो ओग्गीयओरजस तुज्झ ।

भौआ ओसारसुं वसंति समराउ ओसक्का ॥११७॥ (१४९)

केसविवरणे ओच्छियमोंडलमवि केसगुंफम्मि ।

ओसिअमवले ओणीवी णिव्वे ओत्थरो वि उच्छाहे ॥१५०॥

ओच्छ्रयं केशविवरणम् । ओडलं केशगुम्फो धम्मिल्लप्रायः । ओसिओ
अबलः । ओणीवी नीत्रम् । ओत्यरो उत्साहः ॥ यथा ।

अणओत्यरोसियाणं जरउडओणीविसंगंजडिलेसु ।

तुज्झ रिजणं रस्से कहमोच्छ्रयमोडलं च केसेसु ॥११८॥ (१५०)

ओग्गालो ओआलो वहोलए ओत्यओ अ अवसस्से ।

ओक्कियमुसिए रप्फे ओणिव्वो णीवियाए ओवड्डी ॥१५१॥

ओग्गालो तथा ओआलो अल्पं स्त्रोतः । ओत्यओ अवसन्नः । ओत्ययं
पिहितमित्यन्ये । ओक्कियं उपितम् । वान्तमित्यन्ये । ओणिव्वो वल्मीकः ।
पिपौलिकोत्खातो मृद्राशिरित्यर्थः । ओवड्डी परिधानैकदेशः ॥ यथा ।

बाहोग्गालघणोयालपूरिओणिव्वणिग्गयाहिभया ।

गलिओवड्डी तुह रिउवड्ढ वणे ओत्यओक्किया लुट्ठइ ॥११८॥ (१५१)

ओसाओ पहररुजा ओच्छत्तं दंतधावणए ।

ओसीसं अववत्ते ओवट्ठो मेहवारिसिअम्मि ॥१५२॥

ओसाओ प्रहारपीडा । ओच्छत्तं दन्तधावनम् । ओसीसं अपहत्तम् ।
ओवट्ठो मेघजलसेकः ॥ यथा ।

ओ ओच्छत्तमिसेणं पडिओ ओसीसिजण जंतोवि ।

णवमयणसरोसाओ मोडइ ओवड्ढफुल्लणीवलयं ॥१२०॥ (१५२)

ओहंकोहट्ठोलिप्पा हासि कस्सरमणमोलुंको ।

ओलिंभा उदेही ओचुल्लं चुल्लिएगदेसम्मि ॥१५३॥

ओहंको ओहट्ठो ओलिप्यं हासः । ओलुंको कस्सरमणम् । नंदा यत्र
शिशवः क्रोडन्ति । चक्षुःस्थगनक्रोडेति केचित् । ओलिंभा उपदेहिका ।
ओचुल्लं चुल्लेकदेशः ॥ यथा ।

ओहंकिरि ओहट्टं च य ओलुंकिं च सारवेसु घरं ।

ओचुल्ले ओलिंभं दहं ओलिप्पिहो तुह णणन्दा ॥१२१॥ (१५३)

बलिए ओज्जल्लो गज्जियम्मि ओअंकओज्जाया ।

दोहर^१महुरभुणोए ओरल्लो ओल्लणी सि^२हरिणोए ॥१५४॥

ओज्जल्लो बलवान् । ओअंको तथा ओज्जाओ गर्जितम् । ओरल्लो दीर्घ-
मधुरध्वनिः । ओल्लणी मार्जिता ॥ यथा ।

ओज्जल्लभडोज्जायं करिओअंकं च ^३सुणिअ संगामि ।

ओल्लणिमहुरोरल्लो^४मुहला ^५जे हुंति ते पुरिसा ॥१२२॥ (१५४)

ओसणमुव्वेयम्मि ^६य ओरिल्लो अदूरकालम्मि ।

ओड्डणमुत्तरीए ओदत्तं ओदत्तणं च परिहाणे ॥१५५॥

ओसणं उद्देगः । ओरिल्लो अचिरकालः । ओड्डणं उत्तरीयम् । ओदत्तं
तथा ओदत्तणं परिधानम् ॥ यथा ।

ओरिल्लमयणवत्तोसणाइ ओदत्तणम्मि ल्हसियम्मि ।

परिहियमोड्डणमोड्डियमोदत्तं तुज्झ दंसणतुराए ॥१२३॥ (१५५)

ओड्डुं रत्ते ओलत्थो दलि^७ए णायम्मि ओहत्तो ।

ओसणं तुडिए ओरुंजं णत्थि त्ति भणायकौलाए ॥१५६॥

ओड्डुं रक्तम् । ओलत्थो विदारितः । ओहत्तो अवनतः । ओसणं
भुटितम् । ओरुंजं नास्तीति भणितगर्भा क्रीडा ॥ यथा ।

अण्णोदट्ठो दइओ तुह ओहत्तो वि णवणहोलत्थो ।

ओरुंजं मुक्कलिओ मा मह ओ^{१०}सण्णहिहिया होसु ॥१२४॥ (१५६)

1 AB ओयंक°.	2 C मुहर°.	3 AB °हरणो°.	4 AB °ल्ललो°.	5 AB सुविध.
6 A °मुह°.	7 A वे, B त्त.	8 C अ.	9 AB °ए अण°.	10 AB °सत्र°.

विहलम्नि ओहुडं ओहुरं च खिसम्नि ओवरो गियरे ।

ओसुद्धं विणिवडियम्नि ओज्भरी अंतआवरणे ॥१५७॥

ओहुडं विफलम् । ओहुरं खिन्नम् । ओहुरं अवनतं स्रस्तं चेत्यवन्तिसुन्दरी ।
यदुदाहरति स्म ।

खणमित्तकलुसियाए लुलियालयवक्करीसमोत्थरियं ।

भमरभरी^१हुरयं पङ्कयं व भरिमो सुहं तीए ॥१२५॥

किं तं पि हु वीसरियं णिक्किव जं गुरुयणस्स मज्झसि^२ ।

अहिधाविज्जण गहिओ तं ओहुरउत्तरीयाए ॥१२६॥

ओवरो निकरः । कप्रत्यये ओवरओ । ओसुद्धं विनिपतितम् । ओज्भरी
अन्तावरणम् ॥ यथा ।

पहरोसुद्धओज्भरिओवरखलणोहुरा रणा रिउणो ।

तुह कुमरवाल ओहुडभुअदंडा जंति र^३सेसुं ॥१२७॥ (१५७)

ओसित्तं ओलित्ते अहिहूए ओहुओग्गि^४ओणुणया ।

ओइल्लं आरुढे ओसीओहाइया य हेट्टमुहे ॥१५८॥

ओसित्तं उपलितम् । ओहुओ ओग्गिओ ओणुणओ एते त्रयोऽप्यभिभूतार्थाः ।
ओइल्लं आरुढम् । ओसिओ तथा ओहाइओ अधोमुखः ॥ यथा ।

ओइल्ले गयमोगियगिरिं मओसित्तमुहमणोसीअं ।

तइ ओहुअहरिचरिए ओणुणओहाइया हुआ रिउणो ॥१२८॥ (१५८)

ओलित्ती ओ^५लिप्पत्ती असिदोसम्नि ओक्कणी जूआ ।

ओज्भायं ओहट्ठियं^६मसं पेल्लिय करेण जं गहियं ॥१५९॥

ओलित्ती तथा ओ^५लिप्पत्ती खड्गादिदोषः । ओक्कणी यूका । ओज्भायं
तथा ओहट्ठियं अन्यं प्रेयं यत्करेण गृहीतम् ॥ यथा ।

1 AB ^१हुरियं. 2 AB सुहोए. 3 BC ^२सेसु. 4 AB ^४ओगुण. 5 C ^५लिप्यंतौ. 6 AB ^६मसं.

कुरिओलित्तो असिओलिपत्तो ओक्कणी णववत्थे ।

कहइ रिऊण तए जसमोहट्टिअयं सिरिं च ओउभायं ॥१२८॥ (१५८)

सेणे ओलय-ओलावया य फलहगगलाइ ओहडणी ।

ओलयणी णववहुया ओलइणी दइयभूया य ॥१६०॥

ओलओ तथा ओलावओ 'श्लेनः पत्नी । ओलओ अपलाप इत्यन्ये । अथ । ओहइ अवतरति । अयं धात्वादेशेषूक्तत्वान्नोक्तः । ओमाल-ओउभर-ओसप्त-शब्दा निर्माल्य-निर्भर-अवसक्तशब्दभवा इति नोक्ताः । ओहडणी फलहकार्गला । ओलयणी नववधूः । ओलइणी दयित्रीभूता ॥ यथा ।

ओलइणी ओलयणो रिऊण ओलयपिए रणे खण्णो ।

ओहडणिदोहभुअ तुह भडचडओलावओ रुयावेइ ॥१३०॥ (१६०)

ओसुंखियं च उप्पेक्खिए अलिंदम्मि ओसरिआ ।

ओआवलो अ बालायवम्मि ओहाडणी पिहाणीए ॥१६१॥

ओसुंखियं उत्प्रेक्षितम् । ओसरिआ अलिन्दः । ओआवलो बालातपः । ओहाडणी पिधानी ॥ यथा ।

ओसुंखिय पि'यमितं ओआवलमोसरिं सरंतं च ।

णंदोइ खिविय जारं असई ओहाडणिं देइ ॥१३१॥ (१६१)

ओआअवो वि अत्थक्खणम्मि ओवट्टियं च चाडुम्मि ।

ओअग्घियमोसिंघियमंगपिणइम्मि ओलइयं ॥१६२॥

ओआअवो अस्तसमयः । ओवट्टियं चाटु । ओअग्घियं ओसिंघियं घ्रात-मित्यर्थः । ओसिंघियशब्दोऽपि देश्य एव । अनया तु भङ्गा निबद्धः । ओलइयं अङ्गे पिण्डम् ॥ यथा ।

ण हु ओअग्घइ कमलं ओलइअ' ७ण सहए जलइं पि ।

ओवट्टिएहि ओआअवे वि ओसिंघए ण सा असणं ॥१३२॥ (१६२)

ओलुंपओ अ तवियाहृत्ये ओहीरिअं च उगौए ।

सुत्ते ओल्लरिओ विहिक'यम्मि ओसाणिहाणं च ॥१६३॥

ओलुंपओ तापिकाहस्तः । ओहीरिअं उद्गीतम् । अवसन्नमित्यन्ये । यस्तु ओहीरिअशब्दो निद्रार्थः स धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । ओल्लरिओ सुप्तः । ओसाणिहाणं विधिवदनुष्ठितम् ॥ यथा ।

णिसि ओल्लरणे ओसाणिहाणिअं किं पि तीइ जं तुमए ।

तं चिय ओहीरइ सा ओलुंपयकम्मवावडा वि दिणे ॥१३३॥

अत्र । ओरुम्माइ उद्वाति । ओहामइ तोलयति । ओलुंडइ विरेचयति । ओसुकइ तेजयति । ओगालइ रोमन्ययति । ओरसइ अवतरति । ओअंदइ ओहलइ आच्छिनन्ति । ओअग्गइ व्याप्नोति । ओहावइ आक्रामति । ओवासइ अवकाशते । ओअक्कइ पश्यति । ओवाहइ अवगाहते । एते धात्वादेशेष्वस्माभिरुक्ता इति नोच्यन्ते ॥ (१६३)

॥ अथानेकार्थाः

णिसजलहिमेसु ओसा सेवयअपहावलेसु ओलुग्गो ।

ओआली असिदोसोली ओलुट्टमघडंतमिच्छासु ॥१६४॥

ओसा निशाजलं हिमं चेति द्वार्था । ओलुग्गो सेवको निम्न्यायो निःस्थामा चेति त्वार्थः । ओआली खल्लदोषः पङ्क्तिश्चेति द्वार्था । ओलुट्टं अघटमानं मिथ्या च ॥ (१६४)

ओअल्लो पल्लहत्थप्पकंपगोवाडलंबमाणेसु ।

ओरत्तो वि विदारियगव्विट्ठकुसुंभरत्तेसु ॥१६५॥

ओअल्लो पर्यस्तः कम्पो गोवाटो लम्बमानश्चेति चतुर्थः । ओरत्तो विदारितो गर्विष्ठः कुसुम्भरत्तश्चेति त्वार्थः ॥ (१६५)

ओहट्टो ओसरिए अवगुंठणणीवियासुं च ।

गामेसहरियआणाबंधणखाएसु ओआओ ॥१६६॥

ओहट्टो अपसृतो अवगुण्ठनं नीवी चेति त्रयर्थः । ओआओ ग्रामाधीशो-
ऽपहृत आजा हस्त्यादीनां बन्धनार्थं खातं चेति चतुरर्थः ॥ (१६६)

ओहारो कच्छवए अंतरदीवम्भि भागे य^१ ।

ओवियमारोवियरुसुचाडुमुक्केसु हरिए य^१ ॥१६७॥

ओहारो कच्छपो नद्यादीनामन्तर्दीपमंशश्चेति त्रयर्थः । ओवियं आरोपितं
रुदितं चाटु मुक्तं हृतं चेति पञ्चार्थम् ॥ (१६७)

ओहित्थं च विसाए रहसम्भि वियारिए तह य ।

चंदणसिलासु ओहंसो ओसव्विअमसोहसादेसु ॥१६८॥

ओहित्थं विषादो रभसो विचारितं चेति त्रयर्थम् । ओहंसो चन्दनं चन्दन-
घर्षणशिला चेति द्वयर्थः । ओसव्विअं गतशोभमवसा^२दश्चेति द्वयर्थम् ॥ (१६८)

ओसिंधियम्भि चंदणघसणसिलाए य^१ ओहरिसो ।

ओत्यरिओ अक्कंते अक्कममाणे य^१ गायव्वो ॥१६९॥

ओहरिसो प्रातश्चन्दनघर्षणशिला च । ओत्यरिओ आक्रान्त आक्रम-
माणश्च ॥ (१६९)

ओसाअंतो जिम्भालसम्भि सीयंतसवियणेसुं च ।

ओघसरो य^१ अणत्थे घराण वारिप्पवाहे अ ॥१७०॥

ओसाअंतो जृम्भालसः सोदन् सवेदनश्चेति त्रयर्थः । ओघसरो अनघौ
गृहवारिप्रवाहश्च ॥ (१७०)

हेट्टामुहका^३णेक्खिअआकिस्सेसुं च ओसरिअं ।

ओइंपियं च ओरंपियं च अक्कंतणट्टेसु ॥१७१॥

ओसरिअं अधोमुखमक्षिनिकोच आकीर्णं चेति त्रार्थम् । ओहंपियं
आक्रान्तं नष्टं च । एवम् ओरंपियं । चकारौ द्वयोरपि द्वार्थतासूचकौ । यदाह ।
ओहंपियंओरंपियशब्दौ नष्टे तथाक्रान्ते । न चात्र यथासंख्यभ्रमः । ओहंपियं
ओरंपियं इत्यन्योन्यपर्यायतया सर्वैरभिधानात् । भिन्नार्थानां अन्योन्यपर्यायत्वं
न घटत इति ॥ (१७१)

ओअ'गिअमहिहए केसार्द्धपुंजकरणे य ।

अस्मासत्ते तगहापरे अ ओलेहडो पवुड्डे 'य ॥१७२॥

ओअगिअं अभिभूतं केशादीनां पुञ्जीकरणं च । ओलेहडो अन्यासक्त-
स्तृष्णापरः प्रवृद्धश्चेति त्रार्थः ॥ (१७२)

चदणरद्वजोगे ओवसेरमोहसियमंसुअधुएसु ।

ओसिक्खियं च गमणव्वाघाए अरद्वणिहिण 'य ॥१७३॥

ओवसेरं चन्दनं रतियोग्यं चेति द्वार्थम् । चदणरद्वजोगे इति समाहारद्वन्द्वः ।
ओहंसियं वस्त्रं धूतं चेति द्वार्थम् । उपहसितार्थस्तु ओहसियशब्दः संस्कृतभव
एव । ओसिक्खियं गतिव्याघातोऽरतिनिहितं च ॥ (१७३)

ओहरणं विणिवाडणमत्थस्मारोवणं चेय ।

परओ ठियसंजोए उकारओकारविणिमओ होइ ॥१७४॥

ओहरणं विनिपातनमसंभवतोऽप्यर्थस्य संभावनं च । अत्र ओबालइ
छादयति प्लावयति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोच्यते । इह च कचिदुकारस्थान
ओकारं पठन्ति ओकारस्थाने च उकारम् । तत्र विषयविभागो दर्श्यते । 'पुरःस्थिते
संयोग उकारओकारयोर्विपर्ययो भवति ॥ यथा । उकंदो ओकंदी । उक्खली
ओक्खली । इत्यादि । एतच्चोपलक्षणमिकार-एकारयोरपि ॥ यथा इल्लो एल्लो
दरिद्रः । इत्यादि । यदस्मराम । ओत्संयोगे [सि० हे० ८, १, ११६], इत एहा
[सि० हे० ८, १, ८५], ऋखः संयोगे [सि० हे० ८, १, ८४] इति च ॥ (१७४)

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां स्तोपत्रदे'शीनाममालायां प्रथमो वर्गः ।

संगृह्यताः स्वरादयः शब्दाः । इदानीं व्यञ्जनादयः संगृह्यन्ते ।

तेऽपि वर्गक्रमेणेति कवर्गादयो ह्रस्वचरादिक्रमेण

स्वरक्रमेण च प्रस्तूयन्ते ।

अन्वियकवड्डियासु^१ कत्ताओ मूलए कंदी ।

कंतू कामे कंची मुसलाणणलोहवलयम्मि ॥१॥

कत्ता अन्विकाद्युतकपर्दिंका । कंदी मूलकशाकम् । वंतू कामः । कंची
मुसलमुखे लोहवलयम् ॥ यथा ।

मुसलमुहं कंचीए कच्छपएसो^१य कंदीहिं ।

कत्ताहि वड्डजूयं रईइ कंतू अ सोहंति ॥१॥ (१)

कल्ला कविसं मज्जे कलिकल्लोला विवक्खम्मि ।

कच्चं कोडुंबं कज्जे कस्सो कच्छरो^१य पंकम्मि ॥२॥

कल्ला तथा कविसं मध्यम् । कल्लाशब्दः कल्याणशब्दभवोऽप्यस्ति । स तु
कवीनां नातिप्रसिद्धः । कली तथा कल्लोली शत्रुः । कच्चं तथा कोडुंबं
कार्यम् । कस्सो तथा कच्छरो पङ्कः ॥ यथा ।

पियकविसकच्छर तुमं कल्लं कस्सं व मुंच इमिणा हि ।

कल्लोलाकलिकच्चाकोडुंबाणं मुणिज्जइ^१ण भेओ ॥२॥ (२)

कवयं भूमिच्छत्ते णालियवल्लीइ^१य कलंबू ।

उवसप्पियम्मि कमिओ कीडीभेए करोडी^१य ॥३॥

कवयं भूमिच्छत्रम् । यद्वर्षासु प्ररोहति । कलंबू नालिकाभिधाना वल्ली ।
कमिओ उपसर्पितः । करोडी कोटिकाभेदः ॥ यथा ।

किं ते रिहिं पत्ता पिसुणा जे पणइणो वि ताविति ।

कवयकलंबूउ वरं कमियकरोडीण दिंति जे काहिं ॥३॥ (३)

कयलं अलिंजरे कंदलं कवालि कुरौद्र कटारौ ।

कसरो अहमवद्वले कंटाली रिंगणीए य ॥४॥

कयलं अलिञ्जरः । कंदलं कपालम् । कटारौ कुरिका । कसरो अधम-
वलीवर्दः । कंटाली कण्टकारिका ॥ यथा ॥

तुह सियकटारौफुट्कंदलो बब्बरो कयलतुंदो ।

कसरो व्व सिद्धणरवइ लुटेइ कंटालिसंकुलणईए ॥४॥ (४)

कउहं णिच्चे कणई लयाइ कलहं च पडियारे ।

कक्किंडम्मि करेडू कवासकविसा य अद्धजंघाए ॥५॥

कउहं नित्यम् । कणई लता । कलहं प्रत्याकारः । असिपरिवार इति
यावत् । करेडू ककलासः । कक्किंडशब्दोऽपि देश्यः । पर्यायभङ्गां तूपात्तः ।
कवासो तथा कविसा अर्धजङ्घा । मोचकमित्यर्थः ॥ यथा ।

तुह जयसिरिकणईदुम कलङ्गयखग्ग कउहमरिणिवहो ।

अकवासो कविसं संभरइ करेडु व्व वोरिवणमिंतो ॥५॥ (५)

किंसारुयम्मि कणिसं कसिया कसई अ रसुचारिफले ।

कविलो साणे करमो भीणे कडसी मसाणम्मि ॥६॥

कणिसं किंशारुः । धान्यशीर्षवाची तु कणिसशब्दः संस्कृतभवः । कसिया
तथा कसई अरण्यचारीफलम् । कविलो श्वा । करमो क्षीणः । कडसो
श्मशानम् ॥ यथा ॥

कसियाकुलम्मि गामे कसईकणिसेसु ववसंतोसो ।

अलस^१ण सज्जसि किं तं करमो कविलो व्व कडसीए ॥६॥ (६)

कंटोलं कंकोडं करणी रूवे करीसए कउलं ।

अयदव्वीइ कडच्छू पहियगुहासुं च ^१कंपडकफाडा ॥७॥

कंटोलं कंकोडं । अन्योन्यविध्यनुवादभावो द्वयोरपि देश्यत्वात् । करणी रूपम् । आकार इत्यर्थः । एष यदि संस्कृते न दृश्यते तदा देशी । कउलं करीषम् । तच्च गोमयखण्डं तच्चूर्णं च । कडच्छू अयोदर्वी । ^२कंपडो पथिकः । कफाडो गुहा ॥ यथा ॥

कंपडकरणीउ तुहारिवह्णउ करेण भुगकंटोलं ।

कट्टंति कउलजलणा कओ कडच्छू कफाडम्मि ॥७॥ (७)

कमणी णिस्सेणीए सुकतजाए करंजो य ।

कउभालं सेवाले मालियवंसेसु कम्हियकलंका ॥८॥

कमणी निःश्रेणिः । करंजो शुष्का त्वक् । कउभालं शेवालः । कम्हिओ मालिकः । कलंको वंशः ॥ यथा ॥

^३कमणो कलंककउभालिओ वि सकरंजओ वि धणो सि ।

उच्चतरकुसुमगहणे कम्हिअ तरुणीए छिप्पसि सया जं ॥८॥ (८)

कविडं च पच्छिमंगणमुप्पलए कलिमं^४कंदोटा ।

कलहोडो वच्छयरे वगम्मि कंडूरकाउल्ला ॥९॥

कविडं गृहपश्चिमाङ्गणम् । कलिमं तथा कंदोडं नीलोत्पलम् । कलहोडो वक्षतरः । वक्षतरी चेत् कलहोडी । कंडूरो तथा काउल्लो वकः । अकारान्त-
ककारादिशब्दप्रस्ताव आकारान्तककारादेर्निवेशोऽर्थानुरोधात् ॥ यथा ॥

कंदोटच्छी कविडे उड्डियकंडूरकलयलं सोडं ।

कलहोडपायणमिसा सरं सकाउल्लकलिममहिसरइ ॥९॥ (९)

णालिथरम्भि कडारं वंसंकुरण करिहं च ।

कव्वाडो दाहिणए हत्थे चोरम्भि कलमकुसुमाला ॥१०॥

कडारं नालिकेरम् । करिहं वंशाङ्कुरः । कव्वाडो दक्षिणहस्तः । कलमो
तथा कुसुमालो चौरः । कलमशब्दः संस्कृतसमोऽपि कवीनां नातिप्रसिद्ध इति
निबद्धः ॥ यथा ॥

सेलम्भि करिहकडारएसु वावारिजण कव्वाडं ।

कुच्छिंभरी हव तुमं मुंचसु कुसुमाल कलमत्तं ॥१०॥ (१०)

पुंजे कयारकज्जवकतवारा कक्खडो पीणे ।

तह य कलिंजकिलिंचा लहुदारु कच्छुरी वि कविकच्छू ॥११॥

कयारो कज्जवो तथा कतवारो लघ्नाद्युत्करः । कज्जवो विष्टेत्यन्ये । कक्खडो
पीनः । कक्कशवाचो तु संस्कृतभव एव । कलिंजं तथा किलिंचं लघुदारु ।
कच्छुरी कपिकच्छूः ॥ यथा ॥

सुणइ मणीउ कयारं कज्जवमिंदुं विंसाइ कतवारं ।

खलइ किलिंचे कक्खडथणिया कच्छुरिकलिंजक्खित्त व्व ॥११॥ (११)

कस्सयकोसलिया पाहुडे कराली य दंतवणे ।

कंकेल्ली य असोए तुंबिकरंकम्भि कलवुकुउआओ ॥१२॥

कस्सयं तथा कोसलियं प्राप्तम् । कोसलिया इत्याकारान्तमित्यन्ये ।
लकारस्य द्विर्भावे कोसलियं इत्यपि । कोसलियशब्दस्यात्र पाठोऽर्थानुरोधात् ।
एवमन्यत्रापि । कराली दन्तपवनकाष्ठम् । कंकेल्ली अशोकवृक्षः । कलवु
तथा कुठआ तुम्बीपात्रम् ॥ यथा ॥

कंकेल्लिलट्टिकोअंडकस्सयं चूयबाणकोसलियं ।

ववण्णइ वसंतसिरी जगजयकामस्स कामस्स ॥१२॥

अज्ज वि को वि करालिं ण करइ कलवूकरो तुमं भमसि ।
भिक्षू को तुह कुउअं पूरिस्सइ पिंडवाएण ॥१३॥ (१२)

णियरे कडप्पकइयंका कइयंकसइकुक्कुरुडा ।
१विस्साणे कांवरकोत्थरा य तरुणे कहेडो य ॥१३॥

कडप्पो कइयंको तथा कइयंकसइ तथा कुक्कुरुडो एते चत्वारः शब्दा
निकरवाचकाः । कडप्पो कटप्रशब्दभवोऽप्यस्ति । स च कवीनां नातिप्रसिद्ध
इति निबद्धः । कडप्पो वस्त्रैकदेश इति केचित् । कांवरो तथा कोत्थरं विभ्रा-
नम् । उदोतीर्व्यत्यये कुत्थरं इत्यपि । कहेडो तरुणः । यथा ।

अवकांवरय कहेडय कोत्थर कइयंकसेवणा लहसि ।
गुणकइयंकसइं तह जसकुक्कुरुडं सिरोकडप्पं च ॥१४॥ (१३)

मज्जपरीसणभंडे करिया तह कोत्तलंका य ।
कस्सासोऽतम्मि करंवे कक्कसकक्कसारा वि ॥१४॥

करिया तथा कोत्तलंका मध्यपरिवेषणभाण्डम् । कस्सासो पर्यन्तः । कक्कसो
तथा कक्कसारो दध्योदनः । यथा ।

मयं^१कोत्तलंका सलणं रच्छाक^२स्सासयम्मि दट्ठुण ।
मणरुइय कक्कसासव मयकरिय लहसि कक्कसारं च ॥१५॥ (१४)

दोवारियम्मि कांठियकडइल्ला तह अ कडअल्लो ।
कां^३डअल्लो कांठे कइमिअो महिसम्मि करमरी बन्दो ॥१५॥

कांठिओ कडइल्लो कडअल्लो एते त्रयो दोवारिकवाचकाः । कांठिय इत्यत्र
टकारयुक्तं ठकारं केचित् पठन्ति । अत्र । कम्मणं वश्पादि । कलावो तूणः ।

1 AB विभाणे. 2 AB कन्नासो. 3 AB °कोत्तलं°. 4 AB °कन्नास°. 5 AB °इयल्लियकं°.

कव्वाओ राक्षसः । इति कार्मण-कलाप-क्रव्यादशब्दभवत्वान्नोक्ताः ।
क'डअल्ली कण्ठः । कद्मिओ महिषः । करमरो हठहता स्त्री । यथा ।

कडइल्लाणं मज्जे क'डअल्लो कंठिएण तोरविओ ।

कद्मिओ व्व सरोसो करमरिकडयल्लियं लेइ ॥१६॥ (१५)

यूलंबरे करअरौ कडंतरं जुसमुप्पाई ।

कच्छुरिअं ईसियए कणोवअं उगहतोयम्मि ॥१६॥

करअरो स्थूलवस्त्रम् । केचिदन्यरेफस्थानि डकारं पठन्ति । कडंतरं जीर्ण-
शूर्पाद्युपकरणम् । कच्छुरिअं ईर्षितम् । कणो'वअं उष्णोदकम् । उदक-
मुपलक्षणम् । तेन घृततैलाद्यप्युष्णं कणो'वअं । यथा ।

करअरिकडंतरपरिग्गहकहियसइत्तणाइ कच्छुरिए ।

सावजलं व विलोयणकणो'वअं होइ दूसहं मूढ ॥१७॥ (१६)

कज्जउडो अ अणत्थे कण्ठयपोयम्मि कंठउच्चो य ।

कडिखंभो कडिहत्ये करइल्ली सुक्करुक्खम्मि ॥१७॥

कज्जउडो अनर्थः । कंठउच्चो कण्ठकप्रोतः । कडिखंभो कटीन्यस्तो
हस्तः । कव्याघात इति केचित् । करइल्ली शुष्कवृक्षः । यथा ।

कज्जउडसील विरइयकडिखं'भो हिंड कंठउच्चिपओ ।

करइल्लि व्व कढोरा ण तुमं सिविणे वि सा महइ ॥१८॥ (१७)

कल्लवियकराइणिकरयंदौ तिम्मिययसिंबलीमल्ली ।

कंठे वत्थाईणं णिवड्ढगंठिम्मि कंठकुंची य ॥१८॥

कल्लवियं तौमितम् । विस्तारितमित्यन्ये । कराइणी शास्त्रलितरुः ।
कारायणीति कश्चित् । करयंदी मल्लिका । कंठकुंची वस्त्रादीनां कण्ठे
निवहो ग्रन्थिः । कंठकुंची कण्ठे समुत्तुङ्गो नाडिग्रन्थिरित्यन्ये ।
यथा ।

अणुकरयंदिकराइणितलम्भि इयमंसुकल्लवियअङ्गी ।

बंधेइ कंठकुंचीं तं ण सुहं धरसु बाहुम्भि ॥१८॥ (१८)

सहियाइ कक्खडंगी आउहमेए कडतला य ।

१कस्सच्छुरी कुड्डगिलोइया य घरगोहियाए य ॥१९॥

कक्खडंगी सखी । कडतला वक्रमेकधारं लोहायुधम् । कस्सच्छुरी तथा
कुड्डगिलोई गृहगोधा । यथा ।

जाणेइ कक्खडंगी कडतलवंकाइ तुज्झ चरियाइ ।

१कस्सच्छुरिआलावं कुड्डगिलोइ चिय मुणेइ ॥२०॥ (१९)

कस्सोड्डिआ गिरंगी मुयवहणे कंठमल्लं तु ।

कप्परिय^१कडंतरिआ दलियम्भि कडंभुअं च कुड^२कंठे ॥२०॥

कस्सोड्डिआ नौरङ्गिका । कंठमल्लं मृतप्रवहणम् । येन मृतकमुच्यते ।
सामान्येन यानपात्रमिति केचित् । कप्परियं कडंत^३रिअं च दारितम् । कडं-
भुअं कुटकण्ठः । कुटस्येव कण्ठो यस्य स कुम्भयोवास्थो भाण्डविशेष इत्यर्थः ।
कडंभुअं घटस्यैव कण्ठ इति शीलाङ्कः ॥

1 AB कस्सच्छु^०.

3 AB ^०रियाला^०.

5 AB कडतरि^०.

2 C ^०रियाइ.

4 AB ^०गोहिया.

6 AB ^०कंठ.

7 AB ^०रिय.

दंतकडंत^१रिआहर णहकप्परियंग मुंच ^२कसोडि^३ ।

तं चिय कडं^४भुअथणि^५ वध ण जा कंठमल्लजुग्गा सा ॥२१॥ (२०)

कणइल्लकीरकुंता सुगम्भि कइउल्लकीलया थोवे ।

गुंजाए य कणेड्डियकाहेणूकाइणी^६ओ य ॥२१॥

कणइल्लो कीरो कुंतो त्रयोऽपि शुक्रवाचकाः । कइउल्लं तथा कोलं स्तोकम् ।
कणेड्डिया काहेणू काइणी त्रय एते गुञ्जार्थाः ॥ यथा ।

अग्गिकणकाइणीणं आसमकणइल्लपल्लिकुंताणं ।

कइउल्लं पि ण जाणसि जमन्तरं तं क^७णिड्डिमित्तमई ॥२२॥

कीलयमई कई जह काहेणू^८ सीयहारिणि^९ सिंसिरे ।

तह कीरपादगव्विय अविज्जमवि मससं विज्जं ॥२३॥ (२१)

य^{१०}वइम्मि कडइओ कग्घायल णर घायला किलाडम्मि ।

^{११}कसोठत्ती कसोच्छडियाओ दिससकम्माए ॥२२॥

कडइओ स्थपतिः । कग्घा यलो तथा करघायलो किलाटाख्यः चोर-
विकारः । क^{१२}सोठत्ती तथा कसोच्छडिया दत्तकर्णा । या भाषणार्थं परवाक्यं
गृह्णाति ॥ यथा ।

कग्घायलं क^{१३}डइओ परघरभुत्तकरघायलो कहइ ।

कसोठत्तिपियाए क^{१४}सोच्छडिया ण सा विसंसेइ ॥२४॥ (२२)

^{१५}कस्माआसं कसंवालं कस्सु आहरणे ।

कस्माद्धणमित्थं य कसणसिओ सौरपाणिम्मि ॥२३॥

1 AB °रियाह°.

2 AB कसोडि°.

3 AB °भुयथ°.

4 C °ओ वि.

5 B °वेड्डिनि°.

6 A सिंसिरे, B सिरे.

7 AB °वयम्मि.

8 A °ग्घाइला.

9 AB कग्गोठ°.

10 AB °कसोच्छ°.

11 AB दिग्गकम्माए.

12 A °ग्घाइलो.

13 AB °डइओ.

14 AB throughout कन्न° in the text and commentary

कक्षाआसं कक्षंवालं कक्षाइंधणं त्रयोऽप्येते कर्णस्याभरणे कुण्डलादौ वर्तन्ते ।
अत्र करंजइ भनक्ति । कम्मवइ उपभुङ्क्ते । कम्मवसइ स्वपिति । इत्यादयो
धात्वादेशेषूक्ता इति नोच्यन्ते । कसणसिओ बलभद्रः ॥ यथा ।

भगं कक्षंवालं कक्षाइंधणपिण जइ तुहेकं ।

कसणसियस्स वि कक्षाकक्षाआसं तुहं दाहं ॥२५॥ (२३)

क्खिइम्मि कंठदीणारकुडियकुणियाकुडीरकुच्छिक्खी ।

कणियारिय कस्सस्सरिया काणच्छी वर्द्ध कलंकवर्द्ध ॥२४॥

कंठदीणारो कुडिया कुणिया कुडीरं कुच्छिक्खं एते पञ्च वृत्तिविवरार्थाः ।
कणियारियं 'कस्सस्सरियं काणच्छी त्रयोऽप्येते अन्योन्यपर्यायतया काणाच्छिदृष्ट-
वाचकाः । कस्सोस्सरियं काणाच्छिदृष्टमित्यन्ये । कलंकवर्द्ध वृत्तिः ॥ यथा ।

आवंति कंठदीणारण कुडियभमिरा भुयङ्ग ति ।

कुच्छिक्खपूरणे तं 'कस्सस्सरियाइं किं कुणसि ॥२६॥

अज्जेय कलंकवर्द्ध तुह पइणा णिक्कुडीरिया रइया ।

तुह कणियारिय 'वित्तेहिं तेहिं कुणियासय कयं तत्थ ॥२७॥ (२४)

जवणौइ कंडपडवा कइलबइल्लो य सइरवसहम्मि ।

पासजुयलाववत्ते कडाहपल्हत्थियं 'चेव ॥२५॥

कंडपडवा यवनिका । कइलबइल्लो स्वच्छन्दचारी वृषभः । कडाहपल्ह-
त्थियं पार्श्वद्वयापवर्त्तनम् ॥ यथा ।

कइलबइल्लो व्व तुमं घरा घरं किं भमेसि णिक्खज्ज ।

कंडपडवाइ मज्जे कडाहपल्हत्थियं णियसु तिस्सा ॥२८॥ (२५)

1 AB °कग्रन्थ°.

2 AB कक्षासरि°.

3 C °रिचाइ.

4 C °वित्तेहिं तेहिं.

5 C चेव.

6 C °पहणम्.

अथ आकारान्तककारादयः ।

कावी गीला काओ लक्खे कालं तमिस्सम्मि ।

काराकोणू लेहा कारं कडुयम्मि काहली तरुणी ॥२६॥

कावी नीलवर्णा । काओ लक्ष्यम् । वेध्यमित्यर्थः । अन्ये तु लक्ष्यशब्देन यो येन गुणेन लक्ष्यते तमुपमानभूतं पदार्थमाहुः । कालं तमिस्सम् । कारा तथा कोणू लेखा । कारं कटु । काहली तरुणी ॥ यथा ।

हयकाविकाललह^१रोइ विरहिका^२राइ चंदकाराए ।

मयरहयधाणको काहलितणूकोणूकायमाहणइ ॥२७॥ (२६)

कारिममवि कित्तिमए कासारं सी^३सवत्तम्मि ।

काहारो परिखंधे कासिज्जं कागथलदेसे ॥२७॥

कारिमं कृत्रिमम् । कासारं सीसपत्रकम् । काहारो परिखंधो जलादिवाहो कर्मकर इत्यर्थः । कासिज्जं काकस्थलाभिधानो देशः ॥ यथा ।

कासिज्जदेसलुंणकाहाराणिज्जमाणकणथा^४इं ।

कासारं च 'बुहाणं अकारिमं देसि चालुक ॥२८॥ (२७)

कायंदी काण्डी परिहासे काहिलो य गोवाले ।

धुत्तासहणधणूसु^५ कालयकावलियकालवट्टाई ॥२८॥

कायंदी तथा काण्डी परिहासः । काहिलो गोपालः । का^६लओ धूर्त्तः । ठक इत्यर्थः । कावलिओ असहनः । कालवट्ठं धनुः । कालपृष्ठशब्दो यदि धनुर्मात्रवाची संस्कृते रूढस्तदा संस्कृतभव^७ एवायम् । अन्यथा तु देश एव । अस्माभिस्त्वनेकदेशीष्वविगानेन दर्शनादयं निबद्धः ॥ यथा ।

चय हरियं मन्थ मणं कालय का काहिलाहि काण्डी ।

कायंदीइ वि मयणो कावलिओ हणइ कालवट्ठेण ॥२९॥ (२८)

1 AB °रोए. 2 AB °राए. 3 C °सपत्त°. 4 AB °वाइ. 5 A कुष्ठा°. 6 AB °लयो. 7 AB °एव अन्य°.

काणत्येवो विरलं बुकणे 'कालिंजणी अ ताविच्छे' ।

कायंधुओ अ कायंचुलो अ कामिंजुलविहंगे ॥२६॥

काणत्येवो विरलाम्बुकणवृष्टिः । कालिंजणी अ तापिच्छलता । केचित् कालिंजणं तापिच्छमित्याहुः । कालेज्जं तापिच्छकुसुममित्यन्ये । कायंधुओ तथा कायंचुलो का'मिंजुलाख्यः पक्षी । का'मिंजुलशब्दोऽपि देश्य एव भङ्गा निवहः । एते त्रयोऽपि जलपक्षिविशेषवाचकाः ॥ यथा ।

कालिंजणिसामलघणकाणत्येवे रयंति विरहिजणा ।

रे कायंधुष कायंचुलोइ सहिओ सि कूजसु तुमं ता ॥ ३२॥ (२६)

कारंकडो य फरुसे कायपिउच्छा य कलकरुठौ ।

कामकिसोरो अ खरे 'किसं सोहंतए किरो कोले ॥३०॥

कारंकडो कप्रत्यये कारंकडओ पुरुषः । कायपिउच्छा कोकिला । कामकिसोरो गर्दभः ॥

अथ द्वकारान्तककारादयः ।

'किसं शोभमानम् । किरो शूकरः । यथा ।

सा कत्य सलिय'किसा किरो व्व कारंकडंग कत्य तुमं ।

'कह कलकायपिउच्छा कामकिसोरो कडुज्झणी कत्य ॥३३॥ (३०)

किंबोडो ^{१०}खलिए किंकियं च धवलन्मि किंपओ ^{११}किविणे ।

किंजक्खो य सिरीसे रक्खाए किलणिक्कौलणिया ॥३१॥

अथ किर किलार्थे । किणो कौस प्रभे । किडी सूकरः । एते शब्दा-
नुशासने सिद्धा इति नोक्ताः । किंबोडो स्वलितः । किंकियं धवलम् । किंपओ
कपणः । किंजक्खो शिरीषः । किलणी कौलणिया रथ्या ॥ यथा ।

१ AB कालंजणीवि ता°.

२ AB °मिंजला°.

३ AB °मिंजल°.

४ AB °जलिसा°.

५ AB किद्र°.

६ AB किद्र°.

७ ० सूक°.

८ AB किग्मा.

९ AB कुह.

१० AB °लिय°.

११ ० किव°.

कौलणिकिंजकतले विसं ददृण किंकियदुगूलं ।

किंपय तुमं मुह चिय किलणोए भमसि किंबोडो ॥३४॥ (३१)

लहुमच्छे किंधरकुंधरा य सप्पम्मि किंकिंडी ।

कहिए किलिम्मियं तह लक्खारत्तम्मि किमिरायं ॥३२॥

किंधरो तथा कुंधरो लघुमत्स्यः । किंकिंडी सर्पः । किलिम्मियं कथितम् ।
किमिरायं लाचारक्तम् । 'यत्तु रुधरोद्भवकीटमुखोद्दाम्ततन्मुनिष्यन्नं तद्वाघो
किमिरायशब्दः क्षमिरागशब्दभव एव । अत्र च । किलिकिंचर रमत इति
धात्वादेशेषूक्त इति नोच्यते । यथा ।

किंकिंडिवेणि किमिरायंणिवसणे किंधरच्छे तुह विरहे ।

तम्मइ थोवजले कुंधरो व्व सो इय किलिम्मेमि ॥३५॥ (३२)

किमिहरवसणं कोसेय^१ए य णववह्मइ कौलकुकुलाओ ।

वेणुमयउच्छुपौडणकंडे 'कुंडं च कुडमच्छरिए ॥३३॥

किमिहरवसणं कौशेयं वस्त्रम् ।

अथ ईकारान्तककारादिशब्द एक एव ॥ कौला नववधूः ।

अथ उकारान्तककारादयः ।

कुकुला नववधूरेव । 'कुंडं वेणुमयं जीर्णमिच्छुपौडनकाण्डम् । यदाह ।
वेणुमयमिच्छुपौडनकाण्डं जीर्णं विदुः कुंडं ॥ कुडं आश्चर्यम् । केचित् कोड्डं
इत्याहुः । तच्च परमो ठियसंजोए (१, १७४) इत्यादिना उकारभोकारविनिमये
सिद्धम् ॥ यथा ।

उय णायरकौलाए कुंडं पेच्छंतियाइ परिरहसइ ।

किमिहरवसणं कुडडा छिप्पंतं हलियकुकुलाहिं ॥३६॥ (३३)

1 C यव.

2 AB °यनिव°.

3 C °ए ण°.

4 A कुड°.

कुक्खौ कुच्छी कुल्हो य सियाले पोडले कुंटी ।

कुंभौ सीमन्तार्द्धं कुहं बहु मंजरौ कुंती ॥३४॥

कुक्खौ कुच्छिः । कुच्छिशब्दस्य प्राकृते अच्चादिपाठाच्छत्वे कुच्छी इत्येव भवतीति कुक्खौ शब्दो देश्यः । कुल्हो शृगालः । कुंटी पोडलम् । वस्त्रनिबन्धं द्रव्यम् । कुंभौ सीमन्तालंकादिः केशरचना । कुहं प्रभूतम् । कुंती मञ्जरी ॥ यथा ।

घेत्तुं संवलकुंठिं चइय पियाकुंभिकुंतिकम्माइं ।

रखम्मि कुहकुल्हे तुह रिउणो खामकुक्खिणो जंति ॥३७॥ (३४)

कुट्टाकुमारिकुट्टयरीकोसट्टइरियाउ चंडीए ।

कुहियं लिप्तम्मि कुहेडो य गुरेडम्मि तीमणे कुसणं ॥३५॥

कुट्टा कुमारी कुट्टयरी कोसट्टइरिया एते चत्वारश्चण्डीवाचकाः । अत्र कुडो घट इति संस्कृतकुटशब्दभव एवेत्युपेक्षितः । कुहियं लिप्तम् । कुहेडो गुरेटकाख्यो हरितकविशेषः । कुसणं तीमनम् ॥ यथा ।

कोसट्टइरीपिउणो कुमारिसिहरे स'कुट्टमच्च हला ।

कुट्टयरिवइं सकुसण'वलीहिं घुसिणकुहियं कुहे'डेहिं ॥३८॥ (३५)

हालम्मि कुंतलो कुक्कुसो तुसे कुप्पढो घरायारे ।

कुहडो खुज्जम्मि मणोरहे कुतत्ती य कुंचलं मउले ॥३६॥

कुंतलो सातवाहनः । कुक्कुसो धान्यादितुषः । कुप्पढो गृहाचारः । समुदाचार इत्यन्ये । कुहडो कुलः । कुतत्ती मनोरथः । कुंचलं सुकुलम् । कुंपलं इति तु कुड्मलशब्दप्रभवमितीह नोक्तम् ॥ यथा ।

अहरियकुंतलकुप्पढ अदोसकुक्कुस कुमारवाल णिव ।

कुहडियसत्तुकुतत्ती दिसासु जसकुंचलं वियासेसु ॥३८॥ (३६)

मत्तम्भि कुकुडो कुंदयो किसे कुंडियो वि गामेसे ।

कुट्टाओ चम्मयरे कुडयकुडंगा लयाहरए ॥३७॥

कुकुडो मत्तः । कुंदयो कथः । कुंडियो ग्रामाधिपतिः । कुट्टाओ चर्मकारः । कुडयं तथा कुडंगं लतागृहम् ॥ यथा ।

कुंडियपुत्तो कुडया कुडंगए भमइ तुम्भ अणुरत्तो ।

कुंदयकुट्टायं पिव णेच्छसि जं कुकुडा सि तं पुत्ति ॥४०॥(३७)

गत्ताइ कुंभिणी कुंतली करोडीइ कुट्टयो रासे ।

शीवीए अ कुजलं कुत्थुहवत्थं च कोसलं चिय ॥३८॥

कुंभिणी जलगर्तः । कुंतली करोटिकाख्यं परिवेषणोपकरणम् । कुट्टयो रासकः । कुजलं कुत्थुहवत्थं कोसलं इत्येते त्रयोऽपि नीवीवाचकाः । कुजलं परिहितवस्त्रप्रान्त इति केचित् ॥ यथा ।

वरणाही कुंभिणिकुंतलिकम्भं चइय खेइ कुट्टयं ।

दढकोसलसहियाहिं कुत्थुहवत्थं दढेसु सुकुजले ॥४१॥(३८)

कुंभिन्नं खस्से कुंदीरं कोल्हाहलं च बिंबम्भि ।

अणइट्टम्भि कुरुच्चं कुमुली कुलसंतई य चुल्लोए ॥३९॥

कुंभिन्नं खननीयम् । कुंदीरं तथा कोल्हाहलं बिम्ब्याः फलम् । कुरुच्चं अनिट्टम् । कुमुली तथा कुलसंतई चुल्लो ॥ यथा ।

दहुं कुंदीरोट्टिं पहिया कोल्हाहलाइं चुंटंति ।

कुलसंतइमवि खणिरो कुरुच्चकुंभिन्नकुमुलिओ हवइ ॥४२॥(३९)

कुररौ पसू मिलाणे कुम्भणकुंठारकुरुमाणा ।

पिसुणे कुमुंभिलो कोडिल्लो य कुडिल्लयं कुडिले ॥४०॥

कुररी पशुः । कुम्भणं 'कु'टारं कुरुमाणं त्रयमपि स्नानार्थम् । अत्र
कुप्पिसो कञ्चुक इति कूर्पासशब्दभवः । कुसु'भिलो तथा कोडिल्लो पिशुनः ।
कुडिल्लयं कुटिलम् ॥ यथा ।

अकुसु'भिला कुडिल्लयकेसौ कोडिल्ल सा खु कुरुमाणा ।

कु'टारेइ 'सहीउ वि अकुम्भणो पुण तुमं कुररी ॥४३॥ (४०)

कुरुचिल्लं गहणो कुसुमसं घुसिणे कुडुच्चियं सुरए ।

गन्भिणिकुलीरकांदुइया कुच्छिमइकरुचिल्लकुल्लरिया ॥४१॥

कुरुचिल्लं ग्रहणम् । कुसुमसं कुङ्कुमम् । कुडुच्चियं सुरतम् । कुच्छिमइ
गर्भिणी । कुरुचिल्लो कुलीरः । कुल्लरिओ कान्दविकः । यथा ।

ओ कुरुचिल्लइ पडिओ कुरुचिल्लणिहो कुडुच्चियस्स कए ।

कणकुसुमसविलित्तं कुल्लरियं कुच्छिमइयं पि ॥४४॥ (४१)

कुसुमालिओ अ सुसमणे कुरुकुरियं च रणरणए ।

कुलफंसणो कुलकलंकम्मि 'कुहाए य कुडुलेवणिया ॥४२॥

कुसुमालिओ शून्यमनाः । कुरुकुरियं रणरणकः । कुलफंसणो कुलकलङ्कः ।
कुडुलेवणी सुधा ॥ यथा ।

मा कुडुलेवणीधवलकुट्टिमे परवडुं णिएकण ।

कुसुमालिअ कुरुकुरियं करेसु कुलफंसणो होही ॥४५॥ (४२)

कुंडियपेसणकुंतीपो'ट्टलया बं'भविट्ठिचउकोणा ।

कूलं बलपच्छा कूडो पासे कूवलं जघणवसणे ॥४३॥

कुंडियपेसणं ब्राह्मणविष्टिः । कुंतीपोट्टलयं चतुष्कोणम् ।

इत ऊर्ध्वमूकारान्तककारादयः ।

कूलं सैन्यस्य पञ्चाङ्गाः । कूडो पाशः । अत्र कूरं भक्तमिति संस्कृत-
समत्वान्नोक्तम् । कूवलं जघनवसनम् ॥ यथा ।

कुण्डियपेसणका^१रीइ कुसुमसरकूलकूलवईए ।

कुतीपोटलभवणे उअ पडइ दिओ कडक्कूडम्मि ॥४६॥(४३)

कूणियमौसिमउलिए गत्ताकारम्मि कूसारो ।

^२केआ रज्जू केली असई केऊ य कंदम्मि ॥४४॥

कूणियं ईप्पन्नुकुलितम् । कूसारो गर्त्ताकारः ।

अथ एकारान्तककारादयः ।

केआ रज्जुः । केली असती । केऊ कन्दः ॥ यथा ।

कूसारखलंतपओ केउकए पहिय मा भमसु कच्छे ।

जं केलीए कूणियपेछियके^३आण पडसि पासेसु ॥४७॥

अत्र केहहं कियदितिशब्दभवम् । केलायइ समारचयतीति धात्वादेश इति नोक्ता ॥(४४)

केयारबाणकोट्टा किंसुयणयरेसु कसिणए कोणो ।

कोलो गीवा कोप्पो अवराहे गेहकोणए कोसो ॥४५॥

केयारबाणो पलाशः ।

अथ ओकारान्तककारादयः ।

कोट्टं नगरम् । कोणो कृष्णवर्णः । लकुट इत्यन्ये । कोलो गीवा ।
कोप्पो अपराधः । कोसो गृहकोणः ॥ यथा ।

केयारबाणओडयकोसे कीणाणणा णमियकोला ।

^४मसंति हरियकोट्टा तुह रिउणो कोप्पमप्पणयं ॥४८॥

अत्र कोओ चक्रवाक इति कोकशब्दभवत्वा^५नोक्तः ॥(४५)

१ AB °री कु°.

२ AB कैया.

३ AB कैयाण.

४ AB °मसंति.

५ AB °कोक°.

कोच्चप्यं अलियहिण इत्थिरहस्सन्नि कोज्जप्यं ।

कोलीरं कुरुविंदे कोहल्लौ तावियाए य ॥४६॥

कोच्चप्यं अलीकहितम् । कोज्जप्यं स्त्रोरहस्यम् । कोलीरं कुरुविन्दम् ।
कोहल्लौ तापिका ॥ यथा ।

दइयन्नि सावराहे इंते कोलीररत्तणयणेयं ।

कोहल्लिपूरयणा कोच्चप्यं कुणइ अहह कोज्जप्यं ॥४८॥(४६)

कोलंबकोल्लरा पिठरे कोसयकोडिया लहुसरावे ।

कोट्टिंबो दोणौए कोट्टुंभं करहए तोए ॥४७॥

कोलंबो तथा कोल्लरो पिठरम् । कोलंबो गृहमित्यन्ये । कोसयं तथा
कोडियं लघुशरावः । कोट्टिंबो द्रोणी । कोट्टुंभं कराहतं वारि ॥ यथा ।

कोल्लरकोडियवाणिय ऋडियकोलंबकोसओ कीस ।

णिवडसि कय^१कोट्टुंभो णईइ कोट्टिंबठियमिमं णियवि ॥५०॥(४७)

कोट्टुन्नि कोत्थलो कोमुई तहा पुसमासीए ।

भेएण गामभोत्ता य कोडिओ को^२उआ करीसगौ ॥४८॥

कोत्थलो कुशूलः । कोमुई सर्वा पूर्णिमा । शरद्येव पौर्णमासी कोमुदौ
रूढा । इह तु या काचित् पूर्णिमा सा कोमुई । अतएव च देशी । यदाह ।

कोमुइमाह च शाब्बो या काचित् पौर्णमासी स्यात् ॥

कोडिओ भेदेन ग्रामभोत्ता । ऐकमत्यं ग्रामीणानामपास्य यो मायया ग्रामं
भुनक्ति । कोउआ करीषाग्निः ॥ यथा ।

कोत्थलकम्पणित्ता कोडियपुत्तस्स ^३दिस्ससंकेया ।

^४मसइ गामणिवडुया कोमु^५इज्जणइ पि कोउयसरिच्छं ॥५१॥(४८)

1 AB कोट्टुंभं.

2 AB कोट्टुंभो णईण.

3 AB उआ.

4 AB दित्रं.

5 AB मसइ.

6 C उज्जोपइ पि.

कोंटुलू य उलूअम्नि सिवाए कोविया होइ ।

कोलित्तं च अलायम्नि कोइला कट्टअंगारा ॥४६॥

कोंटुलू उलूकः । कोविया शृगाली । कोलित्तं उन्मुकम् । कोइला
काष्ठाङ्गाराः । यथा ।

णिसि णइमिंतौ कोवियकोंटुलूणं डरेमि तस्स कह ।

कोलित्तकोइलेहिं इय लिहिअं दूइयाइ कहइ वइ ॥५२॥ (४८)

कोलाहलो खगरुए साविहजंतुम्नि कोंडलिया ।

कोक्कासियं वियसिए आपूरिययम्नि कोज्जरियं ॥५०॥

कोलाहलो खगरुतम् । तुमुलमात्रवाची त्वयं संस्कृतसमः । कोंडलिया
श्वावित्संघः प्राणिविशेषः । कोंडलिया कीट इत्यन्ये । कोक्कासियं विकसितम् ।
कोज्जरियं आपूरितम् ॥ यथा ।

कोक्कासिअच्छि^१सायं जलमाणिंतौ ण किं तुमं डरसि ।

कोलाहलकोंडलियाकोज्जरिए एत्थ तूहम्नि ॥५३॥

अत्र कोहण्डीकोहलीशब्दौ कूष्माण्डीशब्दभवौ । कोकइ व्याहरति । कोष्मासइ
विकसति । कोट्टुमइ रमते । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । (५०)

॥ अथानैकार्थाः ॥

कंदो दढमत्तेसुं कंडो दुब्बलवि'वस्सफेणेसु ।

कंठो सूअरसीमासु कडो भीणे उवरए य ॥५१॥

कंदो दढो मत्तश्च । स्तरणेऽपीत्यन्ये । कंडो दुर्बलो विपन्नः फेनश्चेति त्रयर्थः ।
दंठो सूकरो मर्यादा च । कडो क्षौणो मृतश्च ॥ (५१)

१ AB °इत्ता.

२ AB °हिउ.

३ AB सायं.

४ AB °वत्तफे°.

णिच्छिद्दे कडिवत्ये दारत्यविवक्त्रासीसु ।

गहणे वणे कडिल्लं कम्मंतघरेसु क'व्वालं ॥५२॥

कडिल्लं निम्बिद्रं कटोवस्त्रं दौवारिकः शत्रुराशीर्गहनं वनं चेति सप्तार्थम् ।
कव्वालं कर्मस्थानं गृहं चेति द्वयर्थम् ॥ (५२)

कंकालकरालेसु कलेरो थेवोल्लवहलेसु ।

वाप्फे य कसव्वं कग्घाडोऽग्घाडे किलाडे य ॥५३॥

कलेरो कङ्कालः करालश्च । कसव्वं स्तोकमार्द्रं प्रचुरं वाष्पश्चेति चतुरर्थम् ।
कग्घाडो अपामार्गः किलाटश्च ॥ (५३)

णालियरकागउसहेसु करोडो पिठरपडहेसु ।

मुहहरिणोसु य कमलो कलओऽज्जुणतरुमुवस्यारेसु ॥५४॥

करोडो नालिकेरं काको वृषभश्चेति त्रयर्थः । कमलो पिठरः पटहो मुखं
हरिणश्चेति चतुरर्थः । कलओ अर्जुनवृक्षः सुवर्णकारश्चेति द्वयर्थः ॥ (५४)

भिक्षापत्तअसोएसु करंकं वग्घलहासु ।

सवले वि य करडो कमटो मंथणिपिठरहलधरमुहेसु ॥५५॥

करंकं भिक्षापत्रमशोकवृक्षश्चेति द्वयर्थम् । करडो व्याघ्रो लट्वा कर्बुरश्चेति
त्रयर्थः । काकादिवाची तु करडो करटशब्दभव एव । लट्वायां तु लिङ्गपरिणामे
करडा । कमटो दधिकलशी पिठरं हलभृन्मुखं चेति चतुरर्थः । कच्छे
भिच्छुभाजने दैत्ये च कमटशब्दभव एव ॥ (५५)

मूलयमुसलेसु कडंतं कुसुमुच्चअड्सूसु कणाओ य ।

गव्वियणउलसहोसु कलिओ कउअं पहाणचिंधेसु ॥५६॥

कडंतं मूलकशाकं सुसलं च । कणभ्रो कुसुमावचय इषुष । कलिभ्रो
गर्वितो नकुलः सखी चेति त्रयर्थः । सख्यां लिङ्गपरिणामे कलिया । ज्ञातार्थसु
कलितशब्दभव एव । ^१कडभं प्रधानं चिह्नं च । अत्र कणभ्र चुरं करोति
भुङ्क्ते चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (५६)

चंचूतंसिसुं ^२कसोल्ली घंटभसएसु कडुयाली ।

अल्लयकयचित्तियकणइसेसुं कण^३इअं चिय ॥५७॥

^२कसोल्ली चचुरवतंसस्य । कडुयाली घण्टा लघुमत्स्यस्य । भषशब्दाद्भ्रस्वार्थे
कप्रत्यये भषक इति रूपम् । कणइअं आर्द्रं कृतं चित्रितं कणाकीर्णं चेति
चतुरर्थम् ॥ (५७)

पाडलिपसिद्धएसुं कलयंदी काहलो मिउ^४ठगेसु ।

कायकलंतरमेहेसु ^५कालिआ कायलो पिए काए ॥५८॥

कलयंदी पाटला प्रसिद्धस्य । केचित् पाटलायां कणयंदीत्याहुः । अत्र काहो
इत्यतीते भविष्यति च प्रत्यये क्तगो रूपमिति नोक्तम् । काहलो मृदुष्ठकस्य ।
कातरवाची तु कातरशब्दभव एव । का^६लिआ शरीरं कालान्तरं मेघश्चेति त्रयार्थाः ॥
कायलो प्रियः काकस्य । केचित् प्रिये कायरो इत्याहुः ॥ (५८)

वय^७करणतावियासुं काहल्ली तणुघणेसु कालिंबो ।

कासियकिणहा सणहे वटथे तह सेयवसम्मि ॥५९॥

काहल्ली व्ययार्थं धाम्यादि तवणीति प्रसिद्धमपूपादिपचनभाण्डं च ।
कालिंबो शरीरं मेघस्य । कासियं तथा किणहं सूक्ष्मवस्त्रं श्वेतवर्णं चेति द्वावपि
द्वयौ ॥ (५९)

1 AB °उयं

2 AB कसोल्ली.

3 A °इयं.

4 AB °उवने°.

5 AB कायला.

6 AB °लिया.

7 C °यगर°.

किविडी पासदुवारे घरपच्छिमअंगणे चेअ ।

किविडं तह णिदिट्ठं^१ धम्मखले तत्थ जाए अ ॥६०॥

किविडी पार्श्वद्वारं गृहपश्चिमाङ्गणं चेति द्वयार्था । किविडं धान्यखलं तत्र धान्यखले यच्च जातम् ॥(६०)

कस्सोवगस्सियाए कोऊहलए य कि^२रिद्धरिया ।

कुल्लो गौवाइ तहा असमत्थे क्खिप्पुच्छे य ॥६१॥

कि^२रिद्धरिया कर्णोपकर्णिका कौतूहलं च । कुल्लो गौवा असमर्थश्चिक्खपुच्छे-
येति त्रयर्थः ॥(६१)

हरियाणुगमे हरियच्छड्डवए तह य कुठकूवा ।

कुहिणी कुप्पररच्छासु कुंभिलो चोरपिसुणेसु ॥६२॥

कुठो तथा कूवो हतानुगमनं हतत्याजकसेति द्वावपि द्वयर्थौ । कुहिणी
कूर्परो रथ्या च । कुंभिलो चौरः पिशुनश्च ॥ (६२)

चुल्लीए लहुभंडे य^४ कुंठयं कुल्लडं चेय ।

अदयणिउणेसु कुरुडो कुरुलो पुण कुडिलक्केसे वि ॥६३॥

कुंठयं तथा कुल्लडं चुल्ली लघुभाण्डं चेति द्वावपि द्वयर्थौ ॥ कुरुडो निर्दयो
निपुणश्च । कुरुलो पुनरदयनिपुणयोः कुटिलकेशोऽपीति त्रयर्थः ॥(६३)

कौलाघाए स^५मुआचारे य गम्मे कुप्परं भणियं ।

क्खिदकुडीतुडि^६एसु^७ कुडिच्छं कोट्टी दु दोहखलणासु ॥६४॥

१ AB धम्मख^०. २ AB^०रियरि^०. ३ AB^०रिक्किरि^०.

४ AB कुंठयं. ५ AB कुंठयं. ६ AB^०सदावा^०. ७ C^०एसु.

कुप्परं कोलाघातः समुदाचारो नर्म चेति त्रार्थम् । कोला सुरत उरः-
प्रहणनविशेषः । कुडिच्छं वृत्तिविवरं कुटी द्रुटितं चेति त्रार्थम् । कोट्टी 'दोहो
विषमा खलना च ॥ (६४)

कोसो कुसुंभजलहिंसु कोलिओ तंतुवायलूयासु ।

उच्छुणिवीलणजंतमि कोल्हुओ तह सिआलमि ॥६५॥

कोसो कुसुम्भ^१रक्तं वस्त्रं जलधिसु । कोलिओ तन्तुवायो जालकारकमिसु ।
कोल्हुओ इच्छुनिपोडनयन्त्रं शृगालस्य ॥ (६५)

अथ स्वरक्रमेण द्वाक्षरादिक्रमेण च खकारादयः ।

खड्डा खाणी खल्ला चम्मे खड्डं च मंसुमि ।

खसं खत्तं खाए तिलपिण्डीए खली चय ॥६६॥

खड्डा खानिः । पर्वतखातमित्यन्ये । खल्ला चर्म । खड्डं श्मश्रु ।
^२खसं तथा खत्तं खातम् । खली तिलपिण्डिका ॥ यथा ।

^३खड्डा घरेसु खत्तं वप्पे ^४खसं च वासभवणमि ।

खलिभोयणाण खल्लं वराण तुह वेरियाण ^५घो खड्डं ॥५४॥ (६६)

खट्टं कट्टियाड् खड्डं तिणमि खल्लखरिया य भुत्तमि ।

खवओ खंधे असड्डेड् खंडडे ^६खड्डिओ मत्ते ॥६७॥

खट्टं तीमनम् । खड्डं तृणम् । खल्लं तथा खरियं भुक्तम् । खल्लं प्रचुरार्थेऽपि
लक्ष्येषु दृश्यते । खवओ स्कन्धः । खंडडे असती । ^७खड्डिओ मत्तः ।
खल्लगंडिओ मत्त इत्यन्ये ॥ यथा ।

खंडड् तदया जंतो णच्चिरखवया ण देसि घरकिडियं ।

खरियखड्डं खड्डिअवसहखल्लं खट्टं णिएसि किं इण्हं ॥५५॥ (६७)

1 AB दोहवि°.

2 C °रक्तव°.

3 AB खल्लं.

4 AB खल्ला.

5 AB धौरल्ल.

6 AB खंडिओ.

7 AB °खड्डिओस°.

खडुया मुत्ता खणुसा मणदुक्खे खंजरो वि सुक्कदुमे ।
खट्ठंगं छाया खव्वल्लं वयणम्मि खसुओ कौले ॥६८॥

खडुया मोक्तिकानि । खणुसा मनोदुःखम् । खंजरो शुक्कद्रुमः । ख 'गं'
छाया । खव्वल्लं सुखम् । खसुओ कौलकः ॥ यथा ।

दुक्खव्वुल्ले का तुह खणुसा खडुयावलिं ण जं लेहसि ।
खसुयभूए सहि खंजरम्मि किं होइ खट्ठंगं ॥५६॥(६८)

खच्चल्लो रिच्छे खप्परो वि लुक्खे उडुम्मि खज्जोओ ।
खच्चोलखंजणा वरघकट्ठमा खग्गिओ वि गामेसे ॥६९॥

खच्चल्लो अच्छभक्तः । खप्परो रुचः । खप्पुरो इत्यन्ये । खज्जोओ नचत्रम् ।
खच्चोलो व्याघ्रः । खंजणो कर्दमः । खच्चरीटवाचो तु संस्तुतभव एव ।
खग्गिओ ग्रामेशः ॥ यथा ।

खच्चल्ला खच्चोला खंजणविसमा महे जहिं गामे ।
खप्परखग्गियदुत्थे मा वस तस्सिं सुखज्जोय ॥५७॥(६९)

खट्टिको सूणवट्ठम्मि खल्लिरौ खल्लिरौ अ संकेए ।
१यूलिंधणअग्गौ खंधग्गौ खोडपज्जाली ॥७०॥

खट्टिको १शौनिकः । खल्लिरौ तथा खल्लिरौ संकेतः । खंधग्गी तथा
खोडपज्जाली स्थूलैन्धनाग्निः । यथा ॥

गुणखल्लिरौ तए खल्लिं अणित्थे कम्मखट्टिक ।
सा विसइ विरहखंधग्गिपोडिया खोडपज्जालिं ॥५८॥(७०)

ल'हुदारम्नि खडकी तह खवडियखु'डया खलिए ।

बाहुम्नि खंधयट्टी य खंधमंसो य खलद्वयं रिक्ते ॥७१॥

खडकी लघुदारम् । अत्र खसिओ खचित इति खचितशब्दभवः । खडडइ मृन्नाति इति धात्वादेशेषूक्त इत्येती नोक्तौ । खवडियं तथा खुंडयं स्खलितम् । खुडियं खण्डितमिति तु खण्डितशब्दभवम् । खंधयट्टो तथा खंधमंसो बाहुः । खलद्वयं रिक्तम् ॥ यथा ।

सा ललियखंधयट्टी तमाखुंडयलीयखलइए मग्गे ।

सहिदिसखंधमंसा अखवडियमहिसरिया खडकोओ ॥५८॥(७१)

तरुमकडे खडहडी खंधीधारो'ड्डउगहजलधारा ।

खडद्वयखवलियखरहियसद्दा संकुचियकुवियपोत्तेसु ॥७२॥

खडहडी ॥ तरुमकटः । खंधीधारो अत्युष्णजलधारा । खडइओ संकुचितः । खवलियो कुपितः । खरहियो पौत्रः ॥ यथा ।

उअ विहिं खरहियणंदणउज्जाणे खडहडी खडइ'ओ वि ।

सीयालीयणखंधीधारं ददूण खवलिओ तुम्फ ॥६०॥

अत्र खउरइ क्षुब्धतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥(७२)

खारयखाइयखारंफिडीउ तह 'मउलपरिहगो'हामु' ।

खाडद्वयं पडिफलियम्नि खिक्खिरी डु'बचिंधलट्टीए ॥७३॥

खारयं 'मुकुलम् । खाइया परिखा । खारंफिडी गोधा । खाडइ' प्रतिफलितम् । खिक्खिरी डुम्बादीनां स्पर्शपरिहारार्थं चिह्नयष्टिः ॥ यथा ॥

1 C °हामु'.

2 AB तमखुं.

3 B °रो य उ°, C °रो अ उ°.

4 AB °ओ य.

5 AB नउल°.

6 C °हामु.

7 AB नकुलः.

खादयलंघण खारयमुहिया खिक्खिरिकरा तुहारिवह ।

खाडइय^१णिअरवेसु वि डरिया खारंफिडि व्व लुक्केइ ॥६१॥ (७३)

खिज्जियखिंखिणिखिक्खिंडा य उवालंभभमुयकिक्किंडा ।

कुडिलहुतुट्टेसु^२ खुल्लखुड्डखुट्टा^३ चहुट्टए खुत्तं ॥७४॥

खिज्जियं उपालम्भः । खिंखिणी शृगालो । खिक्खिंण्डो ककलासः । अत्र खिरद चरतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । खुल्लं कुटो । खुड्डं लघु । खुं वृटितम् । खुत्तं निमग्नम् ॥ यथा ॥

खिक्खिंण्डो व्व तथा तुमसुग्गीवो खिंखिणोइ व भमेसि ।

किं अज्ज खुड्डखुल्ले खिज्जेसि^४ विहिं^५ अखुट्टदुइखुत्तो ॥६२॥ (७४)

‘खुसं मटिए खुं पा वुट्टित्ताणम्मि खुड्डियं सुरए ।

खुलुहो गुप्फे खुवओ गंडुअसमकंठकिस्सतिणे ॥७५॥

‘खुसं परिवेष्टितम् । खुं पा टणादिभयं वृष्टिनिवारणम् । खुड्डियं सुरतम् । खुलुहो गुल्फः । खुवओ ‘गण्डुसंज्ञटणसदृशं कण्ठ^६ किलं टणम् ॥ यथा ।

खुं पा^७ खुसतणओ खरखुवयप्फाडियंतखुलुहाओ ।

वासारत्ते कुलं^८ डाउ खुड्डियत्थं अहिसरंति ॥६३॥

अत्र । खुप्पइ मज्जति । खुट्टइ खुड्ड तुडति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । (७५)

खुंखुणिखुं^९ खुणायखुण्णकुडियाओ रच्छणक्कसिरघाणा ।

पणयपकोवे खुरुडुक्खुडो तहा खेस्सियं हसिए ॥७६॥

1 AB °नियर°.

2 AB बहुत्तए.

3 AB विहियखु°.

4 AB खुद्रं.

5 AB गंइ रंअ°.

6 C °किल°.

7 AB °खुद्रं°.

8 A °डाओ.

9 AB °खुणिय°.

खुंखुणी रथा । खुं^१खुणओ घ्राणसिरा । खुणक्खडिया घ्राणम् । खुरुडुक्खुडो
प्रणयकोपः । खेत्तियं हसितम् ॥ यथा ।

खुरुडुक्खुडियपणत्थीपयघायक्खुंखुणो भट्टो ।

खुंखुणियाइ खुणक्खु^२डिमुअ धोयंतो जणेष खेत्तियइ ॥६४॥ (७६)

खेयालू असहे खोट्टी दासौ दंतुरम्मि खोसलओ ।

खल्लं वडविवररईसु वामकररासहेसु खव्वखवा ॥७७॥

खेयालू निःसहः । असहन इत्यन्ये । अत्र खेड्डइ रमते धात्वादेशेषूक्त
इति नोक्तः । ^३खोट्टी दासी । खोसलओ दन्तुरः ॥ यथा ।

रे खेयालुय खोसल इमाण खोट्टेण मज्झमावडिओ ।

कुट्टिम्मसि कइ व तुमं अकुट्टिओ टक्कराहि फुडं ॥६५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

खल्लं वटविवरं विलासश्च । खव्वो तथा खवो वामकरो रासभवेति हावपि
द्वयर्थौ ॥ (७७)

खंडं सिरसुरभण्डेसु खंडिओ मागहाणिवारेसु ।

खरयउडेसु खरुल्लं जिम्होवालड्डएसु खज्जिययं ॥७८॥

खंडं मुण्डं मद्यभाण्डं चेति द्वयर्थम् । खंडिओ मागधोऽनिवारश्च । खरुल्लं
कठिनं स्थपुटं च । खज्जियं जोर्णमुपालब्धं च ॥ (७८)

रणमण्डुहेसु खम्मक्ख^४मो य खर^५डिअं च लुक्खभग्गेसु ।

खल्लइयं संकुट्टयमुड्डएसु खित्तयमणत्थदित्तेसु ॥७९॥

खम्मक्खमो संग्रामो मनोदुःखं च । मनोदुःखविशेषोऽनुशयनिःखसितमित्यन्ये ।
खरडियं रूढं भग्नं च । खल्लइयं संकुचितं प्रहृष्टं च । खित्तयं अनर्थो दोषं
च । दीप्तं प्रज्वालनमित्यर्थः ॥ (७९)

1 AB ^१खुणिया.

2 AB ^२जिमुय.

3 AB खोट्टी.

4 C ^४मो ख^४.

5 AB ^५डियं लु^५.

6 AB ^६तत्त.

खोडो सोमाकट्टे धम्मियए खंजए चय ।

खोलो लहुगद्दहए वत्थस्स य एगदेसम्मि ॥८०॥

खोडो सोमाकाष्ठं धार्मिकः खञ्जयेति त्रयर्थः । खोलो लघुगर्दभो वस्त्रैकदेशश्च ॥(८०)

अथ द्वाचरादिक्रमेण स्वरक्रमेण च गकारादयः ॥

गंजो गल्ले गड्डी सयडे गज्जो जवे गढो दुग्गो ।

गड्डुं सयणे गलियं सुमरियमक्खवलए गणेत्ती अ ॥८१॥

गंजो गल्लः । गड्डो यन्त्रो । गज्जो जवः । गढो दुर्गम् । गड्डुं शय्या गलियं स्मृतम् । गणेत्तो अक्षमाला ॥ यथा ।

मयणगटं ^१गज्जस्स वि गंजं ^२गड्डुम्मि गड्डिचक्ककडिं ।

गलियं गलितं भिक्खु ^३गणिअयगणेत्तो वि सुच्छेइ ॥६६॥(८१)

गहणं अजलट्टाणे गंडीरी उच्छुखंडम्मि ।

गत्ताडी तह गाणी गवायणी कडुक्कुणिम्मि गहब्भो ॥८२॥

गहणं निर्जलस्थानम् । गंडीरी इच्छुखण्डम् । गत्ताडी तथा गाणी गवादनी । गत्ताडी गायिकेति गोपालः । गहब्भो कटुध्वनिः ॥ यथा ।

गहब्भसहकरहोचियम्मि गहणम्मि धवल मा वच्च ।

तत्थ ण दुब्बागाणौ दूरे गंडीरिगत्ताडी ॥६७॥ (८२)

गंधियगहियगद्दहसद्दा दुग्गंधदरियकुमुं^४एसुं ।

गंदीणी चक्खुथगणकीला गंजिल्लगाडिया विहुरे ॥८३॥

1 AB °तोए.

2 AB गल्लच्छवि.

3 AB गहम्मि.

4 AB गलियं°.

5 BC °एसु.

गंधिओ दुर्गन्धः । गहिओ गर्वितः । गहहं कुसुदम् । गंदोणो चण्डुःस्यगन-
म्रीडा । गंजिओ तथा गाडिओ विधुरः ॥ यथा ।

गंधिय गहिय उदए गहहणाहम्मि कामगंजिओ ।

भमिय किमिमाइ गोसे करसि विरहगाडियाइं गंदोणिं ॥६८॥(८१)

गङ्गुरिगामेणीओ क्कगलीए गंक्कओ वरुडे ।

गहणी तह वंदोए गहरो गिह्वे धग्गम्मि गंडोवं ॥८४॥

गङ्गडरी तथा गामेणी कागी । गंक्कओ वरुडः । गहणी हठहता स्त्री ।
गहरो गृध्रः । गंडोवं धनुः ॥ यथा ।

गंक्क व्व दलिय वंसं गहणिं गामेणियं च ताडंति ।

धो गङ्गुरिभोयण्या पावा गंडोविणो गहरघोरा ॥६९॥(८४)

गहियगवत्ता वंक्कियघासा गहिया य कम्ममाणाए ।

णासाए गंधलया य गडयडो वज्जणिग्घोसे ॥८५॥

गहियं वक्रितम् । गवत्तं घासः । गहिया काम्यमाना स्त्री । अत्र
गहिलगम्मारशब्दो ग्रहिलगद्गदशब्दभवौ । गंजिओ कल्यपाल इति गाञ्जिकशब्द-
भवः । गज्जा हि सुरागृहमुच्यते । इति नोक्ताः । गंधलया नासा । गडयडो
बज्रनिर्घोषः ॥ यथा ।

मेहम्मि गडयडंते अगहियचित्तं विणा गहियलुवइं ।

सिंघइ गंधलयाए को णु गवत्तं व मालईदामं ॥७०॥(८५)

गोट्टौरए गणसमो गल्लप्फोडो डमरुअम्मि ।

गहकल्लोली राह्व विवाहगणए गणायमहो ॥८६॥

गणसमो गोष्ठोरतः । गलप्फोडो डमरुकः । अत्र । गन्धुत्तमा सुरेति
संस्कृतभवः । गंठिच्छेओ ग्रन्थिच्छेदक इति ग्रन्थिच्छेदशब्दभव इति नोक्तौ ।
गहकल्लोलो राहुः । गणायमहो विवाहगणकः ॥ यथा ।

गणसम गल्लप्फोडं मुहेण वाएसि किं गणायमहा ।

गहगणविवरौयगइं गहकल्लोलं ण याणसि ॥७१॥ (८६)

गणणाइया य चंडीइ गलत्थलियं गलत्थियए ।

गयसाउलो विरत्ते गंधपिसाओ य गन्धियए ॥८७॥

गणणाइया चण्डी । गलत्थलिओ क्षिप्तः । गलत्थियं इति तु धात्वादेशेषु
क्षिपेर्धातोः सिद्धमित्यनेनार्थनिर्देशः कृतः । गयसाउलो विरक्तः । केचित्
गयसाउल्लो विरक्त इत्याहुः । तत्र साउल्लो अनुरागो वक्ष्यते । स गतो यस्य स
गयसाउल्ल इत्येव सिद्धम् । गंधपिसाओ गान्धिकः ॥ यथा ।

गणणाइयाइ भत्तोसवन्नि ण समागउ त्ति वेसाए ।

गयसाउलचित्ताए गंधपिसाओ गलत्थलिओ ॥७२॥ (८७)

गयणरई मेहे गज्जणसहो हरिणवारणरवन्नि ।

गागेज्जं गेज्जं मन्थियन्नि णवपरिणियाइ गागेज्जा ॥८८॥

गयणरई मेघः । गज्जणसहो मृगवारणध्वनिः । गागेज्जं तथा गेज्जं
मथितम् । गागेज्जा नवपरिणीता ॥ यथा ।

गागेज्जवावडा गागेज्जा गेज्जारवं मिउं कुणइ ।

गयणरइगज्जिगहिरं गज्जणसइं सुणंतिया पइणो ॥७३॥ (८८)

गाहन्नि गाहुलौ गायरिगोया गगरीए य ।

गामपहाणे गामणिगामउडगामगोह^१गोहा य ॥८९॥

1 AB ^१तसमः. 2 C मइ. 3 A ^२गणेश°. 4 AB ^३वाहण°. 5 AB ^४गोमाय.

गाहुली क्रूरजलचरः । गायरी तथा गोया गर्गरी । 'गमरीशब्दोऽपि
केषांचिद्देश्यः । अस्माभिस्तु गर्गरीशब्दभवत्वान्नोक्तः । यदि भवति तदा
पर्यायभङ्गा दर्शितोऽस्ति । गामणो गामउडो गामगोहो गोहो एते चत्वारोऽपि
ग्रामप्रधानार्थाः । गोहो भट इत्यन्ये । पुरुष इत्येके । गामणिसुयशब्दोऽपि
ग्रामप्रधानवाचीत्यन्ये ॥ यथा ।

गामणिसुएण केण वि गोहसुया भग्गायरी कहइ ।
गामउडगामगोहवरिणीण गाहुलिहयं गोयं ॥७४॥ (८६)

गामहणगामरोडा गामट्टाणकुलगामभोईसु ।
गुंफो कारा गुम्मी इच्छा गुंठी य गौरंगौ ॥८०॥

गामहणं ग्रामस्थानम् । गामरोडो कुलेन ग्रामभोक्ता । अन्तर्भेदं कृत्वा यो
मायया ग्रामं भुनक्ति । गुंफो गुप्तिः । गुम्मी इच्छा । गुंठी नोरङ्गी ॥ यथा ।

तइया तं कयगुंठिं गामहणे सुहय गामरोडवहुं ।
उवभुंजसि गुम्भोए इण्हं लज्जेसि किं गुंफे ॥७५॥ (८०)

गुंफो य भयवईए गुलं गुडो लडिया य चुं बियए ।
मुत्यसमुत्यन्मि तिणे गुंढं तुरयाहमे गुंठो ॥८१॥

गुंफो शतपदी । गुलं तथा गुडो लडिया चुम्बनम् । गुंढं सुस्तीर्णं
लचकाख्यं दणम् । गुंठो अधमहयः ॥ यथा ।

गुंफिसमाए जीए रत्तो गुंठु व्व गुंठिणिमहीए ।
तोए चिय कुणसु गुलं मज्झ गुडो लडियं सुंच ॥७६॥ (८१)

1 AB गमरीशब्दोऽपि देश्य एव केषांचित्.

2 AB °लिहं.

3 AB कारौ.

4 AB °लडिया.

5 A गुंदिणि° B गुंदिणि°.

6 AB °लडियं.

¹मूल²च्छन्मभमियभा³सिसु गुम्भियगुलुच्छगुत्थंडा ।

गुंजेल्लियं च गुडदालियं च पिंडिकयत्थम्मि ॥६२॥

गुम्भियं मूलोत्तन्नम् । गुलुच्छं भ्रमितम् । गुत्थंडो भासपच्ची । अत्र गुलुच्छो गुच्छ इति संस्कृतसमः । तथा गुंठइ उद्दलयति । गुमइ भ्रमति । गुंजइ हसति । गुम्भइ मुञ्चति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । गुंजेल्लियं तथा गुड⁴दालियं पिण्डीकृतम् ॥ यथा ।

गुंजेल्लियणीसासं गुडदालियहणुकरं च गुत्थंड ।

विरह⁵गुलुच्छं तह गुम्भियं च उड्डिय कहेसु मं तम्म ॥७७॥ (६२)

गुत्तरहाणं पिउजलदाणे गुलुगुंछियो वयंतरिए ।

गुफगुमियो सुरही गेंडगे⁶ठुया य थणवत्थ⁷गंठौए ॥६३॥

गुत्तरहाणं पिठम्यो जलाञ्जलिदानम् । अत्र गुज्जहरो रहस्यमेदीति गुज्जहरशब्दभवः । तथा । गुललइ चाट करोति । गुंलुलइ उल्लसति । गुम्भ-
इ मुञ्चति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । गुलुगुंछियं वृत्त्यन्तरितम् ।
उन्नमितार्थं तु उन्नमेरुत्विपेर्वादेशसिद्धम् । ¹¹गुफगुमियं सुगन्धि । गेंडं तथा
¹²गेठुषं स्नानयोरुपरि वस्त्रयन्त्रिः ॥ यथा ।

गुलुगुंछिय मय¹¹गुफगुमियंगो महसि किमगेंडमिमं ।

गुत्तरहाणकए कुट्टगे¹³ठुआ जाइ जं सरिअमेसा ॥७८॥ (६३)

गेठुल्लं गोविल्लं कुप्पासे गेण्हिअं च थणमुत्ते ।

कौलाइ गेंडुई गेज्जलं च गेवेज्जए वणे गोंडं ॥६४॥

गेठुल्लं तथा गोविल्लं कच्चुकः । गेण्हिअं उरःसूत्रम् । गेंडुई क्रोडा ।
गेज्जलं श्रेवेयकम् । गोंडं काननम् ॥ यथा ।

1 C मूलोच्छं.

2 AB °च्छन्नं.

3 C °सिसु.

4 AB °लोच्छन्नं.

5 AB °मयति.

6 A °टाटिणं.

7 °मल्लं.

8 AB गुपगुम्भियो.

9 AB °वा यं.

10 AB °शंखीए.

11 AB गुपगुं.

12 AB गेडयं.

13 AB °ठु जां.

गे'डङ्गगोंडे गोरिं सगेज्जलं पु'लयफुट्टगोविज्ज' ।

उअ दट्ठं रइतिसिओ 'गे'ठ्ठं गेण्हअं च अवहरइ ॥७८॥ (८४)

गोच्छागोंठीगोंडौगोंजीओ मंजरौए य ।

गोलौ सक्खी गोलहा विंबौ गोलौ य मन्यणिया ॥८५॥

गोच्छा गोंठी गोंडी गोंजी एते चत्वारो मञ्जरीवाचकाः । गोलौ साञ्चौ ।
गोलहा विम्बौ । गोलौ मन्यनौ ॥ यथा ।

गोंडो गंडे गोच्छा भाले गोंठी उरे थणे गोंजो ।

गोलौसमजलफुसियाउ एत्थ गोलहोद्धि को गोलौ ॥८०॥ (८५)

गोवौ बाला गोसं गोसग्गं 'गोवरं च करौसम्मि ।

गोमहा गोअग्गा रच्छाए गोहुंरं च गोविट्ठा ॥८६॥

गोवौ बाला । गोसं प्रभातम् । गोसर्गशब्दो यदि संस्कृते रूढस्तदा तद्वद्वो
गोसमाशब्दः । अन्यथा तु देशी । पर्यायभङ्गा त्विहोपात्तः । 'गोवरं करौषम् ।
गोमहा तथा गोअग्गा रथ्या । गोहुंरं गोविष्ठा ॥ यथा ।

'गोवरगोहरकल्ले गोअग्गं गोवि मा भमसु गोसे ॥

विप्पिज्जसि जं तस्सिं केण वि गोमहवसइण ॥८१॥ (८६)

गोंदीणं सिहिपित्ते गोणिको गोसमूहम्मि ।

पवयणजडेसु गोच्चयगो'सस्सा गोविओ अजंपिरए ॥८७॥

गोंदीणं मयूरपित्तम् । गोणिको गोसमूहः । गोच्चओ प्राजनदण्डः ।
गोसओ मूर्खः । गोविओ अजल्पाकः ॥ यथा ।

1 A 'लरफु'.

2 A गेण्हल्लं गेण्हयं, B गेण्हल्लं गेण्हयं.

3 AB गोअरं.

4 AB गोअरं.

5 AB 'सस्सा.

गो^१स्य गोवियमिमं गोणिकं गोक्षेपणं किं हणसि ।
मोरं कडक्लमाणिं गोंदौणपियं णिवारसु बिडालिं ॥८२॥ (८७)

गोअंटा गोचरणेसु ^२गोअला दुद्धविक्रयणौ ।

^३गोआलिआउ पाउस^४कीला गोरंफिडौ गोहा ॥८८॥

^१गोअंटा गोचरणाः । गोअंटो स्थलशृङ्गाट इत्यन्ये । गोअंटगोखुरस्यब्दी
हृत्त्ववाचकाविति तु प्रज्ञाप्रमादः । ^२गोअला दुग्धविक्रयकर्त्री । अत्र गोइलो
गोमानिति मतोरिक्षादेशसिद्धम् । तथा गोमुहं उपलेपनमिति गोमुखशब्द-
भवत्वान्नोक्तम् । यदाह । गोमुखमुपलेपनेऽपि स्यात् ॥ इति हलायुधः (५, ११) ।

^३गोआलिआ प्रादृषि कीटविशेषः । गोरंफिडौ गोधा ॥ यथा ।

रेल्लिअ गोअंटपयं ^५गोआलिपिए घणम्मि वरिसंते ।

^६गंतौसु ^७गोअलासु^८ गोरंफिडि मा कुणासणिणि^९वायं ॥८३॥ (८८)

॥ अथानेकार्थाः ॥

घुम्मियमुए गयं वणतलारवालमिगणहाविए गंडो ।

गत्तं ईसाएँकेसु इच्छारयणौसु गंधोल्लौ ॥८९॥

गयं घूर्णितं मृतं च । गंडो वनं दाण्डपाशको लघुमृगो नापितश्चेति
चतुरर्थः । समाहारत्वादेकवचनम् । गत्तं ईषा पङ्क्त्य । गंधोल्लौ इच्छा
रजनी च ॥ (८९)

गंधेल्लौ कायासरहासु गहवई य गामियससीसु ।

^{१०}गंजोल्लिअमुद्धुसियं हासट्टाणे य अंगमालिद्धं ॥९०॥

1 AB ^१स्य,

2 AB गोइला.

3 AB गोवालि°.

4 C ^१कीडा.

5 AB गोअंटा.

6 AB गोयला.

7 B गंतौसु. C गंतौसु.

8 AB ^१वाण.

9 AB गंजोल्लिअ°.

गंधेक्षी छाया मधुमक्षिका च । गहवई ग्रामोणः शशी च । ग्रहपति-
त्वमादित्य एव रूढं न शशिनोति नायं ग्रहपतिशब्दसमुद्भवः । गंजोक्षिप्रं
रोमाञ्चितं तथा हास्यस्थानेऽङ्गस्यर्शो यत् गिलिगिलाविभ्रं इति लोके रूढमिति
द्वयर्थम् ॥ (१००)

विंदुचहमेसु गुं पागुं दागुं छाउ दाठियाए वि ।

गुत्ती बंधणइच्छावयणलयामउलिमालासु ॥ १०१ ॥

गुं पा तथा गुं दा विन्दावधमे चेति प्रत्येकं द्वयर्थम् । गुं छा तु विन्धधमयो-
रुत्तरोष्ठश्मशुणि चेति त्रयर्थम् । गुत्ती बन्धनमिच्छा वचनं लता शिरोमाल्यं चेति
पञ्चार्थम् ॥ (१०१)

सिज्जाए संमूढम्मि गोविण तह य गुप्पंतं ।

गुमिलं मूढे गहणे पक्खलियावुसएसुं च ॥ १०२ ॥

गुप्पंतं शयनीयं संमूढं गोपितं चेति त्रयर्थम् । गुमिलं मूढं गहनं प्रखलित-
मापूर्णं चेति चतुरर्थम् ॥ (१०२)

बुसियाविलोडिएसुं कंडुयथवएसु तह गुलिया ।

संचलियखलियवि हडियपूरियमूढेसु गुम्भइओ ॥ १०३ ॥

गुलिया बुसिका विलोडितं कन्दुकः स्तवकश्चेति चतुरर्थम् । गुम्भइओ
संचलितः खलितो विघटितः पूरितो मूढश्चेति पञ्चार्थः ॥ (१०३)

पंकजवेसुं गेड्डं गोगोदाणइसहीसु गोला य ।

सौयक्खिगौवासुं गारा गोणो य सक्खिउसहीसु ॥ १०४ ॥

गेड्डं पद्मो यवश्च । गोला गौर्गोदावरौ सामान्येन नदी सखो चेति चतुरर्थम् ।
गोरा लाङ्गलपद्धतिश्चतुर्थीवा चेति त्रयर्थम् । गोणो साक्षी वृषभश्च । अत्र
गोलाशब्दः संस्कृतसमोऽपि कवीनां नातिप्रसिद्ध इत्युपात्तः । गोणशब्दस्तु गवि
शब्दानुशासने साधितोऽपि गोणादिप्रपञ्चत्वादस्य प्रबन्धस्येहोपात्तः ॥ (१०४)

॥ अथ वादयः ॥

घसो उरत्यले घसो अणुरत्ते घरे घंघो ।

डिघडियघडा गोट्टो घरगोलौए घरोलौ य ॥१०५॥

घसो उरः । घसो रक्त इत्यन्ये । घसो अनुरक्तः । घंघो गृहम् । घडी तथा
घडियघडा गोष्ठी । घरोलौ गृह'गोधिका ॥ यथा ।

घसस्य घंघवद्गणो घस्ये लग्नाइ कह घडोरुद्गणो ।

घडियघडा णीसंका भमइ ^१जमत्ता घरोलि व्व ॥८४॥ (१०५)

घरभोयणो घरोलं सधम्मिणीए घरिल्ली य ।

घंघोरो हिंडणए घम्मोई गंडुयतिणम्मि ॥१०६॥

घरोलं गृहभोजनभेदः । घरिल्ली पत्नी । घंघोरो भ्रमणशीलः । घम्मोई
^२गण्डुत्संज्ञं लणम् ॥ यथा ।

सह तीए हिंड तुमं घम्मोइसहला^३इ घंघोर ।

भुंजिहिसि घरोले पुण सुरसे दिस्से घरिल्लीए ॥ ८५ ॥ (१०६)

जहणत्थवत्थमेए घग्घरमादरिसयम्मि घ^४रयंदो ।

घणवाही इंदे घरघंटो चडए य सउलिया घारी ॥१०७॥

घग्घरं जघनस्त्रवस्त्रभेदः । घ^४रयंदो आदर्शः । घनवाही इन्द्रः । घरघंटो
चटकः । घारी शकुनिकाख्यः पत्नी ॥ यथा ।

घणवाहिधणुमणहरे काले घरघंटघारसंघरणे ।

सयलकलाघरयंदो को जं सिदिलंतघग्घरा सरसि ॥८६॥ (१०७)

पायारम्मि य घारो घारंतो घेवरे चेव ।

गाणम्मि वायणो भक्खिए घिअं खुज्जए ^५घिट्टो ॥१०८॥

1 O गोषिका.

2 AB जमुता.

3 AB गंडु सं०.

4 AB ^५रयं घं०.

5 AB ^५रयंदो.

6 A घिट्टो.

घारी प्राकारः । घारंतो घृतपूरः । घायणो गायनः । 'घिअं भत्सितम् ।
घिटो कुलः ॥ यथा ।

घारंते भिक्वंतो गेहदुवारे घिश्रो परियणेण ।
ओ घिट्टघायणो घिट्टयाइ घारम्मि आरुहइ ॥८७॥

अत्र । घिसइ यसत्त इति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (१०८)

भेके घुग्घुरिघुरुघुरिणो घुत्तियघुसिणिया गविट्टम्मि ।
घुंघुरुडो उक्केरे घुं'ग्घुस्सुसयं ससंकभणियम्मि ॥१०९॥

घुग्घुरी तथा घुरुघुरी मण्डूकः । घुत्तियं तथा घुसिणियं गवेषितम् ।
घुंघुरुडो उक्करः । घुं'ग्घुस्सुसयं साशङ्कभणितम् ॥ यथा ।

'पसरिअघुग्घुरिघुरुघुरिणिर'वे सा घुत्तिएह घुंघु'रुडे ।
ता घुसिणसु दूइ तुमं इय घुं'ग्घुस्सुसइत्त चवइ को वि ॥८८॥

अत्र घुसिणं कुङ्कुममिति घुसृणशब्दभवम् । तथा । घुट्टइ पिवति । घुलइ
घुलइ घूर्णते । घुसलइ मथ्राति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१०९)

कस्सो'वकस्सियाए 'घुणघुणिया घुसिरसारमवणहाणे ।
घुट्टघुणियं गि'रिगंडे घुग्घुच्छणयं च खियम्मि ॥११०॥

'घुणघुणिया कर्णोपकर्णिका । घुसिरसारं अवस्त्रानं मसूरादीनां पिष्टम् ।
घुट्टघुणियं गि'रिगण्डं पृथुशिला । घुग्घुच्छणयं खेदः ॥ यथा ।

तुह आगम'घुणघुणियं सोलं चइऊण घुसिरसाराइ ।
घुट्टघुणिएसु घुग्घुच्छणेण वच्चंति रिउवड्डया ॥८९॥

1 AB घिय'.

2 A 'ग्घुसुस'.

3 AB परिसयघु'.

4 AB 'वे घु'.

5 AB 'रुचे.

6 AB 'वचि'.

7 AB घुणघु'.

8 C 'रिगडे.

9 C गेहम्.

अत्र वृद्धो उलूक इति वृकशब्दभवः ॥ (११०)

घोरौ सलहविसेसे घोसालौ सरयवल्लिभेयम्भि ।

घट्टो कुसुंभरत्ते सरियातूहम्भि वंसे य ॥१११॥

घोरौ शल'भविशेषः । अत्र घोडो अश्व इति घोटशब्दभवः । घोसालो शरदुद्भवो वल्लिभेदः ॥ यथा ।

सिरिकुमरबाल ^१शरवद् तुह तुरया घोरिणो व्व अगणिज्जा ।

कवलन्ति वेरिपत्थिवव'लाइं घोसालियादलाइं व ॥ (८०) ॥

अत्र । घोलइ घूर्णत इति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥

॥ अयानेकार्थाः ॥

घट्टो कुसुम्भरत्तं वस्त्रं नदीतीर्थे वेणुचेति त्रयर्थः ॥ (१११)

घम्भोडौ मउभग्गहे मसए ^४गामगितिणे चेच्च ।

घोरो णासिअगिद्धेसु घोलियं सिलयले हठकए य ॥११२॥

घम्भोडौ मध्याह्ने मशको ग्रामणोसंज्ञं तृणं चेति ^५त्रयर्थाः । अत्र घत्तइ क्षिपति गवेषयति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । घोरो नाशितो गृध्रपक्षौ च । घोलियं शिलातलं हठकृतं च ॥ (११२)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता^६यां देशोनाममालायां द्वितीयो वर्गः ॥

1 A भपच्चिवि°.

2 AB नर°.

3 C °लाइ.

4 AB गामिणि°.

5 A त्रयर्थः

6 AB °यां स्तोपश्रदेशीयशब्दसंग्रहप्रती द्वितीयो वर्गः ॥ अ. सं. ४६० ॥

॥ अथ ^१चकारादिः ॥चत्तो तक्कू चंगं ^२चारुं चडचोट्टियाउ सिहा ।चट्टू य दारुहत्थे चंभो चासो ^३य सौरसौमंते ॥१॥

चत्तो तर्कुः । चंगं चारु । चडो तथा चोष्टी शिखा । चट्टू दारुहस्तः ।
चंभो तथा चासो हलस्फाटितभूमिरेखा ॥ यथा ।

रे चंगचोट्टिय चडं तोडिस्सं चट्टुएण य हणिस्सं ।

चासक्खमं ^४चडकुसिं ^५ण ह्नु चंभं करइ चत्तमित्तकुसी ॥१॥ (१)

चत्थरिचहुट्टचंडिक्का हासणिमगगरोसेसु ।

चंदिलचउक्क ^६चक्कोडा णावियचच्चरग्गिभेएसु ॥२॥

चत्थरी हासः । चहुट्टं निमग्गम् । चंडिक्को रोषः । चंदिलो नापितः ।
चण्डिल इति तु संस्कृतसमम् । चउक्कं चत्वरम् । ^७चक्कोडा अग्निभेदः ॥ यथा ।

^८तीइ विरहचक्कोडाजलिओ सो चंदिलो सहि इयाणि ।हिभयचउक्के चत्थरिचहुट्ट ^९णक्खो वि कुणइ चंडिक्कं ॥२॥

चत्थरिचतुष्कशब्दौ येषां संस्कृतेऽपि संमतौ तस्मते चत्थरिचउक्कशब्दौ
न देखौ ॥ (२)

पौणष्किस्सविगाणेसु चं ^{१०}डिलचंडियचवेणा ।

जुयकरपुडे चवेडी तजा चकप्पा चुडुप्पा य ॥३॥

चं ^{११}डिलो पौनः । चंडिओ क्ततः । चवेणं वचनौयम् । चवेडी श्लिष्टं करसं-
पुटम् । चवेडी संपुटमित्यन्ये । चकप्पा तथा चुडुप्पा त्वक् । चुडुप्पं त्वग्नि-
दलनमित्यन्ये ॥ यथा ।

चंडियचकप्पवसणा चुडुप्पकंदासणाहुअचवेणा ।

रिउणो अचंडिला तुह कुणंति भिक्काण वि चवेडिं ॥३॥ (३)

१ ० चादिः

२ AB चारु

३ ० अ.

४ AB चरकुडिं

५ AB न.

६ A चक्कोडा, B चक्कोडा.

७ A चक्कोडा.

८ AB तीर.

९ AB चक्कोडा

१० AB °डिल

११ AB °चक्को

चच्चिक्वचित्तला मंडियमि कुमुयमि चंदोज्जं ।

चक्कुळुणं च पेक्कणए चं चप्परमसच्चमि ॥४॥

चच्चिक्कं तथा चित्तलं मण्डितम् । चित्तलं रमणीयमित्यन्ये । चंदोज्जं कुमुदम् । स्वार्थे के चंदोज्जयं । अत्र चंदिमा चन्द्रिका । चक्कुला विद्युत् । इति चन्द्रिकाचपलाशब्दभवौ । चक्कुळु कथयति । चयइ शक्नोति । चप्पइ पश्यति । चच्छइ तच्छोति । इत्यादयो धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । चक्कुळुणं प्रेक्षणीयम् । चं चप्परं असत्यम् ॥ यथा ।

चं चप्परं ण भणिमो कुणिसि चक्कुळुणे कडक्केहिं ।

चंदुज्जयचच्चिक्का दिसाउ मयणाहिचित्तलकवोले ॥४॥ (४)

मोरमि चंदइल्लो चउक्करो कत्तिकेयमि ।

चडियारो आडोवे अहिभेए चक्कुलंडा य ॥५॥

चंदइल्लो मयूरः । चउक्करो कार्तिकेयः । चडियारो आटोपः । चक्कुलंडा सर्पविशेषः ॥ यथा ।

गणवइगळियणचंतचउक्करचंदइल्लसहेहिं ।

तट्टगलचक्कुलंडो णच्चइ रुहो सचडियारं ॥५॥ (५)

णाममि चरुल्लेवं चक्खडियं जीवियव्वमि ।

चंदट्टिया य खवए उम्माए चक्कणाहयं चेअ ॥६॥

चरुल्लेवं नाम । चक्खडियं जीवितव्यम् । चंदट्टिया भुजशिखरम् । स्तवक इत्यन्ये । यदाहुः ॥ स्तवकचंदट्टियासंज्ञ इति । अत्र चच्चरीओ भ्रमरः । चंदसाला जालकृता गृहोपरि कुटिका । इति चच्चरोकचन्द्रशालाशब्दभवौ । चच्चप्पइ अप्रयति । चमठइ भुङ्क्ते । चक्कमइ भ्रमति । इत्यादयो धात्वादेशेषूक्ता इति नोच्यन्ते । चक्कणाहयं कर्मिः ॥

नौसासचक्कणाहयतावियचंदट्टियाइ तुह विरहे ।

कंठमि तीइ वट्टइ चक्खडियं तुह तहा चरुहेवं ॥६॥ (६)

हालम्नि चउरचिंधो गारङ्गफलम्नि चक्कणभयं च ।

चंदवडाया अद्वावरियङ्गौ चक्खुरक्खणौ लज्जा ॥७॥

चउरचिंधो सातवाहनः । चक्कणभयं नारङ्गफलम् । चंदवडाया अर्घप्राप्त-
देहा । चक्खुरक्खणौ लज्जा ॥ यथा ।

ददूण तुमं चक्कणभयत्यणौ अवरचउरचिंधं व ।

तम्मइ चंदवडाया मुहा वि हु मुक्कचक्खुरक्खणिया ॥७॥

अत्र चलणाउहो कुक्कुट इति चरणायुधशब्दभवः ॥ (७)

चडुलातिलयं कंचणसंकलियालंबिरयणतिलयम्नि ।

सठतंडुलसिरभूसासु चाडचाउलयचालवासा य ॥८॥

चडुलातिलयं काञ्चनशृङ्गलालम्बिरत्नतिलकम् । चडुला रत्नतिलकमित्यन्ये ।
चाडो मायावी । चाउला तण्डुलाः । चालवासो शिरोभूषणभेदः ॥ यथा ।

जौए तुळभ णिहित्तं चडुलातिलयं च चालवासो 'य ।

तं चेअ चाड अणसर किं चाउलखंडणीइ मए ॥८॥ (८)

गंठिच्छेययगिम्हाणिलेसु चारणयचारवाया वि ।

चिल्ला सउलौए चिविडणासए चिच्चिच्चरया ॥९॥

चारणञ्चो ग्रन्थिच्छेदकः । कप्रत्ययाभावे चारणो । चारवाञ्चो यौष्मानिलः ।
चिल्ला शकुनिकाख्यः पक्षी । चिच्चो तथा चिच्चरो चिपिटनासः ॥ यथा ।

न हु मेक्कइ पहरंतो हौ चिच्चं चिच्चरं च चिल्लं च ।

उअ 'मयणो माणिणि माणगंठिचारणयचारवायसहो ॥९॥ (९)

बालम्नि चिल्लवेडा चिच्चं रमणे हुयासणे चिच्चौ ।

चिंचिणिचिंचा अम्बिलियाए तह चिंचणौ घरट्टौए ॥१०॥

चिञ्जो तथा चेडो बालः । चिञ्चं रमणम् । चिञ्चौ हुताशनः । चिञ्चिणी
तथा चिञ्चा अम्लिका । कैश्चित् चिञ्चिणिचिञ्चाशब्दः समस्त एव अम्लिका-
वाचकत्वेन प्रोक्तः । ^१चिञ्चणी घट्टिका ॥ यथा ।

चिञ्चवणे चिञ्चिण्याचडिए चेडमि चिञ्चठियचिञ्जा ।

उअ धावइ जणणी ^२चइअ ^३चिञ्चणीचिञ्चिकम्माइ ॥१०॥ (१०)

मसयमि चिञ्जिरो रोमसमि चिमिणो कु^४डौए चिरया य ।

चिक्खल्लो कइमए मुसले ^५चिञ्जूरचेलुंपा ॥११॥

चिञ्जिरो मशकः । चिमिणो रोमशः । चिरया कुटी । चिक्खल्लो कर्दमः ।
चिञ्जूरं तथा चेलुंपं मुसलम् ॥ यथा ।

चिक्खल्लियचिरयाए चिञ्जिरिडसिया तुहारियो चिमिणा ।

कांडन्ति सयं ^६चिञ्जूरएण चेलुंपपाणितुल्ल^७बला ॥११॥

अअ चिञ्चइ मण्डयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (११)

उल्ले चिलिचिल^८चिलिच्चौला परितोसियमि चि^९त्तठिओ ।

चिरिहिट्टी ^{१०}य चिणोट्टी महुपडले चित्तदाज ^{१०}य ॥१२॥

चिलिचिलं तथा ^{११}चिलिच्चौलं आर्द्रम् । चि^९त्तठिओ परितोषितः । चिरिहिट्टी
गुञ्जा । चिणोट्टीशब्दोऽपि देख्यः । पर्यायभङ्गाया तूपात्तः । चित्तदाज
मधुपटलम् । केचित् तिणिसमि चित्तदाज इति पठन्ति ^{१२}तिणिसं च वृक्षविशेष-
माचक्षते । अस्माभिस्तु सारतरदेशीदर्शनेन ^{१३}तिणिसशब्दो मधुपटलार्थो
व्याख्यातः । तत्र युक्तायुक्तत्वे बहुदृष्टान्तः प्रमाणम् ॥ यथा ।

सवरो सेयचिलिचिलमंसुचिलिच्चौलमरि^{१४}वहुं तुज्झ ।

चिरिहिट्टिलोयणो महइ चित्तदाजं च चि^{१५}त्तठिअचित्तो ॥१२॥ (१२)

- 1 AB चिञ्चिणी 2 AB रमय 3 AB चिञ्चिणी° 4 C °डौड. 5 AB चेङ्ग°. 6 A चिञ्जूरएण B चिञ्जूरयएण. 7 AB °बलो. 8 AB °चिलचो°. 9 AB °तविचो. 10 C अ. 11 AB चिलचौ 12 AB तिनरं. 13 AB चित्तदाजग°. 14 AB °वहु. 15 AB °तविचि°, १३

चण्डातकम्नि चिंफुल्लणी चिरिचिराचिरिंचिरा धारा ।

चलियम्नि य चिंचइओ ^१णिस्मासिययम्नि चिह्विओ ॥१३॥

चिंफुल्लणी स्त्रीणामधोरुक्कवस्तम् । चिरिचिरा तथा चिरिंचिरा जलधारा ।
चिंचइओ चलितः । चिंचइओ मण्डित इति तु मण्डितात्वादेशे ^२सिद्धम् ।
चिह्विओ निर्नाशितः ॥ यथा ।

घणजलचिरिंचिराचिह्विया पवसियवङ्गउ चिंचइया ।

णयणंसुचिरिचिरोल्लियचिंफुल्लणि^३याउ पियहुत्तं ॥१३॥

अत्र चिंचिइ मण्डयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (१३)

दहिए चिरिडिहिल्लं चौही मुत्थासमुत्थतिणे ।

चौवट्टी भल्लीए चुक्की मुट्टीइ चुज्जमच्छरिए ॥१४॥

चिरिडिहिल्लं दधि । चौही सुस्तोद्धवं दणम् । चौवट्टी भल्ली । चुक्की
मुष्टिः । चुज्जं आश्रयम् । ओत्संयोगे इति चोत्तं इत्यपि ॥ यथा ।

सा हिंडिरे ^४तइ चिरिडिहिल्लं^५मत्त णवचौहिसमयम्नि ।

दढचुक्ककामचौवट्टिताडिया जं जिएइ तं चुज्जं ॥१४॥ (१४)

परिसोसियम्नि चुंको ससिणेहे चुप्प^६चोप्फुच्चा ।

चुल्ली सिलाइ चुडुली उक्का चुणिओ विधारियए ॥१५॥

चुंको परिशोधितः । चुप्पो तथा ^७चोप्फुच्चो सस्नेहः । चुल्ली शिला । अत्र ।
चुक्कं तुक्कम् इति तुक्कशब्दभवत्वान्नोक्तम् । चुडुली उक्का । चुणिओ
विधारितः ॥ यथा ।

सुंदर तइ ^८चोप्फुच्चा अचुप्पविरहगिचुडुल्लिचुंका त्रि ।

बालधरिय व्व चुल्ली सा अक्कइ आसतंतुचुणिअप्पा ॥१५॥ (१५)

1 AB निस्मासि°.

2 C सिद्धः.

3 AB °या इ.

4 AB °वट्टी.

5 AB तइ°.

6 A °सत्त.

7 AB °चोप्पुच्चा.

8 AB चोप्पुच्चो.

9 AB चोप्पुच्चा.

चुसासी दासी चुंचुचुप्पलचुंभला य सेहरए ।

चुसाआ ^१अ कलाए कागम्मि ^२य चुकुडचुलुप्पा ॥१६॥

चुसासी दासी । चुंचुओ तथा चुप्पलो तथा चुंभलो शेखरः । चुसाआ कला । चुकुडो तथा चुलुप्पो कागः ॥ यथा ।

चुसासीइ सचुसाआए चुप्पलचुलुप्पिदुवाइ ।

रे जडचुंभलचुकुड अप्पसु किं चुंचुआइणा ^३मज्झं ॥१६॥

अत्र चुकइ भ्रश्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति ^४नोक्तम् ॥१६॥

चुप्पालओ गवक्खे वत्थे णवरत्तयम्मि चुप्पलियं ।

चुल्लोडओ वि जेट्ठे चुप्पहयम्मि चुप्पइओ ॥१७॥

चुप्पालओ गवाक्षः । चुप्पलियं नवरत्तं वस्त्रम् । चुल्लोडओ ज्येष्ठः । चुप्पइओ चूर्णाहतः । चुप्पइओ रेणुविच्छुरित इति तु चूर्णितशब्दभवः ॥ यथा ।

चुप्पालयदारिणं णवचुप्पलियाइ पिच्छपहरंती ।

ओ चुल्लोडयजाया चुप्पइया देअरेण फग्गुक्खे ॥१७॥ (१७)

अलसम्मि चुंचुमाली चुंचुलिपूरो ^५य चुलुयम्मि ।

वलयावलिथणसिहवामणएसुं चूडचूअचोला ^६अ ॥१८॥

चुंचुमाली अलसः । चुंचुलिपूरो ^५चुलुकः । अत्र चुलुचुलइ स्यन्दत इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । चूडो वलयावली । चूओ स्तनशिखा । चोली वामनः ॥ यथा ।

तुह जलचुंचुलिपूरो वि दुल्लहो चुंचुमालिणो चोल ।

मणिचूडमंडिया चारु^६चूअआ कामिणीउ किं महसि ॥१८॥ (१८)

मालूरतोत्तणहसिद्रचोदसिया चोढचोत्तचोरलिया ।

चच्चा य हत्यविंवे तलप्पहारे 'य गायव्वा ॥१६॥

चोढो बिल्बः । चोत्तं प्रतोदः । चोरली श्रावणकृष्णचतुर्दशौ ॥ यथा ।

चोरलिप^१वित्तयकणे चोढदलेहिं तए हरो महिओ ।

मयणसरचोत्त^२ण्णा जं तुममेसा अहिसरेइ ॥१८॥

चोप्पडइ मच्चतीति धात्वादेशेषू^३क्तमितीह नोक्तम् ।

॥ अथानेकार्थाः ॥

चच्चा स्थासकः प्रसृतहस्ताघातश्च ॥ (१८)

चं'डिज्जो खलकोवेसु चप्पलं सेहरे असच्चे अ ।

कुं'डलवट्टुलदोलाफल्यविसालिसु चक्कलयं ॥२०॥

^४चं'डिज्जो पिशुनः कोपश्च । चप्पलं शिखरविशेषोऽसत्त्वं च । सामान्य-
शब्दा अपि विशेषे वर्त्तन्त इति हि न्यायः । चक्कलं कुण्डलं वर्त्तुलं दोलाफलकं
विशालं चेति चतुरर्थम् । अत्र चड्डइ मृदाति भुङ्क्ते पिनष्टि चेति
धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (२०)

चारो पियालगुत्तीच्छासु^५ चिक्काप्पतणुयधारासु ।

चम्ममयवारिभंडे तणुधारादिणमुहेसु अ चिरिक्का ॥२१॥

चारो पियालवृक्षो बन्धनस्थानमिच्छा चेति त्रयर्थः । चिक्का अल्पं वस्तु
तनुधारा चेति^६ द्वयर्थः । चिरिक्का चर्ममयजलभाण्डं तनुधारा प्रत्यूषश्चेति
त्रयर्थः ॥ (२१)

चिं'धालं रम्मे उत्तमे 'य चुल्लो सिमुम्भि दासे 'य ।

पाणप्पवालमुक्कच्छन्दारुद्रवद्वयरेसु चुणाओ वि ॥२२॥

चिंधालं रम्यं मुख्यं च । चुम्बो शिशुर्दासश्च । चुणश्चो चण्डालोऽल्पो
वाजो मुक्तच्छन्दोऽरोचको व्यतिकरश्चेति सप्तार्थः । चणश्चो विअरश्चो इति
धनपालः । आघ्रातार्थेऽप्येति केचित् ॥ (२२)

चुंचुचुलुएमु चुंचुलि अवगमियस'इग्गहयासु चुंचुलिय' ।

चुंचुणिया चुअपडिरवरमणम्बिलिमुट्टिजुअजुआसु ॥२३॥

चुंचुलौ चचुसुलुकश्च । चुंचुलि इति लुप्तविभक्त्यन्तो निर्देशः । चुंचुलियं
अवधारितं सल्लणता च । चुंचुणिया च्युतं प्रतिरवो रमणमस्तिका मुष्टिद्यूतं
यूका चेति षडर्थः । प्रतिरव इति सामान्यशब्दोऽपि विशेषे गोष्ठौप्रतिरवे वर्तते ।
यदाह ॥ चुंचुणिया प्रतिरवो गोष्ठग्राम् ॥ केचित् चुंचुणिअं चलितेऽप्याहुः ॥ (२३)

॥ अथ 'क्कादयः' ॥

क्कल्ली तजाइ क्कही सेज्जाए विज्जुलाइ क्कडा ।

कविकच्छू कंकुइकुंकुईउ कलिया क्कडल्लक्कप्पस्सा ॥२४॥

क्कल्ली त्वक् । क्कही शय्या । क्कडा विद्युत् । अत्र कणो उत्सव इति
क्षणशब्दभवोऽयमिति नोक्तः । कंकुई तथा कुंकुई कपिकच्छः । कलियो क्कडल्लो
क्कप्पसो इत्येते त्रयोऽपि विदग्धार्थाः । अन्योन्यपर्यायभङ्गा तु निबद्धाः ॥
यथा ।

कयलीक्कलिं कंकुइमंजुजक्कहिं पि कुंकुइं मुणइ ।

क्कलिण क्कडल्लपिया तेण विणा क्कडचलेण क्कप्पस्सा ॥२०॥ (२४)

क्कवडौ चम्मं क्कप्पंतौ गियमो जत्थ लिहियए पउमं ।

तग्गुए क्कउयच्छिक्कोलिया क्कमलओ अ सत्तक्कए ॥२५॥

क्कवडो चर्म । क्कप्पंतौ नियमविशेषो यत्र पद्मं लिख्यते । क्कउयं तथा
छिक्कोलियं तनु । क्कमलओ सप्तच्छदः ॥ यथा ।

जस्स कए कर्पतिं करेसि कउयंगि सो वि तुम्ह कए ।
कमलयतलन्नि किंकोलिऊण मिङ्गेइ मिगकवडिं ॥२१॥

अत्र । कउडइ मुञ्चति । कज्जइ राजति । इति धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ ।

खंदे कडकखरो वि हु कासौ तक्कन्नि रिच्छए कारो ।
काहौ खे काईओ मारुओ लहुयमच्छए किहो ॥२६॥

कडकखरो स्कन्दः । कासौ तक्रम् । कारो अच्छमलः । काहौ गगनम् ।
कायावाचकसु काहौशब्दश्चायाशब्दभव एव । काईओ मातरः । किहो
लघुमत्स्यः ॥ यथा ।

काइकडकखरकाहौमणी ण पणमेसि कहसु कस्स कए ।
कासौहारिणि धूए कारसिरे किहगन्धिजे ॥२२॥ (२६)

किहौ सिहाइ कित्तं किविए जारेसु ^१किस्सकिस्साला ।
किव्वं कारिममुच्छुदले किवियं वाहलीइ किंकोली ॥२७॥

किहौ शिखा । कित्तं स्पृष्टम् । किस्सो तथा किस्सालो जारः । जारेवित्ये-
कशेषाद् बहुवचनात् ^२किस्सा किस्साली स्त्रीत्यपि । किव्वं कविमम् । किवियं
इच्छुखण्डम् । किंकोली वाहली । वाहलीशब्दश्च लघुजलप्रवाहवाचको देश्य
एव वक्ष्यते ॥ यथा ।

किव्वसिणेह^३क्कित्तक्किंल्लं किविएण भोलिऊण सिमु^४ ।
जं चलसि घडकरा तं ^५किस्से किंकोलियाइ ^६किस्सालो ॥२३॥ (२७)

किप्पीरं च पलाले किप्पालो सस्ससत्तउसहन्नि ।
किस्सरमवि पल्ललए मुहविक्को^७णे अ किव्वोलो ॥२८॥

1 AB किन्नकिन्नाला.

2 AB किन्ना किन्नाली.

3 A °क्कित्तंक्कि°.

4 AB किहो.

5 AB किस्साओ.

6 AB °वि वि कि°.

क्लिप्पीरं पलालम् । क्लिप्पालो ^१सस्यसक्तो गौः । क्लिप्परं पल्लवम् । क्लिप्पोक्तो
निन्दार्थं मुखविकृणनम् । विकृणितं मुखमेवेत्यन्ते ॥ यथा ।

तुज्झ कए बाहेहिं सा क्लिप्परयं भरेइ दुट्ठ तुमं ।

क्लिप्पोक्तेण तमिक्खसि क्लिप्पोर^२तिणं व क्लिप्पालो ॥२४॥

अत्र । क्लिप्प क्लिप्प स्पृश^३ति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । (२८)

क्लिप्पालुयक्किओअण^४क्लिहंडया ^५पुच्छअसहणदहिसरा ।

^६क्लिप्पोब्भवा य दुव्वा तह ^७क्लिप्पच्छोडणं सिग्घे ॥२६॥

क्लिप्पालुयं पुच्छम् । क्लिकोअणो असहनः । क्लिहंडयो दहिसरः ।
^६क्लिप्पोब्भवा ^८दूर्वा । क्लिप्पच्छोडणं शीघ्रम् ॥ यथा ।

वरक्लिप्पालुयं ^९क्लिप्पोब्भवाक्लिहंडेहिं धवल पुट्ठो सि ।

^७क्लिप्पच्छोडणगमणे हकाक्किओअणो हवसु इहिं ॥२५॥ (२८)

दहिए क्लिहिंडिभिन्नं क्लिंक्कटरमणं च मिंचणक्कीला ।

कुंदं बहुयन्मि वलायाइ कुइं लिप्पए कुहियं ॥३०॥

क्लिहिंडिभिन्नं दधि । क्लिंक्कटरमणं चक्षुःस्थगनक्कीला । कुंदं बहु ।
कुइं वलाका । कुहियं लिप्पम् ॥ यथा ।

कु^{१०}दघणच्छु^{११}हिअं णहमुड्डीणक्लिहिंडिभिन्नधवलकुइं ।

जाव ह्यं ता तीए क्लिंक्कटरमणं स^{१२}हीहिं कयं ॥२६॥ (३०)

कुरियकुरमड्डि^{१३}कुं कुं मुसया मट्टिकुरहत्थअरइसु ।

^{१४}क्लिं डी लहुरच्छाए केली थोवप्पसूणमालाए ॥३१॥

कुरिया सृत्तिका । कुरमड्डी क्षुरहस्तः । नापित इति यावत् । कुरहत्थ
शब्दोऽपि देश्यः । पर्यायभङ्गाया तूपात्तः । ^{१३}कुं कुं मुसयं रणरणकः । ^{१४}क्लिं डी
लघुरथ्या । केली अल्पप्रसूना माला ॥ यथा ।

1 C सखान^० 2 AB ^०तिणेव. 3 AB ^०ति स्पृश्यति धा^० 4 A ^०क्लिहंडया 5 A पुं.क्.

6 AB क्लिप्पोब्भ^०. 7 AB क्लिप्प^० 8 AB ^०र्वा तथा क्लिप्पच्छो^०. 9 C ^०डेहि.

10 AB ^०दघण^०, 11 AB ^०हिणहसु^०. 12 C ^०हीहि. 13 AB ^०कुइं सु^०.

14 A क्लिं डी.

जुत्तं 'कु'कु'मुसयं करेसि कुरम^१ड्डियाए कुरहत्थ ।

केलि चिय अणुक्कवा कुरियावडियस्स के^२डिजक्खस्स ॥२७॥ (३१)

केत्तरमणव्वसुप्पाइ केभओ हत्थबिंबम्मि ।

कागम्मि केलओ खेत्तजागरे केत्तसोवणयं ॥३२॥

केत्तरं जीर्णं शूर्पाद्युपकरणम् । केभओ स्थासकः । केलओ कागः ।
कप्रत्ययाभावे केलो इत्यपि । केत्तसोवणयं क्षेत्रे जागरणम् ॥ यथा ।

मसिकेभइल्लवसणं परिहरिउं केत्तरं व मं बहिणि ।

तोइ कए सो 'केलो' णिसि वच्चइ केत्तसोवणमिसेण ॥२८॥ (३२)

'कोव्भो' पिसुणे दासम्मि कोइओ अप्पियम्मि कोव्भत्थं ।

कंटो जलच्छडासिग्घेसुं काओ 'य' भुक्खियकिसेसु ॥३३॥

'कोव्भो' पिशुनः । केचित् 'कोव्भो' खल इति पूर्वदेशीषु पाठं दृष्ट्वा खलशब्द-
विप्रलम्भाः खलं पिण्याकं व्याचक्षत उदाहरन्ति च । अस्माभिस्तु सारतरदेशी-
पर्यालोचनेन 'कोव्भो' पिशुन इति दृष्ट्वसुदाहृतं च । तत्र बहुदृष्टवानः प्रमाणम् ।
कोइओ दासः । कोव्भत्थं अप्रियम् । ऋस्वः संयोगे (सि० हे० १, ८४) ।
इति कुव्भत्थं इत्यपि ॥ यथा ।

तोए कडिक्खवत्थं उत्तरियं करिय मज्झ दंसंतो ।

किं काहिसि इह 'अस्स' रे कोइअ कोव्भ कोव्भत्थं ॥२९॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

कंटो जलच्छटा शोभन्नेति द्वर्थः । काओ बुभुक्षितः कशश्च । ननु कातो-
दरौ युवदृशां क्षणमुत्सवोऽभूत् ॥ इत्यादौ कातशब्दस्य कशार्थस्य दर्शनात् कथमयं
देशः । नैवम् । छेदनार्थस्यैव कातशब्दस्य साधुत्वात् । न च धात्वनेकार्थता ।

1 AB कुकु'मु'.

5 C अ.

2 C °ड्डियाइ.

6 C दृष्टु'.

3 A लोली.

7 AB 'से कु'.

4 AB कोभो.

8 AB अन्नं.

उत्तरमत्र । अनेकार्थता हि धातूनां लोकप्रसिद्धा । लोके च क्वातशब्दस्य
क्रेदनार्थं सुक्तास्यैव कवेः प्रयोगो नान्येषामित्यलं बहुना ॥ (३३)

धस्सार्द्धं मलणे गोमयवत्थेसु तह ^१क्वाणं ।

क्वाया कित्तीभमरीसु कारयं उच्छुसक्कमउलेसु ॥३४॥

क्वाणं धान्यादिमलनं गोमयं वस्त्रं चेति त्रयर्थम् । क्वाणीत्यपि केषांचित्पाठः ।
क्वाया कीर्त्तिभ्रमरी च । कारयं द्रक्षुशल्कं सुकुलं च । (३४)

क्वाइल्लो अ पईवे सरिसे ऊणे सुरूवे ^२य ।

क्विदकुडीसं क्विंल्लं क्विंडं सिंहक्कत्तधूवजं^३तेसुं ॥३५॥

क्वाइल्लो प्रदीपः सदृश जनः सुरूपश्चेति चतुरर्थः । क्विंल्लं क्विंदं कुटी च ।
क्विंल्लं इत्यन्तरमपीति केचित् । क्विंडं चूडा क्वत्तं धूपयन्त्रं च । संयोगे पर इदेतोः
कामचार इति क्विंडं इत्यपि ॥ (३५)

क्विप्पं भिक्खापुच्छेसु क्वित्थीएसु क्विंल्लं च ।

क्विवओ समूहणी^४वीसु क्विंक्कओ देहजारेसु ॥३६॥

क्विप्पं भिक्षा पुच्छं च । क्विंल्लं स्पृष्टं क्षुतं च । क्विवओ समूहो नीवी
च क्विंक्कओ देहो जारश्च । केचित् क्विंक्कयं शलाटुफलमाहुः ॥ यथा ।

धूयाइ पढमगम्भं व रक्खए उअह आदिया घरिणी ।

तुम्बीइ पढमणिगायमावंधुरबंधणं क्विंक्कं ॥३७॥ (३६)

क्विप्पंती वयजसवभेए पिट्ठे वि ^५क्विप्पिंडी ।

क्विकोट्टली ^६य पयरवपामहाक्काणखंडेसु ॥३७॥

क्विप्पंती व्रतभेद उत्सवभेदश्चेति द्वयार्था । क्विप्पिंडी व्रतोत्सवभेदौ पिष्टं

1 AB क्वाणं

2 AB °लो वि प°

3 C अ.

4 C °तेसु.

5 AB इत्यन्त°.

6 C °वीसु.

7 AB क्विप्पंङी.

चेति त्रयार्था । छिक्कोट्टली अंज्जिरवः पादाभ्यां धान्यमलनं गोमयखण्डं चेति
त्रयार्था ॥ (३७)

छिप्पंदूरं गोमयखण्डमि त'हेव विसममि ।

सिसुससिसु कुट्टहीरो केओ अंतमि दिअरे अ ॥३८॥

छिप्पंदूरं गोमयखण्डं विषमं चेति द्वयर्थम् । कुट्टहीरो शिशुः शशो च
केओ अन्तो देवरश्च ॥ (३८)

केधो थासयचोरेसु सिहाणोमालियासु केंडा वि ।

कोहो गणविकसेवा कोव्भाइत्ती अकेप्पवेसासु ॥३९॥

केधो स्थासकचौरश्च । केंडा शिखा नवमालिका च । कोहो समूहो
विक्रपश्च । कोव्भाइत्ती अस्पृश्या द्वेष्टा च ॥ (३९)

॥ अथ जादयः ॥

जंगा गोयरभूमौ जच्चो पुरिसे तुसे जंभो ।

जयणं हयकवचमि जरंडो वुड्डमि जण्हली गीवौ ॥४०॥

जंगा गोचरभूमिः । जच्चो पुरुषः । जंभो तुषः । जयणं हयसंनाहः ।
जरंडो वृद्धः । जरंडो इत्यन्ये । जण्हली ^१नीवौ ॥ यथा ।

जय^२णेहिं हया गामा जंगाहिं कणा अ जंभभावेण ।

महिलाओ जणह^३लीहिं सहंति गेहा जरंडजचेहिं ॥४१॥ (४०)

जडियं खचिए जगलं पंकसुरे ^४जंबुलो ^५य वाणौरि ।

गंगलसिहाइ जवणं जडमि जंभलजहाजाया ॥४१॥

जडियं खचितम् । जगलं पङ्क्तिः सुरा । पङ्क्तिसरको जगलं इत्यन्ये ।

1 C °हयः

2 AB गीवौ.

3 C °केहि.

4 C °गाहि.

5 C °लीहि.

6 AB जंतुवौ.

7 C अ.

जंबुलो वानोरः । जंबुलं मद्यभाजनमिति सातवाहनः । जवणं हलशिखा ।
जंभलो तथा जहाजाओ जडः ॥ यथा ।

मणिजडियवासभवणे जगलं जंबुलवरोचियं णितो ।

जहजाय कौस लज्जसि जवणोचियहल्यजंभल^१त्तेण ॥३२॥

अत्र जगरो संनाह इति संस्कृतसमः । जंपइ कथयति । जवइ यापयति ।
इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । (४१)

जहिमा वियड्डगाहा जवयजवरया जवंकुरए ।

जंघामओ ^२य जंघालुयम्मि जंवालयं च जलणीली ॥४२॥

जहिमा विदग्धरचिता गाथा । जवओ तथा जवरओ यवाङ्कुरः । जंघामओ
तथा जंघालुओ दाव्येतावन्योन्यपर्यायतया जङ्गलवाचकौ । जंवालं जलनीली ।
शेवालमित्यर्थः । जलनीलीशब्दो यदि संस्कृते न कूटस्तदा देश्यः ॥ यथा ।

जंघालुए ण^३इअडं गया सि जं तुह तणुम्मि जंबालो ।

तह जवरयगोवीओ तुह जहिमं तत्य गायंति ॥३३॥

तं जवयगोरयंमिं भरिडं जंघामओ हविअ वच्च ।

जलणीलिदुगमगो ण विअभइ पाउसो जाव ॥३४॥ (४२)

जच्छंदओ सतंतम्मि जक्खरत्ती ^४य दीवाली ।

^५जसोहणो णिसियरे जंघाक्खेओ ^६य चच्चरए ॥४३॥

जच्छंदओ स्वच्छन्दः । कप्रत्ययाभावे जच्छंदो । जक्खरत्ती दीपालिका ।
^५जसोहणो राक्षसः । जंघाक्खेओ चत्वरम् ॥ यथा ।

मणिवल^१एहिं कुणंती जंघाक्खेयम्मि जक्खरत्तिं व ।

^५जसोहणाण वि तुमं णिसि जच्छंदेण किं डरसि ॥३५॥ (४३)

1 C °लेण.

2 C अ.

3 AB °ते कूटस्तदा न दे°.

4 AB °इतठ°.

5 AB जणहीह°.

6 C °एहि.

विह्वियन्मि जगडिओ जं'भणआई जहिच्छभणिराई ।

जरलद्वियजरलविया गामौणे ऊरुए जहणरोहो ॥४४॥

जगडिओ विद्रावितः कदर्थित इत्यर्थः । जंभणओ यथेष्टवक्ता । जंभणभणो इति केचित् । उभयत्रादियहणात् । जंपिच्छओ यथादृष्टमभिलषिता । जंपिच्छरमगिरो यो यद्यदृष्टं तदेव मृगयते इत्यादि । अत्र । 'जअडइ त्वरते' इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । जरलद्विओ तथा जरलविओ गामौणः । जहणरोहो ऊरुः ॥ यथा

जरल^१द्विआइ दटुं पवणरहसंतंसुयं जहणरोहं ।

ओ कामसरजगडिया जरलविया हुंति जं'भणया ॥३६॥ (४४)

जहणूसवमझोरु जंकयसुकओऽप्पसुकयगिउभम्मि ।

जाडो गुम्मं जाई सुरा कविट्ठम्मि जाउरो ॥४५॥

जहणूसवं अधोरुक्कम् । जंकयसुकओ अल्पसुकतयाह्यः । जाडो गुल्मम् । जाई सुरा । जाउरो कपित्थः ॥ यथा ।

जाउरजाडिकंठयफाट्टरजहणूसवा वि तेण समं ।

जाईलुवा वच्चसि जंकयसुकया सि तं पुत्ति ॥३७॥ (४५)

जालघडिया सिरहरे जिग्घियमोसिंघियत्यम्मि ।

जिम्मोब्भवा य दु^५व्वाइ ^६जौवयमई ^७य वाहमई ॥४६॥

जालघडिया चन्द्रशाला । जिग्घियं घ्रातम् । अत्र जिमियं भुक्तमिति भुजिधात्वादेशभवम् । जिम्मोब्भवा दूर्वा । ^६जौवयमई मृगाकर्षण-हेतुर्व्याधिमृगौ ॥ यथा ।

1 A 'भणिआइ'. B 'भणिआई'. 2 AB जयडइ त्वरयतीति, 3 AB 'द्विआए,

4 AB 'भणिया, 5 AB 'व्वाए, 6 AB जीविय', 7 C अ.

जालघडियाइ जा तं ण णियसि ^१जोवयमइं व ^२मयणस्स ।

ता भम हरिणो व्व तुमं कुलडाजिस्सो^३भवाउ ^३जिग्घंतो ॥३८॥

अत्र जोहइ लज्जत इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (४६)

जुस्सो छेगे जुयलो तरुणे अपरिग्गाहम्मि जुंजुरुडो ।

जुयलियजुरुमिल्ला दुगुणियगहणा जूयओ य वप्पीहे ॥४७॥

जुस्सो विदग्धः । जुयलो तरुणः । जुंजुरुडो अपरिग्रहः । जुयलियं
द्विगुणितम् । जुरुमिल्लं गहनम् । जूरु^४मिल्लयं इति गोपालः । जयओ
चातकः ॥ यथा ।

जुंजुरुडाए घणरवजुयलियविसमसरवेयणाइ मइ ।

दुहजुरुमिल्लावत्तं कह जूयय तस्स ^५जुवजुयलस्स ॥३९॥

अत्र । जूरवइ वञ्चतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥४७॥

जेमणयं दाहिणाए अंगे जो रं च जो किरत्थम्मि ।

जोक्खमचोक्खे जोओ चंदे जोग्गा य चाडुम्मि ॥४८॥

जेमणयं दक्षिणमङ्गं हस्तादि । जो रं यः ^६किलेत्थर्थे । जोक्खं मलिनम् ।
जोओ चन्द्रः । जोग्गा चाटु ॥ यथा ।

जयसिरिणिवासजेमणभुअ तुह गुणवस्सणम्मि का जोमा ।

जो रं जसेण चालुक्क जोक्खमवहरसि जोअस्स ॥४०॥ (४८)

णक्खत्ते जोडं जोइसं च जोई ^७य विज्जूए ।

खलियम्मि जोइरो जोइक्खो दीवम्मि जोडिओ वाहो ॥४९॥

जोडं तथा जोइसं नचत्तम् । जोई विद्युत् । जोइरो खलितः । जोइक्खो
दीपः । जोडिओ व्याधः ॥ यथा ।

१ AB जोविद्यमयं.

२ AB मयणं.

३ AB जिग्घंतो.

४ AB ^५मिल्लियं.

५ AB जुव.

६ C किरत्थं.

७ C य.

मेहन्मि पिहियजोइसवइजोडे रुइरजोइजोइक्खे ।

हिंडं'ति अजोइरया वम्महजोडियसराहया कुलडा ॥४१॥ (४८)

णायणम्मि जोयणं तह खज्जोए जोइयं जाण ।

जोइंगणो अ इंदोवे जोवारोइ जोस्सलिया ॥५०॥

जोयणं लोचनम् । जोइओ खद्योतः । जाइंगणो इन्द्रगोपः । जोस्सलिया
जोवारो धान्यम् । जोवारोशब्दोऽपि देख्य एव ॥ यथा ।

चलजोइयजोइंगणमिक्खिय जोस्सलियकारणं कालं ।

कासयवहउ हरिसा उप्पुल्लयजोयणा हुंति ॥४२॥ (५०)

जोव्वण^१णो^२रं तह जोव्व^३णवेअं जोव्वणोवयं^४ च जरा ।

जणहं लह्पिठरे कसिणए^५ य जं पणमकित्तिवयणेसु ॥५१॥

जोव्वणणो^१रं तथा जोव्वण^२वेअं तथा जोव्वणोवयं वयःपरिणामः । जोव्वणणोरो
जोव्वणोवओ ऋच इति चतुष्पदवर्गे यत्केनचिदुक्तं तस्मै संमोह एव ॥ यथा ।

जोव्वणणो^१रं तरुणत्तणे वि विजिणंदिद्याण पुरिसाण ।

जोव्वणवेअे वि ण जोव्वणोवयं होइ इयराण ॥४३॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

जणहं लघुपिठरं कृष्णं चेति द्वयर्थम् । जं पणं अकीर्त्तिवर्त्तं च । (५१)

वेडिअवरुणेसुं जंबुओ^६ य गामणिविडेसु जणउत्तो ।

जच्चंदणमगरू कुंकुमं च जोवो^५ य बिंदुथोवेसु ॥५२॥

जंबुओ वेतसहस्रः पश्चिमदिक्पालश्च । जणउत्तो ग्रामप्रधानपुरुषो विटश्च ।
जच्चंदणं अग्ररूः कुंकुमं च । जोवो बिन्दुः स्तोत्रं च । अत्र जूरइ खिद्यते
क्रुध्यति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (५२)

1 AB °ति य जी°.

4 A °णवयं.

2 AB °णी वि.

5 C अ.

3 AB °नीर°.

6 AB °वेयं.

॥ अथ भादयः ॥

संततवरिसन्नि भडौ भंखो तुष्टे भला य मयतण्हा ।

भंटी लहुड्डे केसिसु पौलूमायामु भंडुयभमाला ॥५३॥

भडौ निरन्तरवृष्टिः । भंखो तुष्टः । भला मृगतण्हा । भंटी लघ्वर्ध्वकीशाः ।
भंडुयो पीलुवृक्षः । भमालं इन्द्रजालम् ॥ यथा ।

ण भडिं भंखो वि रवी कुण्ड भलं चय इत्य मरुदेसे ।

मुंच भमाला इ तुलंतभंटीओ भंडुयाइं चुंटेसु ॥४४॥ (५३)

भंडलिभंखरभंरया असईसुक्ततरु^१सुखआरेसु ।

भजभरिभरुया खिक्खिरिमसएसु^२ भंपणी पम्हे ॥५४॥

भंडली असती । भंखरो शुष्कतरुः । भरओ सुवर्णकारः । भज्जरी
स्पर्शपरिहारार्थं चण्डालादीनां हस्तयष्टिः खिक्खिरीति । भरुओ मशकः ।
मशकवाचशब्दास्त्रीर्यामपि वर्तन्ते । यदाह । मशकाख्यास्त्रीर्यामप्युच्यन्ते
काव्यतत्त्वज्ञैः ॥ इति । भंपणी पद्म ॥ यथा ।

^३भरुआउलन्नि मीलियभंपणियं^४ भजभरौकरविरुवं ।

भंखरतलन्नि भरयाहमं हहा भंडलो रमइ ॥ ४५॥ (५४)

वयणिज्जे भक्कियभिंखिया भरंको^५ य तिणापुरिसे ।

भंटियभंटलियाओ पहरियचंकमण^६अत्थेसु ॥५५॥

भक्कियं तथा भिंखियं वचनीयम् । उडिभंखियं वचनीयमिति तु
उत्पूर्वेण भिंखियशब्देन सिद्धम् । भरंको लक्षणमयः पुरुषः । भरंतो इति
केचित् । भंटियं प्रहृतम् । भंटलिया चङ्क्रमणम् ॥ यथा ।

1 AB भंटी.

5 A भरओ.

8 C अ.

2 C हुड्डे.

6 A भमयाउ^७ B भमयाउ^७.

9 A ०णहले^७.

3 C ०हुआद.

4 AB ०मुत्रया^७.

7 AB ०भंभ^७.

ण कुणंति भंठियं ण य भंठलियं भक्कियाइ अगणंता ।

तुह कुमरवाल रिउणो अमिंखिय रणाजिरे भरंक व्व ॥४६॥

अत्र भड्ड 'शोयते भंपद भ्रमतीत्यादयो धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥५५॥

दड्डम्मि भलुसियं तह भलुंकिअं भामिअं चेअ ।

भंकारियभंखरिया अवचयणे भोलियाइ भलभलिया ॥५६॥

भलुसियं भलुंकिअं भामिअं त्रयमपि दग्धार्थम् । भंकारियं तथा भंखरियं
अवचयनम् । भलभलिया भोलिका । भोलिकाशब्दो यदि संस्कृते
न रूढस्तदायमपि देख्यः ॥ यथा ।

तावभलुंकिअदवभलुसिओ तुइ पयावभामिओ अ रिज ।

फलभंकारियदलभंखरियाइं कुणइ भलभलियइत्थो ॥४७॥ (५६)

भाडं लयगहणे भामरो जरी भाउलं च वउणिफले ।

भारुअभिरिंडभीरा चीरीजरकूवलज्जासु ॥५७॥

भाडं लतागहनम् । भामरो प्रवयाः । भाउलं कर्पासफलम् । भारुआ
चीरी । भिरिंडं जीर्णकूपः । भीरा लज्जा ॥ यथा ।

भाउलचुंठणकळे अभोर कह भामरं णिओएसि ।

भारुअभाडंच्छे भिरिंडए एस जं पडिहो ॥४८॥ (५७)

भुंखो वज्जविसेसे भुत्ती केयम्मि भुट्टमलियम्मि ।

भुल्लुरिभुंठणंभुंभुंसुसया गुम्भप्पवहमणदुहेसु ॥५८॥

भुंखो तुणयाख्यो बाह्यविशेषः । भुत्ती छेदः । भुट्टं अलोकम् । भुल्लुरो
गुल्मः । भुंठणं प्रवाहः । अत्र भुणइ जुगुप्सत इति धात्वादेशेषूक्तमिति
नोक्तम् । भुंभुंसुसयं मनोदुःखम् । भुसुभुसुसयं इत्यन्ये ॥ यथा ।

1 AB शैवेले. 2 AB °कियं. 3 AB °नियं. 4 AB °दियाणं.

5 AB °कियं. 6 AB °च्छे. 7 AB °भुंभुंसुं. 8 AB भुल्लुरी.

तुह णत्थि भुट्ठुत्तो भुंठण^१तड्भुत्तुरीसु णाओ सि ।

^२भुंभुंसुसयवईए मह कहियं तत्थ भुंखवाएहिं ॥४८॥(५८)

भुरं कुडिले भेरो जरघंट भेंडुओ वि कांडुअए ।

अहमहिसीइ भोट्टी भोडप्पो चणय^३धम्मि ॥५९॥

भुरं कुटिलम् । अत्र भूरइ स्मरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । भेरो
^४जरघण्टः । भेंडुओ कन्दुकः । भोट्टी अर्धमहिषी । भोडप्पो चणकधान्यम् ।
^५शुष्कचणकशकमित्यन्ये ॥ यथा ।

भोडप्पकेत्तकंठ भोट्टीओ कंठवड्भेराओ ।

उअ चारइ गोववड्ढ खेळंती भेंडुएण भूरगई ॥५०॥(५९)

वाहम्मि भोडिओ भोंडलिया रासयसरिच्छकीलाए ।

टंक^६च्छिस्साजसतडतडत्यदौहगहिरेसु भससदो ॥६०॥

भोडिओ व्याधः । भोंडलिया रासकसदृशी क्रौडा ॥ यथा ।

भोंड^७लियाइ खेळंतु ताव बालाउ हरिणियाउ व्व ।

आरोविऊण चावं पहरइ ^८ण कामभोडिओ जाव ॥५१॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

भसो टङ्गच्छिन्नमयशस्तटस्तटस्थो दीर्घगम्भीरश्चेति पञ्चार्थः ॥ (६०)

गयणाट्टेसुं भत्थं च भंपियं तुट्टघट्टिएसं च ।

भसुरं तंबोलत्थेसु भंडुलौ असइकीलासु ॥६१॥

भत्थं गतं नष्टं च । भंपियं वृटितं घटितं च । भसुरं ताम्बूलमर्थश्च ।
भंडुली असती क्रौडा च ॥ (६१)

1 AB °तण्ठु°. 2 B भुंभुंसु°. 3 AB धम्मि. 4 A जरदघटः B जरदघण्टः.
5 A शुष्कं च°. 6 AB °च्छिन्नाज°. 7 C °लियाए. 8 AB न

पल्हत्याकुट्टेसुं भसियं चौहिमसंणसु भिस्सिरिया ।

अंग^१किडणसु भौणं अच्चत्थे अच्छए अ भूसरिअं ॥६२॥

भसियं पर्यस्तमाकुट्टं च । अत्र भंखइ संतप्यते विलपति उपालभते निःश्व-
सिति च । भरइ स्मरति स्मरति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । भिस्सिरिया
चौहीद्वयं मशकश्च । भौणं अङ्गं ^२कौटश्च । भूसरिअं अत्यर्थं स्वच्छं च ॥ (६२)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता^३यां देशीनाममालायां तृतीयो वर्गः ॥

1 AB °किडिण°

2 AB कट°

3 AB °यां स्त्रीपञ्चदेशीयजसंयहवत्तौ तृतीयो वर्गः ॥ क ॥ सं ५२४ ॥

चतुर्थवर्गः ।

॥ अथ टादयः ॥

टमरो केशचण टंकिअं पसरिण विमोडणे टसरं ।

टसरोट्टं^१ सेहरण टट्टइया जवणियाण^२ य ॥१॥

टमरो केशचयः । टंकिअं प्रसृतम् । टसरं विमोटनम् । टसरोट्टं शेखरः ।
टट्टइया तिरस्करिणो ॥ यथा ।

मा संठवेसु टमरे टसरियचूअं^३ कुराण टसरोट्टं ।

टंकियमयंकजुगहाइ अंतरे देसु^४ मामि टट्टइयं ॥१॥(१)

टंबरओ भारियण कराल^५ कसुम्मि टप्परओ ।

अरणियकुसुमे टकारिया य टारो अहमतुरण ॥२॥

टंबरओ भारिकः । गुरुरित्यर्थः । टप्परओ करालकर्णः । टकारो अरणि-
कुसुमम् । टारो अधमतुरङ्गः ॥ यथा ।

टारम्मि चडियमित्तो टंबरओ टप्परो^६ य वामणओ ।

भुत्ति पडिओ हसिज्जइ टकारो^७ चुंठिरीहिं वणे ॥२॥(२)

टिप्पी टिकं तिलण टिंबरु तुंबुरु च टिग्घरो थेरे ।

टुंटो^८ छिस्सकरे^९ टेंटा जूयपयम्मि टेक्करं च थले ॥३॥

टिप्पी तथा टिकं तिलकम् । टिकं शिरसि स्तवक इत्यन्ये । टिंबरु तुम्बुरु ।
टिग्घरो स्थविरः । अत्र । टिक्किडिक्कइ मण्डयति । टिरिटिक्कइ भ्राम्यति ।
एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । टुंटो छिन्नकरः । टेंटा द्यूतस्थानम् ।
टेक्करं स्थलम् ॥ यथा ।

1 C अ.

2 A सामि.

3 AB °कसुम्मि.

4 C °चुंठणोहिं.

5 AB छिन्न°.

6 A टेटो B टेटो.

7 B टेटा.

चंदणटिकियपरवहुमिह टेक्करए रमंतियं दट्टुं ।

टिंवरुजोगय ^१टिंघरटुंयटेटिअ करेसि किं टिप्पिं ॥३॥(३)

टोलो सलहे टोलंबटोक्कणा महुयमज्जभंडेसु ।

असि^२किंसाखायजंघाखणित्तभित्तौतडेसु टंको वि ॥४॥

टोलो शलभः । टोलो पिशाच इत्यन्ते । यदाह । टोलं पिशाचमाहुः सर्वे शलभं तु राहुलकः ॥ टोलंबो मधूकः । टोक्कणं मद्यपरिमाणभाण्डम् । केचित् टोक्कणखंडं मद्यमानभाण्डमाहुः ॥ यथा ।

टोलो व्व मा पड तुमं उज्जाणे वाणि^३णीउ जं पुरओ ।

टोलंबवणे टोक्कणहत्था मयणगिजालाओ ॥४॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

टंको खल्लम्बिन्नं खातं जङ्घा खनितं भित्तिस्तटं चेति समार्यः ॥(४)

॥ अथ ठादिः ॥

ठल्लयठ^४इयठविया णिड्ढणउक्खित्तपडिमासु ।

ठाणो माणे ठाणिज्जो गोरवियम्मि सिण्हए ठिक्कं ॥५॥

ठल्लो निर्धनः । ठइओ उल्लिप्तः । ठइओ अवकाश इत्यन्ते । ठविया प्रतिमा । ठाणो मानः । ठाणिज्जो गौरवितः । अयं दन्त्यादिरपोत्थेके थाणिज्जो । ठिक्कं शिञ्जम् ॥ यथा ।

ठाणो ण ठल्लयाणं ठाणिज्जत्तं ण यावि ठइयाणं ।

ण य ठिक्कं संढाणं अठवियउवलाण ण य पूया ॥५॥(५)

॥ अथानेकार्थाः ॥

गोरविउड्डेसुं ठरियं ठिवियं उड्डणियडहिकामु ।

दंतगगहिण डक्कं डब्बो डावो ^५य वामकरे ॥६॥

१ A डिंघयटुंय क° B डिंघयंयटुंय क°

२ AB °हिन्न°.

३ A °णीओ.

४ C °इयडवि°.

५ C अ.

ठरियं गौरवितमूर्ध्वस्थितं च । ठिवियं जध्वं निकटं हिका चेति त्रयर्थम् ।
जध्वार्थे ठिययं इत्यन्ये ॥

॥ अथ डादयः ॥

डक्कं दन्तगृहोत्तमम् । दष्टार्थं तु दष्टशब्दभवम् । डव्वो तथा डावो वामकरः ॥
यथा ।

डव्वे फरयमडावे खग्गं गहिक्कणा तुह पई समरे ।

पहुपच्चक्कं पसरइ अमरिसडक्काहरो एसो ॥६॥(६)

डंडं डिंडी सौवियक्कप्पडखंडेसु तह डलो लोट्टे ।

डप्फं ^१सेल्ले डल्लं पिडियाइ अलिंजरे डहरी ॥७॥

डंडं तथा डिंडी सूच्या संघटितानि वस्त्रखण्डानि । डंडीत्यप्यन्ये । डलो
लोष्टः । डप्फं सेल्लाख्यमायुधम् । डल्लं पिटिका । डहरी अलिञ्जरम् ॥ यथा ।

डंडपरिहाणडिंडीपाउरणा चदयडप्फया तुक्क ।

रिउणो पल्लिवणिहरे डहरीडल्ले वडंति डलखलिरा ॥७॥(७)

डहरो सिसू सिरहरम्मि डगगलो दवपहम्मि ड^२ड्डाडो ।

रच्छाइ डंडओ डंभिओ ^३य कितवम्मि डंबरो घम्मे ॥८॥

डहरो शिशुः । डगगलो भवनोपरि भूमितलम् । ड^२ड्डाडो दवमार्मः ।
डंडओ रथ्या । डंभिओ द्यूतकारः । डंबरो घर्मः ॥ यथा ।

गिण्हय डहरे उत्तरिय डगगला डंडएण तुह रिउणो ।

ड^२ड्डाडिडंबरिल्ले जंति वणे डंभिय व्व जरवसणा ॥८॥

अत्र । डल्लइ पिबति । डरइ त्रस्यति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥(८)

डालौ सा^४हाए गायणे डायलडोलडोयणया ।

डियलौ यूणा भेगम्मि ^५डिड्डुरो डिंफियं च जलपडिए ॥९॥

1 AB सिङ्गे.

5 AB ^०हारइ.

2 AB ^०ड्डालौ.

6 AB डिड्डुरो.

3 C य.

4 B ^०ड्डालि^०.

डाली शाखा । डायलं डोला डायणं त्रयोऽपि लोचनार्थाः । डियली स्थूणा ।
'डिड्डरो भेकः । डिंफियं जलपतितम् ॥ यथा ।

गयडोल डोयणेहिं ण णियमि डालिं लुणिसि डियलिकए ।
ता तरलियडायलओ गुत्तिद्रहे डिड्डरो व्व । डंफिसु ॥८॥

अत्र । डिंभइ स्तंसते । इति धात्वादेशपूक्तमिति नोक्तम् ॥ (८)

डिंडिन्नियं च खलिए वरुथे डोरं च कंदलए ।

ओ'इसाम्मि 'य डौणं त'हेव डौणोवयं उ'वरिं ॥१०॥

डिंडिन्नियं खलिखचितं वस्त्रम् । डिंडिन्नियं खलिते हस्ते इति केचित् ।
यदाह ॥ डिंफियडिंडिन्नियया पतिते च खलितहस्ते च ॥ डोरं कन्दलः ।
डौणं अवतीर्णम् । उडडोनवाचकसु संस्कृतभन एव । डौणोवयं उपरि ॥ यथा ।

विण्ह डौणो सि तुमं बलिणिवडौणोवयं पयं देसि ।

डोरं लिहंति डिंडिन्नियं च परिहंति तेण तुह रिउणो ॥१०॥ (१०)

डुंबो सवचे डुंघो उयंचणे डुंगरो सेले ।

घंटम्मि डुं'डुओ डोला सिविया दारुहत्थए 'डोओ ॥११॥

डुंबो श्वपचः । डुंघो उदञ्चनविशेषो नालिकेरमयः । डुंगरो शैलः ।
डुं'डुओ जोर्णघण्टः । डोला शिविका । अन्दोलनवाचकसु दोलाशब्दभवः ।
डोओ दारुहस्तः ॥ यथा ।

डुंगरआणियडोलाडोए 'विकिंतयस्स तुह रिउणो ।

डुं'डुयसरस्स डुंबो त्ति क्विय डुंघयजलेण लेइ जणो ॥११॥ (११)

1 AB डिंडुरा.

2 AB 'तडहे डिड्डरो.

3 AB 'दसिए.

4 AB 'वस्त्रमि.

5 C अ.

6 C 'हेअ.

7 C 'वरि.

8 AB डोवो.

9 AB विकिंत°.

तंबोलभायणे डोंगिली तहा डोलिओ कसिणसारि ।

डाऊ फलिहंसदुमे गणवद्रपडिमाविसेसे 'य ॥१२॥

डोंगिली ताम्बूलभाजनविशेषः । डोंगिली ताम्बूलिनोत्येके । डोलिओ कसिणसारः ॥ यथा ।

दइयन्मि सावराहे एंते डोलियविसालणयणाए ।

डोंगिलि^१णिहित्तवीडयकडुणमिसओ परंसुहीइ ठियं ॥१२॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

डाऊ फलिहंसकडुची गणपतिप्रतिमाविशेषश्च ॥ (१२)

डोंगी 'य हत्थविबे तंबोलट्टाणभेए 'य ।

ढड्डो भेरौ ढंको 'य वायसे ढंढणी 'य कविकच्छू ॥१३॥

डोंगी स्थासकस्ताम्बूलभाजनविशेषश्च ।

॥ अथ ढादयः ॥

ढड्डो भेरौ । ढंको वायसः । ढंढणी कपिकच्छः ॥ यथा ।

^२गोसुद्वियढंकउले देउलवाइज्जमाणढड्डे 'य ।

उडुविओ विसाए ढंढणिक्कित्ती व्व तम्मइ भुअंगो ॥१३॥ (१३)

^४मकुणए ढंकुणढेंकुणा तहा ढंकणी पिहाणीए ।

ढंसयमजसे वीणाइ ढंखरी ढक्कयं तिलए ॥१४॥

ढंकुणो तथा ढेंकुणो मत्कुणः । ढंकणी पिधानिका । ढंसयं अयशः ।
ढंखरी वीणाभेदः । ढक्कयं तिलकम् ॥ यथा ।

ढंखरिय ढंकुणहरे इमाइ मा वच्च ठकयं दहुं ।

ढंकुणखहो ढंक^१णिहणिओ षीहरसि ढंसटं ल^२हिय ॥१४॥

अत्र ठकइ ऋदयति । ढंसइ विवर्त्तते । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । (१४)

चिक्खल्ले ढंठरिओ ढंठसिओ गामजक्खम्मि ।

णिच्चम्मि ठिक्कयं ठि^३ढयं जलगए बलाइया ढेंकौ ॥१५॥

ढंठरिओ कर्दमः । ढंठसिओ ग्रामयच्चः । केचिद् ग्रामवृच्च इत्याचक्षते । यदाहुः । ढंठसिओ ढंठरिओ ग्रामतरौ कर्दमे चाख्ये ॥ अत्र । ढंठल्लइ भ्रमति । ढंढोलइ गवेषयति । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । ठिक्कयं नित्यम् । ढिंढयं जलमध्यपतितम् । ढेंकौ बलाका ॥ यथा ।

ढंढसियपूयणपरा ढेंकौओ भणइ ठिक्कयं का वि ।

दिडो कइ वि मह पई दिंढो ढंठरियखुत्तो वा ॥१५॥

अत्र । ठिक्कइ वृषभो गर्जति । ढुमइ ढुसइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१५)

अधणे ढेल्लो ढें^४ढिअढौघरया धूवियब्भमिरएसु ।

ढें^५ढो पंक^६णिरत्थे ढें^७ढरढयरा पिसायईसासु ॥१६॥

ढेल्लो निर्धनः । ढें^४ढिओ धूपितः । ढौघरो भ्रमणशीलः ॥ यथा ।

सिरिक्कमरवाल रिउणो तुह दवडज्भंतपौलुधू^८मइया ।

ण^९वअगरुढेंढियाणं सुमरंते ढेल्ल^{१०}ढौघरा रस्से ॥१६॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

ढंढो पङ्को निरर्थकश्चेति समाहारः । ढंढरो तथा ढयरो पिशाच ईर्ष्यायां चेति द्वावपि द्वयर्थौ । (१६)

1 AB °चिउषौट. 2 A °हियं. 3 AB ढिंकौ°. 4 AB ढेडिय°. 5 AB ढंको.

6 AB °निरब्धो ढंढयट°. 7 A ढंढि°. 8 AB °सरया. 9 B °वयग°. 10 A °ढौघरा B °ढौघरा.

पिठरोरुहजलेसुं ठमरं ढेंका हरिसकूवयतुलासु ।

णत्था णासारज्जू ^१आउत्ते णव्वणोव्वा य ॥१७॥

ठमरं पिठरमुष्णजलं चेति द्वयार्थम् । अत्र दुंदुल्लइ भ्रमति गवेषयति चेति
धात्वादेशेषूक्त इति नोक्ताः । ढेंका हर्षः कूपतुला चेति द्वयार्थाः ॥

॥ अथ णादिः ॥

णत्था नासारज्जुः । णव्वो तथा णोव्वो आयुक्तः ॥ यथा ।

भक्खंतेणं गामं णत्थारहिओसहेण व समगं ।

णव्व तए णोव्वाणं ^२अखाण वि भंजिओ मग्गो ॥१७॥(१७)

णद्धो आरूढे ^३णंदाणंदीणंदिणीउ गार्इए ।

^४परिवंचियम्मि णडिओ ^५य णच्चिरो रमणसौलम्मि ॥१८॥

णद्धो आरूढः । णंदा णंदी णंदिणी त्रयोऽप्येते गोवाचकाः । अत्र णक्खा
नखाः । णवि वेपरीत्ये । ^६णइ अवधारणे । एते शब्दानुशासने साधिता इति
^७नोक्ताः । णडिओ वञ्चितः । खेदित इत्यन्ये । णच्चिरो रमणशैलः ॥ यथा ।

अंवरणहे मेहे ^८णंदावालीण णंदिणीगोठे ।

ण सुणेसि णच्चिराणं जइ गीयं णंदिपुत्त णडिओ सि ॥१८॥(१८)

मलिणम्मि णज्जरो णंदणो ^९य भिच्चम्मि णज्भरो विमले ।

णलयमुसीरे सीहे णंदिक्खो णंदियं च सौहरुए ॥१९॥

णज्जरो मलिनः । णंदणो भृत्यः । णज्भरो विमलः । णलयं उशीरम् ।
णंदिक्खो सिंहः । णंदियं सिंहरुतम् ॥ यथा ।

णज्भरजस तुह रिउणो णरवइणंदिक्ख णंदियं सोउं ।

णज्जरवत्था णलयकरा मालियणंदणा हविय जंति ॥१९॥(१९)

1 AB चावत्ते.

2 AB अखाण.

3 AB णंदाणंदिणीउ.

4 AB परबं.

5 C च.

6 AB णय.

7 AB, णोक्ताः.

8 AB णंदीवां.

दुहियन्मि गृह्णिओ ^१गाहुरी ^२य भेगन्मि मंदिरे गलियं ।

गाहुरी कु^३रीए गण्डुली कच्छवए गहमुहो घूए ॥२०॥

गृह्णिओ दुःखितः । ^१गण्डुरो भेकः । गलियं गृहम् । गहुरी क्षुरिका ।
गण्डुली कच्छपः । द्वित्वे गण्डुली इत्यपि । गहमुहो घूकः ॥ यथा ।

गहमुहगलिये रस्से रुखं सोऊण तुह ^४रिउवङ्गणं ।

गाहुरीहय व्व ^५गण्डुरिगण्डुलीउ वि ^६गृह्णिआ इति ॥२०॥

अत्र । गावर केवले । गावरि आनन्तर्यं । एतावव्ययी । अव्वइ गण्डइ
प्रायते । गण्डइ गुप्यति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२०)

जत्य पलासलयाए ज^७गृहिं पङ्गणाम पुच्छिया जुवई ॥

अक्कहंतो गिहगिज्जइ गियमविसेसो गवलया सा ॥२१॥

यदाह । नियमविशेषश्च गवलया ज्ञेया । आदाय पलाशलतां भ्राम्यति
लोकोऽखिलो यस्याम् । पृष्टा पतिनाम स्त्री निहन्यते चाप्यकथयन्ती ॥ यथा ।

दोलाविलाससमए पुच्छंतोहिं स^८होहिं पङ्गणामं ।

ल^९होहिं हगिज्जंतो वहुया गवलयावयं भरइ ॥२१॥(२१)

गावरिअ सहसा ^{१०}ओआइए गमसियं तडिन्मि गहवल्ली ।

गव्वाउत्तो भोगी करुह गक्खत्तणेमी अ ॥२२॥

गावरिअ सहसा । गमसियं उपयाचितकम् । गवसियं इत्यन्ये । गहवल्ली
विष्णुत् । गव्वाउत्तो ईश्वरः । नियोगिसुत इत्यन्ये । गक्खत्तणेमी विष्णुः ॥ यथा ।

गमसियस^{११}एहिं पा^{१२}विअसि^{१३}रोइ गक्खत्तणेमिसममप्यं ।

गव^{१४}रिअ गव्वाउत्तय मा ^{१५}सुण गहवल्लीचंचला एसा ॥२२॥(२२)

१ AB गण्डुरी.

२ C य.

३ C °रीइ.

४ AB रिऊण वङ्ग.

५ AB गण्डुरि°.

६ AB गिहिया.

७ AC °रुहि.

८ C °होहिं.

९ C °होहिं.

१० AB उवयाइए.

११ C °एहिं.

१२ B °विय°.

१३ AB °रीए.

१४ AB °रिय.

१५ A सुव.

जलभवफलभेए ^१णइमासयमुच्छिष्टं ^२णवोद्धरणं ।

णाओ गव्विट्ठे णाउल्लो गोमौ बिलम्भि णारोद्धो ॥२३॥

१. ^१णइमासयं जलोद्भवः फलभेदः । ^२णवोद्धरणं उच्छिष्टम् । णाओ गव्विट्ठः ।
णाउल्लो गोमान् । णा रोद्धो बिलम् । कूसार इत्यन्ते ॥ यथा ।

णाउल्ल ^२णवोद्धरणेण तू स मा विससु णायउल्लणयं ।

दुल्लहणइमासयकए सया वि गोहा ण होइ णा^३रोद्धे ॥२३॥ (२३)

णालंबौ जूडे णाहिदाममुल्लोअमज्झदामम्भि ॥

णालंपिअमक्कंदे जहणम्भि ^५य णाहिविच्छेओ ॥२४॥

णालंबौ कुन्तलः । णाहिदामं उल्लोचमध्यदाम । णालंपिअं आक्रन्दितम् ।
णाहिविच्छेओ जघनम् । णाहोए विच्छेओ इति वाक्यमपि जघनवाचकम् ।
यदाह ॥ णाहोए विच्छेओ जघनं कैश्चित्तु णाहिविच्छेओ ॥ यथा ।

पुणजम्भे कुसुमाइं ग^४याइं णालंविणाहिदामेसु ।

इय णालंपंते तुह ^७रिठवहण पिहुणाहिविच्छेया ॥२४॥ (२४)

णामोक्कसियं कज्जे णिज्जणुवस्सा य सुत्तम्भि ।

भूए णिडो हलिहा णिग्गा णिहसो ^५य वम्भोए ॥२५॥

णामोक्कसियं कार्यम् । ^६णिज्जो तथा णुवस्सो सुप्तः । णिडो पिशाचः ।
णिग्गा हरिद्रा । णिहसो वल्लीकः ॥ यथा ।

णामोक्कसियं तुमए किं रे णिड णिग्गाराग णिहसमुह ।

तीए खिय जं णामं लवसि ^८णुवस्सो अणिज्जो ^९य ॥२५॥ (२५)

1 AB णयमा^१.

2 AB णवुह^२.

3 AB ^३रोद्धो.

4 AB ^४रोद्धे.

5 C य.

6 C ^५धार.

7 BC रिज्जण.

8 AB णिज्जो.

9 AB णुवस्सो.

णिहुणं वावारे कामियाद् णिहुया य णिउभरं^१ जुसे ।

णिवहो सामिद्धौए णियडी डंभे णिहयमवि सुरए ॥२६॥

णिहुणं व्यापारः । णिहुया कामिता । णिउभरं जीर्णम् । णिउभूरं इत्यन्ये ।
णिवहो सम्पत्तिः । णियडी दम्भः । यदि निवृत्तिशब्दस्य प्रत्यादौ (सिद्धहेम०
१,२०६) पाठ इत्यते तदा न देयः । णिहयं सुरतम् ॥ यथा ।

णिहुआणिह^२ मयाणं मा संभर मुंच णियडिणिहुणाइं ।

जं णिउभरो सि इण्हं कुणसु मणं पुण्णिवहम्मि ॥ २६॥ (२६)

तुण्हकम्मि णिउक्को णिरुलौ^३ मयराकिड्ढगाहे ।

णिहणं कूले णिगढो घम्मे णिसुयं णिसामियं च सुए ॥२७॥

णिउक्को तूष्णीकः । णिरुली मकराकृति^४ग्राहः । णिहणं कूलम् । णिगढो
घर्मः । णिसुयं तथा णिसामियं श्रुतम् ॥ यथा ।

णिसुए णिरुलौरावे णिसामिए सउणिकलयले^५ य वह् ।

णइण्हणागयजारं सुणिय णिउक्काहिसरइ णिगढे वि ॥ २७॥ (२७)

णिउरम्मि णियलमविसिसियम्मि णिरियं च णिक्खुडमकांपे ।

णिव्वेठणिव्वेठा राग्गे णिज्जूहो^६ य णिव्वम्मि ॥२८॥

णियलं नूपुरम् । णिरियं अविशेषितम् । णिक्खुडं अकम्पम् । णिव्वेठो
तथा णिव्वेठो नमनः । णिज्जूहो नीत्रम् ॥ यथा ।

णिरियट्ठाणाठाणय किं णियले णियसि णिक्खुडो चोर ।

जरणिज्जूहम्मि घरे णिव्वेठो णिव्वेठेण पेत्तियइ ॥२८॥ (२८)

१ AB जुसे,

२ AB °मयाणं.

३ AB महरा°.

४ BC °तिरा°.

५ C य.

अरिभवणम्भि गियारं गिब्बूढं पच्छिमंगण ।

कठिणम्भि गिक्कडं तह गिप्फेसो सद्विगगमणे ॥२६॥

गियारं रिपुगृहम् । गिब्बूढं गृहपश्चिमाङ्गणम् । गिक्कडं कठिनम् ।
गिप्फेसो शब्दनिर्गमः ॥ यथा ।

धणुकद्वणगिक्कडभुञ्ज चालुक तुहं गियारगिब्बूढे ।

णीसंकविलसिराणं सिवाण उल्लसद् गिप्फेसो ॥२६॥ (२६)

गट्टम्भि गिरादो गिच्छिण गिरुत्तं २गण गिरिंको ३य ।

संतुट्टम्भि गिसत्तो वि गिमेलं दंतमंसम्भि ॥३०॥

गिरादो नष्टः । गिरुत्तं निश्चितम् । गिरिंको नतः । गिसत्तो संतुष्टः ।
गिमेलं दन्तमांसम् । गिमेला इति धनपालः ॥ यथा ।

तुह घायणिमेलुच्छुडदंतया रिउगया गिरिंकमुहा ।

जंति गिरादा तह वि हु जण गिरुत्तं तुमं सि ण गिसत्तो ॥३०॥ (३०)

गिळ्ळंकगिळंका पडिगहम्भि गिज्जोमिणोमिणो रस्सो ।

अंगुट्टोद्द गिरंगीणीरंगौउ अहियम्भि गिप्पट्टो ॥३१॥

गिळ्ळंको तथा गिळंको पतङ्गहः । गिज्जोमी तथा णोमी रस्सिः ।
रज्जुरित्थर्थः । गिरंगी तथा णीरंगी शिरोऽवगुह्यनम् । गिप्पट्टो अधिकः ॥ यथा ।

गिज्जोमिखं चिओसहरहओद्दस्से पियम्भि लेइ वड्ढ ।

गिप्पट्टपेम्भिविरइयणिरंगिया क'रयणिळ्ळंके ॥३१॥

किं मामि रोयसि तुमं णोरंगिं चइय आचम गिळंके ।

पेक्कसि ण चिरा दइयं णोमीवड्ढं पुरो वड्ढं व ॥३२॥ (३१)

1 C °जनम्.

2 AB गते.

3 C अ.

4 AB °लुगुड°.

5 AB °ट्टोउ.

6 B° इहे.

7 AB °रुंवि°.

णिम्भंसू तरुणे णिम्भुगो भग्गन्नि णिक्खयं णिहए ।

सुत्तोट्टियन्नि णि^१व्वित्तो णिस्संको य णिम्भरए ॥३२॥

णिम्भंसू तरुणः । णिम्भुगो भग्गन्नि । णिक्खयं निहतम् । णिव्वित्तो
सुतोत्थितः । णिस्संको निर्भरः ॥ यथा ।

णिम्भंसूकामसरणिक्खया इमा सिबिणए तुमं दट्ठुं ।

णिम्भंसुय निव्वित्ता णिम्भुगमणोरहा होइ ॥३३॥ (३२)

णिज्जोओ पयरे परि^३हिए णियत्थं चलन्नि णिक्कज्जो ।

णिव्वाणं दुहकहणे थट्ठे ^४णिट्ठू हणिव्वूढा ॥३३॥

^५णिज्जोओ प्रकरः । पुष्पावकर इत्यग्रे । णियत्थं परिहितम् । णि^६क्कज्जो
अनवस्थितः । णिव्वाणं दुःखकथनम् । ^७णिट्ठूओ तथा णिव्वूढो स्तब्धः ॥ यथा ।

णि^८क्कज्जे जं ^९मससि णियत्थहारं ^{१०}फुलिंगं ^{११}णिज्जोओ ।

^{१२}णिट्ठूहे णिव्वाणं कुणसु अणिव्वूढयाण तं अइइ ॥३४॥ (३३)

गयकुसलोवकिट्ठुं^{१३} णिम्मयणिग्घट्ठ^{१४}णिज्जाया ।

सेदोचिय^{१५}उज्जाणा णिवायणिव्विट्ठणिग्भग्गा ॥३४॥

णिम्मओ गतः । णिग्घट्ठो कुशलः । ^{१६}णिज्जाओ उपकारः । णिवाओ
खेदः । णिव्विट्ठं उचितम् । उपभुक्तायै तु निर्विष्टशब्दभवम् । णिग्भग्गं
उद्यानम् ॥ यथा ।

णिग्भग्गणिम्मयं तं दट्ठुं पयडियणिवायसिठिल्लो ।

तस्मइ तुज्ज कए णिव्वि^{१७}ट्ठयणिज्जायणिग्घट्ठ ॥३५॥ (३४)

1 AB °व्विहो.

2 C य.

3 A °हियं.

4 AB णिव्वूह°.

5 AB णिक्कज्जो.

6 AB °कवज्जो.

7 AB णिव्वूहो.

8 AB °कवज्जो.

9 AB मससि.

10 A पुलि°.

11 AB °णिज्जोओ.

12 AB णिव्वूह°.

13 AB °णिक्कज्जो.

14 AB °उज्जाणा.

15 AB णिव्विहो.

16 AB °इष्टशब्दभाव°.

मुत्तपमुत्तन्मि णिसायं चामुं^१डाइ णिम्मंसा ।

णिद्धम्भो एगमुहम्मि णिंदिणिणियाणिया कुतिणहरणे ॥३५॥

णिसायं सुप्तप्रसुप्तम् । चण्डालवाचकस्तु णिसायशब्दो निषादशब्दभवः ।
णिम्मंसा चामुण्डा । णिद्धम्भो एकमुखयायो । णिंदिणो तथा णियाणिया
कुटिलोत्तरणम् ॥ यथा ।

केयारणिंदिणिकए णियाणियामुल्लजंणमिसेण ।

णिम्मंसदेउलं णिद्धम्भ पिआ वच्चइ णिसाए ॥३६॥ (३५)

णिम्माला णोलच्छा णोलइया चेअ चंचुम्मि ।

णिग्गिम्मं णिल्लसियं च णिग्गए पाडिए णिसुद्धं च ॥३६॥

णिम्माला तथा णोलच्छा तथा णोलइया चंचुः । णिग्गिम्मं तथा णिल्लसियं
निर्गतम् । णिसुद्धं पातितम् ॥ यथा ।

णोलइयाइ हणंतो णोलच्छिवरो विसालणिम्मालो ।

णिग्गिम्मजिअो ह्अो आसमणिक्कसियरावणणिसुद्धो ॥३७॥ (३६)

णिज्झाअो णिच्छुंडो गिराहणिग्घोरणिप्परिसा ।

णिद्धंधसो अ^२णिव्वेरिसो अ^३अदए णिमेणमवि ठाणे ॥३७॥

णिज्झायादयः सप्त शब्दा निर्दयवाचकाः । णिव्वेरिसशब्दोऽत्यर्थेऽपि दृश्यते ।
णिमेणं स्थानम् ॥ यथा ।

णिग्घोरे णिच्छुंडो अणिराहे को व्व ण इ^४अणिप्परिसो ।

णिद्धंधसे अणिव्वेरिसो अणिज्झाय कत्थ वि णि^४मेणे ॥३८॥ (३७)

अवि^१भिस्सगेहए णिद्धमणिद्धयणिद्धमाया वि ।

णिअरट्टिए ^२णिअरिअं णिअंधणणिअंसणा वत्थे ॥३८॥

णिद्धमो तथा णिद्धओ तथा णिद्धमाओ अविभिन्नगृहः । अत्र । णिअइ पश्यति । णिवाइ विश्राम्यति । णिमइ न्यस्यति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । ^३णिअरिअं निकरेण स्थितम् । णिअंधणं तथा ^४णिअंसणं वस्त्रम् ॥ यथा ।

णिअरिअगुण सुणिअंसण णिअंधणं कट्ट ^५णिद्धमो हविअ ।

^६णिद्धअ वयस्मि रमिमो किं पेअमणिद्धमायाण ॥३९॥ (३८)

णिद्धमणं ओघसरे णिअकलं वट्टु ले चेअ ।

णिव्वमिअं परिहुत्ते पाणिग्गहणम्मि णिव्वहणं ॥४०॥

णिद्धमणं गृहजलप्रवाहः । ^७णिअकलं वर्तुलम् । णिव्वमिअं परिभुक्तम् । णिव्वहणं विवाहः ॥ यथा ।

गंधव्वे णिव्वहणे तुह णिव्व^८मिअं ^९णिअकलयणीए ।

विरहे सुमरंतीए वाहेहिं वट्टइ णिद्धमणं ॥४०॥ (३९)

अट्टम्मि ^{१०}य णिक्खुरिअं णिरंतरे चेअ णि^{१०}त्तिरडो ।

ओअारणे णि^{११}वच्छणणेवच्छणया चुअम्मि णिस्सरियं ॥४०॥

णिक्खुरिअं अट्टम् । णि^{१०}त्तिरडो निरन्तरम् । णि^{१२}वच्छणं तथा णेवच्छणं अवतारणम् । णिस्सरिअं स्तम्भम् ॥ यथा ।

णि^{१३}त्तिरडिविरहणिक्खुरिअतणू णिस्सरिअ अंसु पत्तपिए ।

णेवच्छणगहखलिया सयमेव णिवच्छणोड्डआ वड्डआ ॥ ४१ ॥

1 AB °भिन्न°.

2 AB णियरियं.

3 AB णिअरियं

4 AB णियंसणं.

5 A णिगमे, B णिगमो.

6 AB णिद्धय.

7 AB णियत्त°.

8 AB °मियं.

9 C अ.

10 AB °त्तिरिडो.

11 A °वच्छण°.

12 A °वच्छणं.

13 AB °त्तिरिडि°.

अत्र । णियच्छइ पश्यति । णिरप्पइ तिष्ठति । णिम्माणइ णिम्मावइ निर्मि-
मोति । णिज्झरइ चीयते । णि^१हुवइ कामयते । णिआरइ काणेक्षितं करोति ।
णिरिग्घइ निलीयते । णिव्वडइ पृथक् स्पष्टो वा भवति । णि^२डुहइ निष्टम्भं
करोति । णिव्वोलइ मन्थनौष्ठं मलिनं करोति । णि^३ल्लइ मुञ्चति । णि^४उडइ
मज्जति । णिच्छइ णिज्झाडइ णिल्लूरइ छिनत्ति । णिसुठइ भाराक्रान्तो
नमति । णिडुअइ चरति । णि^५डुहइ विगलति । णिम्माहइ गच्छति ।
णिक्कसइ उल्लसति । एतं धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (४०)

णिट्ठहिअणिक्वसरियाणिरुवक्कया थुक्कमुसियअकएसु ।

णि^६त्तिरडिअं च तुट्ठे णीसारो मंडवे चैय ॥४१॥

णिट्ठ^७हिअं धूतकृतं निष्टूयतमित्यर्थः । णिक्वसरिओ सुप्रितः । अपहृतसार
इति यावत् । णिरुव^८क्कयं अकृतम् । णि^९त्तिरडिअं दृष्टितम् । अत्र णिरुवारइ
गृह्णाति । णिरि^{१०}ण्णइ पिनष्टि । इत्येतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । णीसारो
मण्डपः ॥ यथा ।

तुह णि^{११}त्तिरडिअयामा रिउणो णिक्वस^{१२}रिया वसंति षणे ।

णिरुवक्कयणीसारि तण्हाइ सुभंतणिट्ठहिया ॥ ४२ ॥ (४१)

णीसंपायं परिसंतजणवए तह भुणिम्मि णीहरियं ।

णीसीमिओ य णिव्वासियम्मि बाणम्मि णीलकंठौ अ ॥४२॥

णीसंपायं परिश्रान्तजनपदम् । णीहरियं शब्दः । णीसीमिओ निर्वासितः ।
णीलकंठौ बाणवृक्षः ॥ यथा ।

बोलियवइ णिसमुहं णीसंपाए अणीहरियकंचौ ।

अहिसरइ णीलकंठीवणम्मि णीसीमियस्स तस्स कए ॥ ४३ ॥ (४२)

1 AB °हुअइ. 2 A °उडइ णिडुहइ B °उडइ णिच्छ°. 3 AB °त्तिरिडि°. 4 AB °हिअं.

5 AB °ल्लअं. 6 A °णक्कइ. 7 AB °रिया.

शौसणिआ गिस्सेणौ शौआरणमवि बलिघडौए ।

शूला साहाए पट्टवासियाए ^१य शेडाली ॥ ४३ ॥

शौस^१णिआ निःश्रेणी । कप्रत्ययाभावे शौसणीत्यपि । ^२शौआरणं बलिघटी ।
अत्र शौइ शौणइ शौलुक्कइ गच्छति । शौरंजइ भनक्ति । शूव्वइ प्रकाशयति ।
एते धात्वदेशेषूक्ता इति नोक्ताः । शौहम्मियं निर्गतमिति तु निर्पूर्वस्य हम्मिधातोः
सिद्धम् । शूला शाखा । अत्र शूमइ छादयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ।
शेडाली पट्टवासिता शिरोभूषणभेदः ॥ यथा ।

शेडालिसुंदर तुमं पुत्तय मा चडसु उच्चतरुणूलं ।

जं शौसणिपडिएसु वि शौआरणवज्जहाण होइ कलं ॥ ४४ ॥ (४३)

शेउडो सवभावे कूवतुलाए ^१य शेलिच्छी ।

रविवणियसचिवसंठा शेसरशेसत्यिशेलच्छा ॥ ४४ ॥

शेउडो सज्ञावः । शेलिच्छी कूपतुला । शेसरो रविः । शेसत्यी वणिक्-
सचिवः । शेलच्छो षण्डः । वृषभ इत्यन्ये ॥ यथा ।

शेस^१त्यि अशेलच्छो तं शेउड्डेण शेसरत्यमणे ।

शेलिच्छिरवं सोउं वच्चइ जं जलमिसेण तुह जाया ॥ ४५ ॥

अत्र शेउडं नौडमिति तु नौडशब्दभवमिति नोक्तम् ॥ (४४)

भइवओज्जलदसमीजसवभेअम्मि शेडुरिया ।

उच्छुणि^१वीलणकांडे तहेअ कुंडम्मि शंदं च ॥ ४५ ॥

शेडुरिया भाद्रपदोज्ज्वलदशम्यां कश्चिदुत्सवविशेषः ॥ यथा ।

संकेयमागए उववइम्मि दूईइ भक्ति संलविया ।

अहिसरइ णायरवङ्ग शेडुरियादंसणमिसेण ॥ ४६ ॥

अत्र शीलइ लिपतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥

१ C अ.

२ AB °णिया.

३ AB शौयार°.

४ AB °दरि.

५ AB °विय रु°.

६ C °नीडण°.

॥ अयानेकार्थाः ॥

शंदं इक्षुनिपीडनकाण्डं कुण्डाख्यो भाण्डविशेषश्चेति 'द्वयर्थम् । केचित्तु इक्षुनिपीडनकाण्डवाचकावेव शंदकुण्डशब्दौ देश्यावित्याहुः । यदाह । इक्षु-
निपीडनकाण्डं शंदं कुण्डं च 'गो शंदौ । न तु कुण्डाख्यभाण्डवाची शंदशब्दो
देश्यः । अस्माभिस्तूभयमपि दृष्टमित्यनेकार्थेषूपनिबद्धम् ॥ (४५)

घाणे मूकं शक्को शक्को कूवे खलगजसुं च ।

कदमिए वद्विवरे पञ्चोयणे शल्लयं शिमिते य ॥४६॥

शक्को घ्राणं मूकश्च । ग्राहे तु शकशब्दो नक्रशब्दभव एव । शक्को कूपो
दुर्जनो व्येष्टो भ्राता चेति त्रयर्थः । शल्लयं कदमितं वृत्तिविवरं प्रयोजनं निमित्तं
चेति चतुर्थम् ॥ (४६)

रयदुद्दिणेषु गाडलमह शङ्खववयमघिणशिंदासु ।

सम्भावेऽभिप्याए शाउडो चोरकंचणे शिक्खो ॥ ४७ ॥

गाडलं रतं दुर्दिनं च । शङ्खववयं अष्टणा निन्दा चेति द्वयर्थम् । शाउडो
सद्भावोऽभिप्रायश्च । मनोरथ इत्यन्ये । शिक्खो 'चौरः' काश्चनं च ॥ (४७)

कउहकुउमेसु शिव्वं शिययं रयसयणासासयघडेसु ।

सुत्तोट्टिए शिरासे उब्भडअकिवेसु अ शि^०विडो ॥४८॥

शिव्वं ककुदं व्याजश्च । पटलान्ते तु शिव्वशब्दो नोत्रशब्दभव एव । शिययं
रतं शयनीयं शाश्वतं घटश्चेति चतुर्थम् । शि^०विडो सुप्तोत्थितो निराश उद्गटो
नृशंसश्चेति चतुर्थः ॥ (४८)

सेयगणेषु शिहाओ पुट्टे उव्वेठिए शि^०रप्पो अ ।

चोरट्टियपुट्टे सुं शिरक्कमुज्जुअदटेसु शिप्पिच्छं ॥ ४९ ॥

1 A द्वयर्थः.

2 A गोनही B गोनही.

3 AB ^०ल्लयं.

4 BC चोरः.

5 AB ^०विडो.

6 AB ^०रप्पो.

7 AB शिरिक्क^०.

शिहाओ खेदः समूहश्च । शि'रप्पो 'पृष्टमुद्देष्टितं च । 'शिरक्को 'चौरः
स्थितः 'पृष्टं चेति त्रार्थः । शिपिच्छं ऋजु दृढं च ॥ (४८)

प्रय'डोज्जुरिज्जु शिराओ 'शिष्ट'कं च टंकिए विसमे ।

शिहुअं शिव्वावारे तुग्गिहक्के तह य सुरयम्मि ॥ ५० ॥

शिराओ प्रकट ऋजु रिपुञ्चेति त्रार्थः । 'शिष्ट'कं टङ्गच्छिन्नं विषमं च ।
शि'हुअं निर्वापारं तूष्णीकं सुरतं चेति त्रार्थम् । (५०)

शिव्वलियं जलधोए पविगणिए विहडिए चेय ।

वायसमूक्खेसु शिउक्कणो शिहेलणमगारजघणेसु ॥ ५१ ॥

शिव्वलियं जलधौतं पविगणितं विघटितं चेति त्रार्थम् । शिव्वलेइ दुःखं
मुञ्चति निष्पद्यते क्षरति चेति धात्वादेशे सिद्धम् । शिउक्कणो वायसो
मूकश्च । शिहेलणं गृहं जघनं च । अत्र । शिव्वरइ दुःखं कथयति क्षिनत्ति
च । शिहोडइ निवारयति पातयति च । शिलुक्कइ तुडति निलीयते च ।
शिव्वहइ शिरिणासइ गच्छति पिनष्टि नश्यति च । शोलुक्कइ निष्पतति
आच्छोटयति च । शीरवइ बुभुञ्जते आक्षिपति च । शीहरइ निःसरति
आक्रन्दति च । णमइ न्यस्यति छादयति चेति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (५१)

॥ इत्याचार्यओहेमचन्द्रविरचिता^१यां देशीनाममालायां चतुर्थीं वर्गः ॥

1 AB °रचो.

2 C पृष्ठमु°.

3 शिरिक्को.

4 BC चौरः.

5 C पृष्टः.

6 AB °डोज्जुरि°.

7 AB शिष्ट'कं.

8 AB °हुअं.

9 AB °यां श्लोपत्रदेशीशब्दसंग्रहणी चतुर्थीं वर्गः ॥ अ ॥ रंघः २३२ ॥

॥ अथ तादयः ॥

तंवा गाई तंटं ^१पुट्टं सुत्तोप्पलेसु तग्गतगा ।

तट्ठी व^२ईइ सोगम्भि तमो तवणो ^३य भक्खम्भि ॥१॥

तंवा गौः । तंटं पृष्ठम् । तग्गं सूत्रम् । सूत्रमिति सामान्याभिधानेऽपि सूत्रकङ्कणमुच्यते । यदाह । तग्गं च सूत्रकङ्कणकम् । तणं उत्पलम् । तट्ठी वृत्तिः । तमो शोकः । तवणो भक्षणयोग्यं कणादि ॥ यथा ।

तंटवहणतट्ठिवि^४हौहिं तंबचारणय तग्गवल्लणेहिं ।

तणलोयणा ण तवणिं कुणंति विरहे तमं जडा जंति ॥१॥ (१)

तमणं चुल्ली तहरो बहलसुरा वावडे तवओ ।

तसियं मुक्के सयणे तल्लडमोल्लम्भि तस्सायं ॥२॥

तमणं चुल्लीः । तहरो पङ्क्तिः सुरा । तवओ व्यापृतः । तसियं शृङ्गम् । तल्लडं शय्या । तस्सायं आर्द्रम् ॥ यथा ।

विरहम्भि तुव्भ सूरव तसिए ^५तस्सायकमलतल्लडए ।

तमणं व तप्पइ सहो तहरोतवओ ण जाणसि तुमं तु ॥२॥ (२)

तच्छिंडं च कराले गयरारक्खे तलारो ^६य ।

तत्तिल्लो तल्लिच्छो ^७य तप्परे तणचए तणेसो ^८य ॥३॥

तच्छिंडं करालम् । तलारो नगरारक्षकः । तत्तिल्लो तथा तल्लिच्छो तत्परः । तणेसो दृष्टप्रकरः ॥ यथा ।

दोसगवेसणतत्तिल्ल तलारभया तणेसिअंतरिया ।

उअ ^९तइ तल्लिच्छा सा तमतच्छिंडे पडिच्छइ कुडंगे ॥३॥ (३)

तरसं मंसे तंबेहितंबटकारियाउ सेहाली ।

इच्छाइ तक्कणा तंतडितोंतडिया करंबम्मि ॥४॥

तरसं मांसम् । तंबेहो तथा तंबटकारो शिफालिका । तक्कणा इच्छा ।
तंतडो तथा तोंतडो करम्बः ॥ यथा ।

चय तंबेहिकुडंगं ण तंबटकारिरत्तवस'णोऽयं ।

ण इ तु रसतक्कणं 'कंगुतोंतडो कलमतंत'डो हरइ ॥४॥ (४)

गोडुमकुंकुमियाए 'य तंबिरा तंबरत्तो 'य ।

तरवट्टो पडमाडम्मि तडवडा आउलितरुम्मि ॥५॥

तंबिरा तथा तंबरत्तो गोधूमेषु कुङ्कुमच्छाया । तरवट्टो प्रपुनाटः । तडवडा
आउलिष्ठलः ॥ यथा ।

सहि तंबरत्तिरथे 'क्कित्ते सुत्तम्मि तंबिरच्छि पिए ।

तरवट्टतडवडाउलकुडंगए कोस चलिया सि ॥५॥

अथ । तलिणं सूक्ष्ममिति तलिनशब्दभवम् । तरइ शक्नोति । तच्छइ
तच्छोति । तडइ तडवइ तनोति । एते धात्वादशेषृक्ता इति नोक्ताः ॥ (५)

इंदोवे तंबकिमो तणसोल्लो मल्लियाए 'य ।

सुरयम्मि तत्तुडिल्लं पसारिए चय तणरासो ॥६॥

तंबकिमो इन्द्रगोपः । तणसोल्लो मल्लिका । तत्तुडिल्लं सुरतम् । तणरासो
प्रसारितम् ॥ यथा ।

जइ तत्तुडिल्लपंडिय तणसोल्लोवल्लहो गभ्रो कालो ।

तुह विरहे तणरासियतंबकिमो पाउसो कहं तोए ॥६॥ (६)

सालिम्नि तलफ्लतालहला खुहिए तडमडो ^१य ।

तंतुक्खोडो ^२य तुरी उडुवे ^३तरियव्वतणवरंडीओ ॥७॥

तलफ्लो तथा तालहलो शालिः । तडमडो चूमितः । तंतुक्खोडो
वायकतन्त्रोपकरणम् । तरियव्वं तथा तणवरंडो उडुपः ॥ यथा ।

कीस तलफ्लगोवोतडमडिओ जामि तालहलहेत्तं ।

तंतुक्खोडिय वच्चसु तरियव्वणि ^४उत्त तणवरंडीए ॥७॥ (७)

तद्दिअसं अण्णु ^५दिअसे तहल्लिया ^६चेव गोवाडे ।

तद्दियचयं च णच्चे तलयागत्ती ^७य कूवम्नि ॥८॥

तद्दिअसं । अदूरविप्रकर्षात् तद्दिअसियं तद्दिअहं इत्यपि । अनुदिवसम् ।
तहल्लिया गोवाटः । तद्दियचयं नृत्यम् । तलयागत्ती कूपः ॥ यथा ।

तरुणतहल्लियरक्खय भुमयातद्दियचएण तद्दिअसं ।

तलयागत्तिं वच्चइ ^८णिसि वडुआ पाणियमिसेण ॥८॥ (८)

तडफडियं परिचलियम्नि कु ^{१०}रवए तंबकुसुमो ^९य ।

गालियअंगुलिएसुं तलसारियतणयमुद्दियाओ ^{११}य ॥९॥

तडफडियं परितञ्जलितम् । तंबकुसुमो कुरवकः । तलसारियं गालितम् ।
अन्ये तु तलसारिओ नालिक इति पठन्तस्तलसारियं सुग्धमाचक्षते ।
तणयमुद्दिया अङ्गुलीयकम् ॥ यथा ।

अइ तलसारियपेम्भय तुह विरहे तीइ एत्थ ^{११}तडफडियं ।

तंबकुसुमस्स मूले ओपडिया तणयमुद्दिया कहइ ॥९॥

अथ । तलअंटइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (९)

१ ० य. २ AB तडिय°. ३ AB °उव्व. ४ AB °डीण. ५ AB °दिवसे.
६ ० चेण. ७ AB °दियसं. ८ AB °दियसि°. ९ AB ओ वडुआ. १० AB °रवाए.
११ ० इल.

ताला लाजा रम्भन्मि तामरो रोयणन्मि ताडिअ^१यं
तारत्तरो मुहुत्ते जलभवफुल्लन्मि तामरसं ॥१०॥

ताला लाजाः । तामरं रम्भम् । ता^१डिअयं रोदनम् । तारत्तरो मुहुत्तः ।
तामरसं जलो^२द्भवं पुष्पम् । पद्मवाचकसु तामरसशब्दः संस्कृतसम एव ॥ यथा ।

ता^१डिअयपरं बालं कुलडा ता^१लाहिं भोलविय ^३जाइ ।

^४तारत्तरेण तामरतामरसे सरियतूहन्मि ॥१०॥ (१०)

तालफ्फली य दासौ तित्तौ सारन्मि दूसहे तिव्वं^५ ।

तिरिडो तिमिरे ^६तिणिसं मधुपडले तिमिणमल्लदारुन्मि ॥११॥

तालफ्फली दासौ । तित्तौ सारम् । तिव्वं दुर्विषहम् । तिव्वं अत्यर्थमिति
सातवाहनः । तिरिडो तिमिरवृक्षः । ^७तिणिसं मधुपटलम् । तिमिणं
आर्द्रदारु ॥ यथा ।

वयणाइं तालफ्फली अमुणंती तिणिसतित्तिमदुराइं ।

तिव्वविलियस्स पडणो ओ पडरइ तिरिडतिमि^{१०}णेणं ॥११॥

अत्र । तालिअंटइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषृक्तमिति नोक्तम् ॥ (११)

उणहपवणे तिरिड्डी तिंकिच्छौ तिंगिया य कमलरए ।

तिविडौ पुडिया गुरु तित्तुयं च ण्हाणोल्लियन्मि ^{११}तित्तिरियं ॥१२॥

तिरिड्डी उष्णवातः । तिंकि^{१२}च्छौ तिंगिया च कमलरजः । तिविडो पुटिका ।
तिविडा सूचौति केचित् । तित्तुयं गुरु । तित्तिरियं स्नानार्द्रम् ॥ यथा ।

तिंकिच्छिमुहजसभरणिव कलुसियतिंगिए तिरिड्डन्मि ।

तित्तुयदुहा तुह रिज णइतित्तिरिया जिमंति तिविडोए ॥१२॥ (१२)

1 AB °अचं.

2 AB °डिययं.

3 C °हवपु°.

4 AB °डियय°.

5 C °लाहि.

6 AB जाइ.

7 AB तारंतर°.

8 B °ण म°.

9 AB तिणसं.

10 C °लेण.

11 AB तित्तिरि°.

12 C °च्छौ तथा तिंगिया क°.

त मिरच्छ तमिच्छाहा करंजपहिया तिमिंगिलो मीणे ।

तिगहीकयम्मि तिकखलियं तह तिरोवई वयंतरिए ॥१३॥

तिमिरच्छो करञ्जद्रुमः । तिमिच्छाहो पथिकः । तिमिच्छओ इति कश्चित् । तिमिंगिलो मीनः । मत्स्यविशेषवाचकस्तु संस्कृतसमः । तिकखलियं तीक्ष्णोक्तम् । तिरोवई ह्यत्यन्तरितः ॥ यथा ।

हणिओ तिमिंगिलधणं एस तिकखलियण व सरेण ।

मुच्छइ तिमिरच्छतले तिरोवइपिओ तिमिच्छाहो ॥१३॥ (१३)

तुंगो रयणी तुण्ही थ सूररे तुच्छमोसुक्के ।

तुलसी सुरसलयाए तुंडीरं मधुरबिंबम्मि ॥१४॥

तुंगो रात्रिः । तुण्ही सूकरः । तुच्छं अवशुष्कम् । अत्र तुदं उदरम् । तुंडं आस्यम् । तुंबी अलावूः । एते संस्कृतसमत्वाभोक्ताः । तुलसी सुरसलता । तुंडीरं मधुरबिम्बम् ॥ यथा ।

तुंडीरउट्टि तुमए अतुच्छतुलसीहिं अक्षिया चंडी ।

तुंगीवइपुष्पकलं जमाइतुण्हीवलं वरं लहसि ॥१४॥ (१४)

तुण्हक्को मिउअचलम्मि तुलग्गं कागतालीए ।

तुच्छयतुच्छइया रंजिए जरघडम्मि तुंडूओ ॥१५॥

तुण्हक्को मृदुनिखलः । तुलग्गं काकतालीयम् । तुच्छयं तथा तुच्छइयं रञ्जितम् । तुंडूओ जोर्णघटः ॥ यथा ।

अस्सिं तुलग्गदिट्ठे तुच्छइया मेज्जिजण तुंडूअं ।

किं अहिसरसि सहि तुमं ण तुच्छयो एस होहि तुण्हक्का ॥१५॥ (१५)

तूष्णीं तूरविसिसे तंतुक्कुडियो तुराजुत्ते ।

दाह तुसीयजंभं तूष्णीं तह उच्छुकम्भयरो ॥१६॥

तूष्णीं भुंखाख्यस्तूर्यविशेषः । अत्र तुवरो रसविशेष इति संस्कृतसम-
न्वितोक्तः । तंतुक्कुडियो त्वरायुक्तः । तुसीयजंभं दाह । तूष्णीं उच्छुकमंकरः ॥
यथा ।

तूष्णीं वायव्यं तूष्णं उच्छुण्वीडणतुसीयजंभठिओ ।

तं सुणिय गोववहुया तंतुक्कुडिया अहिसरेइ ॥१६॥

अत्र तूष्णीं सरिदवतार इति तीर्थशब्दभवत्वात्तोक्तः ॥ (१६)

पुरिसम्भि तूहणो तोलणो ^१य सिंबलितरुम्भि ^२तूलिणिया ।

तेडुयमवि तुंभुरुए तोसं दव्वम्भि तोमरी वल्लो ॥१७॥

तूहणीं तथा तोलणीं पुरुषः । तूलिणीं शालमलिः । ^१तेडुयं तुम्भुरु । अत्र
तेभ्यश्च प्रदीप्यत इति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । तोसं धनम् । तोमरी वल्ली ॥
यथा ।

तूहण तूलिणितेडुयतोमरिगहणे गिरिम्भि किं भम्मसि ।

सुत्तूण तोलणवयं ^३ण इ तोसं लब्भए कह वि ॥१७॥ (१७)

अणिमित्ततप्परं तोक्कओ तहा तोडणो असहणम्भि ।

तोअयतोमरिया वप्पीहयसत्यप्पमज्जएसं च ॥१८॥

तोक्कओ अनिमित्ततत्परः । तोडणो असहनः । ^४तोअओ चातकः ।
तोमरिओ शस्त्रप्रमार्जकः ॥ यथा ।

वप्पहसरतोमरिए माणंसिणिमाणतोडणे कालि ।

तोअअ मज्झ अवत्याकहणे दहअस्स तोक्कओ होहि ॥१८॥ (१८)

॥ अथानेकार्थाः ॥

तंडं खलीणलालयसिरहोणसराहिएसुं च ।

गामणिसेज्जामु तलं तल्लं पल्ललयवरुअसेज्जामु ॥१८॥

तंडं कविकालालकं शिरोविहीनं स्वराधिकं चेति त्रार्थम् । तलं गामेयः शय्या च । तल्लं पल्लयं वरुकाख्यं तृणं शय्या चेति त्रार्थम् ॥ (१८)

तप्परआएसेसुं तत्तौ तमणी य बाहुभुज्जेसु ।

तलिमो कुट्टिमसेज्जाघरोद्धभूवासभवणभट्टेसु ॥२०॥

तत्तौ तत्परता आदेशश्च । तमणी भुजो भूर्जं च । तलिमो कुट्टिमं शय्या गृहोर्ध्वभूमिर्वासभवनं भ्राष्ट्रश्चेति पञ्चार्थः ॥ (२०)

कस्माहरणविसेसे वरंगए चेय तलवत्तो ।

तालूरो फेणकविट्टेसु तिरिडियं सतिमिरविचिएसु ॥२१॥

तलवत्तो कर्णाभरणविशेषो वराङ्गं च । तालूरो फेनः कपित्थतण्डुलश्च । बालूरो आवर्त्तश्चेति केचित् । तिरिडियं तिमिरयुतं विचितं च ॥ (२१)

कौउअविवाहसरिसवहविअसिणिङ्कुतुवेसु तुप्पो वि ।

पौणम्मि तुरीसट्ठो उवगरणे तूलियाणं च ॥२२॥

तुप्पो कौतुकं विवाहः सर्वपो म्रक्षितः स्निग्धः कुतुपश्चेति षडर्थः । तुरी पौर्णमासं तूलिकानामुपकरणं चेति द्वयार्थाः ॥ (२२)

णायव्वा तुंबिल्ली सहपडले उक्खले चैअ ।

तेट्ठो सलहपिसल्ला तउवट्टियकसियासु तोवट्ठो ॥२३॥

1 AB नानिणि°.

2 C °काख्यं°.

3 AB °चितं.

4 AB चयं°.

5 AB तुंबिल्ली.

6 AB तिडिडी.

तंविन्नो मधुपटलमुदूखलं चेति द्वयर्था । 'तेड्डो शलभः पिशाचश्च ।
तोवट्टो त्रपुपट्टिकाख्यः कर्णाभरणभेदः कमलकर्णिका चेति द्वयर्थः ॥ (२३)

॥ अथ थादिः ॥

थग्घो गाघे 'णिलए थहो थरो दहिसरे थरू करूए ।

थंबं विसमे थक्कोऽवसरम्मि पसुम्मि थट्टियवा ॥२४॥

थग्घो गाघः । थहो निलयः । थरो दधिसरः । थरू करूः । थंबं
विषमम् । थक्को अवसरः । थट्टो तथा थवो पशुः ॥ यथा ।

दहियं थरेण खग्गा थरूहि कूवा अ 'थग्घसलिलेहिं ।

सोहंति थंबथंका भडेहि थट्टोथ'वेहिं गाम'यहा ॥२५॥ (२४)

वित्थिस्सम्मि थसथसलथामा थविया पसेवियाए थ ।

थंडिल्लथमियथलया मंडलविग्हरियमंडवेसुं च ॥२५॥

थसो थसलो थामो एते त्रयोऽपि विस्तीर्णार्थाः । थवो प्रसेविका । थंडिल्लं
मण्डलम् । थमियं विस्मृतम् । थलथो मण्डपः ॥ यथा ।

थामत्थणथंडिल्ले थसकडि तुह 'थविअसुसहिअयाए ।

थलयागओ वि दइओ थमिओ किं थसलदोसो व्व ॥२६॥ (२५)

भल्लायए थउड्डं वीसामे थत्तियं चैय ।

चंचूड् थग्गया थवदुल्लो दीहोरुजुअलउवविट्टो ॥२६॥

थउड्डं भल्लातकम् । थत्तियं विश्रामः । थग्गया चञ्चुः । थवदुल्लो
प्रसारितोरुद्वयोपविष्टः ॥ यथा ।

थिव तुह भएण णड्ढा भंजिअ सुअथग्गाअअखड्डफला ।

रिउणो कुणंति खिस्सा थवदुल्ला थत्तियं थउड्डतले ॥२७॥ (२६)

1 AB तिड्डो. 2 A निल° B निल°. 3 AB °धिसारः. 4 AB पशु°. 5 B °का थ°. 6 C °वेहि. 7 AB °बवा. 8 A थं C थ. 9 AB थग्घसुसहिअया°.

थरहरियं कम्पिअए घणम्मि थारो थिरे थिमियं ।

थिरणामो चलचित्ते दरिए थुसो अ वट्टिए थुल्लो ॥२७॥

थरहरियं कम्पितम् । थारो घनः । थाणयं आलवाल इति स्थानकशब्द-
भवः । थिमियं स्थिरम् । थिरणामो चलचित्तः । यः कचिदपि धृतिं न
बध्नाति । थुसो दृप्तः । थुल्लो परिवर्तितः ॥ यथा ।

थुसत्तणथुल्लमुहो माणिणिलोओ पियम्मि थिरणामो ।

थारस्यणियं सोउं थरहरियतणू हवेइ थिमियमणो ॥२२॥ (२७)

थुलमो दूसे थुक्कियमुसयए थुड्डहोरमवि चमरे ।

थुरुणुल्लणयं सेज्जा वाययभंडम्मि थूरी थ ॥२८॥

थुलमो पटकूटो । थुक्कियं उन्नतम् । अम्बूकते तु थुक्कियं थूत्कृतशब्द-
भवमेव । थुड्डहोरं चामरम् । थुरुणुल्लणयं शय्या । थूरी तन्तुवायापकरणम् ॥
यथा ।

तुह थुक्कियंसरिउणो थुरुणुल्लणथुड्डहोरथुलमाइं ।

ओमुत्तूण पण्ठा थूरिकरा तंतुवायवेसेण ॥२३॥ (२८)

थूणो तुरए कोलम्मि थूलघोणो थ विंदुए थेवो ।

थेरो के थेरासणथेवरिया पउमजम्मतूरेसु ॥२९॥

थूणो अश्वः । थूलघोणो सूकरः । थेवो बिन्दुः । स्तोत्रवाचकसु
थेवशब्दः स्तोत्रशब्दभव एव । थेरो ब्रह्मा । थूणो थेणो चोर इति स्तेनशब्द-
भवौ । थेरासणं पद्मम् । थेवरियं जन्मनि तूर्यम् ॥ यथा ।

उक्कसिय रविथूणाइ थूलघोणं अणउभयणथेरं ।

थेरासणंकजिण तुह थेवरियं जणइ हरिसजलथेवे ॥२४॥ (२९)

कमपिह्वट्टे थोरो बलम्भि ^१थोहं च खोलए थोलो ।

ठाणोण्डपिहुसु थाहो ^२गिस्सेहदयदरिएसु ^३थिस्सो वि ॥३०॥

थोरो कमपृथपरिवर्तुलः । स्थूलार्थस्तु स्थूलशब्दभव एव । थोहं बलम् ।
थोलो वस्त्रकदेशः ॥ यथा ।

थोरमुप्रथंभ इण्हं तुह थोहेणं रणे हयवईओ ।

सुयभिकखणिमिचं रिउसुहंतवहउ थोलसुडंति ॥२५॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

तत्र थकइ तिष्ठति फकति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । ठाणं
स्थानम् । उण्डं गम्भीरजलम् । पृथु विस्तीर्णम् । तत्र त्रयेऽपि थाहशब्दः ।
थाहो दोष इत्यन्ते । थिस्सो निःस्नेहदयो दृप्तश्चेति द्वयर्थः । थिप्पइ विगलति
दृष्यति चेति धात्वादेशेषूक्तमतोह नोक्तम् ॥ (३०)

भयरहियणिभरेसुं बहसिरक्के ^५य थिरसौसो ।

दरकुवियवयणसंकोयणमो^६णेसुं थुडुं कियं चैय ॥३१॥

थिरसौसो निर्भीको ^७निभरो बहशिरस्त्राणश्चेति त्रयर्थः । थुडुं कियं दर-
कुपितवदनसंकोचनं मौनं चेति द्वयर्थम् ॥ (३१)

पासायसिहरवप्पीहएसु रप्फे तहा थूहो ।

थेणिल्लियं हरियभीएसु रजगमूलएसु थोओ वि ॥३२॥

थूहो प्रासादशिखरं चातको वस्त्रीकं चेति त्रयर्थः । थेणिल्लियं हृतं भीतं
च । थोओ रजको मूलकश्च ॥ (३२)

१ AB थोलं.

२ AB निस्नेह°.

३ AB थिस्ती.

४ AB गम्भीरं जलम्.

५ C च.

६ AB °णेसु थुडुकि°.

७ A निर्भरः सशिर° B निर्भीरः सशिर°.

॥ अथ दादिः

दरमङ्गे दयमंबू दंतो कडए दवो ^१य गगगरए ।

दच्छं तिकखे मुत्तकणयम्मि दंडो दसेरो ^१य ॥३३॥

दरं अर्धम् । दयं जलम् । दयं शोक इत्यन्ये । दंतो पर्वतैकदेशः । दवो गह्वरः । परिहासवाचकसु दवो द्रवशब्दभवः । वनवज्जिवाची तु संस्कृतसमः । दच्छं तीक्ष्णम् । दंडो तथा दसेरो सूत्रकनकम् । दंडो डंडौवत्सूचीरुंधटित-
वस्त्रयुगलमपीत्यन्ये ॥ यथा ।

दच्छतवं केण कयं दंते सहि दर^२दयम्मि को पडिओ ।

जो दंडिमंडियउरो सदसेरं दवसरं तुमं ^३रमइ ॥२६॥ (३३)

सोयम्मि दसू दअरी सुराद दमओ दरिदम्मि ।

दत्यरदक्खज्जा करसाडयगिद्धेसु दंतिओ समए ॥३४॥

दसू शोकः । ^४दअरी सुरा । दमओ दरिद्रः । दत्यरो हस्तघाटकः ।
दक्खज्जो गृध्रः । दंतिओ शशकः ॥ यथा ।

दक्खज्जेण भडपिअदत्यरसंक्खदं^५तिअयमंसे ।

कुणइ दसुमारडंती दअरीपाणाउला द^६मयवेसा ॥ २७ ॥ (३४)

दवरदहिट्ठा तंतुक्विट्ठेसु दइयदयाइया अविए ।

दडवडदहिउप्फदयावणा य धाडिणवणोअदौणेसु ॥३५॥

दवरो तन्तुः । दहिट्ठो कपिल्यः । अत्र । दरिओ हस इति हसशब्दभवः ।
दंसइ दर्शयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नीत्तौ । दइयं तथा दयाइयं रक्षितम् ।
दडवडो धाटी । दहिउप्फं नवनीतम् । दयावणो दीनः ॥ यथा ।

दइय दयावणय तुमं दवराहतणू दहिठ्ठवट्ठणो ।

दहिउप्फकोमलंगी विरहदडवडा दयाइउं जोगा ॥ २८ ॥ (३५)

1 C अ.

2 AB ^०दअम्मि.

3 AB रडइ.

4 AB दवरी.

5 A ^०तितियमंसे B ^०तितियसंसे.

6 AB ^०मअवे^०.

दवहुत्तं गिम्हमुहम्मि दह्मित्यारो दहिसरम्मि ।

द^१हवोल्ली ^२थालीए दरवल्हदयच्छरा य गामेसे ॥३६॥

दवहुत्तं गीष्ममुखम् । दह्मित्यारो दधिसरः । द^३ह्मित्यरो इत्यन्ये ।
द^४हवोल्ली स्थाली । दरवल्हो तथा दयच्छरो ग्रामस्वामी ॥ यथा ।

सदह्मित्या^५रयदह्मिणा णवद^६हवोल्होइ विरइयकरंभं ।

दवहुत्ते अलहंतो दरवल्ह दयच्छरो सि कइं ॥ २८ ॥ (३६)

णिविडम्मि दरुम्मिहं दर^७मत्तदरंदरा हठोल्लासा ।

दरवल्हो ^८य दइए दरवल्हणिहेलणं च ^९मुसाघरे ॥३७॥

दरुम्मिहं घनम् । दरमत्ता बलात्कारः । दरंदरो उल्लासः । दरवल्हो
दयितः । दरवल्हणिहेलणं शून्यगृहम् ॥ यथा ।

दरवल्हहाइ तुह तइ ण सिणेहदरंदरो दरुम्मिहो ।

ता जइ दरमत्ताए दरवल्हणिहेलणम्मि तं रमसि ॥ ३० ॥

अथ । द^{१०}व्हीअरो सर्प इति दर्बीकरशब्दभवः । दक्खवइ दर्शयतीति
धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तौ ॥ (३७)

दाओ पडिह्क कंचौइ दारदोरा य दालियं णयणे ।

दारियदारइंतादादलिया वेसपेडअंगुलिया ॥३८॥

दाओ प्रतिभूः । दारो तथा दोरो कटिसूत्रम् । दालियं चक्षुः
दारिया वेष्टा । अत्र दावइ दर्शयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ।
हारइंता पेठा । दादलिया अङ्गुलिः ॥ यथा ।

चलदालियं दादलिआण रणिरदाराण दारियजणाण ।

दोर^{११}रवो दारइंताए जणअत्यघलणयदाओ ॥३९॥ (३८)

1 A °हवोल्ली O °हवोल्ली. 2 AB साली°. 3 O °हवी°. 4 O °रद°.

5 A °मसद° B °मसदरं°. 6 O अ. 7 AB सुत्र°. 8 AB °दंदलयाण, 9 A °रवो.

दियहम्मि दिओ सुस्साराणत्थेसु^१ दियज्झदिप्पंता ।

दिव्वासा चामु^२डा जडे^३ दिअलिओ दियाहमो भासे ॥३६॥

दिओ दिवसः । दियज्झो सुवर्णकारः । दिप्पंतो अनर्थः । दिव्वासा
चामुण्डा । दिअलिओ मूर्खः । दियाहमो भासपक्षो ॥ यथा ।

पुरिसदियाहम^४ दिअलिअदियज्झ दिक्खसि ण तीइ दिप्पंतं ।

जं दिव्वासाभवणे दिअंत^५ समयस्मि णागओ सि तुमं ॥३७॥ (३६)

^६सद्वभोअणे दिअसियं पुव्वणह^७यभोअणे^८ य दिअहुत्तं ।

बाले^९ दिक्खिंदिलिओ^{१०} य दुह्वगंधियमुहो चय ॥४०॥

दिअसियं सदाभोजनम् । दिअसियं अनुदिन^१मित्येके । दिअहुत्तं
पूर्वाह्णभोजनम् । ^२दिक्खिंदिलिओ तथा दुह्वगंधियमुहो बालः ॥ यथा ।

मह दुह्वगंधियमुहा दिक्खिंदिलियस्स तस्स सेवाए ।

दूरे दिअसियवत्ता दिअहुत्तकए वि तन्मंति ॥३९॥ (४०)

दियधुत्तओ य कागे कक्किंडे दौवओ^{१०} चेव ।

संखम्मि दौहजीहो दुल्लं वत्थम्मि दुत्ति सिग्घम्मि ॥४१॥

दियधुत्तो काकः । अत्र दिवाइत्तो चाण्डाल इति दिवाकीर्त्तिशब्द-
भवत्वाच्चीकृतः । दौवओ ककलासः । दौहजीहो शङ्खः । दुल्लं वस्त्रम् । दुत्ति
शीघ्रम् ॥ यथा ।

ओ दौहजीहउज्जलदुल्लो गामणिजुयाणओ दुत्ति ।

दियधुत्तमुकमलकलुसमत्थओ दौवओ व्व उम्भुहइ ॥४४॥ (४१)

1 AB दिवलि°.

2 AB दियलिधदि°.

3 AB °सयणस्मि.

4 AB °सयभोयणे.

5 A °यतीयणे. B °यभोयणे.

6 C. °अ.

7 A दक्खिं B दिलि°.

8 C °मित्येके.

9 AB दिक्खिंदि°.

10 C चेच.

दुत्थं दुक्त्वं जहणे दुल्लो 'य कुम्भम्नि दुह्वो गिवहे ।

माघगहाणे दुक्त्वरमवि दुब्बोल्लो उवालंभे ॥४२॥

दुत्थं तथा दुक्त्वं जघनम् । दुल्लो कूर्मः । अत्र दुहं असुखमिति
दुःखशब्दभवत्वानोक्तम् । दुह्वो समूहः । दुक्त्वं माघे रात्रौ चतुर्यामस्नानम् ।
दुब्बोल्लो उपालम्भः ॥ यथा ।

दुक्त्वरविवरतण्ण पिट्ठुदुत्थे 'णिअयदुक्त्तभारेण ।

जइ दल्लिदुह्वयखुहा पडसि त्थं ता णु कस्स दुब्बोल्लो ॥३५॥ (४२)

दुह्वोल्लो अ दुमाली दुल्लगं अवडमाणम्नि ।

दूहवजणम्नि दुत्थोहदूसला दूहलो चेअ ॥४३॥

दुह्वोल्लो वृक्षपङ्क्तिः । दुल्लगं अवटमानम् । दुत्थोहो दूसलो दूहलो
त्रयोऽप्येते दुर्भगवाचकाः । दूहवशब्दसु दुर्भगशब्दभव इति नोपात्तः ॥

दूसलयदूहलाणं पेम्भं दुत्थोहए सुदुल्लगं ।

किं कइ वि कया वि मरुत्थलम्नि पल्लवइ दुह्वोल्लो ॥३६॥ (४३)

दुम्भुहदुमणोओ कविकुह्वासु दुग्घुट्टुदूणया हत्थी ।

दुज्जायं वसणे दुक्कुहो असहणम्नि दुह्मो दिअरे ॥४४॥

दुम्भुहो मर्कटः । दहिमुहशब्दोऽपि देशः कपिवाची कैश्चिदुक्तः । दुमणो
मुधा । 'दुग्घुट्टो तथा दूणो हस्ती । दुज्जायं व्यसनम् । दुक्कुहो असहनः ।
अरीचकिन्यपि लब्धेषु दृश्यते । दुह्मो देवरः ॥ यथा ।

दुग्घुट्टुदूणतट्ठा दुमणिसिअधरे तु'ह पिआ णट्ठा ।

ता दुम्भुहबलदुह्म विसेसु मा दु'कुहत्त'दुज्जायं ॥३७॥

अत्र दुमइ धवलयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (४४)

दुहत्रो खुसो ^१दुस्सिक्कदुस्सिखित्ता य दुच्चरिआ ।

दुंदुमिणी रूववद्दं गलगज्जिययम्मि दुंदुमियं ॥४५॥

दुहत्रो चूर्णितः । दुस्सिक्को तथा ^२दुस्सिखित्तो दुच्चरितः । ^३दुस्सिखित्तो दुर्दर्श इत्यग्रे । दुंदुमिणी रूपवती । दुंदुमियं गलगर्जितम् ॥ यथा ।

^४दुस्सिक्क दुस्सिखित्तं भज तं चिय मयणवाणदुहयंगो ।

सुकुलम्भवदुंदुमिणिं ददं किं करसि दुंदुमियं ॥३८॥ (४५)

दुल्लसिया दासीए दुरंदरं दुक्खउत्तिस्से ।

दुड्ढोलणी दुह्मिअदुज्झाए तिमिरे दुरालोओ ॥४६॥

दुल्लसिया दासी । दुरंदरं दुःखोत्तीर्णम् । दुड्ढोलणी या दुग्धापि दुह्यते । दुरालोओ तिमिरम् ॥ यथा ।

रक्खसु दुड्ढोलणियं दुल्लसियापुत्त घणदुरालोए ।

जोइ पसाएण सया दालिहदुरंदरा अम्हे ॥३८॥ (४६)

संढे दुअक्खरो तह ^५दुमंतओ केसबंधम्मि ।

दुम्मइणी दुरथु रुहंडाओ तह कलहसीलाए ॥४७॥

दुअक्खरो घण्टः । ^६दुमंतओ केशबन्धः । दुम्मइणी तथा दुल्लु^७रुहंडा कलहशीला स्त्री । दुल्लु^८रुहंडो पुरुषोऽपि ॥ यथा ।

दुल्लु^९रुहंडदुअक्खर दुम्मइणीए दुमंतए तीए ।

बंधसु कुसुमामेलं अम्हे ण ह तुज्झ जोग्गाओ ॥४०॥

अत्र । दुगुच्छइ दुगुच्छइ जुगुप्सते । दुहावइ क्षिप्ति । एते धात्वादेशे-
धृक्ता इति नोक्ताः ॥ (४७)

1 A दुस्सिक्कदुस्सिखि° B दुस्सिक्कदुस्सिक्कदुस्सिखि°.

2 AB दुस्सिखि°.

3 AB दुस्सिक्क दुस्सिखि°.

4 AB °णी वा दुहियावि दुग्गाए ति°.

5 AB दुमसओ.

6 AB °रुहंडा°.

7 AB °रुहंडः पु°.

8 AB °रुहंड°.

सरियाद् 'दुंबवत्ती दुकुक्कणिया पडिग्गहए ।

लज्जदुमणम्मि दूहटो देहणिदोहणीउ पंकम्मि ॥४८॥

'दुंबवत्ती सरित् । दुकुक्कणिया पतद्गृहः । दूहटो लज्जादुर्मनाः । अत्र
दूमः परितापयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । देहणी तथा दोहणी
पङ्कः ॥ यथा ।

मा लज्ज 'दुंबवत्तीदोहणिखुत्ता चिरेण आविति ।

धोएमि देहणिं तुह पयाण दुकुक्कणीए दूहट्ठ ॥४९॥

अत्र देक्खद् पश्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (४८)

पिक्कम्मि देवउप्पं पुप्फे दोग्गं च जुयलम्मि ।

कूवयसवउसहेसुं 'दोह्विअदोह्वअदोअला ॥४९॥

देवउप्पं पक्कपुष्पम् । दोग्गं युग्मम् । 'दोह्विअो चर्मकूपः । 'दोह्वअो
शवः । दोअलो वृषभः ॥ यथा ।

दोह्वअमुहा दोअलवाहणा गलियवाहुदोग्गबला ।

जीयंति 'दोह्विअवहा तुह रिउणो महुअदेवउप्फेहिं ॥४२॥ (४९)

दोवेली सायंभोयणम्मि तह दोणओ 'य आउत्ते ।

जुणहाद् दोसिणी कडियडम्मि दोहासलं चेअ ॥५०॥

दोवेली सायंभोजनम् । दोणओ आयुक्तः । हालिक इत्यन्ये । दोसिणी
ज्योत्स्ना । दोहासलं कटीतटम् ॥ यथा ।

तुह दोहासलदंसणपरव्वसो गामदोणओ बहिणि ।

ता एहि महु घरे दोवेलिमिसा दोसिणी ण जा फुरइ ॥४३॥ (५०)

1 AB दुम्बव°.

2 AB °क्त इति नोक्तः.

3 O °बीह.

4 A दोह्वि° B दोह्वि°.

5 AB दोह्विओ.

6 AB दोह्वओ.

7 AB दोह्विमुहा.

8 A °क्किहि.

9 C अ.

दोसाणियं च विमलीकयन्मि दोणक्किया सरहा ।

दोसाकरणं कोवे दोसणिजंतो ^१य चंदम्मि ॥५१॥

दोसाणियं निर्मलीकृतम् । दोणक्का सरहा । दोसाकरणं कोपः । दोसणिजंतो चन्द्रः ॥ यथा ।

दोसणिजंतयदोसाणियसीलाए इमाइ अहरदलं ।

दोणक्काए दहं दोसाकरणं करेसि किं इत्य ॥४४॥ (५१)

॥ अथानेकार्थाः ॥

दलियं णिकूणियच्चे दारुम्मि ^१य अंगुलीए अ ।

दौहविरलेसु दरविंदरं च पसवणयणेसु दामणिया ॥५२॥

दलियं निक्कूणिताच्चं दारु अङ्गुली चेति त्रयर्थम् । दरविंदरं दौर्घं विरलं च । दामणी प्रसवो नयनं च ॥ (५२)

उदेहिवाहहरिणौसु दौविया दुहकडौसु दुग्गं च ।

जहणट्टियम्मि वरथे जहणे वि अ ^२दुस्सिअत्थं च ॥५३॥

दौविआ उपदेहिक्का मृगाकर्षणौ व्याधमृगौ चेति द्वयार्था । दुग्गं दुःखं कटौ च । ^३दुस्सिअत्थं जघनस्थितवस्त्रं जघनं च ॥ (५३)

दुच्चंबालो कलहौ दुच्चरिओ ^४फरुसव^५यणो ^१य ।

णेहट्टावणभंडे तुंबीए तह य दुद्धिणिया ॥५४॥

दुच्चंबालो कलहनिरतो दुच्चरितः परुषवचनश्चेति त्रयर्थः । दुद्धिणिया कप्रत्ययाभावे दुद्धिणी स्नेहस्या^६पनभाण्डं तुम्बी चेति द्वयार्था ॥ (५४)

१ C अ.

२ AB दुन्नियं.

३ AB दुन्नियं.

४ A फेरं.

५ AB ^०यणे.

६ A ^०पनं भा.

दुचंडिओ ^१य दुल्ललियम्मि तहा दुव्वियड्डम्मि ।

दुप्परियल्लमसक्के दउणम्मि तहा अण्णवभसिए ॥५५॥

दुचंडिओ दुर्ललितो दुर्विदग्धश्च । दुप्परियल्लं अशक्यं द्विगुणमनभ्यस्तं चेति
तदर्थम् ॥ (५५)

दूणावेढमसक्के सरे ^१य दोसो ऽड्ढकोवेसु ।

दोहणहारौ ^२पाणिअहारौए पारिहारि^३णौए अ ॥५६॥

दूणावेढं अशक्यं तडागश्च । दोसो अर्धं कोपश्च । दोहणहारो जल^४हारिणो
पारिहारिणौ च ॥ (५६)

॥ अथ धादिः ॥

धरधव्वा तूलरया भमरे धंगधुयगायधूमंगा ।

धयधंधा ^५णरलज्जा धवलो जच्चोत्तमे घरे ^६धयणं ॥५७॥

धरं तूलम् । धव्वो वेगः । धंगो धुयगाओ धूमंगो एते त्रयोऽपि भ्रमरार्थाः ।
धओ पुरुषः । धंधा लज्जा । धवलो यो यस्यां जातावुत्तमः । धयणं गृहम् ॥
यथा ।

धयणधरसयणधंधा धयधवले चइय कत्थ चलियासि ।

णिसि धंगकेसिधव्वा परिमलभमिरधुयगायधूमंगि ॥५८॥ (५७)

धणियधरग्गा दढकप्पासेसु पिहुम्मि ^७धसलधुत्ता य ।

धणिया प्रियाइ ^८धस्साउसो कहिज्जंतआसीसे ॥५८॥

धणियं गाढम् । धरग्गो ^{१०}कार्पासः । धसलो तथा धुत्तो विस्तोर्णः ।
धणिया प्रिया । ^९धस्साउसो कथ्यमानाशीर्वादः । ^८धस्साउसो आशीरेवेति
केचित् ॥ यथा ।

धणियधसलथणकलसं धुत्तणियम्बं धरग्गसियहसियं ।

धणियं सहिय ^{११}जुवाणो ^{१२}मस्सइ ^९धस्साउसत्तणं सहलं ॥५९॥ (५८)

1 C च.	2 AB पाणीहा°.	3 AB °णौ च.	4 AB °हारौ पा°.
5 AB नर°.	6 AB धचण°.	7 AB °गो भ्रमरार्थाः एते त्रयोऽपि.	
8 A धवल°.	9 AB धन्नाउ°.	10 AB कर्पा°.	11 C जुवाणो. 12 AB मस्सइ.

धंसाडिओ ववगए हंसे धवलसउणो लहुं धारं ।

धाराजिमुहे धा'डौ अ गिरसिए धाडिओ अ आरामे ॥५६॥

धंसाडिओ व्यपगतः । मुक्तार्थस्तु मुचिधात्वादेशसिद्धः । धवलसउणो
'सः । धारं लघु । धारा रणसुखम् । धाडौ निरस्तम् । धाडिओ आरामः ।
अत्र धाडइ निःसरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ यथा ।

धाराइ धाडियंगा अधारणिवधवलसउण तुह रिउणो ।

धंसाडियसयलदुहा रमंति सुरधाडिए सुरवह्मिं ॥४७॥ (५८)

फलभेए धाणूरियमिंदाणो धुंधुमारा य ।

धुकुहुयधु'कुहुगिया उल्लसिए गजे धूणो ॥६०॥

धाणूरियं फलभेदः । धुंधुमारा इन्द्राणो । धुकुहुयं तथा धुकुहुगियं
उल्लसितम् । धूणो गजः । अत्र धूया दुहितेति दुहिद्विशब्दभवत्वाच्चोक्तम् ॥
यथा ।

धूणगयधुंधुमारापइसमविक्रम तुहारिणारीओ ।

धुकुहुयधाणूरिय'मडंति धुकुहुगियभया अडविं ॥४८॥ (६०)

णौहारे धूमरिधूमियाउ धूमसिहधूममहिस्सौओ ।

धूलौवटो तुरए धूमहारं गवक्खम्मि ॥६१॥

धूमरी धूमिया धूमसिहा धूममहिस्सौ एते चत्वारोऽपि नौहारार्थाः ।
धूलौवटो अश्वः । धूरियवटो इत्यन्ये । धूमहारं गवाक्षः ॥ यथा ।

धूममहि'स्सौइ धूमरियजले को चडइ धूमियाकाले ।

धूमस्सौहाओ भीओ धूलौवटो 'य धूमदारे 'य ॥४९॥ (६१)

1 AB °डौइ निर°.

2 A °कुहुगि° B °कुहुगि°.

3 AB °मडंति.

4 C °रो नौ°.

5 AB °सीए.

6 C च.

धूरियञ्च दौहे धूमद्वयमहिमीञ्चो बहुलासु ।

भज्जापज्जत्तीसु^१ वद्वयणीसंकए^२ य धणी ॥६२॥

धूरियं दीर्घम् । धूमद्वयमहिमीञ्चो कृत्तिकाः ॥ यथा ।

धूमद्वयमहिमीसुं गए दिण्णसे अधूरियाञ्चो वि ।

पियविरहविहुरियाणं रयणीञ्चो जुगसमा हुंति ॥५०॥ (६२)

॥ अथानेकार्थाः ॥

धणी भार्या पर्याप्तिर्बहो^३ऽपि निःशङ्कश्चेति त्रय्यीं धणीशब्दः ।

चउरंगुलहत्यवणे चंडिणरबलिम्भि धम्मञ्चो तह य ।

धारावासो घणभेगसु^४ धूमद्वञ्चो सरं महिसि ॥६३॥

धम्मञ्चो चतुरङ्गुलो हस्तव्रणचण्डीपुरुषोपहारश्च ॥ यदाह ।

चोरा दुर्गापुरतो हत्वा पुरुषं तदङ्गरुधिरेण ।

गहने कुर्वन्ति बलिं धर्मार्थं धम्मयं तं तु ॥

धारावासो मेघो भेकश्च । धूमद्वञ्चो^५ तटाको महिषश्च ॥

नकारादयस्तु देश्यामसंभविन एवेति न निबद्धाः । यच्च वादाविति सूत्रित-
मस्माभिस्तत्संस्कृतभवप्राकृतशब्दापेक्षया न देश्यपेक्षयेति सर्वमवदातम् ॥ (६३)

॥ इत्याचार्यञ्चोहेमचन्द्रविरचिता^६यां देशीनाममालायां पञ्चमो वर्गः ॥

1 C च.

2 AB °ञो नि°.

3 AB तडागो.

4 AB °वां स्त्रीपञ्चदेशीशब्दसंग्रहचौ ५°.

5 AB °नीः । ह । स्त्री २४८.

षष्ठवर्गः ।

॥ अथ पादिः ॥

¹पङ्क्तौ पठमपसूया पच्छी पिडिया पलं पसेयम्भि ।

गामट्टाणे ²पद्रं धवले पङ्कमहिरोहिणी पज्जा ॥१॥

¹पङ्क्तौ प्रथमप्रसूता । पच्छी ³पिटिका । प⁴लं प्रस्वेदः । ⁵पद्रं ग्रामस्थानम् ।
पङ्कं धवलम् । पज्जा अधिरोहिणी । अधिकारवाचकस्तु पज्जाशब्दः प्रबन्ध-
भेदवाचकपर्याशब्दभव एव । मार्गवाचकस्तु पद्याशब्दभवः ॥ यथा ।

¹पङ्क्तौपयपङ्कजसो ²पद्रवई एस जुवइपलजणणो ।

गुणपच्छी जस्संसे भुजपज्जाए चडेइ जयलच्छी ॥१॥ (१)

पत्तिपसाइयपत्तपसाइयसइ पुलिंदसिरपस्से ।

पत्तपिसालसमित्थ य पंतो वेणी गुहाइ पङ्कंसो ॥२॥

पत्ती तथा पसाइया तथा पत्तपसाइया तथा पत्तपिसालसं इत्येते चत्वारः
शब्दाः पुलिन्दशिरसि यत्पर्यपुटं तद्वाचकाः । पंतो वेणी केशरचना । पङ्कंसो
गिरिगुहा ॥ यथा ।

पङ्कंसं पत्ति⁹करो पत्तपसाइयसिरो रिज तुज्झ ।

पत्तपिसालसइत्थं ¹⁰सपसाइयपंतियं रमइ सवविं ॥२॥ (२)

पलसू सेवा पणिया करोडिया पण्हओ ¹¹य थणधारा ।

पडिवेसिए पएसो पम्हारो पम्हरो ¹²य अवमच्चू ॥३॥

पलसू सेवा । पणिया करोटिका । पण्हओ स्तनधारा । पएसो प्रातिवेशिकः ।
पम्हारो तथा पम्हरो अपमृत्युः ॥ यथा ।

जह पण्हओ तहेही पम्हरभीए सु¹²ओ य पम्हारो ।

किज्जउ अज्ज पएसिणि सुरपलसू चइय पणियकम्माइं ॥३॥ (३)

1 AB पशौ.

2 C पद्.

3 AB पिडिका.

4 C °लं स्वे°.

5 C °यौयश°.

6 A °व एव य° B °वः एव य°.

7 AB पशौ°

8 C पद्व°.

9 A °करा.

10 AB सपिसा°.

11 C अ.

12 C °ओ अप°.

कप्पासम्भि य पलही पविया खगपाणपत्तम्भि ।

पउठपऊढा गेहम्भि मिगविसेसम्भि पसओ ^१य ॥४॥

पलही कर्पासः । पविया पक्षिणां पानभाजनम् । पउठं तथा पऊढं गृहम् ।
पउठो गृहस्य पश्चिमप्रदेश इति केचित् । पसओ मृगविशेषः ॥ यथा ।

कथं य गुणमणिपउठं लाय^२स्सणिही कलापऊढं सा ।

पसयसमपलहिदसणो पवियापाणो ^१य कथं तुमं ॥४॥ (४)

परडा सप्पविसेसे पडलं णिव्वे रविम्भि पच्चूहो ।

पहणं कुले दिणे पउओ पहणी संसुहाग^३यणिरोहे ॥५॥

परडा सर्पविशेषः । पडलं नौव्रम् । पच्चूहो रविः । पहणं कुलम् ।
पउओ दिनम् । पहणी संसुखागतनिरोधः ॥ यथा ।

^४तइ पहणियरिउवहुया परडाउल^५जुसपडलउडएसु ।

पउओम्भि लियंति सया डरिया चालुकपहणपच्चूह ॥५॥ (५)

पयला ^६गिहा पययं अणिसं पडवा पडकुडीए ।

पहियं महिए पसियं पूगफले पडसं सुसंजमिए ॥६॥

पयला निद्रा । पययं अनिश्रम् । पडवा पटकुटी । पहियं मथितम् ।
पसियं पूगफलम् । पडसं सुसंयमितम् ॥ यथा ।

पडवतरे धणिवइ पयलं सुत्तूण पडसियणीविं ।

दहिपहियं विरयंती पययं पसिएण कागमुडवइ ॥६॥ (६)

पणियं पयडे परिहो रोसे पणओ ^१य पंकम्भि ।

पयलो णौडे विपुले प^७इसपेटालपेज्जाला ॥७॥

1 C च. 2 AB °बनिही. 3 AB °यनिरो°. 4 AB तइ°. 5 AB °जुस°.

6 AB निद्रा. 7 AB °इव°.

पणियं प्रकटम् । विक्रेतव्ये तु संस्कृतभवमेव । परिहो रोषः । पणञ्चो
पङ्कः । पयलो नौडम् । पइसो पेढालो पेञ्जालो एते त्रयोऽपि विपुलार्थाः ।
पेढालं वर्तुलमिति द्रोणः ॥ यथा ।

पेढालखं ध पेञ्जालवच्छ चालुक् तइ पणियपरिहे ।

रिउणो प^१इसपणए ^२वसंति पयलाउले समुह्ते ॥७॥ (७)

चोरणिवहे पडोरो पत्तवहोलेसु पंखुडिपरक्का ।

चोरम्मि पलाओ पत्थरपडुलपडुआ चरणघाए ॥८॥

पडोरो चोरसमूहः । लिपिभ्रष्टास्तु “चोरणिवहे पडोरं” इति तत्त्ववर्गे
पठन्ति । पंखुडी पत्रम् । परक्कं अल्पं स्रोतः । पलाओ चोरः । पत्थरा
पडुला प^३डुआ त्रयोऽप्यसौ चरणघातवाचकाः ॥ यथा ।

एस परक्कपडोरो पत्थरकुसलेण पडुअं दिंतो ।

पंखुडिय व्य वि^४किस्सो पलायरक्खेण पडुलाहिं पि ॥८॥ (८)

दरियम्मि ^५पहट्टो बालम्मि पडोओ पयाममणुपुव्वे ।

कुसुमे पसूअमोलिजलणमे^६एसुं पडा^७लिपप्फाडा ॥९॥

पहट्टो द्रुतः । पडोओ बालः । पयामं अनुपूर्वम् । पसूअं कुसुमम् ।
पडाली पङ्क्तिः । पप्फाडो अग्निभेदः ॥ यथा ।

जिणइ प^८सूअसरो वि डु ^९भुवणपडालिं पयामथोरोह ।

एस पहट्टो मयणो अपडोअपयावपप्फाडो ॥९॥ (९)

पत्थियपसंडिपब्भोआ सिग्घमुवस्सभोएसु ।

पह्वरमुज्जू सइदिट्ठे पहदं पक्खरा तुरयक्वचे ॥१०॥

1 AB °इत्त°. 2 AB विरंति. 3 A °डुया B °डुलाया. 4 AB °किन्नी. 5 AB पइडी.

6 AB °एसु. 7 AB °लियप्फाला. 8 AB °सुअ°. 9 AB भुयलप°.

पत्थिओ शीघ्रः । पसंडि कनकम् । पम्भोओ भोगः । पद्धरं ऋजु ।
पद्धदं सदादृष्टम् । पक्खरा तुरगसंनाहः ॥ यथा ।

पक्खरियपत्थियहओ पसंडिगोरो रणे जयसिरीए ।

प^१म्भोअकए पद्धदो सि पद्धरं कुमरवाल तुमं ॥१०॥ (१०)

सुरखायम्मि पद्धम्मं परथीणं थूलवत्थम्मि ।

पव्विद्धं पेरीयए घणे पवद्धो ^२य ^३पज्जणं पाणे ॥११॥

पद्धम्मं सुरखातम् । पत्थीणं स्थूलवस्त्रम् । सामान्येन पत्थीणं स्थूलमित्येके ।
पव्विद्धं प्रेरितम् । पवद्धो घनः । लोहकुट्टनोपकरणमित्यर्थः । ^३पज्जणं
पानम् । यथा ।

एसो पवद्धहत्थो पत्थीणी तद्ध य तेण पव्विद्धा ।

हयकामिणि किं वञ्चसि पद्धम्मजल^४पज्जणमिसेण ॥११॥ (११)

पडियपरेया विहडियपिसल्लएसुं च पंपुअं दीहे ।

पप्पीओ वप्पीहे पच्चूढो परियली ^२य थालम्मि ॥१२॥

पडियं विघटितम् । परेओ पिशाचः । पंपुअं दीर्घम् । पप्पीओ चातकः ।
पच्चूढो तथा परियली स्थालं । भोजनभाण्डमिति यावत् ॥ यथा ।

अपडियपंपुअपिअं जीइ समं भुत्तमेक्कपच्चूढे ।

तं किं परेय णेच्छसि परियलिपडियं जलं व पप्पीओ ॥१२॥ (१२)

पच्चुत्थं पडिवविए पद्धारो ^६हिस्सणंगूले ।

परुहलपसरेहा कीसरे पवसियम्मि परिउत्थो ॥१३॥

पञ्चुयं प्रत्युप्तम् । पद्मारो क्खिलाङ्गूलः । पम्हलो तथा पसरहो क्खिण्णः ।
परिउत्थो प्रेषितः ॥ यथा ।

परिउत्थ चलसु काले केयडपसरहणीमपम्हलिए ।

पञ्चुयदुहा मरिहो तुह दइया चमरिय व्व पद्मारा ॥१३॥ (१३)

जीवाड पडं चपडंसुआ 'य भल्ली पलासिपासाला ।

पत्तलपडुवइया पत्तिसमिद्धं ^२चेव तिक्वम्मि ॥१४॥

पडं चा तथा पडंसुआ न्या । प्रति^१श्रुवाचकसु पडंसुआशब्दस्तद्व एव ।
पलासी तथा पासाला भल्ली । पत्तलं पडुवइयं पत्तिसमिद्धं एते त्रयोऽपि
तौष्ण्यार्थाः । पत्तलं क्लृप्तमित्यन्ये । पत्तलं पञ्चवङ्गुलमिति तु पत्रलशब्दभवम् ॥
यथा ।

महुमासे भमरोलो वम्भइवीरस्स धणुपडं^५च व्व ।

सहयारमंजरौ उण पत्तिसमिद्धा पला^६सि व्व ॥१४॥

^१तद्वा रणाउ रिउणो पडंसुआफा^७लणे वि चालुक्क ।

पत्तलकीवो पडुवइपासालाहिं करेसि किं तुमयं ॥१५॥

अत्र । पवित्तो दर्भः । ^९पन्नरो शरः । इति पवित्तप्रदरशब्दभवौ ।
पल्लयो पल्लटो पर्यस्त इति पर्यस्तशब्दभवौ । तथा पट्टइ पिबति । पंगइ
गृह्णाति । ^{१०}परइ भ्रमति । इति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१४)

पच्चेडं पच्चवरं मुसले ^{११}पग्गेज्जपहयरा णियरे ।

पलहियपुरोहडा विसमे परियट्ठो ^१य रजगम्मि ॥१५॥

पच्चेडं तथा पच्चवरं मुसलम् । पग्गेज्जो तथा पहयरो निकरः । पलहियं
तथा पुरोहडं विषमम् । यदाह “पलहियं विषममसमं च पुरोहडं गदितम्”

1 C च. 2 C चेच. 3 C °श्रुतिवाच°. 4 C °ब्दः प्रतिश्रुत्यशब्दभव. 5 C °च च.

6 C °सि च. 7 B तदा. 8 AB °लको. 9 C °पसरी. 10 AB पसर°. 11 A पग्गेज्ज°.

इति । अत्र चतुरक्षरपकारादिशब्दप्रस्तावे उकारसहितपकारादिपुरोहडशब्द-
पाठोऽर्थानुरोधात् । अन्ये तु पलहियं पुरोहडं इत्यन्योन्यपर्यायतया आहत-
महीवास्तुवाचकावित्याहुः । यदाह ॥ आवरियमहौवत्पू पुरोहडो पलहिओ
तह य ॥ पुरोहडं पच्छोकडमिति तु सातवाहनः । परियष्टो रजकः ॥
यथा ।

परियष्ट सिलापहयरपुरोहडाओ जलं णईतूह ।

सविलंबं आणिल्लइ सुंदर मा कुप्पसु इमाइ ॥१६॥

तुह गयविसाणपञ्चेडखंडिया पलहिया वि रिड^१वप्पा ।

हयभडपग्गेज्जा हुंति पञ्चवरपाणितुल्ल चालुक्क ॥१७॥ (१५)

पडिसा^२रपाडिसा^३रा पडुयाइ पडिच्छओ समए ।

पलिहस्स^४ पलिहाओ 'य उह्णदारुम्मि पयवई सेणा ॥१६॥

* पडिसारो तथा पाडिसारो पटुता । पडिसारो पटुरित्यन्ये । पडिच्छओ
समयः । पलिहस्सं तथा पलिहाओ ऊर्ध्वदारु । पयवई सेना ॥ यथा ।

पलिहा^५यत्थिमियाए अपाडिसा^६राइ कह वि तुह विरह्हे ।

तौइ णिसा बोलीणा कह गोसपडिच्छए होही ॥१८॥

तुह कुमरवास पयवइदंसणमित्तेण थं^७भिय व्व रणे ।

रिउणो गयपडिसारा जाया पलिहस्ससंठाणा ॥१९॥ (१६)

एरंडदुमे पंचंगुली 'य घग्घरगलम्मि पडिसाओ ।

पंफुल्लियं गविट्टम्मि पडियरो चुल्लिमूलम्मि ॥१७॥

1 AB °च्छोकड°.

2 AB °वप्प.

3 B °रापडि°.

4 AB °रा पडिसारा पडु°.

5 C च.

6 C °यत्थमि°.

7 AB °रोवि क°.

8 °भिरणी ग°.

पंचंगुली एरण्डवृक्षः । पडिसाओ घर्घरकण्ठः । पंफुल्लियं गवेधितम् ।
पडियरो चङ्गीमूलम् ॥ यथा ।

पडिसाइले पंचंगुलीसु किं कंचुअं गवेसेसि ।

पडियरकम्मयरि तए वि कौस पंफुल्लिओ णलेसु इमो ॥२०॥ (१७)

पडिसुत्तौ पडिसूरो पडिसंतं चय पडिकूले ।

पायवडणे परेवयपाडवणा पूयलम्मि पण्णेल्लो ॥१८॥

पडिसूत्तौ पडिसूरो पडिसंतं एते त्रयोऽपि प्रतिकूलार्थाः । पडिसंतं अस्त-
मितमिति तु सातवाहनः । परेवयं तथा पाडवणं पादपतनम् । पण्णेल्लो
पूपः ॥ यथा ।

पडिसूत्तौ पडिसूरे परेवयपरम्मि जो अपडिसंतो ।

पाडवणं पण्णेल्ला य तस्स दिज्जंतु गामजक्खस्स ॥२१॥ (१८)

इंदसुए पइहंतो लक्खारत्तम्मि पल्लवियं ।

पडिहत्थौ वुड्ढौए पडिहत्थपडिक्कया पडिकिदीए ॥१९॥

पइहंतो जयन्तः । पल्लवियं लाक्षारक्तम् । पल्लवियं पल्लवाकारमिति तु
पल्लव इवाचरतीति क्विप्पत्तिसिद्धत्वान्नोक्तम् । पडिहत्थौ वृद्धिः । पडिहत्थौ
पडिक्कयो प्रतिक्रिया । पडिह'त्थो प्रतिवचनमिति तु सातवाहनः ॥ यथा ।

तुमइ पडिक्कयकुसले पइहंतसरिच्छपत्तपडि'हत्थि ।

पल्लविउल्लणिवसणा णमंति पडिहत्थअक्खमा रिउणो ॥२२॥ (१९)

पंडवियं पांडवियं जलउल्ले पल्लवम्मि पत्थरिओ ।

^३पक्खडियं पप्फुरिए जडे पलिहओ पडित्थिरो सरिसे ॥२०॥

पंडवियं तथा पांडवियं जलार्द्रम् । पत्थरिओ पत्तवः । पक्वडियं प्रस्फुरितम् । पलिहओ मूर्खः । पडित्तिरो सदृशः ॥ यथा ।

पत्थरियसत्थरे वि ङु पंडविए अंसुपांडवियसिहिणा ।

सा तप्पइ तुह पलिहय प'क्वडिए सिहिपडित्तिरे विरहे ॥२३॥ (२०)

पडिवेसो विक्खेवे पचत्तरं चाडु परिहणं वसणे ।

परिहट्ठो १आयट्ठो पडिहारोए पडिच्छिया चेअ ॥२१॥

पडिवेसो विक्खेपः । पचत्तरं चाटु । परिहणं परिधानम् । परिहट्ठो आकट्टिः । पडिच्छिया प्रतीहारो । पडिच्छिया चिरप्रसूता महिषीत्यन्ये ॥ यथा ।

किं परिहणं जलोक्कसि सयणे किं करसि कमलपडिवेसं ।

कुणसु पचत्तरणिउणे पडिच्छिए हिययसज्जपरि'हट्ठिं ॥२४॥ (२१)

पप्फिडियं पडिफलिए पडोहरं पच्छिमंगणए ।

पडुवत्ती पडिसारो जवणीइ पसेवओ बंभे ॥२२॥

पप्फिडियं प्रतिफलितम् । पडोहरं गृहपश्चिमाङ्गणम् । पडुवत्ती तथा पडिसारो जवनिका । पसेवओ ब्रह्मा ॥ यथा ।

बाहपडिसारिदुल्लणं पडोहरे चंदिमाइ पडुवत्तिं ।

कुणइ मणोपप्फिडिए १तइ मुणइ दिणं पसेवयदिणं सा ॥२५॥ (२२)

परिवाहो दुव्विणयम्मि १पट्टिसंगं च क'उहम्मि ।

रुहम्मि पंडरंगो पक्कगाहो १य मयरम्मि ॥२३॥

परिवाहो दुर्विनयः । 'पट्टिसंगं' ककुदम् । पंडरंगो रुद्रः । पक्कगाहो
मकरः ॥ यथा ।

तद् पंडरंगविस'पट्टिसंगसमखंध कुमरवाल णिव ;
सासियजए जइ परं पक्कगाहइयस्स परिवाहो ॥२६॥ (२३)

परिलियप'डिक्कंदा लीणमुहा पच्छेणयं च पाहेज्जं ।
समुहागमणे पच्चुद्धारो पच्चोवणी चेय ॥२४॥

परिलिओ लीनः । परियरो लीन इत्यन्ये । प'डिक्कंदो मुखम् । 'पच्छेणयं
पाहेज्जं' प्राथेयमित्यर्थः । हावपि देस्यावन्योन्यपर्यायतया निबद्धौ । पच्चुद्धारो
तथा पच्चोवणी संसुखागमनम् । क्रियाशब्दावेतौ । तेन संसुखगते पच्चुद्धरिओ
पच्चोवणिओ इत्याद्यापि भवति ॥ यथा ।

लीयणचओरपच्छेणयंत'पडिक्कंदचं'दिमा कुणसु ।
हियपरिलिया वि पच्चुद्धारं पच्चोवणीपरे दइए ॥२७॥ (२४)

पच्चुहियं पणहविए पडच्चरो सालसरिसम्मि ।
परिहायपरिच्छूठा भौणोक्खित्ता पडिक्खरो कूरे ॥२५॥

पच्चुहियं प्रसृतम् । पच्चुअं प्रसृतमित्यन्ये । पडच्चरो श्यालप्रायो विदूष-
कादिः । परिहाओ चीणः । परिच्छूढो उत्तिष्ठः । पडिक्खरो क्रूरः ॥ यथा ।

किं तं कुहपरिहाओ परिक्खूठकरो पडच्चर रडेसि ।
अपडिक्खरपच्चुहियाइ गइहीए थणंधओ होहि ॥२८॥ (२५)

खेत्तसए परिवासो पयट्ठिओ तह 'पवट्ठियए ।
पज्जत्तम्मि पचोद्वयमह खे पल्लवायपोरयया ॥२६॥

1 AB पट्टि^०. 2 A °डिक्कंदा B °डिक्कंदा. 3 A °डिक्कंदो B °डिक्कंदो.
4 B पहेण^०. 5 AB परिण^०. 6 AB °दिया. 7 AB पयट्ठि^०.

परिवासो क्षेत्रशयः । पयद्विओ प्रवर्त्तितः । पचोदयं पर्याप्तम् । प्रभुत्व-
मित्यन्ये । पल्लवायं तथापोरयं क्षेत्रम् । ^१वल्लवायं इति दन्त्योष्ठ्यादिरप्ययमिति
गोपालः ॥ यथा ।

परिवास सालिपोरयगोवीदंसणपयद्वियम^२णो जं ।

ण णिएसि दि^३वा वि मिगे पचोदयं पल्लवायर^४क्लाए ॥२८॥ (२६)

पंचाहियपण्णासाए पंचा^५वणणपणवणणा ।

पप्फोडियं च पक्खोडियम्मि सुरयम्मि परभाओ ॥२७॥

पंचा^५वणणा तथा पण^६वणणा पञ्चाधिकपञ्चाशत् । पप्फोडियं पक्खोडियं
निर्भाटितमित्यर्थः । परभाओ सुरतम् ॥ यथा ।

रइपप्फोडिय परभायलुइ वेसाइ देसु दोणारे ।

पंच वि पण^७वणणसमे पंचा^५वणणं पि मा खु पंचसमं ॥३०॥ (२७)

पडियलिपविरइया तुरिए पुण्णम्मि पडिहत्थपोणियया ।

पडिखंधं पडिखंधी जलवहणे मत्थयम्मि ^८पवरंगं ॥२८॥

पडियली तथा पविरइओ त्वरितः । पडिहत्थो तथा पोणिओ पूर्णः ।
पडिखंधं पडिखंधी जलवहनम् । जलमुच्चतेऽनेनेति जलवहनं । हत्थादि । अन्ये
जलवाहमाहुः । पवरंगं शिरः । उत्तमाङ्गवत् शिरोवाचकत्वेन नायं कवीनां
रूढ इति देशेषु निबद्धः ॥ यथा ।

अणपडियलि पविरइयं अपोणिए कुण जलेण पडिहत्थे ।

पडिखंधे पडिखंधीणिउत्त किं कंडुएसि पवरंगं ॥३१॥ (२८)

1 AB पल्ल^०.

2 A ^०णो जं B ^०णोजं.

3 A ^०वा मि मिगे B ^०वा ति मिगे.

4 A ^०क्लाय B ^०क्लायर.

5 AB ^०वप्रपणवणा.

6 AB ^०वणा.

7 AB ^०वणस^०.

8 AB ^०वणं.

9 AB पवरं^०.

नगरम्नि पद्दुष्टाणं रुक्त्वे पसुहत्तपरसुहत्ता य ।

पाणियणिगमणाम्नि ^१य परिहालो परिहलाविओ चेय ॥२८॥

पद्दुष्टाणं नगरम् । पसुहत्तो तथा परसुहत्तो वृक्षः । परिहालो तथा परिहलाविओ जलनिर्गमः ॥ यथा ।

महिकप्पपरसुहत्तय ^२गुरुमुअपसुहत्त तुह पद्दुष्टाणे ।

घरपरिहलाविया करिमदपरिहा^३लेहिं हुंति अप्फुसा ॥३२॥

अत्र पंगुरणं प्रावरणमिति प्रावरणशब्दभवत्वान्नोक्तम् । तथा । पञ्जरइ कथयति । पव्वायइ स्नायति । पल्हत्थइ विरचयति । पलावइ नाशयति । पणामइ अप्रियति । पयरइ पम्हुइ स्मरति । पयलइ प्रसरति । पल्लइ घूर्णते । पखाडइ मृन्नाति । पड्डुइ लुभ्यति । पच्चारइ उपालभते । ^४पच्चडइ पच्छंदइ पदमइ गच्छति । पल्लइ पन्हत्थइ पर्यस्यति । पडलइ पचति । पज्जरइ पच्चडइ चरति । इत्येते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२८)

पणअत्तियं पयडिए इत्थोपणए पणामणिया ।

परिवारिओ ^१य घडिए पु^२लोअणे पसवडक्कं च ॥३०॥

पणअत्तियं प्रकटितम् । पणामणिया स्त्रीषु प्रणयः । परिवारिओ घटितः । पसवडक्कं विलोकनम् ॥ यथा ।

तोए रइसव्वस्सं पणअत्तियपसवडक्कलोलाए ।

कह लहसि णिहु, रक्खर अणपरिवारियपणामणिओ ॥३३॥ (३०)

पव्वइसेल्लं वालमयकांडए तरुणियाइ पड्डुवई ।

चिरसुयमहिसौ परिहारिणौ ^४य पडि^७अज्जओ उवज्जाए ॥३१॥

1 C च.

2 AB गुरुमुअ°.

3 C °लेहि.

4 AB पच्चडइ°.

5 AB °लोयणं.

6 AB °णयति°.

7 AB °अज्जओ.

पव्वइसेल्लं वालमयकण्डकम् । पड्जुवई तरुणी । परिहारिणो चिर-
प्रसूता महिषी । पडिअज्झओ उपाध्यायः ॥ यथा ।

पडिअज्झय तुह सीसो परिहारिणिदुद्धपाणदुल्लिओ ।

पड्जुवईण णिमित्तं पव्वइसेल्लाद् गंफेइ ॥३४॥ (३१)

पडिएल्लिओ कयत्थे भग्गे पडिरंजियं चेय ।

पज्जुणसरमुच्छुसरिसतिणम्मि पडिअंतओ ^२य कम्मयरे ॥३२॥

पडिएल्लिओ कृतार्थः । पडिरंजियं भग्नम् । पज्जुणसरं इक्षुसट्ठं टणम् ।
पडिअंतओ कर्मकरः ॥ यथा ।

पडिरंजियपडिमाए किं रे पडिएल्लियाद् होइ फलं ।

पडिअंतय किं दिट्ठो ^५पोलियपज्जुणसराउ उच्छुरसो ॥३५॥ (३२)

पडिसारियं सुमरिए परिक्खवासो ^२य अमुणिअगदम्मि ।

वम्मोअयम्मि पडिलगगलं वसंतम्मि पउमलओ ॥३३॥

पडिसारियं स्मृतम् । परिक्खवासो अज्ञातगतिः । पडिलगगलं वरभौकम् ।
पउमलओ वसन्तः ॥ यथा ।

हिंडसि परिक्खवासो पउमलए सुहय कय जं तोए ।

पडिलगगलं व अरई पडिसारियतग्गुणाद् ^६वहेइ ॥३६॥ (३३)

पवहाइयं ^७पयट्ठे पडिपिंडियमवि पवुड्डम्मि ।

पच्चबलोक्को पाडच्चरो ^२य आसत्तचित्तम्मि ॥३४॥

पवहाइयं प्रवृत्तम् । पडिपिंडियं प्रवृद्धम् । पच्चबलोक्को तथा पाडच्चरो
आसत्तचित्तः । ^८चौरवाचो तु पाटच्चरशब्दभवः ॥ यथा ।

पाडच्चरा तए सा पच्चबलोक्को तुमं सुहय तोए ।

^९असोसं पवहाइयरसाण पडिपिंडिओ चिय सिणेहो ॥३७॥ (३४)

1 AB °डिपेल्लि°.

2 C अ.

3 AB °डिपल्लि°.

4 AB °डियंत°.

5 C पोडिअ°.

6 AB वहे इ.

7 AB पवट्ठे.

8 C चौर°.

9 AB असोसं.

पं^१युक्कुहणी जा सामुराउ आणिज्जए वड्ढ पढमं ।

पचुक्कुहणी पढमसुरा गुज्झहरे पलोद्वज्जोहो ^२य ॥३५॥

पं^१युक्कुहणी श्वशुरकुलात्प्रथममानीता वधूः । पं^१युक्कुहणी नवसुरा ।
पलोद्वज्जोहो रहस्यभेदी ॥ यथा ।

ण इ महुपचुक्कुहणी पिज्जइ ता कह पलोद्वज्जोहा हं ।

इय कु^१लपंयुक्कुहणी सामुयग^१इपुच्छिराण कुपेइ ॥३८॥

अत्र पडियमियं मण्डितमिति प्रतिकर्मितशब्दभवमिति नोक्तम् । परिवाडइ
घटयति । परिवालइ वेष्टयति । परिहटइ मृद्नाति । प^१रिअलइ परिअलइ
गच्छति । प^१रिअंतइ श्लिष्यति । परिसामइ शाम्यति । इति धात्वादेशेषूक्ता
इति नोक्ताः ॥ (३५)

पयलायभत्तपरियट्टलिया मोरप^१रिक्खिसेसु ।

कलकलिए पत्थरभल्लियं पडिणियंसणं च गिसिवत्थे ॥३६॥

पय^१लायभत्तो मयूरः । परियट्टलियं परिच्छिन्नम् । पत्थरभल्लियं कौलाहल-
करणम् । पडिणियंसणं रात्रौ परिधेयवस्त्रम् ॥ यथा ।

पयलायभत्तसण्हय तीइ पडिणियंसणं इहाणिसि ।

पत्थरभल्लियमच्छउ परियट्टलिओ सि चि^{१०}त्तेण ॥३८॥ (३६)

परि^{११}हारइत्तिया रिउमईइ चूलाइ पासिपिक्खीओ ।

पारौ दोहणभंडे पाओ चक्के दिसाइ पाली ^२य ॥३७॥

परि^{११}हारइत्तिया ऋतुमती । पासी तथा पिक्खी^{१२}चूला । पारौ दोहन-
भाण्डम् । पाओ रथचक्रम् । पाली दिक् ॥ यथा ।

पारो^{१३}इत्थो पाअंतरिओ पालोउ किं णियसि गोव ।

चलपासिय तुह पिच्छिं लुणेमि परिहारइत्तियं मइसि ॥४०॥ (३७)

1 AB °युक्कुह°.

2 C ण.

3 A °युक्कुह°.

4 AB °लपचुक्कुह°.

5 AB °इपत्थिरा°

6 AB °रिहल्ल°.

7 AB °रियंत°.

8 AB °रिक्खिसेसु.

9 AB °लारय°.

10 C °त्तेण.

11 AB °हारिइ°.

12 C चूला.

13 AB °इत्थेपाव°.

पावो सप्ते सवचे पाणो पाणा^१अओ ^२य पुणई ^३य ।

णायणम्मि पायलं पाउयं हिमे पारयं सुराभंडे ॥३८॥

पावो सपः । पाणो पा^३णाअओ पुणई इत्येतं त्रयः स्वपचार्याः । पायलं
चक्षुः । पाउयं हिमम् । पारयं सुराभाण्डम् ॥ यथा ।

पारयहृत्यो पाणो पा^४णाअयवाडयम्मि पुणइजुओ ।

पाउयपावयभौओ रत्तीए रत्तपायलो गाइ ॥४१॥ (३८)

पाडुंको वणिशिवियाइ पाइयं तुंडवित्यारे ।

पाणड्डी रच्छाए पाडुच्ची तुरयमंडणए ॥३९॥

पाडुंको वणिशिविका । पाइयं वदनविस्तारः । पाणड्डी रथ्या । पाडुच्ची
तुरगमण्डनम् ॥ यथा ।

तुइ विरहे पाडुंकीजोगा सा पाइयं ण पावेइ ।

मलहसि पाणड्डीसुं तुमं तु पाडुच्चियहएहिं ॥ ४२॥ (३९)

पायडमंगणए तह पामहा पाय^५धम्ममलणम्मि ।

^७हत्यजुयलप्पहारे पाणाली पाहुणं च विकेप्पे ॥४०॥

पायडं अ^६ङ्गणम् । पामहा पादाभ्यां धान्यमर्दनम् । पाणाली हस्तद्वयप्रहारः ।
पाहुणं विकेयम् ॥ यथा ।

खल^८पायडपामहं मोत्तुं पाहुण^{१०}रइत्थिमालविरो ।

पाणालीइ हणिज्जइ हलिओ पिट्ठागयाइ जायाए ॥४३॥ (४०)

1 AB °अवो.

2 C अ.

3 AB °णाअओ. 4 AB °णाअय°.

5 AB °को जाया सा.

6 AB °धम्म°.

7 A इत्यजय° B इत्यजय°.

8 C °ङ्गणम्.

9 A °वाटं पा°.

10 AB °रएत्ति°.

पारंकं सुरमाणयभंडे मग्गीकयन्मि पाउकं ।

पाउग्गो सन्ने पासणिओ पासाणिओ 'य सक्खिन्मि ॥४१॥

पारंकं सुरामानभाण्डम् । पाउकं मार्गीकृतम् । पाउग्गो सन्ने । पासणिओ तथा पासाणिओ साक्षी ॥ यथा ।

^१पासणिआ खु पमाणं भज्जइ पासाणि^२एहिं दिव्वं पि ।

पारंकयसंखभमे इय पाउ^३गेहिं पाउकं ॥४४॥

अत्र पामरो कुटम्बोति संस्कृतसमः । पाहुं प्राभृतमिति प्राभृतशब्दभ^४वम् । तथा पाडिकं पा^५डिएकं प्रत्येकमिति शब्दभवौ । पारइ शक्नोति । पासइ पश्यति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । (४१)

पाउग्गिओ 'य सहिए खली^६णजुत्ताइ पाडिसिरा ।

पाडुहुओ पडिहए मालाए पारि^७हत्थी 'य ॥४२॥

पाउग्गिओ सभिको । द्यूतकारयिता । अन्ये तु सहियं सोढमाचक्षते । यदाह । पाउग्गिओऽपि ^८सोढः ॥ पाडिसिरा खलीनयुक्ता । पाडुहुओ प्रतिभूः । पारि^९हत्थी माला । पाडि^{१०}हत्थी शिरोमाल्यमित्यन्ये ॥ यथा ।

पाउग्गिय सारविउ^{११} पाडिसिरामणियपारि^{१२}हत्थीओ ।

पाडुहुयं पुण मग्गसि किमेस पडिहाइ तुह णाओ ॥४५॥ (४२)

पाउरणी कवचे पासावयपारावरा गवक्खन्मि ।

जो पिउहरा पइहरं णेइ वहुं पाडि^{१३}अज्जो सो ॥४३॥

पाउरणी कवचम् । पासावओ तथा पारावरो गवाक्षः । पाडिअज्जो यः पिढ्ढगृहात्पतिगृहं वधूं नयति ॥ यथा ।

पासावयप्पइहो वज्जइ पारावरोवविट्ठाए ।

^{१४}रोमुग्गमपाउरणीइ पा^{१५}डिअज्जो हुओ मलयपवणो ॥४६॥ (४३)

1 C च.	2 AB पासाणि°.	3 C °एहि.	4 C °गेहि.	5 AB °व.
6 AB °डिएकं.	7 AB °णजत्तर.	8 C °हत्थी.	9 AB सोढा.	10 AB °डियज्जो.
11 C रोमुग्ग°.	12 AB °डियज्जो.			

णायव्वा वीसामम्मि पाडिअग्गो ^१य पारुअग्गो ^१य ।

पारंपरो णिसिअरम्मि पारुअल्लो पहुंकम्मि ॥४४॥

पाडिअग्गो तथा पारुअग्गो विअमः । पारंपरो राक्षसः । पारुअल्लो
पृथुकः ॥ यथा ।

रे हलिय पाडिअग्गं कुण इण्हमपा^२रुअग्गदाढ तुमं ।

पारंपरु व्व तित्तिं ण ^३मण्णसे पारुअल्लअसणम्मि ॥४७॥ (४४)

पालीहम्मं च वर्द्ध मालीकयमाहु पारुहल्लं च ।

पालीबंधो ^४य सरे पायप्पहणो ^४य कुक्कुडए ॥४५॥

पालीहम्मं वृत्तिः । पारुहल्लं मालीकतम् । पालीबंधो तटाकः । पायप्पहणो
कुक्कुटः ॥ यथा ।

लंघइ जलहिं गरुडो पालीबंधं च पारुह^५ल्लोम्मिं ।

पायप्पहण तुमं पुण पालीहम्मं पि फुडसि दुक्खेण ॥४८॥ (४५)

पाडलसउणो हंसो पिण्हो खामा जले ^६पिब्बं ।

पिंचू पिक्ककरौरे पित्तहं लहुपक्खिरूअम्मि ॥४६॥

पाडलसउणो हंसः । पिण्हो क्षामा । ^६पिब्बं जलम् । पिंचू पक्ककरोरम् ।
पित्तहं लघुपक्खिरूपम् ॥ यथा ।

^७पाडलसउणयपित्तहय तुमयं मरुमण्डलम्मि मा वच्च ।

तत्थ अपिब्बे पिंचुअमित्तफले होसि पिण्हितणु ॥४८॥ (४६)

1 C च.

2 AB ^०हयल्लो.

3 AB ^०हयग्ग^०. 4 C ^०परोव्व.

5 AB मन्नसि.

6 AB ^०ल्लोम्मि.

7 A पिचं B पिब्बं.

8 AB omitted the whole verse.

पिंडो य मंजरीए ^१पिरिडो सउ^२लोड पिच्छिली लज्जा ।
पिडुलं पिसुलिपिंकोलीओ मुहपवणभरियतिणवज्जे ॥४७॥

पिंडो मञ्जरी । पिरिडो शकुनिका । पिच्छिली लज्जा । पिडुलं पिसुली
पिंकोलो त्रयोऽप्येतं सुखमारुतापूरितलणवाद्यवाचकाः ॥ यथा ।

रमिरं पिडुलेण समं पिंकोलिमु^३होहिं पिसुलिकराहिं ।
पि^४डोहिं प^५लोहंतो अपिच्छिलीपिरिडिलोल किं मइसि ॥५०॥ (४७)

पियणं दुड्ढे आणाइ पिणाइ दाडिमम्मि पिंडीरं ।
उस्सापिपीलियाए य पिप्पडा मक्कडम्मि पिंगंगो ॥४८॥

पियणं दुग्धम् । पिणाइ आन्ना । पिंडीरं दाडिमम् । पिंडरयं इत्यन्ये ।
पिप्पडा ऊर्णापिपीलिका । पिंगंगो मर्कटः ॥ यथा ।

लिह पिंडीरं पियणं पिएसु मा कुणसु पिप्पडासंकं ।
जाव पिणाइ दिंतो पिंगंगमुहो ण एइ धणिभट्ठो ॥५१॥ (४८)

बलकारम्मि पिणाओ ^६पिअमा फलिणोइ पिंजियं विडुए ।
पिलणं पिच्छिलदेसे सही पिडच्छा गुदम्मि ^७पिट्ठंतं ॥४९॥

पिणाओ बलात्कारः । ^६पिअमा फलिनी । पिंजियं विधुतम् । पिंजिययं
इत्यपि । पिलणं पिच्छिलो देशः । पिडच्छा सखी । ^७पिट्ठंतं गुदः ॥ यथा ।

^८पिअमासामाइ इमाइ एस उअ पिंजिओ पिणायपरो ।
पुरओ वि पिडच्छाणं ^{१०}पिट्ठंतभरेण पडइ पिलणम्मि ॥५२॥

अत्र पिडडो पिठरः । पिडच्छा पिट्ठवसा । इति शब्दभवौ । तथा
पिज्जइ पिबतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (४९)

1 AB पिरडो. 2 AB °लोय. 3 O °होहिं. 4 O °डोहिं. 5 A °लोअंतो.

6 AB पिना. 7 O पिट्ठंतं. 8 AB पियमा. 9 AB पियमा°. 10 O पिट्ठंत°.

^१पिंजरुडो भेरुडे जंकिंचिप्पडिययन्मि पिप्पडियं ।

^२तणुए पिहोअरो पंकसुरे पिट्टखउरा य ^३पेढा य ॥५०॥

पिंजरुडो भेरुडः । वदनहयोपेतो भारुण्डाख्यः पक्षी । पिप्पडियं यत्किंचित्पठितम् । पिहोअरो तनुः । अत्र पिहुरोमो मौन इति पृथुरोमशब्द-
भवः । पिसुण्ड कथयतीति धात्वादेशे^४षूक्त इति नोक्तः । पिट्टखउरा तथा
पेढा कलुषा सुरा ॥ यथा ।

पिंजरुडो व्व दुव^५यणो पे^६ढामत्तो सि पिट्टखउर^७पिअ ।

सा तुह विरुअत्ता पिहोअरा पिप्पडइ णिअं ॥५३॥ (५०)

पियमाहविपौणा पिकिचउरंसा पौढमुच्छुजंतम्मि ।

पौई तुरए पौलुट्ट^८पौडरइया य डडुओरवह ॥५१॥

पियमाहवी कोकिला । पौणं चतुरस्त्रम् । पौढं इच्छुनिपौडनय^९न्त्रम् ।
पौई तुरंगमः । पौलुट्टं भुष्टम् । पौवलं पीतमिति तु पीतशब्दभवम् ।
पौडरइ चोरभार्या ॥ यथा ।

पौणउरपौइरोहे पौढठिया ^{१०}पिकिउण पौडरइ ।

पियमाहविकालमुही पौलुट्ट^{११} ^{१२}मणए ^{१३}पणिं ॥५४॥ (५१)

पुंडे वच्चत्ये पुंढो गत्ते पिउ^{१४}सियाय पुप्फा य ।

पुत्यं मिउ मेले पुंपुअं च पुव्वाडपुप्पुआ पौणे ॥५२॥

पुंडे इतिशब्दो व्रजेत्यस्मिन्नर्थे । ^{१५}पुंढो गर्तः । पुप्फा पितृवसा । पुत्यं
पुं^{१६}पुअं संगमः । पुव्वाडं तथा पुप्पुअं पौनम् ॥ यथा ।

पुव्वाडखंध ^{१७}पुप्पुअभुज पुत्यालाव ^{१८}अणओ पुंडे ।

ण सहइ पु^{१९}पुअमहं पइपुप्फा ^{२०}पुंढं ^{२१}समगत्ता ॥५५॥ (५२)

1 AB पिंजुड°.

2 B omitted from तणुए to यत् किंचित्.

3 A पेढा.

4 AB °पूकाविति नोक्ता. 5 A °वणा. 6 C °पिआ. 7 AB °लुडपौ°. 8 AB °नं पौलु°.

9 A पिकिउण°. 10 AB मणए. 11 B पणि. 12 C °सियाय. 13 AB पुंढो.

14 AB °पुअं. 15 AB पुप्फय पु°. 16 AB अणओ. 17 AB °पुयम°. 18 A पुंढस°. 19 B °समाग°,

तरुणम्भि पुअंडो पेंडओ अ पवरे पुरिल्लो अ ।

असईए पुसा^१लौ पु^२सवत्तं पमोअहियवत्ये ॥५३॥

पुअंडो तथा पेंडओ तरुणः । पेंडओ षण्ठ इत्यन्ये । पुरिल्लो प्रवरः ।
पुसालौ असती । पुसवत्तं प्रमोदहृतवस्त्रम् ॥ यथा ।

पुसालिपुसवत्तं पुरि^३ल्लपेंडय तुमं परिहिज्जण ।

मरुहसु पुअंडमअभे सुइयत्तणगव्विओ किमअहेहिं ॥५६॥

अत्र पुक्खरो सारस इति पुष्करशब्दभवः । पु^४कइ पुंसइ पुसइ मार्ष्टि ।
पुलोइ पश्यति । इति धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (५३)

पुडइय पुंडइया तह पे^५रुल्लीपेंडवाल^६पेंडलिया ।

पिंडीकए ^७पुआइणिपूयाओ पुण पि^८सायगहियाए ॥५४॥

पुडइयं पुंडइयं पे^५रुल्ली 'पेंडवालं पेंडलियं एते पञ्च पिण्डीकतार्थाः ।
पिंडनइयं इत्यपि । पु^७आइणी तथा पूआ पिशाचगृहीता । पुआइणी उन्नत्ता
दुःशीला चेत्यन्ये ॥ यथा ।

पु^५डइया पे^५रुल्लोसहा पुडइयअपेंडवालकचा ।

अपुआइणी वि पूय व्व तुहारिवह्ण रुअंति पेंडलियं ॥५७॥ (५४)

पुरुहओ घूए पु^९डइणी य गालिणी पुलासिओऽग्गिकणे ।

असुरे पुरिल्लदेवो उकंठाए य पुरुपु^{१०}रिआ ॥५५॥

पुरुहओ घूकः । पुडइणी नलिनी । संस्कृते तु पुटकिनीशब्दं केचिदेव
निबध्नन्ति । पुलासिओ अग्निकणः । पुरिल्लदेवो असुरः । पुरुपुरिआ
उत्कण्ठा ॥ यथा ।

पुरुहअपिण काले पुरिल्लदेवारिविरहिया राहो ।

मयणपुलासियत्ता पुडइणिसयणे करेइ पुरुपु^{११}रिअं ॥५८॥

अत्र पुलअइ पश्यतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (५५)

1 C °ली अ३°.

2 AB °सवत्तप°.

3 AB °ल्लपेंड°.

4 °ति धा°.

5 AB °पेंडलि°.

6 AB पुयाअणि°.

7 AB पे^५हुवा°.

8 AB °आसणौ.

9 A °डणौ.

10 AB °रिया.

11 AB °रिअं.

आसीद् परिक्लपहाणा पूणौ पिचुलया करौ पूणौ ।

पूरी वायगमंडे ^१पूअं दहियन्मि पूरणं सुप्ते ॥५६॥

परिक्लपहाणा अहिदंष्ट्रा । पूणौ तूललता । यन्मध्यात्सूत्रतन्तुर्निःसरति ।
पूणो हस्तो । पूरो तन्तुवायोपकरणम् । पूअं दाधि । पूरणं शूर्पम् ॥ यथा ।

^२पूअअपूरीपूरणपूणीहिं जे जिअंति ते वि वरं ।

खुत्तपरिक्लपहाणो मरसि अलं गारुडेण ^३णरपूण ॥५८॥ (५६)

पूरोढी कज्जवण पूंडरिअं पेसणं च कज्जन्मि ।

पेक्षियमवि पौडियण पेयालं पेज्जलं प्रमाणन्मि ॥५७॥

पूरोढी अवकरः । पू^४ंडरिअं तथा पेसणं कार्यम् । पेक्षिअं पौडितम् ।
पेयालं तथा पेज्जलं प्रमाणम् ॥ यथा ।

पूरोढिमपेयालं पेसणअणहिज्ज ^५घल्लसु सखेत्ते ।

दारिहपे^६क्षिय अपेज्जलकणि^७सेहिं जइ अत्थि ^८पूंडरिअं ॥६०॥ (५७)

पेरिज्जं साहिज्जन्मि ^९पेच्छओ दिट्ठमित्तअहिलसिरे ।

पिच्छन्मि पेहुणं पेडलो रसे गोवयन्मि पेडारो ॥५८॥

पेरिज्जं साहाय्यम् । पेच्छओ दृष्टमात्राभिलाषो । पेहुणं पिच्छम् ।
पेडलो रसः । यदाह गोपालः । पेहुणपेडलशब्दौ पिच्छे च रसे च बोधव्यौ ।
पेडलो अरस इति तु अकारप्रश्नेषो मूढानाम् । पेडारो गोपः । पेडारो
महिषीपाल इति देवराजः ॥ यथा ।

सिहिपेहुणावयंसो पौणो पयपेडलेण पेडारो ।

वम्भहकयपेरिज्जो भत्तयहारीण पेच्छओ जाओ ॥६१॥ (५८)

^{१०}पेडोलीपेरणपेडधवा कौलोद्वठाणखग्गेसु ।

पेडइओ कणवणिण पेसणयारी अद्दूए ॥५९॥

1 AB पूयं.	2 AB पूययपूणीपू°.	3 AB नर°.	4 C °रोटी.	5 AB °डरीचं.
6 C °रोहिम°.	7 A घल्ल°.	8 AB °क्षिययपे°.	9 C सेहिं.	10 AB पुंड°.
11 AB पेडो.	12 A पेडो°.			

पेंडोली क्रोडा । पेरणं ऊर्ध्वस्थानम् । अत्र । पेच्छइ पश्यति । पेन्नइ
चिपति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । पेंडधवो खड्गः । अत्र । पेंडवइ
प्रस्थापयति । अयं धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । पेडइओ कणादिविक्रेता
वणिक् । पेसणयारी दूती ॥ यथा ।

पेडइयधूपेंडोलिलंपडो पेरणं कुणसि कीस ।

ण विणा पेसणयारिं हवन्ति कंज्जाइ पेंडधवहत्थ ॥६२॥ (५८)

पोट्टं उअर्रे पोच्चं सुकुमारं जूहणायगे पोंडो ।

काचम्मि होइ पोत्ती गामपहाणम्मि पोयाओ ॥६०॥

पोट्टं उदरम् । पोच्चं सुकुमारम् । पोंडो यूथाधिपतिः । पोत्ती काचः ।
पोयाओ ग्रामप्रधानः ॥ यथा ।

तं पोच्चं तणुपोट्टं मेळिय पोयायपोंड णियघरिणिं ।

हालियमहिलं एयं रमसि ण तं मुणसि पोत्तिमणिमेयं ॥६३॥ (६०)

दुय्यम्मि पोसिओ पोणिया सुत्तभरियम्मि तकुम्मि ।

पोअंडो मुक्कभयम्मि पोउआ करिसअग्गिम्मि ॥६१॥

पोसिओ दुःखः । पोणिया सूत्रभूततर्कः । पोअंडो मुक्कभयः । षण्ड
इत्यन्ये । पोउआ करोषाग्निः ॥ यथा ।

हालियजालियपोउअधूमं दट्ठूण पोणियं चइअ ।

पोसियघरिणी केचं उअ पोअंडा णिसाइ अहिसरइ ॥६४॥ (६१)

पोआलो वसहे पोअंतो सवहम्मि पोत्तओ विसणे ।

पोलियपोहणपोरच्छा सोणियलहुयमच्छपिसुणेसु ॥६२॥

पोआलो वृषभः । पोअंतो शपथः । पोत्तओ वृषणः । पोलिओ
शौनिकः । पोहणो लघुमत्स्यः । पोरच्छो दुर्जनः ॥ यथा ।

1 A पेको. ^०	2 C ^० ज्जाइ.	3 C ^० णिषा य सु ^० .	4 C ^० भूतर्कः.	5 AB उयधू ^० .
6 AB वषड.	7 AB वास ^० .	8 AB पोयालो.	7 C शौनि ^० .	

तं रं पोहणगंधं सपोत्त^१पोआलउ व्व रमि^२ऊणं ।

पारच्छकम्म पोलिय इण्हं पुण कुणसि पोअंते ॥६५॥ (६२)

पोइयपोअइया णि^३हयरिलया पोइओ य कंदुइए ।

पोलच्चा खेडियभू कुसुंभरत्तम्मि पोम^४रयं ॥६३॥

पोइया तथा पोअइया निद्राकरी लता । पोइओ कान्दविकः । खद्योत इत्यन्ये । पोलच्चा खेटितभूमिः । पोमरं कुसुभरत्तं वस्त्रम् । अत्र पोक्कइ व्याहरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ यथा ।

पोइयचुंणमिसओ पोअइयवणम्मि पोइयघरिल्ली ।

पोलच्चैत्तकंठे सुपोमरा पेच्छ अहिसरइ ॥६६॥ (६३)

॥ अथानेकार्थाः ॥

दरियक्खमेसु पक्को पत्तणमिसुफलपुंखेसु ।

पइयं भच्छियचक्केसु ^१पप्फुअं दौहउड्डियंतेसु ॥६४॥

पक्को द्रुमः समर्थश्च । पत्तणं बाणस्य फलं पुङ्खेति द्वयर्थम् । पइयं भक्षितं रथचक्रं च । ^२पप्फुअं दीर्घमुड्डीयमानं च ॥ (६४)

वइजवणीसु पडिल्ली पउणो वणरोहणियमभेएसु ।

अइसोहंते भग्गे पिअवए पक्कणी चेअ ॥६५॥

पडिल्ली वृत्तिस्तिरस्करिणी च । पउणो व्र^३णरोहो नियमभेदश्चेति द्वयर्थः । पक्कणी अतिशयशोभमानो भग्नः प्रियंवदश्चेति त्रयर्थः ॥ (६५)

गायरसविरलमग्गेसु पइट्ठो गणगुहासु पब्भारो ।

कोकिलजारसुं पंसुलो पउत्थं घरप्पवसिएसु ॥६६॥

1 AB °पोघाल°.

2 C °ऊण.

3 AB °इयरि°.

4 AB °रष°.

5 AB पप्फुअं.

6 C °अप्ररी°.

पद्मो ज्ञातरसो विरलं मार्गश्चेति त्रयर्थः । पद्मारो संघातो गिरिगुहा च ।
पंसुलो कोकिलो जारश्च । पञ्चत्वं गृहं प्रोषितं च ॥ (६६)

वद्विवरे तह मग्गे दुस्सौले कंठदीणारे ।

कंठच्छिद्दम्भि तहा य दीणणाए पएरो य ॥६७॥

पएरो वृत्तिविवरं मार्गो दुःशूलः कण्ठदीनाराख्यभूषणभेदः कण्ठे विवरं
दीननादश्चेति षडर्थः ॥ (६७)

^१लहुपिठरम्भि पडुल्लं तह चिरकालप्पसूयम्भि ।

पत्तट्ठो णायव्वो बहुसिक्खियसुंदरेसुं च ॥६८॥

पडुल्लं लघुपिठरं चिरप्रसृतं च । पत्तट्ठो बहुशिक्षितः सुन्दरश्च ॥ (६८)

असहणसमत्यएसुं च पच्चलो पक्कणो चेअ ।

पव्वज्जो णहसरसिसुमिएसु गणसत्यरेसु पत्थारौ ॥६९॥

पच्चलो यथा पक्कणो असहनः समर्थश्चेति द्वावपि द्वयर्थौ । पव्वज्जो नखः
शरो बालमृगश्चेति त्रयर्थः । पत्थारौ निकरः प्रस्तरश्च ॥ (६९)

कप्पासे सेए पलसं पौडियपडिअभौरुसु परद्धं ।

पडुत्थौ बहुदुद्धाए पारौहारिणीए य ॥७०॥

पलसं कर्पासफलं खेदश्च । परद्धं पौडितं पतितं भीरु चेति त्रयर्थम् । पडुत्थौ
बहुदुग्धा दोह^१नकारिणी चेति त्रयर्था । अत्र प^२रौद्ध भ्रमति क्षिपति चेति
घात्वादेशेषू^३क्तमिति नोक्तम् ॥ (७०)

१ A लिङ्गः,

२ C नकारिः.

३ AB रौषट्.

४ AB ०क्त इति नोक्तः.

पद्मरिक्तं च विसाले एगंते तद् य 'सुखम्भि ।

परि^१हृत्यं पडु^२मसूसु भीयभग्गेसु पडिसिद्धं ॥७१॥

पद्मरिक्तं विशालमेकान्तं शून्यं चेति त्रार्थम् । परि^१हृत्यं पटु^२मन्सु । पडि-
सिद्धं भीतं भग्नं च ॥ (७१)

पयलाओ हरसप्पेसु परिभंतो णिसिद्धभीरुसु ।

'दाथायड्डीमहिस्सीसु पय^३ड्ढणिपारि^४हट्टीओ ॥७२॥

पयलाओ हरः सर्पश्च । परिभंतो निषिद्धो भीरुश्च । दाःस्था प्रतीहारी ।
आकृष्टिराकर्षणम् । महिषी सामान्योक्तापि चिरप्रसूतेह गृह्यते । एषु
दाःस्थादिषु त्रिष्वर्थेषु पय^३ड्ढणिपारिहट्टिशब्दै । यदाह गोपालः । पय^३ड्ढणी
स्यात् प्रतीहारी । आकृष्टिः परिहट्टी पय^३ड्ढणी चेति विज्ञेया । दाःस्था च
पारिहट्टी आकृष्टिः पारिहट्टी स्यात् ॥ इति च । गोकुलप्रकरणे देवराजस्त्वाह ।
परिहारिणी पय^३ड्ढणिपडिच्छया पारिहट्टीए ॥ (७२)

वदमुक्खेसु परि^५अडो पहेणयं लाहणोसवेसुं च ।

पडुआलियं पडूकयपरिताडियधारिणसुं च ॥७३॥

^५परिअडो वृतिमूर्खश्च । पहेणयं भोजनोपायनमुखवश्च । अत्र पञ्चालइ
प्रावयति छादयति च । पयल्लइ शिथिलीभवति लम्बते च । ^{१०}पडुहुसइ
विस्मरति प्रमृशति प्रमुष्णाति च । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ।
पडुआलियं पटूकृतं ताडितं धारितं चेति त्रार्थम् ॥ (७३)

1 AB सुत्रम्भि. 2 C °हृष्टं. 3 AB °मसूसु. 4 AB दात्थायड्डीम°. 5 AB °यड्ढणि°. 6 AB °हट्टीओ. 7 AB °यड्ढणी. 8 AB °रियड्डी. 9 A पविष° B पडिष°. 10 AB पडुसु.

परिहृत^१वद्धवियपालिएसु पडिअग्निअं चैय ।

पविरंजिओ य भणिओ सिणिङ्खए कयणिसेहे य ॥७४॥

पडिअ^२ग्निअं परिभुक्तं वर्धापितं पालितं चेति त्रयर्थम् । पडिअ^३ग्निअं अनुव्रजितमिति तु अनुव्रजिधात्वा^४देशसिद्धम् । पविरंजिओ स्निग्धः कृतनिषेधश्च । पविरंजिओ भग्न इति तु भञ्जिधात्वादेशसिद्धः ॥ (७४)

सरहे वग्घम्मि य पक्कसावओ पासमच्छिवि^५रुवेसु ।

पालो सुंडिकजुस्सेसु भत्तउच्छूसु पाऊ अ ॥७५॥

पक्कसावओ शरभो व्याघ्रश्च । पासं अक्षि विशोभं च । दन्तकुन्तयोरपि पासं इच्छन्त्यन्ते । पालो शौण्डिको जीर्णश्च । पाऊ भक्तमिक्षश्च । स्वार्थे के पाउयं इत्यपि ॥ (७५)

चच्चपडुसु पाडुको विप्पुअपडिसारएसु पालप्पो ।

हंसो विसे^६म्बुजे पाडलो दुवारतिरिएसु पासल्लं ॥७६॥

पाडुको समालम्भनं पटुश्च । पालप्पो विप्लुतः प्रतिसारश्च । पाडलो हंसो वृषभः कमलं चेति त्रयर्थः । पासल्लं द्वारं तिर्यक् च ॥ (७६)

पुव्वकयकम्मपरिणइआहेडयपौडिएसु पारल्लं ।

तुल्लणिसेहे सरिसे स^७मुआचारे य पाडिसिद्धी य ॥७७॥

पारल्लं पूर्वकृतकर्मपरिणाम आखेटकः पौडित्येति त्रयर्थम् । पाडिसिद्धी स्वर्धा सदृशः समुदाचारयेति त्रयर्थः ॥ (७७)

1 O °वद्धवि°. 2 AB °ग्निअं. 3 AB °देशे सि°. 4 AB °रुवेसु. 5 AB °सुदाचा°.

१पाङ्गोरी विउणे मज्जासत्तन्नि दढवईए य ।

मसउम्भत्तेसुं पिप्पओ य पिचुपूणियासु पिउली य ॥७८॥

१पाङ्गोरी विगुणो मद्यासत्तो दढकतावेष्टना च वृत्तिरिति त्रयर्थः ।
यदाह । १पाङ्गोरी च वृत्तिर्दीर्घं यस्या विवेष्टनं परितः ॥ पिप्पओ मशक
उम्भस्य । पिउली कर्पासस्तूललतिका च ॥ (७८)

गंडुतिण^२चौरिघम्भेसु पिस्त्रिरौ पिप्परो विसे हंसे ।

वज्जविसेसविवम्भेसु पिहंडो वग्घसीहया पुल्ली ॥७९॥

पिस्त्रिरौ ग^३ण्डुसंज्ञं द्रवणम् चौरौ घर्मश्चेति त्रयार्थाः । पिप्परो वृषभो हंसश्च ।
पिहंडो वायविशेषो विवर्णश्चेति द्वयर्थः । पुल्ली व्याघ्रः सिंहश्च ॥ (७९)

तरुणोम्भत्तपिसल्लेसु पुयाई वयणविंदुसु ४पुडिंगं ।

पूसो हालमुगेसुं पेडा भित्तीदुवारमहिंसोसु ॥८०॥

पुयाई तरुण उम्भत्तः पिशाचश्चेति त्रयर्थः । पुडिंगं वदमं विन्दुश्च । पूसो
सातवाहनः शुकश्च । पेडा भित्तिद्वारं महिषी चेति त्रयार्थाः । केचित्
पेडशब्देन महिषमाहुः ॥ (८०)

खंडवलएसु पेडं पोओ धवरुक्खलहुअसप्पेसु ।

अस्मिणमासोसव^५ए अपूअए तह य ६पोअलओ ॥८१॥

पेडं खण्डं वलयश्च । धवरुक्खो लघुसर्पश्चेति द्वयर्थः । पोओ बाल इति तु
पोतशब्दभवः । पोअलओ आश्विनमासोत्सवोऽपूपश्च । यदाह । भर्त्ता
भुङ्क्तेऽपूपं यच्च गृह्णत्याः करात्समादाय । आश्वयुजे पोअलओ स उत्सवोऽ-
पूपमेदश्च ॥ पोअलओ बालवसन्त इत्यन्ये ॥ (८१)

॥ अथ फादिः ॥

फग्गू महुच्छणे फलहौ ववणौ फंसुलफंसुला मुक्के ।

फरओ फालयन्मि य फंसुलौ य ^१शोमालियाए य ॥८२॥

फग्गू वसन्तोत्सवः । फलहौ कर्पासः । फंसुलो तथा फंसुलो मुक्तः ।
फरओ फलकः । फंसुली नवमालिका ॥ यथा ।

किं रे फरेसि फरयं फलहौलयहत्थ ^३फंसुलहिरौ य ।

फग्गुन्मि फंसुलिघणे खलंति कामफसुला सरा येत्थ ॥६७॥ (८२)

फलियारौ दुव्वाए फसलियफसलाणिया कयविहसे ।

फंफसओ लयमेए फिक्कौ हरिसन्मि कारिमे फिप्पं ॥८३॥

फलियारौ दूर्वा । फसलिओ तथा फसलाणिओ कृतविभूषः । फंफसओ
लताभेदः । फिक्कौ हर्षः । फिप्पं कृत्रिमम् ॥ यथा ।

फंफसयमालफसलाणिओ ^४अ फलियारियाफसलिओ य ।

फिप्पगहिलो जणाणं विरइय हासं जणइ फिक्किं ॥६८॥ (८३)

फिड्डो वामणए फुक्का मिच्छा केसवंधणे फुंटा ।

फुक्कौ रजई फु^५रियं च णिंदिए फुंफुया करीसग्गौ ॥८४॥

फिड्डो वामनः । अत्र । फिडइ फिटइ भ्रश्यति । एतौ धात्वादेशेषूक्ता-
विति नोक्तौ । फुक्का मिथ्या । फुंटा केशबन्धः । फुक्कौ रजको । फुरियं निन्दितम् ।
चलितदौमयोस्तु स्फुरितशब्दभवमेव । फुंफुया करीषाग्निः ॥ यथा ।

संकेयफुक्कियहरे फु^६क्काफिड्डं पियमफुरियफुंटं ।

दंहुं विओयफुंफुयतत्ता तरुणौ सुहाइ व ^७णिबुड्डा ॥६९॥

1 AB °लइन्मि. 2 शोमोलि° B शोमोलि°. 3 AB फंसल°. 4 AB ड.
5 B °रिय च. 6 A °क्कापिड्ड B °क्कापिड्ड. 7 AB णिवड्ड°.

अत्र फुडइ फुडइ भ्रश्यतीति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ (८४)

फुलंधुओ अली फूओ लोहारे दलिहए फेलो ।

माउलवहइ फेलाया वरुणे फेणबंधफेणवडा ॥८५॥

फुलंधुओ भ्रमरः । 'फूओ लोहकारः । फेलो दरिद्रः । फेलाया मातुलानी । 'फेणबंधो तथा फेणवडो वरुणः ॥ यथा ।

उअ फेलायाइ सुहं फेणवडदिसाइ फेल्लफूयहरे ।

फुलंधुओ व्व चुंवइ एस गए फेणबंधदिसमक्के ॥७०॥ (८५)

फेल्लुसणं पिलणे उग्गमन्मि फोसो भयदरवे 'फोफा ।

फडमहिभोगफणेसुं फली य लिंगन्मि उसहे य ॥८६॥

फेल्लुसणं पिच्छिलो देशः । फेल्लुस इति पतनार्थः । क्रियाशब्दोऽयम् । स यदा अधिकरणसाधनस्तदा फेल्लुसणं 'पिच्छिलो देशः । यदा तु भावसाधनस्तदा फेल्लुसणं पतनमुच्यते । एवं च फेल्लुसइ फेल्लुसि^१जण इत्यादयो द्रष्टव्याः । फोसो उद्गमः । फोओ इत्यन्ये । 'फोफा भौषयितुं शब्दः ॥ यथा ।

भूच्छत्तफोसकाले तरुणिं ददूण करइ तह 'फोफं ।

जह फेल्लुसणे खलियं धरेइ धुत्तो णियं वन्मि ॥७१॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

फडं सर्पस्य सर्वशरीरं फणञ्च । फली लिङ्गं वृषभञ्च ॥ (८६)

जुत्तमलियोसु फंसणमह सारे थासए य फसलं च ।

फेसो डरसन्भावेसु मुक्कवित्थारिएसु फो^२इअयं ॥८७॥

1 AB पूषो. 2 A फेणवडो तथा फेणबंधो व° B फेणवडो तथा फेणबंधो व°. 3 AB फोफा.

4 AB पेच्छि°. 5 A °जणं. 6 AB फोफो. 7 AB फोफं. 8 AB °इअयं.

फंसणं युक्तं मलिनं च । फसलं सारं स्यासकश्च । अत्र । फंसइ
विसंवदति स्पृशति च । फुसइ माष्टिं भ्रमति चेति धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ । फिसो चासः सञ्जावश्च । फोइअयं मुक्तं विस्तारितं च ॥ (८७)

फोडिययं राईधूमियं च सौहाइरक्खणविही य ।

बंधो भिच्चे बब्भो वट्ठे बप्पबलिया सुहडपीणा ॥८८॥

फोडिययं राजिकाधूमितं शाकादि रात्रावट्ठ्यां सिंहादिरक्षाप्रकारश्च ॥

॥ अथ वादिः ॥

बंधो भृत्यः । बब्भो बध्नः । बप्पो सुभटः । पितेत्यन्ते । बलिषो
पीनः ॥ यथा ।

कासणियबंधय तुमं गड्डीए चइय वदभकम्माइं ।

रे बलियबप्प^१वरिणिं जंपंतो लहसि भत्ति फलं ॥७२॥ (८८)

बंधोक्खो मेलयए बब्बाडो दाहिणकरम्मि ।

बहलं पंके हासम्मि बक्करं बद्धओ य तंउवट्ठे ॥८९॥

बंधोक्खो मेलकः । बब्बाडो दक्षिणहस्तः । बहलं पङ्कः । बक्करं
परिहासः । बद्धओ त्रपुपट्टाख्यः कर्णाभरणविशेषः ॥ यथा ।

बब्बाडग्गाहणच्छणे बंधुरबंधोक्खयम्मि तुज्झ पिए ।

चलवइयाण मयमयबहलियआलीण बक्करं भरिमो ॥७३॥ (८९)

बप्पीहबंभणीओ चाययहाला^२हलेसुं च ।

^३तुमुले बमालबोला य बब्बरौ केसरयणाए ॥९०॥

1 AB फोसो. 2 A °वरणि. 3 AB °उपट्ठे. 4 A °धुरबंधोक्ख B °धुरबंधोक्ख.

5 AB °इलासुं. 6 B सुमु.

बप्पोहो चातकः । बंभणी स्वार्थे के बंभणिया हाला^१हलः । बमालो
तथा बोलो कलकलः । बब्बरौ केशरच^२ना । बप्पोहबमालबोला दन्त्योष्ठरादयः
कैश्चिदिथ्यन्ते ॥ यथा ।

^३सा बंभणि व्य तप्पइ तुह विरहोन्हाइ लुलियबब्बरिया ।
बप्पोहबोलघणघणबमालकाले वि गीय णिव्वाइ ॥७४॥ (८०)

उच्छुसमतिणे वरुअं गोकमलेसुं वइल्लवंभहरा ।
बलवट्टीबहुराणा सहिअसिधारा सिवाइ बहुरावा ॥८१॥

वरुअं इच्छुसट्टशट्टणम् । बइल्लो बलीवर्दः । बंभहरं कमलम् । बलवट्टी
सखी । व्यायामसहेत्यन्ते । बहुराणा खल्लधारा । बहुरावा शिवा । अत्र
वरुअबलवट्टिशब्दौ दन्त्योष्ठरादौ कैश्चिन्निबन्धौ ॥ यथा ।

कत्युच्छु कत्य वरुअं बंभहरं कत्य कत्य बहुराणा ।
^४बलवट्टी कत्यहं वइल्लबहुरा^५वसइ कत्य तुमं ॥७५॥ (८१)

बप्फाउलमइउगहे हटे बलामोडिबलमडा ।
बहुमुहबालयबाउल्लो खलवणिउत्तपुत्तियासुं च ॥८२॥

बप्फाउलं अतिशयोष्णम् । अवाप्याकुलेऽपि वृत्तेर्ना^६यं बाप्याकुलशब्दभवः ।
बलामोडो तथा बलमडा बलात्कारः । बहुमुहो दुर्जनः । अत्र । बल्लरइ
कथयति । बडबडइ विलपति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । तथा
बाहिं बहिरिति शब्दभवत्वान्नोक्तम् । बालओ वणिकपुत्रः । बाउल्लो^७पाश्चा-
लिका । अत्र बप्फाउलबाउल्लोशब्दौ केषांचिद्दन्त्योष्ठरादौ ॥ यथा ।

1 AB °हला. 2 C °ना व°. 3 A सो. 4 AB °रुयव°. 5 A बिल°.
6 AB °व क°. 7 AB °यं शब्दः व°. 8 C पष्ठा°.

अमरिसवप्फाउलिया बहुसुह वाउन्निय व्य तुषिहका ।

य बलामोडीजोग्गा बालय पेम्मा खु हणइ बलमउडा ॥७६॥ (८२)

विग्गाइ^१विआया जुअदो^२कौड बीलओ य ता^३डंके ।

असणम्मि बीअओ बीजमलणखलयम्मि बीयजमणं तु ॥८३॥

विग्गाइ । स्वार्थे के विग्गाइया । तथा 'विआया यु^४तौ द्वौ कीटौ । यदाह । यौ कीटौ संलम्नौ भ्रमतो विग्गाइया ख्याती । यस्तु । विग्गाइया 'विआया । इत्यभिमानचिह्नसूत्रे सति विग्गाइया चलचित्तेति व्याचष्ट उदाहरति च ॥ यथा ।

^५जहिमं तिरो वईए गुलुगुंछिय गोविया ^६पुलोएसि ।

विग्गाइयाइ ^७काहिसि कायं तह कामवाणाण ॥७७॥

इति । स महासाहसिकः । यदभिमानचिह्नेनैव स्ववृत्तावुदाहृतम् ॥ यथा ।

सवभावसंदियाओ ^८णिच्चं चिय ^९संगयाउ होज्जाह ।

^{१०}ण सुअंति एकमेकं पुत्तय विग्गाइयाओ वि ॥७८॥

अत्र विसकण्ठी बलाकेति संस्कृतसमत्वात्प्रोक्तः । बीलओ ताडङ्कः । बोअओ अस^{११}नसंओ वृत्तः । बीअणो इत्यन्ये । अत्र बीहइ विभेतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । बीअजमणं बीजमलनखलम् । अत्रापि बीलयबीयजमणशब्दौ दम्बो-
ष्ठरादौ केषांचित् ॥ यथा ।

विग्गाइया वि हु वरं विणा पियं बील^{१२}एहिं किं इत्य ।

इय बीयजमणबीअयतलम्मि सलहइ ^{१३}विआइअं बाला ॥७९॥ (८३)

1 A °वियायजयदो B °वियायजयदादो.

2 AB कौला.

3 AB °डंकी.

4 AB वियाया.

5 C °तौ कौ°.

6 AB जहमं.

7 AB पली°.

8 AB जाहि°.

9 AB निचं.

10 A संघया° B संघगवा°.

11 AB न.

12 C °नह°.

13 C °एहि.

14 AB वियाइयं.

बुत्ती पुप्फवर्द्धे बुक्का मुट्टीद् बुक्कणो कागे ।

विंदन्मि बुंबुअं 'बुंदिणी कुमारीसमूहन्मि ॥८४॥

बुत्तो ऋतुमती । बुक्का सुष्टिः । ब्रोहिमुष्टिरित्यन्ये । बुक्कणो काकः ।
बुंबुअं वृन्दम् । बुंदिणी कुमारीसमूहः ॥ यथा ।

अज्ज वि ण ह्नु बुत्ती सा बुंदिणिमज्झन्मि खेत्तए सुहा ।

दासीबुंबुअबुक्को 'चिय बुक्कण मा ख होहि उत्तालो ॥८५॥

अत्र । बुक्कइ गर्जति । बुड्डइ मज्जति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्तौ ॥ (८४)

बुक्कासारो भौरु बुलंबुला बुब्बुए ज्ञेय ।

बेली यूणा वेडो तरौद् मंसुन्मि वेडु'बोडुरया ॥८५॥

बुक्कासारो भौरुः । बुलंबुला बुद्बुदः । बेली स्थूणा । वेडो नौः । दम्बो-
ष्ठ्यादिरयं केषांचित् । वेड्डा तथा 'बोड्डरं' श्मश्रु ॥ यथा ।

रे वेडियसुय बोक्कड'बोड्डर किं तुवभ सगया वेड्डा ।

णइजलबुलंबुलाओ बुक्कासारो सि बेलिविडिओ वि ॥८६॥ (८५)

धन्मिट्टयन्मि बोडो बोव्वं खेत्तन्मि चूचुए बोंडं ।

क्कागन्मि बोक्कडो 'बोदरं पिह पवहणन्मि बोहित्यो ॥८६॥

बोडो धार्मिकः । तरुण इत्यन्ये । बोव्वं क्षेत्रम् । बोंडं चूचकम् ।
बोंटणं इति शीलाङ्कः । बोक्कडो क्कागः । 'बोदरं' पृथ् । बोहित्यो प्रवहणम् ॥
यथा ।

बोडाण पुसबोव्वे 'बोदरमंसारसिंधुबोहित्य' ।

वलंबंताण समं वरबोंडा बोक्कडि व्व पडिहाइ ॥८७॥ (८६)

1 A बुंदिणी B बुंदिणी.

2 B विव C विव.

3 AB बोड्डरं.

4 AB बोड्डरं.

5 AB बोड्डर.

6 AB बोदं.

संमज्जणीइ बोहारौ बोहहरो य मागहए ।

बहुणो चोरे धुत्ते य सुहयपणसेसु बाणो य ॥६७॥

बोहारो संमार्जनौ । बउहारी इत्यन्ये । अत्र बोहहरो कथयति । इति
धात्वादशेषूक्तमिति नोक्तम् । बोहहरो मागधः ॥ यथा ।

बोहहरमंगलभूणीइ भत्ति मिहुणाण उट्टमाणाण ।

रयतुट्टहारसुत्ता 'उअ बोहारीहरीउ गेण्हंति ॥८३॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

बहुणो चोरो धूर्त्तश्च । बाणो सुभगः पनसश्च ॥ (६७)

बिंबोवणयं खोहे विकारजसौसएसुं च ।

चुंबियकिडौसु बुंदौ बुंदौरो महिसगरुएसु ॥६८॥

बिंबोवणयं चोभो विकार उच्छीर्षकं चेति त्रयर्थम् । बुंदौ चुम्बनं सूकरय ।
बुंदौरो महिषो महांश्च ॥ (६८)

रूवमुहतणुसु बोंदौ भूसियआडोवएसु बोंगिल्लो ।

भल्लू रिच्छे भगं लिस्ते भंभौ अ असईए ॥६९॥

बोंदो रूपं मुखं शरीरं चेति त्रयर्था । बोंदं मुखमित्यन्ये । बोंगिल्लो भूषित
आटोपश्च ॥

॥ अथ भादिः ॥

भल्लू ऋक्षः । भगं लिप्तम् । भंभौ असतो ॥ यथा ।

भल्लूसरिच्छकेसे पइस्मि अलसे सयालुए भंभौ ।

चंदणरसभगतणू उववइमहिसरइ जुण्होए ॥८४॥ (६९)

भंभा भेरी भव्वो वह्निषीतणए वदंगणे 'भंटं ।

'भंडं मुंडणए भहं आमलयन्मि भट्टिओ कणहे ॥१००॥

भंभा तूर्यविशेषः । भव्वो भागिनियः । 'भंटं वृन्ताकम् । 'भंडं मुण्डनम् ।
भहं आमलकम् । भट्टिओ विष्णुः ॥ यथा ।

कय'भंडसिरो भंभासहो रे भव्व लिहइ तुह जणओ ।

भट्टिअभत्तिविउत्तो भहयएगारसोइ 'भंटाइ ॥८५॥ (१००)

वरुअन्मि भमासो भल्लुंकी भसुया भुरंडिया य सिवा ।

पखलंतन्मि भलंतं कलहावत्तेसु भंडणभममुहा ॥१०१॥

भमासो इक्षुस^१दृशं दृणम् । भमसो इति धनपालः । 'भल्लुंकी भसुया
भुरंडिया इत्येते त्रयोऽपि शिवावाचकाः । अत्र भुरंडियाशब्दो भुकारादि-
रर्थानुरोधात्पठितः । भलंतं प्रखलत् । भंडणं कलहः । अत्र भसलो भ्रमर
इति भ्रमरशब्दभवः । भरइ भलइ स्मरतीति धात्वादेशेषक्ताविति नात्तौ ।
भमसुहो आवर्त्तः ॥ यथा ।

भंडणभममुहपडियं ^२पिक्खिय भल्लुंकियाइ सह भसुयं ।

येइ भमासभलंतं तुह हयवेरिं भुरंडिया ^३असा ॥८६॥ (१०१)

भहाकरिभहसिरी दौहमलयजा भरोच्छयं तालं ।

भयवग्गामो मोटेरयन्मि जेट्टवह्निषीवर्द भाओ ॥१०२॥

भहाकरी प्रलम्बः । भहसिरी श्रीखण्डम् । भरोच्छयं तालफलम् । अत्र
भमभडइ भमाभडइ भमभडइ भ्रमतौति धात्वादेशेषक्ता इति नोक्ताः । भयवग्गामो
मोटे^४रकाख्यं स्थानम् । भाओ ज्येष्ठभगिनांपतिः ॥ यथा ।

१ ० भंडं.

२ ० भंडं.

३ AB भच्चिओ.

४ ० भंडुसिं.

५ ० भंडाई.

६ ० दृशदृ.

७ AB भल्लुंकी.

८ ० पिक्खिण.

९ AB असा.

१० ० रकम् भां.

भद्राकरिभुअदंडं भयवग्गामस्मि भद्रमिरिहल्यो ।

वीरजिणमच्च भाउय भरो^१च्छयफलं ^२चयस्सुरसेवं ॥८७॥

अत्र भाद्र बिभेतोति धात्वादेशेऽनूक्तमिति नोक्तम् ॥ (१०२)

भासलभावियभाउज्जा दित्तग^३हियभाउजायासु ।

भासुंडी गौसरणे भाउयमासाढगोरिजसवण ॥१०३॥

भासलं दौसम् । भावियं गृहीतम् । भाउज्जा भ्रातृजाया । भासुंडी निःसरणम् । भाउयं आषाढे गौर्या उक्तवविशेषः ॥ यथा ।

ओ पिच्छु जारभावियसंकेया मयणअग्निभासलिआ ।

भाउयमिसेण भवणा भासुंडइ तुज्ज भाउज्जा ॥८८॥ (१०३)

भायलभासियभाइत्ता जच्चतुरंग^४दिस्सहलिएसु ।

भावइया धम्मियगेहिणीइ भिंगं च कसिणम्मि ॥१०४॥

भायलो जात्यतुरंगमः । भासियं दत्तम् । भाइत्तो हालिकः । अत्र भाइरो भौरुरिति बिभेतेर्भादेशे लट् न इरे सिद्धमिति नोक्तम् । भावइया धार्मिक-गृहिणी । भिंगं कृष्णम् ॥ यथा ।

इंदियभायलविवसो भावइयाण णियडे भम तुमं मा ।

भाइत्त ताहि भासियसावो कह होसि पाव भिंगसुहो ॥८९॥ (१०४)

भिसिया विसी भिसंतमणत्थे चौरीइ भिंगारी ।

^५दारम्मि भित्तरं टंक^६च्छिये भित्तिरुवं च ॥१०५॥

भिसिया विसी । भिसंतं अनर्थः । दौसार्थस्तु भासेभिंस इति धात्वादेशे सिद्धः । भिंगारी चौरी । मशक इत्यन्ये । भित्तरं द्वारम् । भित्तिरुवं टङ्कच्छिन्नम् ॥ यथा ।

भिंगारिसंकुलाभित्तिरुवगुहभित्तरे वसंताणं ।

भिसियापरिगहाणं मुणीण कत्तो भिसंताइं ॥९०॥ (१०५)

1 AB °रोचय°.

2 A चयत्तु° B चयत्तुम्°.

3 C °हिषय°.

4 AB °दित्र°.

5 C वार°.

6 AB °च्छिन्ने.

भुज्जे भुअं कुहाए भुक्खा कोलन्नि भुंडभुंडीरा ।

भुत्तूणो भिच्चे भुरुहुंडियमुद्धूलिए 'चेव ॥१०६॥

भुअं^१भूर्जम् । भुक्खा क्षत् । भुंडो तथा भुंडीरो सूकरः । भुत्तूणो । ओत्संयोगे इति भोत्तूणो इत्यपि । भृत्यः । अत्र । भुमइ भ्रमति । भुल्लइ भ्रश्यति । भुक्कइ भषति । एतं धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । भुरुहुंडियं उद्धूलितम् । भुरुहुंडियं इत्यन्ये ॥ यथा ।

धूलिभुरुहुंडिया जे भुक्खाए भुअकिसा य भुत्तूण ।

किं जा^२एहिं बह्महिं वि भुंडीरेहिं च 'तेहिं' भुंडोए ॥८१॥ (१०६)

^३भूओ य जंतवाचे भूअसो किट्टखल^४जसो ।

भूमिपिसाओ ताले भयालुए भेडभेज्जभेज्जलया ॥१०७॥

भूओ यन्त्रवाहः । भूअसो कृष्टे खले यज्ञः । भूमिपिसाओ तालः । भेडो भेज्जो तथा भेज्जलओ त्रयोऽप्यमी भोरवाचकाः । भेडशब्दो भेरशब्दभवोऽप्यस्ति ॥ यथा ।

भूमिपिसाए ^५भूअं चडियमभेडं वह्म णिएज्जण ।

^६भूअसपिक्खणमिसा अभेज्जला जाइ भेज्ज व्य ॥८२॥ (१०७)

भेरुंडो दीवो भोयभोइया भाडिगामपवरसु ।

अहियारिसंबले भोल्लयं च भारुंडयन्नि भोरुडओ ॥१०८॥

भेरुंडो चित्रकः । भोओ भाटिः । भोइओ यामप्र^{१०}धानः । भोल्लयं प्रबन्धप्रवृत्तं पाथेयम् । ^{११}भोरुंडो भारुण्डपक्षी ॥ यथा ।

अणुतित्यं कयभोया एकमुहोहविअ भोल्लयं लेह ।

भोइयभेरुंडा दोसुह^{१२}भोरुडयाण पेच्छुह^{१३}अवायं ॥८३॥ (१०८)

1 C चेअ. 2 AB भूर्जम्. 3 C °एहिं बह्महिं वि. 4 C तेहिं. 5 AB भूयो.
6 AB °जन्ने. 7 C °योऽप्येते. 8 AB भूयं. 9 AB भूयश्च°. 10 C °धानम्.
11 AB भोरुंडो भेरुंडपक्षी. 12 A °भोरुंड°. 13 AB अवीयं.

॥ अथानेकार्थाः ॥

क्लिणसिरवंदिभूसासहिदोहितेसु भंडो य ।

भंडौ सिरौसरुक्खो अडई असई य गड्डी य ॥१०६॥

भंडो क्लिन्नमूर्धा मागधो मण्डनं सखा दौहितश्चेति पञ्चार्थः । भंडौ शिरोषट्ठचोऽटवी असतो गन्तौ चेति चतुरर्था ॥ (१०८)

भंभलसद्दो अप्पियजडेसु भित्तं च ^१दारगेहेसु ।

साणे सुरमाणे भुक्कणो अ आणतरिचेडिया ^२भेलौ ॥११०॥

भंभलं अप्रियम् । भंभलो मूर्खः । भित्तं द्वारं गृहं च । भुक्कणो खा मद्यादिमानं च । भेलो आज्ञा वेडा चेटौ चेति त्रयार्था । वेडायां भेलयो इत्यपि केचित् ॥ (११०)

॥ अथ मादयः ॥

मंती विवाहगणए मंठो संठे पिहाणिया मंडी ।

मंचो बंधे मग्गो पच्छा मच्चं मले मलो सेए ॥१११॥

मंती विवाहगणकः । मंठो शठः । मंडी पिधानिका । मंचो बन्धः । मंठो बन्ध इति केचित् पठन्ति । मग्गो पश्चात् । मच्चं मलः । मलो खेदः ॥ यथा ।

मंडीइ हणेमि सिरं जं मुंडेजण घम्भजायमलो ।

२ मंचजोगमच्चिअ मंतिं पुच्छेसि मग्गणो मंठ ॥८४॥ (१११)

सिंमविहीणे मट्टो मट्टमराला य अलसम्भि ।

मंखोऽण्डे मम्मी मल्लाणौ मामा य मामीए ॥११२॥

मटो शृङ्गविहीनः । मटो तथा मरालो अलसः । मरालो हंस इति
सातवाहनः । मंखो अण्डः । मन्त्री मन्त्राणो मामा त्रयोऽप्यसौ मातुलानौ-
वाचकाः । मामोशब्दोऽपि देशः । पर्यायभङ्गा तूपात्तः ॥ यथा ।

^१रहसि मराल ण घरे मंखिल्लो मट्टमट्टसहो व्व ।

इय एस मन्त्रिमज्जे मामाहसिओ हणेइ मन्त्राणि ॥८५॥ (११२)

मइराइ मई मइमोहणी य सीमाइ ^२मज्जेमेराओ ।

सेले मज्ज हटे मत्तल्लिमि^३णायाइ अक्खमे ^४महरो ॥११३॥

मई तथा मइमोहणी सुरा । ^५मज्जा तथा मेरा मर्यादा । मज्ज पर्वतः ।
मत्तल्लो तथा मिषायं बलात्कारः । महरो असमर्थः ॥ यथा ।

मत्तल्लिसुक्कमज्जो मउमेराघोसदंसियमिणाओ ।

पियइ मइ गइमहरो सुसलो मइमोहणोकुडयहत्यो ॥८६॥ (११३)

मडिया समाहयाए मउअं दीणम्मि पिउहरे महणं ।

मरुलो भूए मइयं च भच्छिंए मंडलो साणे ॥११४॥

मडिया समाहता । मउअं दीनम् । महणं पितुर्गृहम् । मरुलो भूतं
पिशाचादि । मइयं भर्क्षितम् । मंडलो श्वा ॥ यथा ।

काममरुलमडिया सा म^६उआ महणम्मि वसइ मइयसही ।

तं मंडलो व्व कत्थ वि भमेसि जाणसि ण वेयणं तीए ॥८७॥ (११४)

मडयमयडा उववणे चंडिलए मज्झओ ^७चेव ।

सिरमालाइ मयाई मउली य हिययरसोच्छलणे ॥११५॥

1 AB रहसि मरालाण घ°.

2 A मज्जमे°.

3 A °णाया घ° B °णायाइ घ°.

4 AB महरो.

5 A मज्जा.

6 AB °उया.

7 C चेव.

मडग्रो तथा मयडो आरामः । मंडभग्रो नापितः । मयाई शिरोमाला ।
मउली हृदयरसोच्छलनम् ॥ यथा ।

मडभय मच्छयगन्धिश्च हवेइ मउली तुमं णियंताण ।

महसि सुअंधिमयाइं मडयठिअं तं कइं मयडवालिं ॥८८॥ (११५)

मंजीरं हिंजीरे वल्लिविसेसे मयाली य ।

जारम्मि महालो मंजुआ ^१अ तुलसीइ मंतुआ लज्जा ॥११६॥

मंजीरं शृङ्खलकम् । मयाली निद्राकरी लता । महालो जारः । मंजुआ
तुलसी । मंजिगा इत्यन्ये । मंतुआ लज्जा ॥ यथा ।

तइया मयालिगहणे मंजुअदलचुंठिरिं रमसि सुण्हं ।

विरयसि मंतुअमिण्हं महाल मंजीरघाडिअो कीस ॥८९॥ (११६)

करहम्मि महंगो मंडिल्लो पूवे लहुम्मि मडहं च ।

मउडो मुकुंडो मुरुमुंडो मोडो य जूडम्मि ॥११७॥

महंगो उद्गः । मंडिल्लो अपूपः । मडहं लघु । मउडो मुकुंडो मुरुमुंडो
मोडो इत्येते चत्वारो जूटवाचकाः ॥ यथा ।

तीइ सुमुकुंडोए मुरुमुंडं णियवि किं सुमोडकए ।

मंडिल्लमत्त मोडमि मडहं णिअकुमउडिं मह^३गोड ॥१००॥ (११७)

मज्जोक्कमहिणावे मंगुसमुगुसुमुगसा णउले ।

मंगलमसिणा सम^४रम्मा अग्घाडम्मि मउरमउरंदा ॥११८॥

मज्जोक्कं प्रत्यग्रम् । मंगुसो मुगुसु मुगसो त्रयोऽप्येते नकुलवाचकाः ।
मंगलं सदृशम् । मसिणं रम्यम् । मउरो तथा मउरंदो अपामार्गः ॥ यथा ।

मंगुसमुअप्पमंगल मुगुसुमुगसिजुयं मसिणपुच्छं ।

मउरंदवणे मज्जोक्कमउरकंटयण्हं हणंतमहिं ॥१०१॥ (११८)

मंतेक्षीमयणसलाया साल^१हियाए मल्हणं लीला ।

मंघायमहाअत्ता अट्टे पंके महेडो अ ॥११६॥

मंतेक्षी तथा मयणसलाया सारिका । मल्हणं लीला । मंघाओ तथा
महाअत्तो आव्यः । महेडो पङ्कः ॥ यथा ।

एतस्मि म^२हाअत्ते मल्हंतौ णवमहेडडरुहणयणा ।

पाठइ मंघायवह्ण मयणसलायापिएत्य मंतंक्षिं ॥१०२॥

अत्र । मङ्कडो जालकारकुमिः । मद्दलो सुरजः । इति मर्कट^३मर्दलशब्द-
भवौ । मलइ मढइ मड्डइ मृज्जाति । मङ्गइ काङ्गति । एते धात्वादेशेषूक्ता
इति नोक्ताः ॥ (११८)

गव्वे मरट्टमडहरमडप्फरा मलहरो तुमुले ।

महिसंदो सिग्गतुम्हि महासद्दा सिवाए य ॥१२०॥

मरट्टो मडहरो मडप्फरो त्रयोऽप्येते गर्ववाचकाः । मलहरो तुमुलः ।
महिसंदो शिद्युतरुः । महासद्दा शिवा ॥ यथा ।

महिस महिसंदमोडणमडहरिय मडप्फरा मलहरेसु ।

इत्यिमर^४ट्टघरट्टे होसि महासद्दभोयणं सौहे ॥१०३॥ (१२०)

मवभम्मि म^५वभआरं महाबिलं खे महाणडो गिरिसे ।

मइहर^६लंपिया गामणिगव्वीसु त^७रुणे महालक्खो ॥१२१॥

मवभआरं मध्यम् । महाबिलं व्योम । महाणडो रुद्रः । मइहरो
ग्रामप्रवरः । मे^८हर इत्यन्ये । मलंपिओ गव्वी । महालक्खो तरुणः ॥ यथा ।

^{१०}दिष्वा महाबिलचरीसमा पिया तुह महाणडपियाए ।

मइहर मलंपिओ तो भमसु महालक्खम^{११}वभआरम्मि ॥१०४॥ (१२१)

1 C °हिआइ.

2 AB °हाअंतो.

3 AB °हाअंते.

4 AB °सुरज°

5 AB °रडो.

6 C °इ घरट्टे.

7 AB °वभआरं.

8 AB °रुणो.

9 C °हरो इ°.

10 AB दिष्वा.

11 AB °वभआरं.

णलिणीद् महावल्ली भडवोज्झा जप्पजाणम्मि ।

मत्तम्मि मत्तवालो तह 'महुमुहमासिया पिसुणे ॥१२२॥

महावल्ली नलिनी । भडवोज्झा शिविका । मत्तवालो मत्तः । महुमुहो
तथा मासिओ पिसुनः ॥ यथा ।

रे मत्तवाल महुमुह भडवोज्झाजोग्ग तुज्झ वि विओए ।

तम्मेद् महावल्लीसयणम्मि अमासिया खु सा बाला ॥१०५॥ (१२२)

कुसुमरण मयरंदो मम्मणिया शीलमक्खियाए य ।

मत्तालंबो तह मत्तवारणे महयरो णिउंजवर्द्ध ॥१२३॥

मयरंदो कुसुमरजः । पुष्परसवाचकस्तु संस्कृतभव एव । मम्मणिया नील-
मल्लिका । मत्तालंबो मत्तवारणः । "महयरो गह्वरपतिः ॥ यथा ।

कमलमयरंदगोरिं मत्तालंबे इमं ण जइ रमसि ।

मम्मणियाउल^१रखे महयर^२भिच्चु व्व ता वरं भमिउं ॥१०६॥ (१२३)

मज्झंतियं च मज्झंदिणम्मि ^३मग्गखिरो अ अ^४णुगमिरे ।

मलवट्ठो तरुणो म^५हिंसिकं महिसिणिवहम्मि ॥१२४॥

मज्झंतियं मध्यंदिनम् । म^३ग्गखिरो अनुगमनशीलः । मलवट्ठो तरुणो ।
म^५हिंसिकं महिषोपमूहः ॥ यथा ।

मलवट्टिमं कीलंतयस्स मज्झंतियम्मि वोलोणे ।

ओ वच्चइ म^५हिंसिकं इमस्स म^३ग्गखिरो हवसु गोव ॥१०७॥ (१२४)

भंडम्मि महत्थारं मज्झिमगंडं च उअरम्मि ।

महुरालियं परिचिए रयस्सलाए ^{१०}मयलवुत्तो ॥१२५॥

1 AB महुमु०. 2 AB मयइरो.

6 A ^३णुगमिरो B ^३णमनिरो.

9 AB ^५हिंसिकं. 10 C ^५लवुत्तो.

3 AB ^३रइ.

4 C ^५भिच्चो व्व.

7 A ^५हिंसिकं हि० B ^५हिंसिकं महि०.

5 AB मज्झन्निरो.

8 AB ^३ग्गखिरो.

महत्थारं भाण्डम् । महत्थारं भोजनमिति सातवाहनः । अत्र । मयगलो हस्तो । मयधुत्तो क्रोष्टेति मदकलमृगधूर्तशब्दभवौ । मज्झिमगण्डं उदरम् । मङ्गुरालियं परिचितम् । मयलवुत्तौ रजस्वला ॥ यथा ।

उअह महत्थारस^१रिसमज्झिमगण्डं पुलोइय भुअंगं ।

वेसा संभलिमङ्गुरालियं पि ण रमेइ मय^२लवुत्तिमिसा ॥१०८॥ (१२५)

मंगलसज्ज^३ तह वीअवावसेसम्मि खेत्तम्मि ।

मणिरइया कंचौए कंदप्पे मयणिवासमित्तलया ॥१२६॥

मंगलसज्जं बोजवापशेषं क्षेत्रम् । मणिरइया कटीसूत्रम् । मयणिवासो तथा मित्तलो कन्दर्पः ॥ यथा ।

मंगलसज्जे गलिया मणिरइया तुज्झ पंसुलि सहेइ ।

मित्तलपिया^४ण्हारिणि किर मोव्वो मयणिवासधण्हस्स ॥१०९॥ (१२६)

धूयम्मि महासउणो महालव^५क्खो य सद्धपक्खम्मि ।

मक्कडबंधं गौवाविहसणे संकलारूवे ॥१२७॥

महासउणो उलूकः । महालवक्खो भाद्रपदे आहपक्षः । मक्कडबंधं शृङ्गलारूपं ग्रीवाभरणं सव्यापसव्यं यन्त्रोपवीताकारम् ॥ यथा ।

सरएण महासउणो महालवक्खेण बंधणा तह य ।

णवमक्कडबंधेण य मोयंतं उप्पलच्छीओ ॥११०॥

अत्र महमहइ गन्धः प्रसरतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । (१२७)

मणिणायहरं जलहौ माला जुणहाइ रोमसे माई ।

^६माहं च कुंदकुसुमे मायंदोऽम्बश्चि माडियं गेहे ॥१२८॥

1 C °लवुत्तौ.

2 AB °रिसंम.

3 C °लवुत्ति.

4 AB °ण्हकारि.

5 B °क्खोश्चि.

6 A मोहं.

मणिणायहरं ससुद्रः । माला ज्योत्स्ना । माई रोमशः । माहं कुन्द-
कुसुमम् । अत्र । माइं मायै । मामि सख्यामन्त्रणे । एतौ शब्दानुशासने
उक्ताविति नोक्तौ । माढो संनाह इति माढोशब्दभव इति नोक्तः । मायंदो
आम्रः । माडियं गृहम् ॥ यथा ।

गुणमणिणायहर चुल्लुक तुल्ल मायंदकुंजमाडियए ।

गाएइ पुलयमाई खयरिजणो माहमालधवलजसं ॥१११॥ (१२८)

सियवडपव्वइयाए मायंदौ आमलौइ ^१माइंदा ।

मउए माइलिमाउच्छा माभाई अभयदाणे ॥१२६॥

मायंदौ श्वेतपटा प्रव्रजिता । मा^१इंदा आमलकी । माइली तथा माउच्छो
मृदुः । माउकं मृदु इति तु मृदुकशब्दभवम् । माभाई अभयप्रदानम् ।
अदूरविप्रकर्षात् माभोसियं इत्यपि ॥ यथा ।

किं माइंदवणं करेसु मरणभयमाइलिमणाण ।

माभाइ माउच्छो इय मायंदौ उवदिसेइ ॥११२॥ (१२८)

मालूरो य कविट्ठम्भि माहिलो महिसिवाल्हम्भि ।

मंसुम्भि मासुरी माणियमणुहयम्भि माहुरं साके ॥१३०॥

मालूरो कपित्थः । बिल्ववाची तु संस्कृतसमः । माहिलो महिषीपालः ।
मासुरी श्मश्रु । माणियं अनुभूतम् । माहुरं शाकम् ॥ यथा ।

जं सुअसि सुरयसमए माणियमालूर माहुरयभोज्जो ।

ता माहिल तुल्ल सुहे किमुगया मासुरी एसा ॥११३॥ (१३०)

अंवाए मादलिया सिसिरसमौरम्भि माह्वाओ य ।

^३माअलिया माउच्छाइ मारिलग्गा य कुच्छिइया ॥१३१॥

मादलिया माता । माह्विवाओ शिशिरवातः । माअलिया मातृष्वसा ।
मारिलग्गा कुत्तिता ॥ यथा ।

सु^१दर अमारिलग्गा तुउभ कए मयणअग्गिजलिया सा ।

मादलियामाअलिया खेयकरी जलइ माह्विवाए वि ॥११४॥ (१३१)

मालाकुंकुममाहारयणा वरधुसिणवत्येसु ।

मिरिया कुडौ घणगणे मिहिया जेट्टम्मि मित्तिवओ ॥१२२॥

मालाकुंकुमं प्रधानं कुङ्कुमम् । माहारयणं वस्त्रम् । वस्त्रविशेष इत्यन्ये ।
मिरिया कुटौ । मिहिया मेघसमूहः । मित्तिवओ ज्येष्ठः ॥ यथा ।

मालाकुंकुममाहारयणेहिं भूसिया वि कुलसुण्हा ।

मिहियाचुयंतमिरियाइ लियइ मित्तिवयदंसणसलज्जा ॥११५॥ (१३२)

समकाले मीअं घरवलए सुब्भो मिगौइ मुंडा य ।

मुंडी ^३शौरङ्गी चुंवणम्मि मुद्दी मुणौ अगत्थिदुमे ॥१२३॥

मीअं समकालम् । मीसालियं मिअमिति तु मिअशब्दभवम् । सुब्भो
गृहमध्ये तिर्यग्दाह । मुंडा मृगौ । मुंडी नौरङ्गी । अल^४म्बुसायां तु मुण्डितमुण्ड-
सादृश्यामुंडीशब्दो लाक्षणिकः । मुद्दी चम्बितम् । मुणौ अगस्तिद्रुमः ॥ यथा ।

मु^५ड्योइ समुंडीइ मुणिवणे पत्थियाइ फुल्लकए ।

मुद्दीलुद्धो मीअं सुब्भाणयणमिसओ जुवा चलइ ॥११६॥ (१३३)

मुहलं मुहे मुयंगी कौडौ हि^६काए मुट्टिका ।

मुसहं मणआकुलया मुहियं एमेयकरणम्मि ॥१२४॥

मुहलं सुखम् । मुयंगो कौटिका । मुट्टिका हिका । मुसहं मनस
आकुलता । मुहियं । मुहिया अन्येषाम् । एवमेवकरणम् ॥ यथा ।

विरहमुसहम्मि जाए डसइ मुयंगि व्व पउममुहलं तं ।

दाहिणपवणो मुहियं जरमज्जे एस मुट्टिका ॥११७॥ (१३४)

मुक्कय^१ मणवह्वीवाहे सुरियं च तुडियन्मि ।

मुरई असईइ मुलासिओ फुलिंगे मुआइणी डुंबी ॥१३५॥

मुक्कयं यासौ वोढं^२ प्रकृता तद्वर्जितानामन्यासां निमन्वितानां वधूनां
विवाहः । सुरियं द्रष्टितम् । मुरई असतौ । अत्र । मुणइ जानाति ।
मुरइ हासेन स्फुटति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । मुलासिओ
स्फुलिङ्गः । मुआइणी डुम्बी ॥ यथा ।

अमुरिअतेअमुलासिय जयसिरिवीवाह मुकया तुउभ ।

मुरइ व्व भमइ किच्ची मुआइणी किं^३ ण पत्तिदेसे वि ॥११८॥ (१३५)

मुग्घुरुडो मुक्कुरुडो रासौइ मुहत्थडौ य मुहवडणे ।

मुरुमुरियं रणरणए भु^४मया मुहरोमराई य ॥१३६॥

मुग्घुरुडो तथा मुक्कुरुडो राशिः । मुहत्थडौ मुखेन पतनम् । मुरुमुरियं
रणरणकः । मुहरोमराई भूः ॥ यथा ।

सा सुमुहरोमराई तुह विरहे पाव दोसमुग्घुरुड ।

गुणमुक्कुरुडा घणमुरुमुरिएण मुहत्थडिं पत्ता ॥११८॥

अत्र सुसमूरइ भनत्तौति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (१३६)

मूसामूसा^५ आइं लहुअदुवारम्मि मूसरौ भग्गे ।

पौणम्मि मूसलो तह मूअल्लो मूअलो मूके ॥१३७॥

मूसा तथा मूसा^५ लघुदारम् । मूसरौ भग्नः । मूसलो उपचितः । मूअल्लो
तथा मूअलो मूकः । अत्र मूरइ भनत्तौति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ यथा ।

मूअल ण अत्थि मूसाअ^७संचरी जेण मूसरौ मूसा ।

^८मूअल्लिअणितरा वि डु कइ सा मूसलथणी अहिसरेउ ॥१२०॥ (१३७)

1 AB °मइव^०_२

2 AB न.

3 AB °मया.

4 AB °रुडो.

5 A °आइं.

6 AB °सायं.

7 AB संवरौ.

8 AB मूअल्लियणिं.

१'मेंठी मेंढी मेली य संहर्द्र वणिसहायए २'मेढो ।

हथिवए मेंठो मेअर ३'मेअज्जा असहण ४'धसोसु ॥१३८॥

१'मेंठी मेंढी । मेंढीशब्दोऽपि यदि देश्यस्तदा पर्यायभङ्गा निवद्धः ।
मेली संहतिः । २'मेढो वणिकसहायः । मेंठो हस्तिपकः । मेअरो असहनः ।
मेअज्जं धान्यम् ॥ यथा ।

मेअज्जहट्टवारि मेंठेण कुंजराहिरूढेण ।

मेंठेए हणियाए मेअरमेढाण हुंति मेलीओ ॥१२१॥ (१३८)

३'मेडंभो मिगतंतू मेहच्छोरं च गौरम्मि ।

मोचं च अद्वजंघौड मोगरो चेअ मउलम्मि ॥१३९॥

३'मेडंभो मृगतन्तुः । अत्र मेहद्व सुच्यतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ।
मेहच्छोरं जलम् । मोचं अर्धजङ्घौ । मोगरो मुकुलम् ॥ यथा ।

१०'मेडंभख ११'लिज्जंता मेहच्छोरं पि कह वि अपिअंता ।

भयमोग्रियसुहा तुह रिउणो गयमोचया वणे जंति ॥१२२॥ (१३९)

सवचम्मि मोरमोरत्तया कसिणकसियाइ मोकणिया ।

मसओलूएसु मरो मड्डा बलकारआणासु ॥१४०॥

मोरो तथा मोरत्तओ श्वपचः । मो १२'रत्तओ चण्डाल इत्यन्ये । यदाह ।
मोरत्तओ श्वपाकश्चण्डालः केषुचिद्रूढः ॥ मोकणिया असितं पद्मोदरम् ॥ यथा ।

रे कम्ममोर वम्मह १३'णखो मोरत्तओ विरहिणोण ।

तावोव १४'यारणिहयाइ मोकणीए वि ताउ जं डहसि ॥१२३॥

अत्र । मोरउल्ला सुधा इत्यव्ययेषु । मोहाअइ रमते । इति धात्वादेशे-
षूक्ताविति नोक्ता ।

1 AB मेढी.	2 A मेंढो B मेंढी.	3 AB ०मेज्जा.	4 AB ०धसोसु.	5 A मेंढो
6 A ०अज्जं.	7 A ०अज्जं.	8 A ०टेणं.	9 AB मेडंभो.	10 AB मेडंभं०
11 AC ०लिज्जंता.	12 AB ०रओ.	13 AB खन्नी.	14 AB ०यारणिहियाविमो.	०

॥ अथानिकायाः ॥

मरो मशक उलूकश्च । मड्डा बलात्कार आत्रा च ॥ (१४०)

कंठे सुयन्मि य मडो लज्जादुक्खेसु मंतक्खं ।

सिंखलमंथाणेसुं मंदीरं म'म्मणो मयणरोसा ॥१४१॥

मडो कण्ठो मृतश्च । मंतक्खं लज्जा दुःखं च । मंदीरं शृङ्खला मन्यानश्च ।
मम्मणो मदनो रोषश्च । अव्यक्तवचनार्थसु मम्मनशब्दभवः ॥ (१४१)

तुमुलमल्लिणेसु मइलो सारसिदूर्द्धसहीसु अ मराली ।

मक्कोडभुण्णी उसापिपौलियाजंतगुंफरासीसु ॥१४२॥

मइलो कलकलो गततेजाश्च । मराली सारसी दूती सखी चेति त्रयार्थाः ।
मक्कोडा ऊर्णापिपौलिका । मक्कोडो यन्त्रगुम्फनार्थं राशिश्च । यदाह ।
मक्कोडोऽपि हि राशिर्यन्त्रग्रथनाय यः क्रियते ॥ इति ॥ (१४२)

मम्मका णायव्वा उक्कंठाए य गव्वे य ।

वुड्ढे णिवहे पिह्ले मु'हरे जलहिम्मि य महल्लो ॥१४३॥

मम्मका उत्कण्ठा गर्वश्च । महल्लो वृद्धो निवहः पृथलो मुखरो जलधिश्चेति
पञ्चार्थः ॥ (१४३)

सिरिवयखगबंदीसुं महुओ कड'ओवणेसु मलओ य ।

लहुयखित्ते कुंडे मलियं मज्जियमुदिक्खिए पीए ॥१४४॥

महुओ श्रीवदाख्यः पत्नी मागधश्चेति द्वयर्थः । श्रीरिति यो वदति वाश्यते स
श्रीवदः । मलओ गिर्येकदेश उपवनं च । मलियं लघुक्षेत्रं कुण्डं चेति
द्वयर्थम् । मज्जियं अवलोकितं पोतं च ॥ (१४४)

1 AB °मणा.

2 C °हलं.

3 AB उद्गा° O उणा°.

4 C °हले.

5 A °मलो.

6 AB °ओणे°.

7 C °ति व°.

8 AB वागते.

मल्लयम^१पूवभेए सरावकोसुंभचसएसु ।

मंगुलमणिट्टपावेसु मंथरं बहुकुसुंभकुडिलेसु ॥१४५॥

मल्लयं अपूपभेदः शरावं कुसुम्भरक्तं चषकश्चेति चतुर्थम् । मंगुलं अनिष्टं पापं च । मंगुलो चौर इत्यन्ये । मंथरं बहु कुसुम्भं कुटिलं चेति त्रार्थम् । मन्दवाची तु संस्कृतसमः ॥ (१४५)

ऊढाकुविए कलुसे असुइम्मि य होइ ^२मट्टुहियं ।

^३मडुवइयं हयतिक्खे मालो आराममंजुमंचेसु ॥१४६॥

^२मट्टुहियं परिणीतायाः कोपः कलुषमशुचि चेति त्रार्थम् । ^३मडुवइयं हतं हतं तीक्ष्णं चेति द्वार्थम् । मालो आरामो मञ्जुमञ्जुश्चेति त्रार्थः ॥ (१४६)

माणंसौ माइयचंदव^४हसुं माउया सहिउमासु ।

मुक्कलमुचिए सइरे य मुम्मुरो ^५करिसकरिसअग्नौसु ॥१४७॥

माणंसौ मायावी चन्द्रवधूश्चेति द्वार्थः । मनस्विवाचक^४सु मनस्विशब्द-
भव एव । माउया सखी दुर्गा च । माटवाचकसु माटकाशब्दभवः । मुक्कलं
उचितं स्त्रैरं च । मुम्मुरो करोषं करीषाग्निश्चेति द्वार्थः ॥ (१४७)

सालीमाउलधूयापिउच्छपत्तेसु मेहुणयसहो ।

मोओ य अहिगयत्ये गिरिन्नि तह चिम्भडाईण ॥१४८॥

मेहुणिया पत्न्या भगिनो मातुलाकजा च । मेहुण्यो पितृष्वसुत इति लिङ्ग-
परिणामेन व्याख्येयम् । 'मोओ अधिगतस्त्रिभिर्भाद्रीनां बीजकोशश्चेति द्वार्थः ॥ (१४८)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचितायां देशीनाममालायां षष्ठो वर्गः ॥

1 AB °पूवभे°.

2 AB मडुहहि°.

3 AB मदुव°.

4 AB °हसु.

5 AB करिसअ°.

6 AB °सु श°.

7 AB मापो.

8 AB °शीशब्दसंयुतत्वात् षष्ठो वर्गः ॥ छ ॥ संख्या ७०४. वर्ग°.

सप्तमवर्गः ।

वर्गसंज्ञा चेह न व्याकरणप्रसिद्धा किं तु ज्योतिःशास्त्रप्रसिद्धेऽहादृता । ते च अकचटतपयशा इति । तत्र प्रथमः स्वरवर्गस्ततः कवर्गादयः पञ्च । सप्तमो वर्गो यकारादिः । यकारस्य प्राकृतेऽसंभवात् ततो रेफादयः प्रसूयन्ते ॥ तत्र रादिः ।

रंगं तउए रत्ती आणा रप्फो य वम्मोए ।

रंभो दीलाफलए कंगूए रत्तराल'रायलया ॥१॥

रंगं तपु । रती आज्ञा । रप्फो वल्लीकः । रंभो ^१आन्दोलनफलकम् । अभिमानचिह्नसु अन्दोलणफ^२लयसिन्दुरं रंभो । इत्याह । रत्ता तथा राला तथा ^३रायला प्रियङ्गवः ॥ यथा ।

मेस्सिअ ^४रायलदलणं भंजिय रत्तिं च रत्तभोज्ज तुमं ।

रप्फसुहं रंभचडियं रालकरो रंगकुंडलं णियसि ॥१॥ (१)

रद्धी वरे रसाला य मज्जिया ग्हावियम्मि रत्तीओ ।

भमरे रसाउरोलंवा य रसहं च चुस्सिमूलम्मि ॥२॥

रद्धी प्रधानम् । रसाला मार्जिता । रत्तीओ नापितः । रसाज तथा रोलंबो भमरः । रसायशब्देऽयमित्यन्ये । यज्ञोपालः । अलिरपि रसाओ स्यात् ॥ इति । रोलंबशब्दं संस्कृतेऽपि केचिन्नतानुगतिकतयाः प्रयुञ्जते । रसहं चुस्सिमूलम् ॥ यथा ।

रोलंबु व्व महुपिओ रसाउवसाइ तोइ ^५पिअ अहरं ।

रत्तिरसालं पुच्छसि रत्तीय रसहवावडं किमिह ॥२॥ (२)

1 C °राफल°.

2 C °रन्दो°.

3 AB °लचमि°.

4 C राचला.

5 C °लंबो.

6 AB प्रियङ्ग°

रत्तयरगगयरंजणरवया बंधूयघट्टघडमंथा ।

रंदुअरयवलि रइगेक्ता रज्जुसिसुत्तणाहिलासेसु ॥३॥

रत्तयं बन्धूकम् । र'गगयं ^१कौसुम्भवस्त्वम् । रंजणो घटः । रंजणं कुण्डमिति केचित् । रवओ म'न्यानः । रंदुअं रज्जुः । अत्र । रंभइ गच्छति । रंपइ ^२रंपइ तच्छोति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । रयवली शिशुत्वम् । ^३रइगेक्ता अभिलषितम् । रइगेक्ता रतिवृत्तेति केचित् ॥ यथा ।

रंजणयणिमरयवलिं ररगयवत्यं वहुं ^४रवयहत्यं ।

^५रत्तयउट्टिं रइगेक्तातो वज्जिभइसि रंदुएण हरे ॥३॥ (३)

रच्छामयरत्तक्खररप्फडिया साणसीहुगोहासु ।

रयणिद्वयं च कुमुए राओ चडए रणे राडी ॥४॥

^६रच्छामओ श्वा । रत्तक्खरं सीधु । रप्फडिया गोधा । अत्र रंखोलइ दोलयतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । रयणिद्वयं कुमुदम् । राओ चटकः । राडी संग्रामः ॥ यथा ।

रच्छामयरप्फडियारयणिद्वयमोयणे खणे के वि ।

राय व्व कामअंधा पिअंति रत्तक्खरं रइय राडिं ॥४॥ (४)

रावियमस्साइयए रायगई तह जलोयाए ।

रिंडी कंथ^{१०}प्पाया रिप्पं पट्टे पवेसए रिगो ॥५॥

रावियं आस्वादितम् । रावियं रञ्जितमिति तु रञ्जे राव इति धात्वादेशे सिद्धम् । रायगई जलोकाः । रिंडी कन्याप्राया । रिप्पं घृष्टम् । रिगो प्रवेशः ॥ यथा ।

1 AB °गां. 2 AB कुम्भ°. 3 A °न्यानं. 4 AB रम°. 5 AB रंभइ.

6 A रइ'गिहं B रइगिहं. 7 AB रयय°. 8 A रज्जुट्टिं रयगिहतो वज्जिभइसि

B रज्जुट्टिं रयगिहतो वज्जिभइसि. 9 AB रत्ताम°. 10 AB °प्पाया.

रायगङ्गावियस्सं पि तं जरो मंदं जं ण मिच्छेइ ।

^१रिड्ढीढंकिंरिणो ता कुण रिगं णिवायहरे ॥५॥ (५)

रिक्खो रिच्छो बुद्धे रिक्कं ^२थोवन्मि वायसे रिट्ठो ।

रिद्धं पिके रिद्धी संघाए रिंगियं भमणं ॥६॥

रिक्खो तथा रिच्छो वृद्धः । ऋचवाचकौ तु रिक्खरिच्छशब्दाद्वचशब्दभवौ ।
रिक्खो वयःपरिणाम इति केचित् । रिक्कं स्तोकम् । रिट्ठो काकः । रिद्धं
पक्कम् । रिद्धी समूहः । ^३रिट्ठी खड्ग इति रिष्टिशब्दभवः । रिंगियं भ्रमणम् ॥
यथा ।

रिक्खो वि खलोऽरिच्छो वि रिट्ठो रिद्धलंबरिद्धो य ।

रिक्कं पि हु किं महुरा रिगंतेहिं इमे दिट्ठा ॥६॥ (६)

रिरियं लीणे सडियम्मि रिक्कियं ^४रोविरम्मि रिमिणो य ।

रिंछोलौ पंतोए य रिच्छभल्लो य रिच्छम्मि ॥७॥

रिरियं लोनम् । रिक्कियं शटितम् । रिमिणो रोदनशीलः । रिंछोलौ
पङ्क्तिः । अत्र रियइ प्रविशतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । रिच्छभल्लो
ऋच्छः ॥ यथा ।

रिमि^५णत्तरिक्कियच्छीउ रुक्खरिंछोलौमज्जरिरियाओ ।

^६मुच्छन्ति रिच्छभल्लयभीया तुह कुमारवाल रिउवहुया ॥७॥ (७)

रित्तुडियं च साडियमवगणणा रौढमक्खिए रुंढो ।

सहलम्मि ^{१०}रुंढिअं रुंचणी घरट्टी रुअ^{११}रुइउक्कणा ॥८॥

1 AB रिटी°, 2 AB °रिफो, 3 AB थोवन्मि, 4 AB रिट्ठी, 5 AB रोइर°

6 C °रामिति नोक्तम्, 7 AB °रुत्तिरि°, 8 AB अक्क'ति, 9 AB रुंटी,

10 AB रुंटियं, 11 AB °रुइर°,

रित्तूडियं शातितम् । रौढं अवगणनम् । अत्र रौरइ राजतीति धात्वादेशे-
षूक्तमिति नोक्तम् । 'रुंदो आचिकः कितव इत्यर्थः । 'रुंदिअं सफलम् ।
रु'चणी घरट्टो । अत्र रु'जइ रौतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । रुअरुइआ
उत्कण्ठा ॥ यथा ।

रुअरु'इआइ 'रु'ंदो गओ इमाए घराउ णो'हरिवि ।

ओ कयरोढं रु'चणिह'त्ययरित्तूडिओ अ'रु'दिअओ ॥८॥ (८)

रुअं तूलेऽकदुमे रुवौ रुववइयाइ रुवमिणी ।

रेणी पंके 'क्षिणम्मि रेसियं रेवयं पणामम्मि ॥९॥

रुअं तूलम् । रुवौ अर्कद्रुमः । रुवमिणी रूपवती । रेणी पङ्कः ।
रेसियं क्षिणम् । रेवयं प्रणामः ॥ यथा ।

गयरणी रेसियरुविरुअगुणभूसणे सुहा वइसि ।

सब्बंगरेवयं कुण रुवमिणिमिमं जइ मइसि ॥९॥ (९)

माईसु रेवईओ रेवलिया वालुयावट्टे ।

रेवज्जियं उवालद्धे रेहिअ'अं च क्षिणपुच्छम्मि ॥१०॥

रेवईओ मातरः । अत्र रेहइ राजतीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ।
रेवलिया वालुकावर्तः । रेवज्जियं उपालब्धम् । रेहियं क्षिणपुच्छम् ॥ यथा ।

रेहियएण वि ण चलइ रेवलिया^{१०}णिवडिओ जइ वइसो ।

ता रेवईउ रेवज्जि^{११}एहिं भो बंभण भणेषु ॥१०॥ (१०)

रेअविअं खणगरिण तंदुलपिट्ठम्मि^{१२}रोट्टं च ।

रोढं घरमाणे रोररोघसा^{१३}रौकणो य रंकम्मि ॥११॥

1 AB रु'ंदो, 2 AB रु'टियं, 3 AB °इयाए, 4 C °हरइ, 5 AB °त्यअरि°.

6 AB °रु'टिअ°, 7 AB क्षिणम्मि, 8 A रुई, 9 A °चं क्षिणपु° B °चं च क्षिणपु°, 10 AB °निव°, 11 C °एहिं, 12 AB रोट्टं, 13 AB रौक°.

रेअ^१विअं क्षणीकृतम् । सुक्तार्थे तु सुचिधात्वा^२देशे सिद्धम् । रोहं
तन्दुलपिष्टम् । रोहं गृहप्रमाणम् । रोरो रोघसो रोकणो तयोऽप्येते रङ्गार्थाः ॥
यथा ।

रेअ^१विअसंपया तद् रिउणो रो^३रा अरोघसघरेसु ।

रोकणमिलिया कम्मन्ति रोडसुत्ताइं गहिय रोहकए ॥११॥ (११)

रोज्झो य रोहिओ रोमराइरोमूसला जहणे ।

रोयणिया डाइणिया रोमलयासयमुदरयन्मि ॥१२॥

रोज्झो रोहिओ इत्यन्योन्यपर्यायावृत्त्यवाचकौ । अत्र रोचइ पिनष्टीति
धात्वा^२देशेषूक्तमिति नोक्तम् । रोमराइ तथा रोमूसलं जघनम् । रोयणिया
डाकिनौ । अत्र रोसाणइ मार्षीति धात्वादेशेषू^३क्त इतीह नोक्तः । रोमलयासयं
उदरम् ॥ यथा ।

पिहुरोमराइ तणुरोमलयासइए कया वि इत्य तुमं ।

रोज्झि व्व वियडरोमूसलरोयणिवाडयन्मि मा वच्च ॥१२॥ (१२)

॥ अथानेकार्थाः ॥

हंसे वग्घे रत्तच्छो रइजोयजहणेसु रइलक्खं ।

रइय^४णिरंतरसोहियसणाहपलिएसु राहो वि ॥१३॥

रत्तच्छो हंसो व्याघ्रश्च । महिषे तु संस्कृतभवः । रइलक्खं रतिसंयोगो
जघनं चेति द्वयर्थम् । राहो दयितो निरन्तरः शोभितः सनाथः पलितश्चेति
पञ्चार्थः ॥ (१३)

1 AB °विअं.

2 AB °देशसि°.

3 AB °विअ°.

4 AB °रा य रो°.

5 AB °देशसिइ इति नोक्तः.

6 C °क्तमिति नोक्तम्.

7 AB °निर्व°.

रायंबू वेडिससरहा रिक्खणमहिगमन्नि कहणो य ।

विउलमुहलेसु रुंदो रेक्कियमक्खित्तलीणलज्जासु ॥१४॥

रायंबू वे'तसद्रुमः शरभश्च । रिक्खणं । इत एति रेक्खणं इत्यपि ।
उपलम्भः कथनं च । रुंदो विपुलो मुखरश्च । अत्र रु'टइ भ्रमति रीति
चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । 'रेक्कियं आक्षिप्तं लीनं व्रीडितं चेति
वार्थम् ॥ (१४)

अच्छिणिकोचकरोडीसु रेसणी कलिरवेसु रोलो य ।

रोडी इच्छासिवियासु कूणियच्चे मले रोद्धं ॥१५॥

रेसणी अक्षिणिकोचः । करोटिकाख्यं कांस्यभाजनं च । रोलो कलहो
रवश्च । रोडी इच्छा वणिशिविका च । रोद्धं कूणिताक्षं मलश्च ॥ (१५)

रोहो पमाणणमणेसु रोक्कणी सिंगिकूरकम्भेसु ।

णवद'पड्ढण 'अणुसणामगहणोसवन्नि लयं ॥१६॥

रोहो प्रमाणं नमनं च । प्रतिरोधवाची तु रोधशब्दभवः । रोहो मार्गण
इत्यन्ये । रोक्कणी । के रोक्कणिभ्यो । शृङ्गी नृशंसश्चेति द्वयर्थः ॥

॥ अथ लादिः ॥

लयं नवदम्पत्योः परस्परं नामग्रहणोत्सवः ॥ यथा ।

तुह कुमरवाल 'सेसं इतं दड्डूण णिसि पलायंता ।

'असोसणामगहणा रिउद'पड्ढणी लयस्स सुमरंति ॥१७॥ (१६)

1 AB °तसो दु°.

2 C °कमिति नीकम्.

3 AB रि'कि°.

4 AB अद्रुवणा°.

5 AB सेत्रं.

6 AB अणुस°.

लखं काए लगं चिंधे लंचो य कुकुडए ।

गंडुयतिणम्मि ^१लचयं लट्टयलडहा कुसुंभरम्भेसु ॥१७॥

लखं कायः । लगं चिह्नम् । लगं अघटमानमित्यन्ये । लंचो कुकुटः ।
उत्कोचवाची तु संस्कृतसमः । ^१लचयं गण्डुसंज्ञं लक्षणम् । लट्टयं कुसुम्भम् ।
लडहं रम्यम् । लडहो विदग्ध इत्यन्ये ॥ यथा ।

^२कालम्मि लचयलग्गे उड्डियलंचो व्व गंतुमसहो सि ।

तो तुज्झ लडहलक्खा लट्टयवसणा कहं होही ॥१४॥ (१७)

लल्लकं भीमे लसई कामे परिहिए लइयं ।

लसुअं तेहे लइणी लयाइ लसकं तरुच्चीरे ॥१८॥

लल्लकं भीमम् । लसई कामः । लइयं परिहितम् । लइयं अङ्गे पिनड-
मित्यन्ये । लसुअं तैलम् । लइणी लता । लसकं तरुचीरम् ॥ यथा ।

लइणीरसलसकल^३सुअपमुहेहिं किं इमाइ भेसज्जं ।

लल्लकलसइरोगे सो चिय तरुणी तथा लइयहारो ॥१५॥ (१८)

लंपिक्खो तह चोरे लंबाली पुप्फभेयम्मि ।

लउडम्मि लकुडं ^४चिअ उसहे लंइअल्ललाइल्ला ॥१९॥

लंपिक्खो चौरः । लंबाली पुष्पभेदः । लकुडं लकुटः । अत्र लट्टइ
स्मरति । लहसइ संसते । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । लइअल्लो
तथा लाइल्लो वृषभः ॥ यथा ।

1 AB लवयं. 2 C °खुल्लं. 3 AB कोलम्मि लवयं. 4 AB °ही इति मूलपाठः

दीप्तकवयल्लगलकवय (लकवय) लट्टयलड (लडह) अइरय तुह चययं (ययार्थं) । लचूची
(लचच) डयविय (डिअ) मुणियनियजिये (या.) ए लंबा (वा) इजोणिसंपत्ती ॥१७॥

5 AB °सुयं. 6 AB °सुयं. 7 AB चिअ उ. 8 AB °इयल्लं.

लंपिक्वहरिय लाइल्लधणे ल'इअल्ल कीस मूढो सि ।

लंवालीहिं जक्खं पूइय अणसरसु लकुडयहत्यो ॥१६॥ (१८)

पउमकरा जत्थ वह्ण लिहिज्जए सो लयापुरिसो ।

लहुयवडो गगोहे लडहक्खमियं विहडियम्मि ॥२०॥

लयापुरिसो यत्र पद्मकरा वधूर्लिख्यते । लहुयवडो न्यग्रोधः । लडहक्ख-
मियं विघटितम् ॥ यथा ।

सा वित्ती लहुयवड क्वमसु तुमं तुह्णमो लयापुरिस ।

लडहक्खमिअप्येन्ने पियम्मि कह णाम जीविसं ॥१७॥ (२०)

लामा य डाइणी लावंजमुसौरम्मि लाहणं भोज्जे ।

लालसलासयविहया मिउमोरेसुं वहोलए लिक्खा ॥२१॥

लामा डाकिनो । लावंजं उग्रौरम् । लाहणं भोज्यभेदः । लालसं मृदु ।
लालसं इच्छेत्यन्ये । लासयविहयो मयूरः । लिक्खा तनुस्त्रोतः । लिक्खं
इत्यन्ये ॥ यथा ।

लामाउ लिक्खकंठे घणलावंजे कुणंति लाहणयं ।

तासियलासयविहया अलालससरा विडालिक्खाओ ॥१८॥ (२१)

बालम्मि लिंकलीवा लित्ती खग्गाइदोसम्मि ।

तणुईकयम्मि लिसयं लिट्ठियलोलंठिया य चाडुम्मि ॥२२॥

लिंको तथा लीवो बालः । लित्ती खड्गादीनां दोषः । लिसयं तनूकृतम् ।
लिट्ठियं तथा लोलंठियं चाटु ॥ यथा ।

लोलंठिएहि रच्चसि ण सुणइ सा लिट्ठियं लिसय^{१०}पेम्मा ।

लिंका लीवमयच्छी^{११}सलित्तिच्छुरिय व्व किं चत्ता ॥१८॥

1 °इयल्ल°, 2 AB लंवाली° लंवाली°, 3 AB नमो, 4 A °निया पिये, B Omitted to
मिउमोरेसुं, 5 AB लिक्खो, 6 A तनुस्त्रो°, 7 AB खोइ°, 8 A °लीवा,
9 A लीवो, 10 A °पेम्मा, 11 A °लित्तच्छु°,

अत्र । लिङ्ग इति लिङ्ग इति निलीयते । लिङ्ग इति स्वपिति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२२)

लीलो जसे लुंखो गियमे सुत्तम्हि लुंको य ।

लूणम्हि लुअं भग्गे लुगं तह ^१गिणायम्हि लुंखाओ ॥२३॥

लीलो यज्ञः । लुंखो नियमः । लुंको । उत ओति लोको । सुप्तः । लुअं लूनम् । लुगं भग्नम् । लुंखाओ ^२निर्णयः ॥ यथा ।

लुअदम्भं लुगलयं गइपुलिणं कुणसु कोस लुंको सि ।

रे अलस इत्य लीलो होहि त्ति सलुंखयाण लुंखाओ ॥२०॥ (२३)

लुरणी वज्जविसेसम्हि लुंकणी चेअ लयणम्हि ।

लूआ मयतगहाए लेहुडलेदुक्कलेडुया लोट्टे ॥२४॥

लुरणी वाद्यविशेषः । लुंकणी लयनम् । अत्र लुंङ्ग इति लुङ्ग इति माथीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । लूआ मृगटणा । अत्र लूर इति क्षिन्तीति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । लेहुडो लेदुक्को लेडुओ त्रयोऽप्येते ^३लोष्टवाचकाः ॥ यथा ।

हर लेदुक्को मा कुण ^४लूअभया लुरणिसाललुंकणियं ।

पेसणलेहुडलेडुअखलणं मा हुज्ज इतदइयस्स ॥२१॥ (२४)

लेडियमवि संभरणे लोले लेहुडयलोहिल्ला ।

^५लोड्ढिअओ उवविट्टे तह लोलुंचावियं रइयतगहे ॥२५॥

लेडियं स्मरणम् । ^६लेहुडो तथा लोहिल्लो लम्पटः । ^७लोड्ढिओ उपविष्टः । अत्र ^८लोड्ढि स्वपितोति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । लोलुंचावियं रचितवृत्तम् ॥ यथा ।

1 AB चित्रय°. 2 AB निर्णयः. 3 A लोष्टवा° B लोष्टुवा°. 4 AB लूअभ°. 5 AB लोड्ढिओ. 6 A लेहुडो. 7 AB लोड्ढिओ. 8 B लोड्ढि. 9 C °क्तमिति नोक्तम्.

महुरसलोलुंचाविय लेहड गलिणीड भसल चुंबंतो ।

इह लोट्टियस्स मह रयलोहिल्लपियस्स लेट्टियं रयसि ॥२२॥ (२५)

॥ अथानेकार्थाः ॥

लल्लं सप्पिहणूणेषु केसओसारणसु लंबो वि ।

अस्सासत्तमणोहरपिअंवणसुं तह य लट्ठो ॥२६॥

लल्लं सस्पृष्टं न्यूनं च । लंबा केशा लंबो गोवाटश्चेति द्वयोर्लंबशब्दः ।
लट्ठो अन्यासक्तो मनोहरः प्रियंवदश्चेति त्रयर्थः ॥ (२६)

लयणं तणुमिउवल्लीसु लाइया भूसगहियअजिणद्धा ।

लालंपिअं^१पवाले खलौणआकांदिणसुं च ॥२७॥

लयणं तनु मृदु वल्लो चेति त्रयर्थम् । लाइयं भूषा गृह्येतं अर्माधं चेति
त्रयर्थम् । लालंपिअं प्रवालं खलौणमाक्रन्दितं चेति त्रयर्थम् ॥ (२७)

लिहिओ तणुसइणसुं लिंक्रियमक्खित्तलौणेषु ।

लुंबी थवयलया लेसा लिहियासत्थणिहणीसहा ॥२८॥

लिहिओ तनुः सुप्तश्च । लिंक्रियं आक्षिप्तं लीनं च । लुंबी स्तवको लता
च । लेसो लिखितमाश्रयो निद्रा निःशब्दश्चेति चतुर्थः । अल्पवाची लेश-
शब्दभवाः ॥ (२८)

लेडुक्को लंपडलुट्ठणसु लोटो य भरियसइणसु ।

वंगव^५यवंढवड्डा वाइंगणगिह्वबंधगरुणसु ॥२९॥

लेडुक्को लम्पटो लोटश्च । लोटो स्मृतः शयितश्च ॥

1 C पवाले. 2 AB त्रयर्थः. 3 AB सरि°. 4 A °यवङ्गव° B °यङ्गव°.

5 AB वायंगण°.

॥ अथ वादिः ॥

वंगं वृन्ताकम् । वञ्चो रटप्रपत्नी । ^१वंढो वन्धः । वड्डो महान् ॥ यथा ।

चंचूइ विंटवंढे आवणपिडियाउ वड्डवंगमिमं ।

उग्घेतुआण उड्डइ आमिसपिंडम्ममेण वञ्चो ॥२३॥ (२८)

वट्ठी अवस्सकिच्चम्मा वंकवंसा कलंकस्मि ।

वंसी य सिरसि माला वच्छं पासे वज्ज य लायस्से ॥२०॥

वट्ठी अवश्यक्त्यम् । वंको तथा वंसो कलङ्कः । वंसी शिरसि माला ।
वच्छं पार्श्वम् । वज्ज लावण्यम् ॥ यथा ।

वच्छे सवज्ज दइया सवंसिया धम्मअत्थवट्ठी अ ।

असोस्सबाह्वंको अवंसवंसाण ण इ होइ ॥२४॥ (३०)

वम्हं रप्फे वत्थी उडए वल्लो सिसू व^२ह चिविडा ।

वहवट्ठा खंधव्वणमग्गा सीमाइ ^३वत्तिवइवेला ॥२१॥

वम्हं वल्लीकम् । वत्थो तापसानामुटजम् । वल्लो शिशुः । व^२ह चिविडा
गन्धद्रव्यविशेषः । वहो स्कन्धघ्रणः । सामान्येन घ्रण इत्यन्ये । वट्ठा पत्न्याः ।
वत्ती तथा वइवेला द्वावेतौ ^४सीमवाचकौ ॥ यथा ।

वत्थीवइवेलाए वल्लयणिव्वत्तिया मह वइल्ला ।

किं दिट्ठा वड्डसयडे ^५वट्ठाए वम्हखुत्तया अवहा ॥२५॥ (३१)

वज्जा अहियारे वल्लिवल्लरीवल्लरीउ केसेसु ।

^६वतुविच्छडा णिवहे वलहीववणीउ कप्पासे ॥२२॥

1 A वट्ठी B वंढो वंढो.

2 AB °ह वीडा.

3 A वत्तिव^२.

4 AB °ह वीडा.

5 AB सीमावा^०.

6 AB वट्ठाए वंमखु^०.

7 वरुवि^२.

वज्जा अधिकारः । वल्ली वल्लरी विल्लरी त्रयोऽप्येत केशवाचकाः । ^१वतू तथा
विच्छुडो निवहः । ऋद्धिवाचो तु विच्छुडो विच्छदंशब्दभवः । अत्र वन्द
वन्दमिति वन्दशब्दभवम् । बलही तथा ^२ववणी कर्पासः ॥ यथा ।

वरवल्लरीण विल्लरि^३वसणवज्जाइ लज्जइ कुवलो ।

बलहि^४वतं चुंटी ववणीविच्छुडमज्झमि ॥२६॥ (३२)

वडहो खगमेए वस^५लविडुविअलंबला य दीहमि ।

वप्पीओ वप्पीहमि वन्हलं केसरं चैय ॥२७॥

वडहो पत्तिमेदः । वसलं विडडं ^६विअलंबलं त्रयोऽप्यमो दीर्घार्थाः ।
विडडस्थाने वित्तं अन्ये पठन्ति । वप्पीओ चातकः । वन्हलं केसरम् ॥
यथा ।

पुच्छइ वडहं वप्पीअयं च णवणीमवन्हलं दट्ठं ।

वसलसरं विडडच्छी ^७विअलंबलमग्गइंतपइवत्तं ॥२८॥ (३३)

^८णिहाकरीलयाए वयली वेली य वट्ठिमं अहिण ।

वइओ पीए वलियाविलमा जीवाइ चुगिए ^९वयरं ॥२९॥

वयली तथा वेली निद्राकरी लता । वट्ठिमं अतिरिक्तम् । वइओ पीतः ।
^{१०}वलिया तथा विलमा ज्या । वयरं चूर्णितम् ॥ यथा ।

वइए ^{१०}वयरवयलिदलवेलिफलरसे वि व^{११}ट्ठिमं णिहं ।

ण लइइ विलमभु^{१२}णीहिं च तणुई कामस्स ^{१३}किट्ठवलियस्स ॥३०॥ (३४)

वयडो य वाडियाए ^{१४}वण्णियवलिया य भुत्तमि ।

वाहाकुले वणायं च वहलं वक्कडं च दुट्ठिणए ॥३१॥

1 AB वर. 2 AB ववणी. 3 AB 'वल्लरी'. 4 AB 'वतू'. 5 AB 'लवडड'.

6 AB वियलं. 7 AB निहा. 8 AB वयरं. 9 AB वइया. 10 AB वयरं.

11 AB 'ट्ठिमि'. 12 C 'णीहि'. 13 AB किट्ठव. 14 A वण्णिय.

वयडो वाटिका । वंफियं तथा वलियं भुक्तम् । वणायं व्याधाकुलम् ।
वहसं तथा वक्कडं दुर्दिनम् । वक्कडं निरन्तरवृष्टिरित्यन्ते ॥ यथा ।

तुह वाणवक्कडे वहले व्व हंसो रिक्क चइय समरं ।

वंफियसुयवलियफलो सुमरइ वयडं गओ वणायवणे ॥२८॥ (३५)

रज्जे वंडुअमोलौड वडालौ य वरओ कलमभेदे ।

गार्डेइ वल्लई वद्धयं वरं वड्डिया य कूवतुला ॥२९॥

वंडुअं रान्यम् । वडालौ पङ्क्तिः । वरओ शालिभेदः । योऽसावणुरिति
प्रसिद्धः । वल्लई गौः । वोणागोपीवाचकस्तु वल्लकोवल्लवीशब्दभवः । वद्धयं
प्रधानम् । वड्डिया कूपतुला ॥ यथा ।

गोवाल किं ण रक्कसि वद्धयवरएसु वल्लइवडालिं ।

किं वंडुअं व पत्तं वड्डियणियडे इमाइ जं लविओ ॥३०॥ (३६)

वणवो दवाणले वज्जरा णई वसयं च सिरिखंडे ।

संडम्मि वड्डिओ तह वहडवणारा य वच्छयरे ॥३१॥

वणवो दवाग्निः । वज्जरा नदी । वसयं औखण्डम् । पिष्टातकचूर्ण-
मित्यन्ते । वड्डिओ षण्डः । वहडो तथा वणारो दस्यो वल्लः ॥ यथा ।

वज्जरतडतिणमत्तो वहडिं मा सुंघ वड्डियवणार ।

वणवपिलुट्ठो पल्लवइ णिअ वसयतरु कह वि ॥३१॥ (३७)

वत्ताइ वग्गयं पउरे वग्गेज्जो दुमालिया वणई ।

गोवन्दम्मि वणद्धौ वग्गयमंभोअमज्जम्मि ॥३८॥

1 C °रित्तिके. 2 AB °णाव्वव° 3 A वंडुयसो° B वंडुयसो°. 4 AB वंडुअं

5 AB वड्डिया. 6 AB नैय. 7 AB ववाइ.

वग्गयं वार्त्ता । वग्गेज्जो प्रचरः । वण्णै वृत्तपङ्क्तिः । वण्णो गोवृन्दम् ।
वग्गयं कमलोदरम् ॥ यथा ।

वग्गयणिलोणभमरे वण्णसिं^१कस्यवण्णमूलमि ।

गइवग्गयं पि मा कुण पिय वग्गेज्जमि मज्झदिणतावे ॥३२॥ (३८)

लघुजलवहे वहोलो वाहलिविरया य वज्जियं दिट्ठे ।

अत्यमि य वव्वाडो पमहेसुं तह य वंगच्छा ॥३६॥

वहोलो वाहलो विरओ त्रयोऽप्येते लघुजलप्रवाहवाचकाः । वज्जियं
अवलोकितम् । वव्वाडो अर्थः । वंगच्छा प्रमथाः ॥ यथा ।

मा वाहलीओ विरयं भमेसु किं इत्य वज्जियं कहसु ।

तुट्ठे वंगच्छेसे^२ सयं वहोलमि होइ वव्वाडो ॥३३॥ (३८)

वप्पीहो थूवे वहुरा य सिवा^३ वट्ठिवं च परकज्जे ।

णालमि य वग्गोओ कणिट्ठसामू वहुव्वा य ॥४०॥

वप्पीहो स्तूपः । मृदादिकूट इत्यर्थः । वहुरा शिवा ।^४ वट्ठिवं परकार्यम् ।
^५ वग्गोओ नकुलः । वहुव्वा कनिष्ठश्वश्रूः ॥ यथा ।

जं^६ मसए वहुव्वाण^७ वट्ठिवं मज्झ कज्जवप्पीहं ।

तं सहि मग्गपयाहिणवहुरावग्गोयदंसणपहावो ॥३४॥ (४०)

वंजरव^८हुसिवच्छीवा^९ शीवीजेट्ठमज्जगोवेसु ।

वत्तारो वेडुल्लो य गव्विए ववहिओ^९ मत्ते ॥४१॥

1 AB °कत्र°.

2 BC °लोच.

3 C समयव°.

4 AB वट्ठिवं.

5 AB °ग्गोवो.

6 AB मत्रए.

7 AB °हुसिव°.

8 AB शीवेजे°.

9 AB मत्तो.

वंजरं नोवी । वंहुस्त्री ज्येष्ठभार्या । वच्छीवो गोपः । वत्तारो तथा
वेडुङ्गो गर्वितः । ववहिओ मत्तः ॥ यथा ।

मा ^१कड वंजरं मड ववहियवच्छीव रूववेडुङ्ग ।

ओ पेच्छइ कुडिलच्छी वंहुस्त्रिआ मं सइत्तवत्तारा ॥३५॥

अत्र वडणो संमार्जनौ । वडरं वज्जम् । वसई रात्रिः । एते वर्धनीवज्ज-
वसतिशब्दभवाः । वलवा वामीति वडवाशब्दस्य डस्य लत्वे सिद्धम् ॥ वज्जइ
तस्यति । वच्चइ काङ्क्षति । इति धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्ता ॥ (४१)

वंगेवडुवम्मीसरवडूरोडा कोलकामजारेसु ।

हढमालियवायालीसुं ववसियवडुहुल्लिवहढोला ॥४२॥

वंगेवडू सूकरः । वम्मीसरो कामः । वडूरोडो जारः । ववसियं बलात्कारः ।
वडुडुल्ली मालाकारः । व^१हढोलो वातालो वात्येति यावत् ॥ यथा ।

कयववसिएण वम्मीसरेण वंगेवडु व्व सरविडो ।

अणु वडुडुल्लि^२घरिणिं किं वहढोलो व्व भमसि वडूरोड ॥३६॥ (४२)

वलयणिवलवाडिवलगंग^३णिआवाडौओ अ वडूए ।

वलयंगिवलंगणियावेगौओ वडूमडूए य ॥४३॥

वलयणी वलवाडौ वलगंगणी वाडो एते चत्वारो वृत्तिवाचकाः । वलयंगी
वलंगणिया वेगौ त्रयोऽप्यमी वृत्तिमतोवाचकाः ॥ यथा ।

समिडवलगंगणियावेगौ खंतिवलवाडिवलयंगी ।

दिहिवाडिवलंगणिया मणवित्तीवलयणी सुवि^४हियाणं ॥३७॥ (४३)

1 AB ^१हुङ्गो. 2 AB कड. 3 AB ^३हुल्लिया. 4 AB ^४स्यतीति. 5 AB ^५हतीति.

6 AB ^६हडोलो. 7 AB ^७घरिणिं. 8 AB ^८विवा. 9 C ^९हिवाण.

^१वड्डुओ चम्पयरे वच्छिमओ गम्भसेज्जाए ।

^२सूलप्पोइयमंसे वडलियमहिणववरम्मि वरइत्तो ॥४४॥

^१वड्डुओ चर्मकारः । रथकारवाचकसु वर्धकिशब्दभवः । वच्छिमओ गर्भशय्या । वच्छिउडो गर्भाशय इत्यन्ये । वडलियं शूलप्रोतं मांसम् । वरइत्तो अभिनववरः ॥ यथा ।

वहिणिवरइत्त किवणत्त^१वड्डुइय वच्छिमयगउ अ तुमं ।

ण सुणेसि किं पि जं इह लिहंसि सूलं पि वडलियपसंगा ॥३८॥ (४४)

वक्कादयं च अक्काअणम्मि वत्थासयम्मि वत्थउडो ।

वक्कारयं रइघरे ^१वड्डावियमवि समावियए ॥४५॥

वक्कादयं आक्कादनम् । वत्थउडो वस्त्राशयः । वस्त्रनिर्मित आशय इत्यर्थः । वक्कारयं रतिगृहम् । अन्तःपुरमित्यन्ये । ^१वड्डावियं समापितम् ॥ यथा ।

णववत्थउडयवक्कारयम्मि वक्का^१दयसपल्लंके ।

लुटिषा णिएइ वड्डावियसकज्जा वड्ड दइयमगं ॥३९॥ (४५)

वक्कल्लयं च पुरओ कयम्मि वगंसियं जुज्जे ।

वहुमासो जत्थ पई ण जाइ बाहिं णवोढवहुघरओ ॥४६॥

वक्कल्लयं पुरस्कृतम् । वगंसियं युद्धम् । वहुमासो यत्र पत्नी रममाणो नवोढवधृष्टहादु बहिर्न याति । यदाह ॥ प्रथमोढायाः सदनाद्यत्र पतिर्नापयाति बहिः । स स्याद्रमणविशेषो वहुमासो ॥ यथा ।

जयसिरिणववड्डुयाघरवगंसि^१यअंगणा बहिमणितो ।

किं वक्कल्लयभुयबल वहुमासं कुमरवाल पुण कुणसि ॥४०॥ (४६)

1 AB वड्डि°.

2 AB सूल°.

3 A वड्डि° B वड्डि°.

4 AB °वड्डि°.

5 AB वड्डावि°.

6 AB वड्डावि°.

7 AB °दइय°.

8 C °सिपङ्गणा.

मेहन्मि वडुवासो सुयन्मि वरउप्फवामा य ।

चंडिलए वच्छीउत्तवारिआ तह फले वरेइत्थं ॥४७॥

वडुवासो मेघः । केचिदोष्ठ्यादिमेनं पठन्ति । वरउप्फो तथा वामो मृतः । वामस्यास्थीनि वामद्वियाइं । अत एव वामद्वीभो मृतास्थीनीति न वच्छते । वच्छीउत्तो तथा वारिओ नापितः । वरेइत्थं फलम् ॥ यथा ।

वामन्मि वारिए इह वच्छीउत्ति व्व वाहिभमि'र'न्मि ।

मह वडुवास वरउप्फमारणे तुज्झ किं वरेइत्थं ॥ ४१ ॥ (४७)

वप्पीडियं च खेतन्मि वलवियवलमयवा'रुआ सिग्घे ।

वंसप्फालं पयडे चुल्लौमूले वडिसरं च ॥४८॥

वप्पीडियं क्षेत्रम् । वलवियं वलमयं वा'रुअं एते त्रयः शीघ्रार्थाः । वंसप्फालं प्रकटम् । ऋज्वित्यन्ये । वडिसरं चुल्लौमूलम् ॥ यथा ।

वप्पीडिया वलविअं किमागओ वच्च वलमयं तत्थ ।

वंसप्फालं वुच्चइ वडिसरकम्मे ण वा'रुआ अम्हे ॥ ४२ ॥ (४८)

यामन्मि ववत्थंभो कागे वसभुद्धविरसमुहा ।

काणभेयन्मि वरइओ 'वडुणसालो य 'क्खिणपुच्छन्मि ॥४९॥

ववत्थंभो बलम् । वसभुद्धो तथा विरसमुद्धो काकः । वरइओ धान्यविशेषः । अत्र वलगाइ आरोहति । वगोलइ रोमन्ययति । वमालइ पुञ्जयति । वसुआइ उदाति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः । 'वडुणसालो क्खिणपुच्छः ॥ यथा ।

वसभुद्धसइ किं तुह हलिय ववत्थंभएण जं पडिया ।

इह वरइएसु 'वडुणसालवइल्ल व्व णेय विरसमुहा ॥४३॥ (४९)

विमुवन्मि वओवत्ययवओवउप्फा वदिकलियं वलिए ।

वहुहाडिणो वहुवरि ऊढा वहुघारिणो य णववहुया ॥५०॥

वओवत्यं तथा वओवउप्फं विषुवत् समरात्रिदिवः काल इत्यर्थः । वदिक-
लियं वसितम् । वहुहाडिणो वध्वा उपरि या परिणोयते । वहुघारिणो
नववधूः ॥ यथा ।

वहुघारिणिं च वहुहाडिणिं च भोत्तुं गओ वओवत्ये ।

मह पुत्तो दुइए वि हु वओवउप्फे ण इत्ये^१वदिकलिओ ॥४४॥ (५०)

वइरोओणो य बुद्धन्मि^२वड्डण^३मिरं च पौणन्मि ।

वइवलओ दुंडुहए वक्कडबंधं च^४कसआहरणे ॥५१॥

वइरोओणो बुधः ।^२वड्डणमिरं पीनम् । वइवलओ दुन्दुभसर्पः ।
वक्कडबंधं कर्णाभरणम् ॥ यथा ।

करुणा वइरोओण तइ^२वड्डणमिरवाहुधरियधरवलए ।

से^५सो चलवक्कडबंधो वइवलउ व्व तुलउ जलहिन्मि ॥४५॥ (५१)

चूडन्मि वलयवाह कलकंठो वणसवाई य ।

वग्गोरमयं लुक्खे सरहे वणपक्कसावओ^६चेव ॥५२॥

वलयवाह चूडकाख्यं भुजाभरणम् ॥ वणसवाई कलकण्ठी । वग्गोरमयं
रुचम् । वणपक्कसावओ शरभः ॥ यथा ।

वरवलयवाहुवग्गोरमयसरा तुह पुरो वणसवाई ।

तुज्झ पियस्स य पुरओ ण सो वि वणपक्कसावओ स्रो ॥४६॥ (५२)

1 A वदि°. 2 AB वट्ठण°. 3 B °मिरं. 4 AB कसपा°. 5 AB °सो वक्क°.

6 C चय.

वाढी वणियसहाए वायं गंधन्मि उच्छुए वाज ।
मुहपूरियतिणवज्जे वाली वामी य इत्थीए ॥५३॥

वाढी वणिकसहायः । वायं गन्धः । वाज इच्छुः । वाली मुखमारुता-
पूरितल्लणवाद्यम् । वामी स्त्री ॥ यथा ।

वाउयवाडे वाढिअ वालीसहेण ^१असवामीओ ।

किं रे णिरास कोकसि बोक्कडवायं णिएसि ण हु अप्यं ॥४७॥ (५३)

वारो चसए वाहा य वालुया ^२वाणओ वलय^३आरे ।
गौवाइ वाहणा वावडो कुडुंविन्मि वामरी सौहे ॥५४॥

वारो चषकः । वाहा वालुका । अत्र वाइ स्नायतीति धात्वादेशेष्त्त इति
नोक्तः । वाणओ वलयकारः । वाहणा औवा । वावडो ^४कुटुम्बी ।
व्याकुलार्थसु व्यापृतशब्दभवः । वामरी सिंहः ॥ यथा ।

वाहामज्जे वामरिकडीउ वाणयवङ्गउ वारकरा ।

किं कंठुवाहणाओ पेक्खिय वावड विमूढो सि ॥४८॥ (५४)

वारिज्जो वीवाहे वासंदी वासुली य ^५कुंदन्मि ।
वावयवावणिवासणीओ आउत्तद्धिहरच्चासु ॥५५॥

वारिज्जो विवाहः । वासंदी तथा वासुली ^६कुन्दः । वावओ आयुक्तः ।
^७वावणी छिद्रम् । वासाणी रथ्या ॥ यथा ।

वावयकुमार वासंदिदंत वासुलि^८दईइ वारिज्जे ।

जं दिक्खिओ सि ता मा वासाणिं सुलहवावणिं भमसु ॥४९॥ (५५)

1 AB अन्नवा°. 2 AB वालओ. 3 AB °वारो. 4 C °कनिति नोक्तम्. 5 AB कुटुम्बी.
6 AB कंदन्मि. 7 AB कंदः. 8 AB वावणी. 9 AB °दत्तौ.

वाउल्लो पलविरए वायारो सिसिरवायन्मि ।

वाणीरो जंबू वायाडो कौरे किमिन्मि वाडिल्लो ॥५६॥

वाउल्लो प्रलपनशीलः । वायारो शिशिरवातः । वाणीरो जम्बूवृक्षः ।
वायाडो शुकः । वाडिल्लो कृमिः ॥ यथा ।

वाडिल्लो व्व पुणो रम वाणीरवणन्मि तीइ असुचीए ।

तुममगणिय वायारो णिग्घिण वायाडवाउल्ल ॥५७॥ (५६)

वालप्यं विप्यं तह गंगूले वावियं पसारियए ।

गंडयमिगन्मि वाडिमविडोमिया वायणं च लाहणए ॥५७॥

वालप्यं तथा विप्यं पुच्छम् । वावियं विस्तारितम् । वाडिमो तथा
विडोमिओ गण्डकमृगः । वायणं भोज्योपायनम् । अत्र वासाङ्ग मेक इति
वर्षाभूषणवद्भवत्वान्नोक्तः ॥ यथा ।

वाडिम विडोमिएसुं वालप्यच्छोडणाइ ताव कुण ।

वावियविप्ये सोहे पुण जंबुयवायणं होसि ॥५१॥ (५७)

वाडंतरा कुडीरे वाम^१णिआ दिग्घकट्टवाडीए ।

वावडयं वोच्चत्यं विवरौयरयन्मि णिद्धिट्ठं ॥५८॥

वाडंतरा कुटीरम् । वामणिया दीर्घकाष्ठवृत्तिः । वावडयं तथा वोच्चत्यं
विपरोतरतम् । केचिद्युगपरपरिवर्त्तितमुखयोः स्त्रीपुंसयोर्मुखेजघनकमाहुः ।
यदाह ॥ वोच्चत्यमौपरिष्टकमाहुः स्त्रीपुंसयोः परस्परतः ॥ यथा ।

वामणिअंतरवाडं^२तरन्मि सुत्तन्मि तह तए रमियं ।

जह सहि वावडयपिओ वोच्चत्यं अज्ज वि भ^३रेइ ॥५२॥ (५८)

1 AB °ज्योपनम°.

2 AB °क्तम्.

3 AB °णिया.

4 C °तराइ सुणाइ त°.

5 A °रेइ.

तुरयन्मि वासवारो शिरश्चाहरणन्मि वालवासो य ।

वावोणयं वि^१किमे णट्टपडिग्गाहयन्मि वामणिओ ॥५६॥

वासवारो तुरगः । वालवासो शिरश्चाभरणम् । वावोणयं विकीर्णम् ।
वामणिओ नष्टप्रत्यादाता ॥ यथा ।

णट्टाण रिउवह्णं वावोणयकणयवालवासाण ।

तुह वासवारवाला वाम^२णिआ हुंति कुमरवाल णिव ॥५३॥ (५८)

साणन्मि वासवालो सुरणाहे वाणवालो य ।

वारसिया मल्लौ कणए वालंफोसवालियाफोसा ॥६०॥

वासवालो श्वा । वाणवालो इन्द्रः । वारसिया मल्लिका । वालंफोसं तथा
वालिआफोसं कनकम् ॥ यथा ।

वारसियाइ महाबल सुवा^३सवालरह वाणवालपिय ।

तुममच्चिऊण वालंफोसपिओ लहइ वालिआफोसं ॥५४॥

अत्र वाहिप्यइ व्याप्रियते । वावंफइ अमं करोति । इति धात्वादेशेषूक्ता-
विति नोक्तौ ॥ (६०)

वाहगणो मंतौ द्दुहुरडे वायडघडो विसौ सारौ ।

विल्हं च धवलवसो^४ विपित्तविहसिब्विया विअसियन्मि ॥६१॥

वाहगणो मन्त्रौ । कप्रत्यये वाहगणयो । वायडघडो दर्दुराख्यो वाद्य-
विशेषो भरते प्रसिद्धः । वि^५सौ शारिः । विल्हं धवलम् । अत्र विसौ
आखुरिति वृषशब्दभवः । विड्डा लज्जेति ब्रोडाशब्दस्य तैलादिपाठात् डस्य
द्वित्वे सिद्धमिति नोक्तौ । विपित्तं तथा विहसिब्वियं विकसितम् ॥ यथा ।

1 AB °किमे.

2 AB °णिया कु°.

3 AB °सरह.

4 AB °विपत्त°.

5 BC °सौ करिया°.

तुह^१ शिव विपित्तगुण विहसिब्वियविरहजस चत्तकरिविसिया ।
वाहगणएहि सुका वायडवडवायणा हुआ रिउणो ॥५५॥ (६१)

विच्छोहो विरहे विरसं वरिसम्भि विसढो य णौराए ।
कमलासणो विसारौ विढणा पणहौ चमूइ विसरो य ॥६२॥

विच्छोहो विरहः । विरसं वर्षम् । विसढो नीरागः । नीरोग इत्यन्ये ।
विषमवाचकस्तु विषमशब्दभवः । विसारौ कमलासनः । विढणा पाणिः ।
विसरो सैन्यम् ॥ यथा ।

विसढ विढणा वि ण तुहं तप्पइ विच्छोहिया तुमए ।
कामविसरैसु महुणो दिणं पि^२ मसइ विसारिविरसं व ॥५६॥ (६२)

विहइ वुंताकीइ विरुवे विक्खासविरुअवेलुंका ।
विलयविओलविहणा सूरत्याविग्गपिंजणेसुं च ॥६३॥

विहइ वृन्ताको । विक्खासो विरुओ वेलुंको त्रयोऽप्यमी विरुपार्थाः ।
विलओ सूर्यास्तसमयः । विओलो आविग्नः । विहसं पिञ्जनम् ॥ यथा ।

विक्खासविहइकच्छे विहसहत्तं पि सव्वविरुअं तं ।
विलए जं रमसि तओ वेलुंको तुह ण को वि अविओले ॥५७॥ (६३)

विग्गोवो आउलया विक्खणवितता य कज्जम्भि ।
विसिणो य रोमसे फाडिए विरिक्कं च पिंजिए विहयं ॥६४॥

विग्गोवो व्याकुलभावः । विक्खणं तथा विततं कार्यम् । विसिणो रोमणः ।
विरिक्कं पाटितम् । विहयं पिञ्जितम् ॥ यथा ।

महविकलणविग्गोवे तं अणुणिंतीइ ^१तइं कयं विततं ।

विहयालया सि जं सहि णक्खविरिक्का य पुलयविसि^२णा य ॥५८॥ (६४)

लज्जाइ विलियविट्ठूणावेदूणा तहेय वेलूणा ।

सम्भाणुन्मि विडप्पो विडओ य विहुंडुओ ^३चेव ॥६५॥

विलियं विट्ठूणा वेदूणा वेलूणा एते चत्वारो लज्जायाः । यत्तु विलियं विप्रियं तद् व्यलौकशब्दभवम् । केचित् वेक्षणयं लज्जेत्याहुः । विडप्पो विडओ विहुंडुओ त्रयोऽप्येते राहुवाचकाः । विज्जुला विद्युत् । विलया वनिता । एतौ शब्दभवौ । तथा । विराइ विलोयते । इति धात्वादेशे^४पूक्त इति नोक्तः ॥ यथा ।

गयविट्ठूणे गयवेदूणो विलियसहिण सवेलूणो ।

विडयारिबल ^५विहुंडुयघोरन्मि विडप्पघोरो सि ॥५९॥ (६५)

धट्टे विसारओ तह विरिज्जयविलुं^६पिआ अणुगइट्ठा ।

भल्लायए विसमयं विवप्परं तह य वेयडुं ॥६५॥

विसारओ धट्टः । विरिज्जओ अनुचरः । विलुंपिआ अभिलषितम् । विसमयं विवप्परं वेयडुं त्रयोऽप्यमी भल्लातकार्याः ॥ यथा ।

अविरिज्जओ सि ^७कुट्टिअ विसारय किमंवए विलुंपेसि ।

विव्पव^८रोचिय गंतुं वेअडुवणन्मि विसमयं भुंज ॥६०॥ (६६)

सूईविट्ठे विब्भेइयं चउरगइहयन्मि विक्रमणो ।

कीडे विलुंपओ णिसि च विड्डिरिक्का विडंकिया वेई ॥६७॥

विब्भेइयं सूच्या विहम् । विक्रमणो चतुरगतिसुरगः । विलुंपओ कीटः । विड्डिरिक्का रात्रिः । विडंकिया वेदिका ॥ यथा ।

1 BC तइ.

2 C °णा ॥५८॥

3 C चेअ.

4 AB °पूक्ता इति नोक्ताः.

5 AB विहुंडु°.

6 AB °पिया.

7 AB कीडिय.

8 C °रोचिय.

एयं विडंक्रियठिअं पलोइउं विडिरिक्कवइवयणं ।

किमविड्भेइयकणय विलुंए दलसि विक्कमणगमणो ॥६१॥ (६७)

पच्छातावन्मि विणिव्वरं च कोसुंभयन्मि विरहालं ।

विच्चोययविभ्वणा उवहाणे तह वियालुओऽसहणे ॥६८॥

विणिव्वरं पच्छात्तापः । विरहालं कुसुम्भरक्तं वस्त्रम् । विच्चोयओ तथा विभ्वणं उपधानम् । 'विभ्वमणं इत्यन्ये । वियालुओ असहनः ॥ यथा ।

विभ्वणे विच्चोईकए भुए जूडके य उल्लिहिए ।

जइ विरहालवईए कुवसि वियालुयविणिव्वरो होहो ॥६२॥ (६८)

धाणा विलिंजराओ विअंगिअं णिंदियत्यन्मि ।

विक्केणुअं च विक्केजे विकराले विडिच्चिरं चेय ॥६९॥

विलिंजरा धानाः । विअंगिअं निन्दितम् । विक्केणुअं विक्रेयम् । विडिच्चिरं विकरालम् । विडिंचियं इत्यन्ये ॥ यथा ।

विरहविडिच्चिरंअंगे तीइ 'विअंगिअसहोइ फुट्टंति ।

'सुत्ता विलिंजराउ व तुमं तु विक्केणुए थिरयसत्तो ॥६३॥ (६९)

कोमलअवलंगौए विलिब्विलौ विहरियं च सुरयन्मि ।

विप्फाडियं च विहंडियं च विप्पिंडियं च णासियए ॥७०॥

विलिब्विलौ कोमलनिःस्थामतनुः । विहरियं सुरतम् । विप्फाडियं विहंडियं विप्पिंडियं त्रयोऽप्येते नाशितार्थाः ॥ यथा ।

विप्फाडियंसाहिम विहंडियपारेव^{१०}एहिं कयरावं ।

^{११}विप्पिंडियभयलज्जं विलिब्विलौविहरियं भरिमो ॥६४॥ (७०)

1 C विभमं. 2 AB °गियं. 3 AB °गुरं. 4 C °र अङ्गे. 5 AB वियंगियं.

6 B सुव्हा. 7 C °एल्लिरं. 8 B °य गौए. 9 AB °सहिम. 10 C °एहि.

11 AB विप्पिंडिं.

पुष्पगृहभोग्यजलोत्थेसु विचारियविरल्लिया चैय ।

भक्कियजलहिसु विमइयविसालया तह विहाडणमणत्थे ॥७१॥

विचारिया पूर्वार्द्धभोजनम् । विरल्लियं जलार्द्रम् । विस्सारितार्थं तु तनोतेरादेशे सिद्धम् । विमइयं भर्त्सितम् । विसालश्च जलधिः । विहाडणं अनर्थः ॥ यथा ।

गुणमणिविसालय तुहं विहाडणगयाण वेरिअसिस्सुण ।

विमइयगुरूण अंसुयविरल्लियाणं विचारिया कत्तो ॥६५॥ (७१)

मलिणम्मि विसंवायं ^१विअओलियमवि विअंसओ वाहे ।

णट्टे विजरियं तह कोलाहलयम्मि विमलहरो ॥७२॥

विसंवायं तथा ^३विअओलिअं मलिनम् । विअंसओ व्याधः । विजरियं नष्टम् । विमलहरो कलकलः ॥ यथा ।

मयणविअंसय विअओलिओ विसंवायकम्मणा तं सि ।

जलहरविमल^५हरविजरिया विरहि^७ओओ जं हणसि ॥६६॥

अत्र । विहोडइ ताडयति । विउडइ विप्पगालइ नाशयति । विच्छोलइ कम्मयति । विटवइ अ^१र्जति । विरोलइ मथ्नाति । ^३विअट्टइ विलोडइ विसंवदति । विस्सरइ खियते । विसट्टइ द^५लति । विहोरइ विरमालइ प्रतीक्षते । विड^{१०}विडडइ रचयति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (७२)

काले कज्जअयाणो विलुत्तहियओ तरंगए वीली ।

वीची लहुरक्खा वीसुं जुअए वीलणं च पिच्छिलए ॥७३॥

१ C °लार्द्रां.

२ AB वियलियमं.

३ AB विरल्लियं.

४ AB वियंसं.

५ A °हराओ विजरि°.

B °हरि°.

६ C °णोउ.

७ AB °र्जयति.

८ AB वियडइ.

९ A °लयति.

१० A °विडट्टइ. B °विट्टइ.

विलुत्तहियओ यः काले कार्यं कर्तुं न जानाति । वीली तरङ्गः । वीची लघुरथा । वीसुं युतकं पृथगित्यर्थः । सामस्त्यवाचकसु वीसुंशब्दो विश्वक-
शब्दभवः । वीलणं पिच्छिलम् । अत्र । वीसालइ मिथ्ययति । वीसरइ
विस्मरति । एतौ धात्वादशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ यथा ।

जं णिसि वीचीए जलवीलीगयवीलणत्तणाइ तुमं ।

ण गओ सि हविय वीसुं तं दइयं ता विलुत्तहियओ सि ॥६७॥ (७३)

वुप्फं च सेहरे गहगहिए ^१वेप्पो पसुम्मि ^२वेँढी य ।

वेलं च दंतमंसे वेणो विसमे णईतूहे ॥७४॥

वुप्फं शेखरः । वेप्पो भूतादिगृहीतः । वेँढी पशुः । वेलं दन्तमांसम् ।
वेलेत्यन्ये । वेणो विषमः सरिदवतारः ॥ यथा ।

वेँढिं हणित् जंसे धावसि वेप्पो व्व विप्प जडवुप्फ ।

तो वेँणाओ ^३पडिओ पडियदसणमूलवेल लहसु फलं ॥६८॥ (७४)

वेत्तं च अक्खवत्थे विडंबणाए य वेलंबो ।

वयणिज्जे वेणियवेसणा य मउअम्मि वेअल्लं ॥७५॥

वेत्तं अक्खवस्त्रम् । वेलंबो विडम्बना । वेणियं तथा वेसणं वचनीयम् ।
वेअल्लं मृदु । वेअल्लं असामर्थ्यमित्यन्ये ॥ यथा ।

^४वेअल्लवेत्तं^५मेअं अवेणियं पामराण दंसंतो ।

अखाणत्तणवेसणवेलंबं लहसि वणिउत्त ॥६९॥

अत्र वेसणं ओछादिकं केचित् पठन्ति ॥ (७५)

वेसाइ ^७वेल्लरी वेइया सलिलहारिणीए य ।

वेँढिअवेप्पुअवेरिज्जा वेँढियं^८सिसवासहाएसु ॥७६॥

1 A वेप्फी.

2 AB वेँढी.

3 AB °बाउ.

4 AB omitted पडिओ.

5 AB वेयल्लं.

6 AB °मेयं.

7 AB वेँल्लरी.

8 A °सिसं.

वेङ्करी वेष्ट्या । वेष्ट्या जलहारिणी । अङ्गुलिमुद्रावाचकस्तु वेदिकाशब्द-
भवः । वे^१दिअं वेष्टितम् । वेप्पुअं शिशुत्वम् । भूतगृहीतमित्यन्ये । वेरिज्जो
असहायः । एकाकीत्यर्थः । ^२वेरिज्जं साहायकमित्यप्यन्ये । यदाह गोपालः ।
असहायं वेरिज्जं साहायकमपि च केचिदिच्छन्ति ॥ यथा ।

अंधारवे^३दिआसुं दिसासु जं भमसि दिअर वेरिज्जो ।

गयवेप्पु^४अ तं णूणं तं वेङ्करिवे^५इयाहिं हरिओ सि ॥७०॥

अत्र वेङ्कद्र रमते इति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् ॥ (७६)

मणियारघरोलीसुं वेडियवेसंभराओ य ।

वेलुलियं वेरुलिए वेअडियं त^६ह य पच्चुत्ते ॥७१॥

वेडिओ मणिकारः । वेसंभरा गृहगोधा । वेलुलियं वेडूर्यम् । वेअडियं
प्रत्युप्तम् ॥ यथा ।

वेसंभरासिरोमणिवेलुलियाहरणमुप्पलच्छीए ।

वेडिय जइ देसि तुमं होसि तओ तीइ हियय^७वेअडिओ ॥७१॥ (७७)

वेडइओ वाणियए कलुससुराए य वेठसुरा ।

भमरम्मि वेणुणासो संकडए वेडिकिज्जं च ॥७८॥

वेडइओ वाणिजकः । वेठसुरा कलुषा सुरा । वेणुणासो भ्रमरः । वेडि-
किज्जं संकटम् ॥ यथा ।

महुपाणंधे अम्हे णि^८एवि वेडइय वेणुणासे व्व ।

किं लोयवेडिकिज्जे वेठसुरं देसि पाणिअं खिविय ॥७२॥ (७८)

वेवाइयमुल्लसिए वेङ्गाइयमवि य संकुइए ।

^९वेसत्तणम्मि वेसक्खिज्जं उसहम्मि वोवालो ॥७९॥

1 AB °दिअं. 2 AB विरिज्जं. 3 AB °दिआसुं. 4 AB °अयं णू°. 5 C °इयाहिं.

6 AB °ह अ. 7 AB वेअडि°. 8 C °ए वि. 9 C वेस°.

वेवाइयं उल्लसितम् । वेलाइयं संकुचितम् । वेसक्खिज्जं हेथत्वम् ।
अयमोष्ठयादिः प्रायेण । वोवाली वृषभः ॥ यथा ।

अमुण्यिवेसक्खिज्जं लज्जावेलाइयं इमं बालं ।

वेवाइयरोमंचो किं रे वोवाल छिपेसि ॥७३॥

अत्र वेरुलिअं वैडूर्यमिति शब्दभवम् । वेअडइ खचति । वेहवइ वच्चति ।
वेमयइ भनक्ति । एते धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥७८॥

वोक्खिज्जो घरसूरे तह वोज्झयवोज्झमल्लया भारे ।

अणुचियवेसम्मि य वोमज्झो वोरच्छवोद्रहा ॥८०॥

वोक्खिज्जो अलीकशूरः । वोज्झओ तथा वोज्झमल्लो भारः । वोमज्झो
अनुचितो वेषः । वोमज्झिअं अनुचितवेषग्रहणमिति तु अस्यैव णिगन्तस्य
सिद्धम् । वोरच्छो तथा वोद्रहो तरुणः । वोद्रहो ओष्ठयादिः प्रायेण ॥ यथा ।

वोक्खिज्जय वोरच्छय असिवोज्झं फलयवोज्झमल्लं च ।

किं वहसि वोद्रहोणं मज्झे एसो खु वोमज्झो ॥८४॥ (८०)

वोहारं जलवहणं गहसियचोदसिद्धणम्मि वोरल्ली ।

वोसेअमुम्भुयाणे भरिउल्लट्टम्मि वोसट्टं ॥८१॥

वोहारं जलस्य वहनम् । वोरल्ली आवणशुक्लपक्षचतुर्दशीभव सत्सवविशेषः ।
केचिदिमामपि वोरल्लीमाहुः । वोसेअं उम्भुयाणं उन्मुखगतमित्यर्थः । वोसट्टं
भृतोत्पठितम् ॥ यथा ।

अंसुयवोसट्टच्छो वोसेअद्विया य विरहतावेण ।

कह पेच्छे वोरल्लिं वोहारमिसा किमित्थ सहि णेसि ॥८५॥

अत्र वोक्कइ विज्ञपयति । वोलइ गच्छति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति
नोक्ता ॥ (८१)

1 AB °क्खिज्जय. 2 AB °च्छय. 3 A वासिय°. B वोसिय°. 4 AB °ल्लट्टम्मि. 5 AB °सेयं.

6 C अंसय°.

वोक्लिन्नियं च रोमंथे तह वोभीसणो वरायम्मि ।

दारेगदेसखेत्तेसु वडो अ वणोऽहियारस^१वएसु ॥८२॥

वोक्लिन्नियं रोमन्थः । वोभीसणो वराकः ॥ यथा ।

उप्पाइउमसमत्था जे चव्वियचव्वणं कुणंति कई ।

वोभीसणा फुडं ते वोक्लिन्नियकारिणो पसुणो ॥७६॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

वडो द्वारैकदेशः क्षेत्रं चेति द्वयर्थः । वणो अधिकारः स्वपचस्य ॥ (८२)

^२वंठो अकयविवाहय^३णिस्सेहयखंडगंडभिच्चेसु ।

तणुवलियभूअगहिएसुं वप्पो वस्समच्छरत्तेसु ॥८३॥

वंठो अकृतविवाहो निःस्नेहः खण्डो गण्डो भृत्यश्चेति पञ्चार्थः । वप्पो तनुर्वलवान् भूतगृहीतश्चेति द्वयर्थः । क्षेत्रवाचकसु वप्रशब्दभवः । वस्सं अच्छं रक्तं च । अत्र । वले निर्धारणनिश्चययोः । वणे निश्चयविकल्पानुकम्प्यसंभावनेषु । एतौ शब्दानुशासने निपातावृत्ताविति नोक्तौ ॥ (८३)

भाडभडोसु वडप्पं वरडो तैलाडिदंसभमरेसु ।

वियसंतकलयलेसुं वयलो सेणणउलेसु वल्लाओ ॥८४॥

वडप्पं लतागहनं निरन्तरवृष्टिश्च । वरडो तैलाटी दंशभ्रमरश्च । दंशश्चासौ भ्रमरश्चेति विग्रहः । यदाह । वरडो तैलाटी स्यादिति । दंशभ्रमरविशेषो वरडोति च । ^४वयलो विकसन् कलकलश्चेति द्वयर्थः । वल्लाओ श्येनो नकुलश्च ॥ (८४)

खेत्ते घरे य वलयं सुंदरबहुसिक्खिएसु व^५त्तद्धो ।

वयणं मंदिरसेज्जामु ^६वप्पिणो खेत्तउसिएसु ॥८५॥

1 C °वच्चेसु. 2 AB वण्टो. 3 AB °निग्रेह°. 4 AB वेव°. 5 AB °तद्धो.
6 AB वप्पिणी.

वल्लयं चेतं गृहं च । वत्तहो सुन्दरो बहुशिक्षितश्चेति द्वयर्थः । वयणं मन्दिरं शय्या च । वप्पिणो चेतमुषितश्च ॥ (८५)

वल्लरमरसामहिसक्खेत्तजुवसमीरणिज्जलवणेसु ।

सालविडंकेसु वरंडो ^२साहेज्जविकचेसु वग्घाओ ॥८६॥

वल्लरं अरखं महिषः चेतं युवा समीरो निर्जलदेशो वनं चेति स^३सार्थम् । वरंडो प्राकारः कपोतपाली चेति द्वयर्थः । वग्घाओ साहाय्यं विकसितश्च । अत्र । वल्लइ आरोपयति गृह्णाति च । वंफइ वलति काङ्क्षति च । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ (८६)

अंगम्मि वट्टमाणं गंधदव्वाहिवासमेए य ।

वत्थाहरणम्मि तहा अब्भुदयावेयणम्मि ^४वट्टवणं ॥८७॥

वट्टमाणं अङ्गं गन्धद्रव्याधिवासमेदश्च । ^४वट्टवणं वत्थाहरणमब्भुदयावेदनं चेति द्वयर्थम् । अत्र वरहाडइ निःसरति धातवोऽर्थान्तरं ऽपीति [सिद्धहेमं ८, ४, २५८] निषेधति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (८७)

वाउत्तो विडजारेसु विल्ल^५मच्छे विलसिए य ।

ठाणविचालेसुं विक्खंभो दौह^६जहणेसु वि^७क्खिस्सं ॥८८॥

वाउत्तो विटो जारश्च । वायउत्तो इत्यन्ये । विल्लं अच्छं विलसितं च । विक्खंभो स्थानमन्तरालं च । विस्तारवाचकसु विष्कम्भशब्दभवः । वि^७क्खिस्सं आयतं जघनं च । अवतीर्णमित्यप्यन्ये ॥ (८८)

विडिमो सिमुमियगंडेसु दिट्ठवौसंतणसु विव्वाओ ।

खलभिक्खवेज्जवावियदाणेसुं विप्पयं चेय ॥८९॥

1 AB °तहो.

2 AB साहिज्ज°.

3 AB °सार्थः.

4 AB वट्टव°.

5 AB °मच्छे.

6 C °जघणे°.

7 AB °क्खिस्सं.

8 AB °क्खिस्सं.

विडिमो बालमृगो गण्डकथेति द्वयर्थः । विव्वाओ अवलोकितो विग्रान्तश्च ।
विष्यं खलभिन्ना वैद्यो वापितं दानं चेति चतुरर्थम् ॥ (८८)

^१विडिरमाभोगरउद्देसु विलासजघणेसु विच्छेओ ।

विहिगोसेसु विहाणो संभाचोरेसु य वियालो ॥८९॥

विडिरं आभोगो रौद्रं च । विच्छेओ विलासो जघनं च । विहाणो विधिः
प्रभातं च । वियालो संध्या चौरश्च ॥ (८९)

विरहो रहकोसुंभेसु ^२वित्तर्द्द गव्विविलसिएसुं च ।

परिपाडियम्मि विचिए विरलम्मि य विच्छियं होइ ॥९०॥

विरहो एकान्तं कुसुम्भरक्तवत्तं च । वित्तर्द्दं गर्वितो विलसितं च । वित्तर्द्दं
गर्व इत्यन्ये । विच्छियं पाटितं विचितं विरलं चेति त्रयर्थम् ॥ (९०)

विमलियमवि पम्पत्तं मच्छरभणिए ससहे य ।

विसमियममलोत्थरिएसु विलइयमहिज्जदीणेसु ॥९१॥

विमलियं मत्सरभणितं सशब्दं चेति द्वयर्थम् । विसमियं विमलमुत्थितं च ।
विलइयं अधिज्यं दीनं च ॥ (९१)

हयविरलेसु विरिंरचरममलम्मि विरिंचिओ विरत्ते य ।

फाडियधारासुं विंचिणियं वीअं च विहुरतक्काले ॥९२॥

विरिंचिरो अश्वो विरलं च । विरिंचिरा धारेति केचित् । विरिंचिओ
विमलो विरक्तश्च । विंचिणियं पाटितं धारा च । अत्र विम्हरइ स्मरति
विस्मरति चेति धात्वादेशेषूक्तमिति नोक्तम् । वीअं विधुरं तत्कालं चेति
द्वयर्थम् ॥ (९२)

१वुखो भीओव्विग्गेसु चोरमुसलेसु वेलू अ ।

वेल्हो केसेसुं तह पल्लववल्लीविलासेसु ॥८४॥

वुखो भीत उद्विग्नश्च । ओष्ठरादिरयं प्रायेण । वेलू चोरो मुसलं च ।
वेल्हा केशाः । वेल्हो पल्लवः । वेल्हा वल्ली । वेल्हो विलासश्चेति चतुरर्थी
वेल्हशब्दः । अत्र वेव्वे भयवारणविषादामन्त्रणार्थेषु प्राक्ततलक्षणे निपातेषूक्त इति
नोक्तः ॥ (८४)

वेद्वड्डो उड्डीकयविसंठुलाविड्वसि^२ठिलियंगेसु ।

वेअलो^३धतमेसुं वेयारियमवि पयारिय^४कएसु ॥८५॥

वेद्वड्डो ऊर्ध्वीकृतो विसंस्थुल आविड्वः शिथिलतां गतश्चेति चतुरर्थः ।
वेअलो अन्धोऽन्धकारश्च । वेयारियं प्रतारितम् । वेयारिया केशाश्चेति द्वयर्थी
वेयारियशब्दः ॥ (८५)

वेहविओ^५णायरकोवणेसु वेलाड्डअं च ४मिउदीणं ।

वेल्हहलो मउअविला^६सीसुं वोज्जर^७मईअभीएसु ॥८६॥

वेहविओ अनादरो रोषाविष्टश्च । वञ्चितार्थसु वञ्चिधात्वादेश^८सिद्धः ।
वेलाड्डअं मृदु दीनं च । वेल्हहलो कोमलो विलासी च । अत्र वेहवद
उपालभते वञ्चति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । वोज्जरं अतीतं भीतं च ।
अत्र वोज्जइ व्रस्यति बीजयति चेति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः ॥ (८६)

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता^९यां देशीनाममालायां सप्तमो वर्गः ॥

1 AB बुखो. 2 C °ठिलइ°. 3 C °कचेसु. 4 AB मउ°. 5 AB °सीसु.
6 AB °मसीतभी°. 7 AB omitted from °सिद्धः to वेल्ह°. 8 AB °यां देशीशब्द-
संग्रहचौ सप्तमो वर्गः ॥ संख्या १८५ ॥

अष्टमवर्गः ।

अष्टमवर्गे प्राकृते शेषौ न संभवत इति सादयः प्रस्तूयन्ते ।

सौहकुमुएसु सटिसंफा सहसंधारिया जोग्गे ।

सत्तौ वंकतिवयवट्टुलदारु सत्यसेहिया य गए ॥१॥

सटो सिंहः । संफं कुमुदम् । सहो तथा संधारिओ योग्यः । सत्तौ वक्रपादवयं वृत्तं दारु । यदाह । पङ्ककपायसरिसं तिदारुयं उ'हणिमिअ-
आयरिसं । तं जाणसु सत्तिं । इति । गोपालस्तु । सत्तौ कलसाधारो
दारु भवेत्तत्पसमसमुच्छ्रयणम् । इत्याह । सत्यो तथा सेहियो गतः ॥ यथा ।

संफच्छी सटिमज्जा संधारियसयणसेहिए दइए ।

सत्तौसत्यं कलसं रयंतसहवारिणा भरइ दइया ॥१॥ (१)

संगा संडौ वग्गा संपा कंचौ सरा माला ।

संखो बंदी सरली चोरीइ सरत्ति सहसत्ये ॥२॥

संगा तथा संडौ वग्गा । संपा काञ्ची । सरा माला । संखो मागधः ।
सरली चौरिका । सरत्ति सहसा ॥ यथा ।

समरे संखवहए सरलिभुणौइ दटसंपस^१रियाए ।

सुहडे सरत्ति वालयसंगे संडौइ धरियए तुरओ ॥२॥ (२)

सज्जोक्कं पच्चग्गे सउणं रुटे पसूणए सटयं ।

सलली सेवा सभरो गिह्वे सद्वाइ सगयं च ॥३॥

सज्जोक्कं प्रत्यग्रम् । सउणं रुटम् । सटयं कुसुमम् । सलली सेवा ।
सभरो गृध्रः । सगयं अडा ॥ यथा ।

1 AB °हनिमियथाहरसं.

2 AB °फली.

3 C °रियाइ

तुह सज्जोके सटए सभरो मंससगएण सललिपरो ।

होइ विलक्खो किंसुयसउणमिणं वा मलीमसमुहाणं ॥३॥ (३)

सत्थरसंगोल्लौसंगेल्ला णिअरम्मि संगहो मोढ्मे ।

सत्तल्लौ सेहालौ पसवजरा संभवो सुरा सविसं ॥४॥

सत्थरो संगोल्लौ संगेल्लो त्रयोऽप्येते समूहार्थाः । शय्यार्थस्तु सत्थरो स्वस्तर-
शब्दभवः । संगहो गृहोपरि तिर्यग्दारु । केचित्तु संगहो मुक्को इति पठन्तः
संगहशब्दं मुक्तपर्यायं व्याचक्षते । सत्तल्लौ शिफालिका । संभवो प्रसवजरा ।
सविसं सुरा ॥ यथा ।

जायवसंगोल्लौणं खयं ^१सुणंता वि खीवसं^२गेल्ला ।

बुद्धि^३विहीणा संभवगय व्व सविसं विसं ति ^४ण सुणंति ॥४॥

बहुणो वि ण कापुरिसा हुंति महारंभकज्जभारखमा ।

सत्तल्लिसत्थरेहिं ण संगहो होइ कइया वि ॥५॥ (४)

सखियमोल्ले दप्पोड्डुरे सराहो दिए सवासो य ।

संफाली पंतीइ सयग्घि^५सइत्ता घरट्टिमुइएसु ॥५॥

सखियं आर्द्रम् । सराहो दर्पोड्डुरः । सवासो ब्राह्मणः । संफाली पङ्क्तिः ।
सयग्घी घरट्टी । शतघ्नीशब्दो येषां संस्कृते प्रसिद्धस्तेषां न देशी । ^६सइत्तो
मुदितः ॥ यथा ।

होसि सराहसवासय ण ^७सइत्तो भोयणेण जं तुज्ज ।

^८रदसंफालिसयग्घी ^९ण हु थक्कइ सखियम्मि सुक्के य ॥६॥ (५)

^{१०}सखेज्झो जक्खे सव्वला कुसौ ^{११}संवरम्मि संखालो ।

संकरसाहीओ रच्छाए णियडे ^{१२}सगेइं च ॥६॥

1 A सुखं

2 AB गेल्लौ

3 C विहीणा

4 AB न

5 C सयत्ता

6 C सयग्घी

7 A रइसं

8 AB न

9 AB सत्तेज्झो

10 C संवरं

11 A गेइं B गेइं

सखेज्जी यत्तः । सखला कुशी । संखालो ^१संवराख्यो मृगविशेषः ।
संकरो तथा साही रथ्या । सगेहं निकटम् ॥ यथा ।

वेससगेहे संकरमज्जे णं आसि तं सुहडमाणी ।

सखलहत्थो संखालभया किं भरसि साहिसखेज्जं ॥७॥ (६)

संखलिसंदेवा संखपत्तसीमामु संगयं मट्टे ।

सेणम्मि सवाओ संघाडी जुयले खलम्मि संभुल्लो ॥७॥

संखली शङ्ख^१पत्रं ताडङ्कः । संदेवो सीमा । नदीमेलक इत्येके । संगयं
मच्छणम् । सवाओ श्वेनः । संघाडी युगलम् । संभुल्लो दुर्जनः ॥ यथा ।

समरासंगय रिउखगसवाय गायंति मलयसंदेवे ।

चलसंखलिसंघाडीउ ^२किन्नरी तुह जसं असंभुल्ला ॥८॥ (७)

असुयंधि संधियं सउली ^३चिल्ली वड्अरम्मि संघोडी ।

संपस्ससंपणा घयउरत्थगोह्मपिट्टम्मि ॥८॥

संधियं दुर्गन्धम् । सउली शकुनिका । संघोडी व्यतिकरः । संपणा
तथा संपणा छतपूर्वार्थं गोधूमपिष्टम् ॥ यथा ।

रक्खसु तुमं असंधियसंपणपायम्मि सउलिसंघोडिं ।

जं अज्ज ^४आगमिस्सद्द वल्लहसंपस्सभोयणो दइओ ॥९॥ (८)

^५संजडं सप्फंदे सच्छहसरिसाहुला सरिसे ।

संभलिसण्हार्दसहउत्थियसुहउत्थिआउ दूईए ॥९॥

^५संजडं सस्पन्दम् । सच्छही तथा सरिसाहुलो द्वावप्येतौ सदृशार्थौ ।
संभली सण्हार्द सहउत्थिया सुहउ^६त्थिआ चत्वारोऽपि दूतीवाचकाः ॥ यथा ।

1 C श्वरा^१. 2 C ^१पत्रता^१. 3 AB किन्नरी. 4 C चिल्ला. 5 C ^१राधेगो^१.

6 AB आगिमस्स^१. 7 C संजडं. 8 AB ^१त्थिया.

संभलिसहउत्थिवरे सुहउ^१त्थिअसच्छहेण कम्मेण ।

तं सण्हार्हं जं तुह माणमसरिसाहुलं अ^२संजडं ॥१०॥ (८)

सत्तत्थो अहिजाए पडिवेसियए सडुअओ य ।

संजत्थो कुविए सहालं ^३सिंदीरसिंखला णिउरे ॥१०॥

सत्तत्थो अभिजातः । सडुअओ प्रातिवेशिकः । सडुअियं तु प्रातिवेश्यम् ।
संजत्थो कुपितः । संजत्थो कोप इत्यन्वे । सहालं ^४सिंदीरं सिंखलं त्रयोऽप्येते
नूपुरार्थाः ॥ यथा ।

किं सत्तत्थे दइए संजत्था होसि रणिरसिंदीरे ।

तुह सहालपडिरवो ण सडुअओ सिंखलारवोऽस्याए ॥११॥ (१०)

सयढा लंबकचा संपत्थियसयराहया सिग्घे ।

संपासंगं दीहे सलहत्थो दव्वियादुहत्थम्मि ॥११॥

सयढा लम्बकेशाः । अत्र । सयली मीनः । सरडो क्लकलासः । एतौ
शकलिन्सरटशब्दभवौ । तथा । संखाइ संस्तत्रायते । सहइ राजते । इति
धात्वादेशे^५पूजाविति ^६नोक्ता । संपत्थियं तथा सयराहं शीघ्रम् । संपासंगं
दीर्घम् । सलहत्थो दर्वादीनां हस्तकः ॥ यथा ।

संपत्थिय सयराहं तीइ घरे सावराह मा वच्च ।

जं अच्छइ वरसयढा संपासंगसलहत्थहत्था सा ॥१२॥ (११)

सप्पे सराहओ संवेल्लियसं^७वट्ठिआ य संवरिए ।

सरिवाओ सीहरओ आसारे ^८पेरिए सउलियं च ॥१२॥

सराहओ सर्पः । संवेल्लियं तथा सं^{१०}वट्ठिअं संवृतम् । सरिवाओ तथा
सीहरओ आसारः । सउलियं प्रेरितम् ॥ यथा ।

1 AB °त्थियसत्थहे°. 2 C °संजड°. 3 AB सिंजीर°. 4 AB सिंजीरं सेंख°. 5 AB °योऽपि नू°. 6 AB °पूजाः सं°. 7 C नोक्ताः सं°. 8 A °वट्ठिया. 9 A पोरि°. 10 AB °वट्ठियं.

सरिवायन्मि सराहयघोरे संवेल्लियं कुणसु माणं ।

जं सौहरयसउलिओ कुव^१इ असंवट्ठिअं मयणो ॥१३॥

इह ॥ सराहयं जाण पयलायं ॥ इत्यभिमानचिह्नसूत्रपाठे स्थिते अन्योन्य-
पर्यायतया हावपि सर्पवाचकावित्यजानता पयलाओ शराहत इति व्याख्याय
पाठोद्गुह्यलेन यदुदाहृतम् ।

सरडो व्व विविहरूवो कओ सि तं जीइ सुहय तं चेय ।

अण्णयसु मयणपयलाइयं हि मा मं कयत्थेसु ॥१४॥

मयणपयलाइयं मदनशराहतामित्यर्थः । तदेतदसमञ्जसम् । यत्पूर्वदेशीषु
पयलाओ सराहओ इति सर्पनाममध्ये पठितम् । अभिमानचिह्नेनैव स्ववृत्तावुदा-
हृतम् ।

अइपच्चलो त्ति ^२हसिओ वाहो पल्लीइ वाहवहुआए ।

दइण्ण अणिम्मिसं तिक्खपलासीइ पयलायं ॥१५॥

एवं च । अधुनातनदेशोकाराणां तद्व्याख्यातृणां च कियन्तः संमोहाः
परिगच्छन्ते । किं वा परदोषोद्धनेन । मोहापसारणार्थं त्विदमुक्तमित्यलं
बहुना ॥ (१२)

संघासयसमसीसी फड्ढाइ समुग्गियं पडिक्खियए ।

सत्यइयं साणइयं तेयविए सुमरिअम्मि सरमेयं ॥१३॥

संघासओ तथा समसीसी स्पर्धा । समुग्गियं प्रतीक्षितम् । यदाह ।
॥ प्रतिपालितं समुग्गियं ॥ इति । अत्र प्रतिपालितशब्दस्य प्रतीक्षितमित्यर्थो-
ऽस्माभिर्व्याख्यातः । यदि तु पालनमात्रं प्रतिपालितशब्दस्यार्थस्तदप्यसु ।
केवलं सद्ब्रह्मदयाः प्रमाणम् । सत्यइयं तथा साणइयं उत्तेजितम् । सरमेयं
स्मृतम् ॥ यथा ।

साणइए सत्यइओ संघासयउहुरे ससमसीसी ।

समरसमुग्गियं^३खिण्णारिभूवसरमेयसत्थो सि ॥१६॥ (१३)

संखद्रहो य गोलाद्रहन्मि लद्वन्मि संपडियं ।

सच्चिन्नयसंघयणा सच्चरौरैस्तु सहरला महिसौ ॥१४॥

संखद्रहो गोदावरीरुद्रः । संपडियं लब्धम् । सच्चिन्नयं सत्यम् । संघयणं शरीरम् । सहरला महिषौ ॥ यथा ।

संपडियवन्महाणलतावा पीणत्यणौ सहरलः ॥

सच्चिन्नयसंकेया संखद्रहं सरइ चारुसंघयणा ॥१७॥ (१४)

संगोवियन्मि संजमियं णिव्विवरन्मि संकडिल्लं च ।

साविहजंतुन्मि य सरलीआ संसप्पियं च मेकियए ॥१५॥

संजमियं संगोपितम् । संकडिल्लं निष्क्रिद्रम् । सरलीआ स्वावित्संज्ञः प्राणौ । कीटभेद इत्यन्ते । संसप्पियं मङ्कितम् । उत्प्लुत्य गतमित्यर्थः ॥ यथा ।

सरलीआसूलतिक्रियणहक्कए संजमेसि जोइ तुमं ।

संसप्पियं कुण पुणो तीए चिय संकडिल्लपेन्माए ॥१८॥ (१५)

घूयन्मि सहगुहो तह सत्तिअणा आहिजाईए ।

संखलयं संबूए संसाहणमवि य अणुगमणे ॥१६॥

सहगुहो घूकः । सत्तिअणा आभिजात्यम् । संखलयं शम्बूकः । शक्त्या-
कारो जलजः प्राणिविशेषः शम्बूकः । संसाहणं अनुगमनम् ॥ यथा ।

संखलयदंतं हिंडसि जं बाहिं सहगुहो व्व राईसु ।

ता तं गयसत्तिअणो किमन्ह संसाहणं कुणसि ॥१९॥ (१६)

संडोलिओ अणुगए सच्चविअं तह अहिप्पेए ।

संगोढणो अ वणिए समुच्छणी सोहणी य वद्वणिआ ॥१७॥

संडोलिओ अनुगतः । सच्चविश्रं अभिप्रेतम् । दर्शनार्थसु दृशिः सच्चवादेश-
सिद्धः । संगोढणो व्रणितः । समुच्छणी तथा सोहणी संमार्जनी । यस्तु ॥
१वृणियं जाण समुच्छणिं च बहुआरियं तह य । इति पाठं दृष्ट्वा २वृणि-
समुच्छणिशब्दौ बहुपर्यायत्वेन व्याचष्टे स बहुआरौशब्दविप्रलब्धो बहुआरौशब्दं
संमार्जनीवाचकं नावगच्छति । तथैव च ३लक्ष्यमुपलक्षयति । यद्धनपालः ।
समुच्छणिया १वृणिया बोहारी ॥ इति । गोपालोऽपि समुच्छणी वर्धनीत्याह ।
देवराजोऽपि । १वृणिया सोहणिया बहुआरौ तह य मज्जणिया ॥ इत्याह ।
द्रोणाचार्योऽपि । २वृणिसमुच्छणीओ बोहारी ॥ इत्याह । अभिमानचिह्ने-
नापि खट्वातुदाहृतम् ॥ यथा ।

सुणइ समुच्छणिसइ जह जह सुणइ सदज्जायघरेसु ।

किंकिण सुयइ तह तह पइ पहाए विसुरंती ॥२०॥

उअह १पमुच्छंतीए दवाइरित्ताइ जंपमाणस्स ।

१वृणियाइ पहारो २दिस्सो असइइ दिअरस्स ॥२१॥ इति ।

तदेवं बहुदेशीपर्यालोचनेन समुच्छणीप्रभृतयो बहुकरिकापर्याया इति
निश्चितमस्माभिः ॥ यथा ।

संडोलिओ सि तइया समुच्छणिकराइ सोहणीहत्थ ।

लक्खिज्जइ सच्चविश्रं सिद्धं संगोढणाहरेण तुह ॥२२॥ (१७)

परितावियम्भि ६सम्पत्तियं च संपत्तिया बाला ।

संदट्टयं च संलग्गयम्भि सच्चवियं रइए ॥१८॥

सम्पत्तियं परितापितम् । संपत्तिया बाला । पिप्पलीपत्रवाचकोऽपि
संपत्तियाशब्दो लक्ष्येषु दृश्यते । संदट्टयं संलग्नम् । कप्रत्ययाभावे संदट्टं
इत्यपि । संदट्टं संघट्ट इत्यन्ये । सच्चवियं रचितम् ॥ यथा ।

1 AB वृणि°. 2 A वृणि° B वृणि°. 3 AB लक्ष्यमु°. 4 AB समु°.
5 AB दिशो. 6 AB सन्नति°. 7 A °दट्टयं च संल°, B °दट्टयं ल°. 8 AB °दट्टं,

संपत्तिद्याइ ^१सम्पत्तियन्मि तुक्क विरह्गिणा हिअए ।

सच्चेवियाउ माला सं^२दहजलह्या य सुकंति ॥२३॥ (१८)

सइलंभं सइदिठ्ठं सइसुहसइदंसणाइ मणदिठ्ठे ।

संखवइल्लो हालियळ्ळंदोत्याइरवइल्लम्मि ॥१९॥

सइलंभं सइदिठ्ठं सइसुहं सइदंसणं एते चत्वारोऽपि चित्तावलोकितार्थाः ।
संखवइल्लो हालिकच्छन्दोत्यायी बलोवदं ॥ यथा ।

सहि णिमि सइसुहसउहे सइदंसणसयणयन्मि सइदिठ्ठे ।

संखवइल्लो व्व पिअो सइलंभरई य ता विहाणं जा ॥२४॥

अत्र । संखुड्डइ रमते । संदाणइ अवष्टभं करोति । ^३संखामइ आद्रियते ।
संगलइ संघटते । संदुमइ संधुकइ प्रदीप्यते । संभावइ लुभ्यति । एते
धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (१८)

ससराइयं च णिप्पिट्ठे समइच्छियमइकंते ।

मोरे सइलासय^४सिंढा खंदे सइसिलिंबो य ॥२०॥

ससराइयं निष्पिष्टम् । समइच्छियं अतिक्रान्तम् । सइलासओ तथा ^५सिंढो
मयूरः । सइसिलिंबो स्कन्दः ॥ यथा ।

सइलासयपियसमए समइच्छियअवहिआगए दइए ।

ससराइयविरहदुहा सहि णच्चसु सइसिलिंबो^६सिंढो व्व ॥२५॥ (२०)

कितवे सअक्खगत्तो सेलूसो जलधरे समुहहरं ।

सवडंसुहो अहिमुहे धम्मच्चत्तोसहे सइरवसहो ॥२१॥

सअक्खगत्तो तथा सेलूसो कितवः । समुहहरं पानीयगृहम् । सवडंसुहो
अभिमुखः । सइरवसहो धर्माय त्यक्तो वृषभः ॥ यथा ।

सेलूसहारिणट्ठो सवडंसुहसइरवसहपक्खलिओ ।

एसो सअक्खगत्तो लुक्कइ वेसासमुहहरे ॥२६॥ (२१)

१ AB सपत्ति°.

२ AB °दहज°.

३ AB सखाम°.

४ AB °सिण्टा.

५ AB सिण्टो.

६ AB सिण्ट व्व.

७ AB °रस°.

सत्तावीसं^१जोअणमिंदुं सवयन्मि समरसद्द^२हयं ।

जाण^३विसीए सारिं सालं साहाइ केसर^४साइं ॥२२॥

सत्तावीसंजोअणो इन्दुः । समरसद्दहो समानवयाः । सारो^५विसी ऋषीणामासनमित्यर्थः । सारो^६मृत्तिकेत्यन्ये । साला शाखा । साइं केसरम् ॥ यथा ।

सत्तावीसं^१जोअणमुहो समरसद्दहय तुह कए सा ।

सालतले सारिठिया अच्चइ चंडिं ससाइपउमेहिं ॥२७॥ (२२)

सामुहो वरुए सावओ य सरहन्मि सामियं दड्डे ।

सामंतो समभूमौइ सामरो सिंबलीए य ॥२३॥

सामुहो इक्षुस^७दृशं दृणम् । सावओ शरभः । सामियं दग्धम् । सामंतो समभूमिः । सामरो शाल्मलिः ॥ यथा ।

सामरिसामुहघणं दवग्गिणा सामियं गइंद वणं ।

इण्हं सामंतोए सावयभीओ कहं होसि ॥२८॥ (२३)

साराडो आडोए साणूरं देवहरयन्मि ।

साउल्लो अणुराए सालंकी सालही य सारिइया ॥२४॥

साराडो आटिः । साणूरं देवगृहम् । साउल्लो अनुरागः । सालंकी तथा सालही सारिका ॥ यथा ।

साराडि व्व णइं सा तरिउड्डियसालहि व्व साउल्ला ।

सालंकिफुडालावा आवइ संकेयसाणूरं ॥२९॥

1 AB °जीयण°.

2 AB °हृषं.

3 C विसी°.

4 AB. साइं.

5 C विसी.

6 A वृत्ति°.

7 C °दृगलु°.

अत्र । सामर्थ्यं सामर्थ्यमिति शब्दभवम् । तथा । साहइ कथयति ।
सारइ प्रहरति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ (२४)

सादयमवि सक्कारे सायंदूला य केअर्दए य ।

सासवुलो कविकच्छू सारमियं संभरावियए ॥२५॥

साइयं संस्कारः । सायंदूला केतकी । सासवुलो कपिकच्छः । सारमियं
स्मारितम् ॥ यथा ।

धिरतत्तसाइयाण वि उ'प्पाइतीइ कामकंडुइ ।

सारमिया सासवुलं सायंदूले तए अग्हे ॥३०॥ (२५)

सालंगणौ य अहि'रोहणौ साहेज्जओ अ अणुगहिए ।

साइज्जियमवलंबियमवगयमोहम्मि साहरओ ॥२६॥

सालंगणौ अहि'रोहणौ । साहेज्जओ अनुगृहीतः । साइज्जियं अव-
लम्बितम् । साहरओ गतमोहः ॥ यथा ।

साइज्जियणेमिजिणो अंवासाहेज्जओ अहिरुहेसु ।

सगारोहणसालंगणिं व साहरय उज्जितं ॥३१॥ (२६)

सारिच्छियसेआलीओ दुव्वा सारहम्मि साहिलयं ।

सालाणओ थुए साहंजयसाहंजणा य गोखुरए ॥२७॥

सारिच्छिया तथा सेआली दूर्वा । साहिलयं मधु । सालाणओ सुतः ।
सुत्य इत्यन्ये । साहंजओ तथा साहंजणो गोखुरः ॥ यथा ।

साहिलयवयण 'सेआलिसाम साला'णअ प्सिअ 'जमहं ।

साहंज'णेहिं सारिच्छि'कससाहंजए पहे खलिया ॥३२॥

अत्र । ^१साहरद साहदद संवृणोति । सारवद समारचयति । सामगद
स्निध्यति । सामयद प्रतीक्षते । एतं धात्वादेशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (२७)

सिगो खिगे सिंदू रज्जू कुकुडकिसेसु सिहिसिंगा ।

मच्छन्मि सित्थिसीहंडया पलालन्मि सिप्पसिंबीरा ॥२८॥

सिगो आन्तः । सिंदू रज्जुः । सिहो कुकुटः । सिंगं कशम् । सित्थो
तथा सीहंडश्चो मत्स्यः । यस्त्वेतौ सिद्धिपिण्डिकावाचकावाह स देश्यन्तरान-
भिन्नो भ्रान्त एव । सिप्पं तथा सिंबीरं पलालम् ॥ यथा ।

^३जगजय सीहंडयद्वय सिद्धिधय तुह सिंदुवद्वसिप्पभरो ।

सिगो सिंगा सिंबीरसेवले ^४लुलद सित्थिश्चो व्य रिज्ज ॥ ३३ ॥ (२८)

सिंदीसिंदोला खज्जूरी सूईद ^५सिब्बिसिब्बिणिग्या ।

सिंडं मोडियए ^६सिंढासिंवाडीउ णासियाणाए ॥२९॥

सिंदी तथा सिंदोला खज्जूरी । ^७सिब्बी तथा सिब्बिणी सूची । सिंडं
मोटितम् । ^८सिंढा तथा सिंवाडी नासिकानादः ॥ यथा ।

सिंदिवणे सिंदोलतले ^९सिंढं सुणिय ^५सिब्बिसममइणो ।

सिब्बिणिवद्धो सिंडंगो सिंवाडीउ उत्तरं देइ ॥ ३४ ॥ (२९)

परिपाडियन्मि सिद्धं रज्जे सिज्जूरसिंदूरा ।

भूयगहियन्मि सिप्पअमंछे सिलश्चो सिस्सुन्मि य सिलिंबो ॥३०॥

सिद्धं परिपाटितम् । सिज्जूरं तथा सिंदू^{१०} रान्धम् । सिप्पअं भूतवृहीतम् ।
सिलश्चो उच्छः । सिलिंबो शिशुः ॥ यथा ।

1 A साहार°.

2 AB सिंबीरः प°.

3 AB जयजगसीहंडद्व°.

4 AB लुलद.

5 AB सिद्धि°.

6 AB सिंढा°.

7 AB सिब्बी.

8 AB सिंढा.

9 AB सिंढ°.

10 A °रं सिंदु°.

सिद्धपरिकुंभिकुंभत्यल हरिमिंदूरसारसिञ्जूर ।
सिंधुअरुवा रखे जिअंति सिल'एहिं तुह रिउसिलिंबा ॥३५॥ (३०)

सिंगयसिंधुअसिंगिणिसिद्धत्या तरुणराहुगोरुदा ।
सिसिरं दहिन्मि सिद्धिणा थणेसु वरुणे सिअंगसुरजेढा ॥३६॥

सिंगओ तरुणः । सिंधुओ राहुः । सिंगिणी गौः । सिद्धत्यो रुद्रः ।
सिसिरं दधि । सिद्धिणा स्तनाः । ^२सिअंगो तथा सुरजेढो वरुणः ॥ यथा ।

सिद्धत्य^१सिअंगाण वि सिद्धणिज्जं सिंगिणीसिसिरखाय ।
पिडुसिद्धिणिं सिंगय सिंधुअमुह सुरजेढदिसि णियस ॥३६॥ (३१)

डमरन्मि सियाली विडजलणेसु सिरिंगसिंदुवणा ।
हंसन्मि सिरिवओ सिरिमुहो मयमुहो सिरिहहो पविया ॥३७॥

सियाली डमरः । सिरिंगो विटः । अत्र । सिहइ स्पृहयति । सिंपइ
सिञ्चति । एतौ धात्वादेशेषूक्ताविति नोक्तौ । सिंदुवणो अग्निः । सिरिवओ
हंसः । श्रीवदपक्षिवाचकसु शब्दभवः । सिरिमुहो मदमुखः । मदो मुखे
यस्येति विग्रहः । सिरिहहो खगपानभाजनम् ॥ यथा ।

ओ पियइ रिज विरइयसियालिए तुह पयावसिंदुवणे ।
सिरिमुहसिरिंगहसिओ पयिव सिरिवयसिरिहहोइ जलं ॥३७॥ (३२)

सिहरिणिसिहरिल्ला म^३जियाए सिंगेरिवन्ममवि रप्पे ।
सिरिवच्छीवो सुद्धो गोवाले सित्थए सौर्यं ॥३८॥

सिहरिणी तथा सिहरिल्ला मार्जिता । सिंगेरिवन्मं वल्मीकः । सिरिवच्छीवो
तथा सुद्धो गोपालः । सौर्यं सिक्थम् ॥ यथा ।

1 C °एहिं. 2 AB सिअंगी. 3 AB °सिअंगा°. 4 AB °पुयमु^४. 5 A °रिअहो.
6 C °जिआइ.

सिंगेरिवन्मसुहसिरिवच्छीवय सुहपुत्त एयाए ।

सौययमउयंगीए सिंहरिक्क^१पियाए सिंहरिणिं देसु ॥३८॥ (३३)

पवरसिरक्कभडीसुं सौसयसौसक्कसौइयाओ य ।

सौउगयं सुजाए सौहलयं धूवजंतम्मि ॥३९॥

सौसयं प्रवरम् । सौसक्कं ^२शिरक्कं शिरस्त्राणमित्यर्थः । सौइया भडी निरन्तरवृष्टिरित्यर्थः । अत्र सौसइ कथयतीति धात्वादेशेषूक्त इति नोक्तः । सौउगयं सुजातम् । सौहलयं वस्त्रादिधूपयन्त्रम् ॥ यथा ।

उअ सौउगय तुह सरसोइयरइयविव^३राइं वेरीणं ।

रणसिरिसौहल^४याइं व सौसयसौसक्कसौसाइं ॥४०॥ (३४)

सौमंतयं च भणियं सौमंतालंकरणभेए ।

सौलुट्टयं च तउसे करवंदीए य सौ^५हणहौ ॥४१॥

सौमंतयं सौमन्ते भूषणभेदः । सौ^६लुट्टयं । कप्रत्ययाभावे सौलुट्टं त्रपुसम् । सौहणहौ करमन्दिका । तत्कुसुममित्यन्ते ॥ यथा ।

सौलुट्टयसौहणहौफलवणिअ सुणेसि किं ^७ण अप्पाणं ।

जं आसत्तो तीए मणिमयसौमंतयं पि मण्हेसि ॥४२॥ (३५)

सौरोवहासिया लज्जाए उक्का सुली सुई^८ बुद्धी ।

सुहरा चडयाभेए सुढिओ संते सुहे सुहेल्लौ य ॥४३॥

सौरोवहासिया लज्जा । सुली उक्का । सुई^९ बुद्धिः । सुहरा चटकाभेदः । यस्या अधोमुखं नोडं भवति । सुढिओ यान्तः । सुहेल्लौ सुखम् । सुहेल्लौत्यन्ते ॥ यथा ।

रखे दवसुलितत्ता गयसुइसौरोवहासियसुहेल्लौ ।

सलहंति तुज्ज रिउणो सुढिया सुहरं पि णेड्डठियं ॥४४॥ (३६)

1 C °पियाइ. 2 AB सिरक्कं शिरस्त्रा^०. 3 C °राइ. 4 C °याइ. 5 AB °हणहौ.

6 A °लुट्टयं. 7 AB न. 8 AB बुद्धी. 9 AB बुद्धिः.

सुंघियसुलससुवखा य घाणकोसुंभञ्जुणदु^१मेसुं ।
संकेयन्मि सुवखा सुरंगिसोहंजणा य सिग्गुन्मि ॥३७॥

सुंघियं घातम् । सुलसं कुसुम्भरक्तं वस्त्रम् । सुवखो ^२अर्जुनाख्यस्तरः ।
सुवखा संकेतः । सुरंगौ तथा सोहंजणो शिग्रतरः ॥ यथा ।

मज्झसुवस्ससुवुस्सं दाउं सुल^३सवसणाइ तीइ गओ ।
संकेयसुरंगिवणे भमेसि सोहंज^४णाइ सुंघंतो ॥४२॥ (१७)

किंसारु सुंकयं सूयलं च सुअणा य अणितंते ।
अंवाइ सुव्विया त^५ह य सुद्धपूअन्मि सुद्धवालो य ॥३८॥

सुंकयं तथा सूयलं किंशारुः । ^६सुंकलं इत्यन्ये । सुअणा अति^७मुक्तकः ।
सुव्विया अम्बा । सुद्धवालो शुद्धपूतः ॥ यथा ।

सुअणावतंसियमिमं दहुं किं करसि सुद्धवालत्तं ।
गार्इसुव्विय सूयलजोयण ^८ण वहेसि सुंकए कोस ॥४३॥ (३८)

डुंवे सुदारुणो सुइओ य सुविरे सुण्हसियसोमइया ।
सुज्झरओ धोवयए सुसंठिया सुल्लमंसन्मि ॥३९॥

सुदारुणो तथा सुइओ चण्डालः । सुण्हसिओ तथा सोमइओ स्वपनशीलः ।
सुज्झरओ रजकः । सुसंठिया ^९शूलप्रोतं मांसम् ॥ यथा ।

सुण्हसियसूइयाए सुदारुणो रमइ सुव्भरयवहुयं ।
भसिरभसणस्स दिंतो सुसंठियं पुरजणन्मि सोमइए ॥४४॥

1 C °मेसु. 2 C अर्जुनतरः. 3 AB °सवसणा°. 4 C °णाइ. 5 AB °ह अ सु°. 6 AB सुंकलमित्य°. 7 C °मुक्ताः. 8 AB वणहे°. 9 AB शूलाप्रो°.

अत्र सुगिन्हओ फासुगुनोत्सव इति सुग्री^१षकशब्दभवः । दृश्यते चायं संस्कृते । यज्ञामहः । सुग्रीषके न दृष्ट इति ॥ (३८)

कणहे सुवणविंदू रूववर्द्धे सुदुम्भणिया ।

सुकुमालियं सुघट्टिए तुलसीए सुलसमंजरिया ॥४०॥

सुवणविंदू विष्णुः । सुदुम्भणिया रूपवती । 'सुदुम्भणियेति शीलाङ्कः । सुकुमालियं सुघटितम् । सुलसमंजरी तुलसी ॥ यथा ।

णवसुलसमंजरीए ^२तदं चंडी अच्चिया सुदुम्भणिए ।

सुकुमालियंगि जं तुह सुवणविंदूवमो वरो एस ॥४५॥ (४०)

सूला वेसा सूई य मंजरी सूरणी कंदे ।

सूरंगो य पर्दवम्भि सूअरी जंतवीढम्भि ॥४१॥

सूला वेष्ट्या । सूई मञ्जरी । सूरणी कन्दः । 'सूरंगो प्रदीपः । सूअरी यन्त्र^३पीठम् ॥ यथा ।

सूअरिसूरणासणसूलाए लिहियसूइगंडाए ।

मयरइयसूरंगे मा तं सलहो व्व रे पडसु ॥४६॥ (४१)

सू^४लच्छं पल्ललए सूलत्यारी य चंडीए ।

सूरद्वओ दिणे गणवइम्भि सेओ य गामणी सेट्टी ॥४२॥

सू^४लच्छं पल्ललम् । अत्र सूहवो सुभग इति सुभगशब्दभवः । तथा सूरइ सूडइ भनक्तीति धात्वादेशेष्पत्ताविति नोक्ती । सूलत्यारी चण्डी । सूरद्वओ दिनः । सेओ गणपतिः । सेट्टी ग्रामेशः ॥ यथा ।

सूलत्यारीसूरइए ससेयाण पणमणमिसेण ।

सू^४लच्छतडकुडंगे ओ सेट्टिवइ अहिसरेइ ॥४७॥

अत्र सेहद नश्यतीति धात्वादेशेपक्त इति नोक्तः ॥ (४२)

सेवालसो^१महिडा पंके कोकन्मि सेहरओ ।

चप्पुडि^२णाण सेवाडओ य सेज्जारियं च दोलणा ॥४३॥

सेवालो तथा सोम^३हिडो पङ्कः । सेहरओ चक्रवाकः । ^४सेवाडओ चप्पुटिकानादः । यदाह ॥ अङ्गुष्ठमध्यमाङ्गुलिशब्दः सेवाडओ गदितः ॥ सेज्जारियं अन्दोलनम् ॥ यथा ।

सेज्जारियं ण इच्छद् सेवाल^५जअक्ख सोमहिडो य ।

मरिही सेहरयणिया कइव^६यसेवाडएहि तुह विरहे ॥४८॥ (४३)

^७सेआलुओ उवाइयवसहन्मि धुरंधरन्मि सेरिभओ ।

सोत्ती गर्दइ ^८सोअं णिहा मंसन्मि सोलसोमाला ॥४४॥

^९सेआलुओ उपयाचितसिद्धार्थं वृषभः । उपयाचितं केनापि कामिन देवता-
राधनम् । सेरिभओ कप्रत्ययाभावे सेरिभो धुर्यवृषभः । सेरिभो महिषो-
ऽपीत्यन्ये । सोत्ती नदी । ^{१०}सोअं स्वपनम् । सोलं तथा सोमालं मांसम् ॥
यथा ।

उवचियसोमालो वि इ कुणेइ सेयालुओ सुहं ^{११}सोअं ।

^{१२}सोत्तीइ भीणसोत्तो वि सेरिभो जेअ कइए भारं ॥४९॥ (४४)

^{१३}सोसणसोमाणा पवणमसाणा सोव्वओ पडियदंते ।

कडिउवकिदिउदरेसुं सोसणि सोवत्थसोमहिंदइ ॥४५॥

^{१४}सोसणो पवनः । सोमाणं श्मशानम् । सोव्वओ पतितदन्तः । सोसणो
कटो । सोवत्थं उपकारः । सोवत्थं उपभोग्यमित्यन्ये । सोमहिंदं उदरम् ॥ यथा ।

1 A °महिहा B °महडा. 2 AB °डिनाए भिंवा°. 3 AB °हिहो. 4 AB सिंवाड°. 5 AB °जजक्ख. 6 AB °यहिंवा°. 7 AB सेवालि°. 8 AB सोसणि°. 9 AB सेयालु°. 10 AB सोयं. 11 AB सणो°. 12 A सोमण°. 13 A सोमणो.

अद्वयूलसोमहिदे ^१सोव्ये सोसणयभग्गसोसणिए ।

संभलि कइया तुमयं करेसि सोमाणसाणसोवत्थं ॥५०॥

अत्र सोमालं सुकुमारम् । सोयमल्लं सौकुमार्यम् । एतौ शब्दभवौ ॥ (४५)

संखन्नि सोलहावत्तओ य सोवणमक्खिया सरहा ।

केसविसमयंवेसुं सढो सिलाघुस्सिएसु सअअं च ॥४६॥

सोलहावत्तओ शङ्खः । सोवणमक्खिया मधुमक्षिकाभेदः ॥ यथा ।

चालुक सोलहावत्तसेयजस भग्गरज्जमहुक्ता ।

सोवणमक्खिआउ ^२व्व दिसो दिसं जंति वेरिणो तुज्झ ॥५१॥

॥ अथानेकार्थाः ॥

सढा केशाः । सढं विषमम् । सढो स्तम्बः । इति सढशब्दस्त्रार्थः ।

सअअं शिला घूर्णितं च ॥ (४६)

सरहो वेडिससीहेसु सक्खिगामौणएसु सणिओ य ।

गहाविथरजकपुरक्खियदित्तसुं सज्जिओ चैय ॥४७॥

सरहो वेतसद्वक्षः सिंहश्च । सणिओ साक्षी ग्राम्यश्च । सज्जिओ नापितो रजकः पुरस्कृतो दीप्तश्चेति चतुरर्थः ॥ (४७)

हंसोघसरेसु सरेवओ अ संवाअआ णउलसेणा ।

^३सखिहियमाविएसुं अणुणौए चैय ससुमियं ॥४८॥

सरेवओ हंसो गृहजलप्रवाहश्च । संवाअओ नकुलः श्येनश्च । ससुमियं संनिहतं मापितमनुनीतं चेति त्रयर्थम् । प्रच्छादनार्थं तु च्छादिधात्वादेश-
सिद्धम् ॥ (४८)

तोसियसारविअंजलिकरणेसु समुच्छियं चैय
पडिवेसिपओसेसुं वज्जेते य समोसिओ होइ ॥४६॥

समुच्छियं तोषितं समारचितमञ्जलिकरणं चेति त्वर्थम् । समोसिओ
प्रातिवेशिकः प्रदोषो वध्यश्चेति त्वर्थः ॥ (४६)

चिंतिय^१ससिज्जेते ससविअं समणिअभरसु समसीसं ।
अजसरएसु समुप्पिंजलममणंदुसु समुद्दणवणीयं ॥५०॥

^१ससविअं चिन्तितं सांनिध्यं च । चिंतिय^१ससिज्जेते इति समाहारः ।
समसीसं सदृशं निर्भरं च । अत्र समाणइ भुङ्क्ते समाप्नोति चेति धात्वादेशेषूक्त
इति नोक्तः । समुप्पिंजलं अयशो रजश्च । समुद्दणवणीअं अमृतं चन्द्रश्च ॥ (५०)

मरहट्टदेसपट्टणभेए दूरं य सायं च ।
साहो य वालुआसुं उलूयए दधिसरे चैय ॥५१॥

सायं महाराष्ट्रदेशे पत्तनविशेषो दूरं चेति द्वयर्थम् । केचित्तु सायंदूरं इति
चतुरच्चरं नाम पत्तनभेदवाचकमाहुः । साहो वालुका उलूको दधिसरश्चेति
त्वर्थः । दधिसरो दध्नः उपरि सारम् ॥ (५१)

वत्यभूभुअसाहापिकिसरिससहौसु साहुली चैय ।
संबूअअम्मि सालुअमह सुक्कजवाइयसिरम्मि ॥५२॥

साहुली वस्त्रं ^१भूभुजः शाखा पिकौ सदृशः सखो चेति ^२सप्तार्थाः । सा^३लुअं
शस्त्रकः ^४शुष्कं यवादिशीर्षं चेति ^५द्वयर्थम् ॥ (५२)

सामगियं च चलिए अवलंबियपालिएसुं च ।
सित्या लालाजीआसु हिमोसाएसु सिगहा वि ॥५३॥

1 AB °सखे उक्ते सप्तचिह्नं. 2 AB सप्तविधं 3 AB °सत्रिज्जे. 4 AB भूभुजं.
5 C °प्राथः. 6 AB °लुयं. 7 C शुष्कयं. 8 A द्वयर्थः.

सामगियं चलितमवलम्बितं पालितं चेति त्वर्थम् । आलिङ्गनार्थं तु
श्लिषिधात्वादेशसिद्धम् । सित्या लाला जीवा च । सिग्हा हिममवश्यायश्च ॥ (५३)

सिंदुरयं गायव्वं रज्जूए तह य रज्जन्मि ।

वालन्मि दधिसरन्मि य मोरे य सिंहंडड्लो वि ॥५४॥

सिंदुरयं रज्जू राज्यं च । सिंहंडड्लो बालो दधिसरो मयूरश्चेति त्वर्थः ॥ (५४)

हिमकालदुद्दिणे तह भाडविसेसन्मि सौअल्लो ।

सौअणयं पारिमसाणा सिंहणोमालियासु सौहलिया ॥५५॥

सौअल्लो हिमकालदुर्दिनं भाटविशेषश्चेति द्वयार्था । सौअणयं दुग्धपारो
श्मशानं चेति द्वयर्थम् । सौहलिया शिखा नवमालिका चेति द्वयार्था ॥ (५५)

सुगं च अप्पकुसले णिव्विग्घविसज्जिएसुं च ।

रुप्परजगेसु सुउभयमह वेसहरचडएसु सुहराओ ॥५६॥

सुगं आत्मकुशलं निर्विघ्नं विसर्जितं चेति त्वर्थम् । सुउभयं ^१रौप्यम् ।
सुउभयो रजकश्चेति द्वयर्थः । सुहराओ वेश्यागृहं चटकश्चेति द्वयर्थः ॥ (५६)

सूरल्लो मज्जणहे तिणभेए मसयव्वकौडे य ।

मिगसिसुसरसु सेल्लो दीहरभट्ठाकिट्सु सेरो य ॥५७॥

सूरल्लो म^२ध्याज्जो ग्रामणीवृणं मशकाकृतिकोटश्चेति त्वर्थः । सेल्लो मृगशिशुः
शरश्चेति द्वयर्थः । सेरो दीर्घा भद्राकृतिकृतश्चेति द्वयार्था ॥ (५७)

गामपहाणे ^३सखिज्जकारए तह य सेयालो ।

भूए भाविणि सोहो सोवणमालयणसिविणमल्लेसु ॥५८॥

सेयालो ग्रामप्रधानं सांनिध्यकर्त्ता च यक्षादिरिति द्वयर्थः । सोही भूते
भाविनि च काले प्रयुज्यते । सामर्थ्यात्तदर्थं भवति । सोवणं वासगृहम् ।
सोवणो स्वप्नो मल्लस्रोत त्रयर्थः सोवणशब्दः ॥ (५८)

॥ अथ हादिः ॥

हङ् १ अट्टिम्नि हरी कौरे दूरे हणं हडं हरिए ।

हत्यं हल्लप्फलियं हुलियं सिग्घम्नि हणु ससेसम्नि ॥५९॥

हड्डं अस्थि । हरी शुकः । हणं दूरम् । हडं हृतम् । हत्यं हल्लप्फलियं
हुलियं त्रयोऽप्येते शीघ्रार्थाः । हल्लप्फलियं आकुलत्वमित्यन्ये । हणु सावशेषम् ॥
यथा ।

हरिणासहड्डिय 'महं' अहणधणेणं हडेण हत्यो वि ।

ण हणं वच्चसि हल्लप्फलियं चलियम्नि मइ पवणहुलिए ॥५२॥

अत्र । हंड गृहाणार्थे । हडौ निर्वेदे । एतौ प्राकृते निपातेषूक्ताविति
नोक्तौ ॥ (५८)

हत्यारं ५ साहेज्जे कीलत्थं करगयम्नि हत्यल्लं ।

हक्कोडं अहिलसिए उप्पाडिययम्नि हक्खुत्तं ॥६०॥

हत्यारं साहाय्यम् । हत्यल्लं क्रीडया हस्ते गृहीतम् । हक्कोडं अभिलषितम् ।
हक्खुत्तं उत्पाटितम् ॥ यथा ।

अणवेक्खिय हत्यारं हक्कोडजगज्जएण कामेण ।

ससिवयणे हक्खुत्ता तुमं सि हत्यल्लभल्लि व्व ॥५३॥ (६०)

संगप्फंसयसवहम्नि हंजओ रासयम्नि हल्लीसो ।

हत्यल्ली हत्यविसो बहुजंपिरए हलप्पो य ॥६१॥

1 A अट्टिम्नि B अट्टिम्नि. 2 A ०रे हडं. 3 B ०डं हडं. 4 AB मइ य ह. 5 AB साहज्जे,
6 C ०व्वविसो.

हंजओ साङ्गस्पर्शः शपथः । हज्जोसो रासको मण्डलेन खोणां नृत्तम् ।
हत्थज्जो ह^१स्तवृषो । सारोशब्दो वृषोवाचक उक्तः । ततो हस्ते सारी हस्तसारीति
न देशेषु वाच्यः । हलप्पो बहुभाषो ॥ यथा ।

तुह हंजओ अतुल्लं सोहगं तुज्झ ण हु हलप्पो हं ।

जं हत्थज्जोहत्था णिअंति सुणिणो वि तुज्झ हज्जोसं ॥५४॥ (६१)

गेहम्मि हम्मियं तह चलियं सयगहेसु हल्लिअहलूरा ।

हासे हद्वयहसिरियहासीया मक्खिए हवियं ॥६२॥

हम्मियं गृहम् । ह^२ल्लिअं चलितम् । हलूरो सट्ठणः । हद्वयो हसिरिया
हासीयं त्रयोऽप्यमी हासार्थाः । हवियं म्रक्षितम् ॥ यथा ।

गुणहम्मिय तुह विरहे सा हवियहलूरहल्लिएकमणा ।

ण णिएइ कुडयहद्वयकेयइहसिरियकयंबहासीए ॥५५॥

अत्र । हणइ शृणोति । हकइ निषेधति । हरइ गृह्णाति । एते धात्वा-
देशेषूक्ता इति नोक्ताः ॥ (६२)

गहमेए हत्थिवओ लउडे हरिमिग्गहिरिवंगा ।

बंभणिइंदगजेसुं हलाहलाहत्थिमल्ला य ॥६३॥

हत्थिवओ ग्रहमेदः । हरिमिग्गो तथा हिरिवंगो लगुडः । हलाहला
बंभणिका । हत्थिमल्लो इन्द्रगजः ॥ यथा ।

जो ण गणइ हत्थिवयं जो पडिमल्लो य हत्थिमल्लम् ।

सो किं हरिमिग्गकरो हिरिवंगेण हलाहलं हणइ ॥५६॥ (६३)

हत्थल्लियं च हत्थोसारियए कलयम्मि हलबोलो ।

हरियाली दुव्वाए हत्थिहरिल्लो य वेसम्मि ॥६४॥

हृत्पुण्ड्रं हस्तापसारितम् । हलबोलो कलकलः । अत्र । हलियारो
हरिताल इति हरितालशब्दभवः । हक्लृप्पइ उत्तिपतीति धात्वादेशेषूक्त इति
नोक्तौ । हरियालो दूर्वा । हृत्पुण्ड्रहरिणो विषः ॥ यथा ।

हरियालिकयत्तरणा हृत्पुण्ड्रकंटया य रस्मि ।

शिंदियहृत्पुण्ड्रहरिणा तुह रि'लडिंभा करंति हलबालं ॥५७॥ (६४)

^१हृदमहृदो कल्ले हृत्पुण्ड्रहृणौ णववहण ।

हरिचंदणं च घुसिणो हृत्पुण्ड्रचक्खुं च वंकिट्टिम्मि ॥६५॥

हृदमहृदो कल्यः । कल्यो नीरोगदत्तयोः । हृत्पुण्ड्रहृणो नववधूः । हरि-
चंदणं कुङ्कुमम् । हृत्पुण्ड्रचक्खुं वक्रावलोकनम् ॥ यथा ।

हरिचंदणपिंजरियं हृत्पुण्ड्रहृणिं सहोउ सिकखंति ।

हृदमहृदं दइयं हृत्पुण्ड्रचक्खुं पिच्छं तुमयं ति ॥५८॥ (६५)

मालाहणम्मि हालो हारा लिक्खाइ हालुओ खीवे ।

हिलहिस्साओ तह वालुयासु हिक्का य रजगीए ॥६६॥

हालो सातवाहनः । हारा लिच्छा । हालुओ चीवः । हिला तथा हिक्का
वालुकाः । हिक्का रजकौ ॥ यथा ।

हालचउरं पि हु पिअं असई चइऊण दूइऊयहिक्का ।

हारिहिल्लावहहालु'एहिं ही रमइ हिस्सासु ॥५९॥ (६६)

हिड्डो वामणए हिज्जो कल्ले हृत्पुण्ड्रहृणौ लज्जा ।

विहुरे हिड्डो हिट्ठाहिड्डो य लहरीइ हिल्लुरौ ॥६७॥

हिड्डो वामनः । हिज्जो कल्यम् । भविष्यदतिक्रान्तं च दिनमित्यर्थः ।
हिल्ला तथा हीरणा लज्जा । हिल्लो लज्जित इत्यन्ये । यद् गोपालः । लज्जित-

भीतौ ^१ह्रियो ॥ त्रस्तवाची तु ह्रियशब्दस्त्रस्तशब्दभवः । ह्रिडो तथा ह्रिडाह्रिडो
आकुलः । अधोवाचकसु ह्रिडशब्दो अधःशब्दभवः । ह्रिडूरो लहरो ॥ यथा ।

वम्बहसरह्रिडूरोह्रिडा सहि रमसि ह्रिड्डमणह्रित्ये ।

ह्रिज्जो आलोण पुरो वहसि य ^२ह्रिडाह्रिडा तु होरणयं ॥६०॥ (६७)

एकपयगमणकौलाद् हिंचियं हिंविअं चैय ।

हिरडौ सउलौ हिक्रियहौसमणा हेसियरवन्मि ॥६१॥

हिंचियं तथा हिं^३विअं एकपदगमनकौडा ॥ यदाह । उत्तिष्ठ चरणमेकं
यत्र शिशुर्वलाति कौडा । कथिता हिंचियहिं^४विअनामभ्याम् ॥ इति । हिरडौ
शकुनिका । हिक्रियं तथा होसमणं हेधारवः ॥ यथा ।

तुज्ज रिज्ज हिक्ररह्यघणहौसमणे रणे सहिरडिन्मि ।

भरियसिसुहिंचिओ हिंविण्ण णस्सइ सकंटेएकपओ ॥६१॥ (६८)

हिकासहिरिंवा पंकपल्ल^५लेसुं हिसोहिसा फट्ठा ।

हिंडोलयं च हिल्लोडणं च ^६खेत्तमिगवारणारावे ॥६२॥

हिकासो पङ्कः । हिरिंवं पल्लवम् । हिसोहिसा स्पर्धा । हिंडोलयं तथा
हिल्लोडणं क्षेत्रे मृग^७निषेधरवः । हिं^८डोलं क्षेत्ररक्षणयन्त्रमिति केचित् ॥ यथा ।

हिंडो^९लण पदणो णट्ठेसु मिगेसु तुह इह हिरिवे ।

लिकासयच्छि हिल्लोडणेइ जारो हिसोहिसाइ व्व ॥६२॥ (६९)

हिरिमंथा चणएसुं हीरो सूर्द्धणिहे हुडो मेसे ।

हुत्तोऽभिमुहे हुडा पणन्मि हुडुयहुडुमा पवाहधया ॥७०॥

1 AB ह्रिया. 2 AB ह्रिडाह्रि°. 3 AB °विअं. 4 AB °वियना°. 5 AB °लेसु.

6 AB खित°. 7 AB °निवारणरवः. 8 A °डोलणं क्षेत्रं B °डोलणं यन्त्र°. 9 AB °लण,

हिरिमंथा चणकाः । हीरो सूचीमुखाभं दार्वादिवस्तु । वज्रवाचकस्तु
हीरशब्दः संस्कृतसमः । हरवाचकस्तु हरशब्दभवः । केचित् हीरशब्दं भस्मन्यपि
प्रयुञ्जते । हुडो मेघः । हुत्तो अभिमुखः । हुड्डा पणः । हुड्डो प्रवाहः ।
हुड्डो पताका ॥ यथा ।

हुडसिंगहोर मद् कुण हुड्डं जसहुड्डं तीद् तुह विरहे ।
णयणा जद् हिरिमंथं व्व णं सुहुड्डेण सृणया हुत्ता ॥६३॥ (७०)

हुड्डो विआउआ हुंकयहुंकुरुवा य अंजलीए य ।
पसवपराद् हुलुव्वी ह्मो लोहारए जवे हेला ॥७१॥

हुड्डो विपादिका । हुंकओ तथा हुंकुरुवो अञ्जलिः । हुलुव्वी प्रसवपरा ।
ह्मो लोहकारः । हेला वेगः ॥ यथा ।

तुह हुंकुरुवो कामुय दमाद् हुड्डोपयाद् हिलाए ।
जं करसि हुंकयं किर हुलुव्वियाह्मियाद् रड्लुव्वो ॥ ६४॥ (७१)

हेलुका हिका हेलुअं छिए गणवदम्मि हेरिंवो ।
सप्पसिरकरणिसेहे हेयालं होरणं वत्थे ॥७२॥

हेलुका हिका । हेलुअं क्षुतम् । हेरिंवो विनायकः । हेयालं सर्पशिरः-
संज्ञेन हस्तेन निषेधः । सर्पशिरा नाम हस्तकविशेषः । यदाहः भरतः ।
अङ्गुल्यः संहिताः सर्वाः सहाङ्गुलेन यस्य तु । तथा निम्नतलच्चैव स तु सर्पशिराः
करः ॥ होरणं वस्त्रम् ॥ यथा ।

हेलुक्केलुअमुहे दुल्ललिए होरणंचलविल्लगे ।
हेरिंवं पूअतो अंवा बाले करेद् हेयालं ॥६५॥

॥ अथानेकार्याः ॥

तत्र हंदि विषादविकल्पपश्चात्तापनिश्चयसत्यगृहाणार्थेषु । हरे क्षेपसंभाषण-
रतिकलहेषु । एतौ प्राक्ततलक्षणे निपातेषूक्ताविति नोक्तौ ॥ (७२)

हत्ये कौलागहियन्मि हत्यलो हत्यलोले य ।

हत्याभरणे हत्यप्पाहुडए चेय हत्योडी ॥७३॥

हत्यक्तो हस्ते क्रीडार्थं गृहीतः पदार्थो हस्तलोलखेति द्वयर्थः । हत्योडी
हस्ताभरणं हस्तप्राभृतं च ॥ (७३)

तुमुलन्मि कोउए हलहलं हडहडोऽगुरायतावेसु ।

हरपचुअं सुमरिए यामोहेसेण दिसे य ॥७४॥

हलहलं तुमुलः कौतुकं च । हडहडो अनुरागस्तापश्च । हरपचुअं स्मृतं
नामोद्देशेन दत्तं च ॥ (७४)

जंघालदीहमंथरविरणसुं हाविरो होइ ।

हालाहलसद्दो तह मालारे बंभणीए य ॥७५॥

हाविरो जङ्घालो दीर्घो मन्थरो विरतखेति चतुर्थ्यर्थः । हावो जङ्घाल इत्यपि
कश्चित् । हालाहलो मालिकः । हालाहला बंभणिका चेति द्वयर्थौ हाला-
हलशब्दः ॥ (७५)

रयणावलिखेत्तावणारवेसु हिंडोलणं हिंडोलणयं ।

हेरंबो गायव्वो महिसन्मि य डिंडिमे चेय ॥७६॥

हिंडोलणं तथा हिंडो'लणयं रत्नावलो क्षेत्ररक्षणनादखेति द्वावपि द्वयर्थौ ।
हेरंबो महिषो डिण्डिमश्च ॥ (७६)

द्वय रयणावलिणामो देसौसद्वाण संगहो एसो ।

वायरणासेसलेसो रइओ सिरिहेमचंदमुणिवद्रणा ॥७७॥

इत्येष देशीशब्दसंग्रहः स्तोपत्रयशब्दानुशासनाष्टमाध्यायशेषलेशो रत्नावली-
नामाचार्यश्रीहेमचन्द्रेण विरचित इति भद्रम् ॥

॥ इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिता'यां देशीनाममालायामष्टमो वर्गः ॥

I A °यां स्तोपत्रयदेशीशब्दसंग्रहस्तावटमो वर्गः ॥ क ॥ यं ३०५ ॥ क ॥
सव्यायं ॥ ३३२० ॥ संवत् १६५८ वर्षे श्रीराजनगरे श्रीखरतरगच्छे श्रीजिनभद्रसूरिश्रीजिनचन्द्रसूरिश्रीजिन-
समुद्रसूरिश्रीजिनईससूरिपट्टपूर्णचलचुल्लिकालङ्कारसारसङ्गसकरावतारश्रीजिनमाणिक्यसूरिपट्टे युगप्रधानश्रीजिन-
चन्द्रसूरिभिः श्रीहेमदेशीनाममालासूत्रं वृत्तिधालिखिताम् ॥ क ॥ शुभं भवतु ॥ B °यां
स्तोपत्रयदेशीशब्दसंग्रहस्तावटमो वर्गः ॥ क ॥ संवत् १६६० वर्षे श्रावणवदि ५ तथै वारभीमे सप्ततं
शालीवास्तव्यमुद्रशतौयलक्षतं पञ्चा नारायणिसुतलक्षदास ॥ शुभं भवतु ॥ कल्याणमस्तु ॥ श्रीरस्तु ॥
कः ॥ श्री ॥ कः ॥ श्री ॥ कः ॥ कः ॥ कः ॥ कः ॥

INDEX.

अअ	...	I, 49	अंगुलिणी	...	I, 32
अअंख	...	I, 13	अंक्षिय	...	I, 14
अआलि	...	I, 13	अंजणइसिया	...	I, 37
अइगय	...	I, 57	अंजणईस	...	I, 37
अइण	...	I, 10	अंजणिआ	...	I, 37
अइणिय	...	I, 24	अंजस	...	I, 14
अइर	...	I, 16	अंडअ	...	I, 16
अइरजुवइ	...	I, 48	अंतरिज्ज	...	I, 35
अइराणी	...	I, 58	अंतीहरी	...	I, 35
अइरिम्प	...	I, 26	अंतली	...	I, 55
अइहारा	...	I, 34	अंतोडुत्त	...	I, 21
अंक	...	I, 5	अंधंधु	...	I, 18
अंकार	...	I, 9	अंबड	...	I, 16
अंकिय	...	I, 11	*अंबमसी	...	I, 37
अंकुसइय	...	I, 38	अंबसमी	...	I, 37
अंकेलि	...	I, 7	अंबिर	...	I, 15
अंगवट्टण	...	I, 47	अंबुसु	...	I, 11
अंगवलिज्ज	...	I, 42	*अंबेडिआ	...	I, 7
अंगासिय	...	I, 28	अंबेटी	...	I, 7
अंगुटी	...	I, 6	अंबेसि	...	I, 8
अंगुत्थल	...	I, 31	अंबोची	...	I, 9

अकंडतक्षिम	...	I, 60	अच्छिबडण	...	I, 39
अकासि	...	I, 8	अच्छिवियच्छि	...	I, 41
अक	...	I, 6	*अच्छिहरिल	...	I, 41
अकंत	...	I, 9	अच्छिहरल	...	I, 41
अकंद	...	I, 15	अजराउर	...	I, 45
*अकसाल	...	I, 18	अजुअ	...	I, 17
अकसाला	...	I, 58	अजुयलवसा	...	I, 48
अका	...	I, 6	अज्ज	...	I, 5
अकुट्ट	...	I, 11	अज्जअ	...	I, 54
अकोड	...	I, 12	*अज्भ	...	I, 50
अकवणवेल	...	I, 59	अज्भअ	...	I, 17
अकवलिय	...	I, 27	अज्भत्य	...	I, 10
अकववाया	...	I, 35	अज्भवसिअ	...	I, 40
अगअ	...	I, 6	अज्भसिय	...	I, 30
अगंडिगीह	...	I, 40	अज्भस्स	...	I, 13
अगहण	...	I, 31	अज्भा	...	I, 50
अगिला	...	I, 17	अज्भेली	...	I, 7
अगुज्भहर	...	I, 43	अज्भोलिया	...	I, 33
अगत्तंध	...	I, 27	अट्ट	...	I, 50
अगवैअ	...	I, 29	अट्ट	...	I, 10
अगहण	...	I, 17	अडउज्भिय	...	I, 42
अगिअ	...	I, 53	अडस्वमिय	...	I, 41
अग्वाड	...	I, 5	अडणी	...	I, 16
अग्वाण	...	I, 19	अडयणा	...	I, 18
अचल	...	I, 53	अडया	...	I, 18
अच्छ	...	I, 40	अडाड	...	I, 19
*अचिरनुवड	...	I, 18	अट्टअकली	...	I, 45
*अच्छिघरल	...	I, 41	अणच्छियार	...	I, 44

अण्ड	...	I, 18	असद्व्य	...	I, 19
अणंत	...	I, 10	असक्ति	...	I, 17
अणप्य	...	I, 12	असमय	...	I, 28
अणरामय	...	I, 45	असाय	...	I, 7
अणराह	...	I, 24	*असिया	...	I, 51
अणरिक	...	I, 20	असी	...	I, 51
अणह	...	I, 13	असोसरिय	...	I, 39
अणहपणय	...	I, 48	अणह्यअ	...	I, 21
अणहारअ	...	I, 38	अत्ता	...	I, 51
अणाड	...	I, 18	अत्यक्त	...	I, 14
अणिन्न	...	I, 19	अत्यग्घ	...	I, 54
अणिह	...	I, 51	अत्ययारिआ	...	I, 16
अण्	...	I, 5	अत्यार	...	I, 9
अणुअ	...	I, 52	अत्याह	...	I, 54
अणुअल्ल	...	I, 19	अत्युड	...	I, 9
*अणुआ	...	I, 52	अत्युवड	...	I, 23
अणुइअ	...	I, 21	अदंसण	...	I, 29
अणुदवि	...	I, 19	अदण	...	I, 15
अणुबंधिय	...	I, 44	अदस्य	...	I, 15
अणुव	...	I, 19	अहाअ	...	I, 14
अणुवज्जिय	...	I, 41	अहत	...	I, 8
अणुवड्डया	...	I, 48	अहक्खण	...	I, 34
अणुमंधिय	...	I, 59	अहक्खिय	...	I, 34
अणुसुत्ति	...	I, 25	अहजंघा	...	I, 33
अणुसूया	...	I, 23	अहवियार	...	I, 43
अणुकज्ज	...	I, 30	अपडिच्छिर	...	I, 43
अणोलय	...	I, 19	अपारमग	...	I, 43
असअ	...	I, 55	अप्य	...	I, 6

अप्यगुत्ता	...	I, 29	*अलमलवसह	...	I, 25
अप्यञ्ज	...	I, 14	अलय	...	I, 16
अप्फुष	...	I, 20	अलस	...	I, 52
अब्बडिसिरी	...	I, 42	अलिअलि	...	I, 56
अब्भक्कण	...	I, 31	अलिया	...	I, 16
अब्भपिसाअ	...	I, 42	अलियार	...	I, 23
अब्भायत्त	...	I, 31	अलिण	...	I, 11
*अब्भायत्थ	...	I, 31	अलीसअ	...	I, 27
अभिण्णपुड	...	I, 44	अल्ल	...	I, 5
अमय	...	I, 15	अल्लअ	...	I, 12
अमयणिग्गम	...	I, 15	अल्लट्टपलट्ट	...	I, 48
अम्मण्णयंचिय	...	I, 49	अल्लत्थ	...	I, 54
अम्मा	...	I, 5	अल्लल्ल	...	I, 13
अम्माइया	...	I, 22	अल्ला	...	I, 5
अयक्क	...	I, 6	*अवअच्चिय	...	I, 47
अयग	...	I, 6	अवअक्खिअ	...	I, 40
अयड	...	I, 18	अवअच्छ	...	I, 26
अयतंचिय	...	I, 47	अवअच्छिअ	...	I, 40
अरल	...	I, 52	अवअणिअ	...	I, 44
अरलाया	...	I, 26	अवअण्ण	...	I, 26
अरविंदर	...	I, 45	अवंग	...	I, 15
अरिअलि	...	I, 24	अवकीरिय	...	I, 38
अरिहइ	...	I, 22	अवक्करस	...	I, 46
अरुण	...	I, 8	अवगद	...	I, 30
अलंप	...	I, 13	अवगूढ	...	I, 20
अलग	...	I, 11	अवच्छुरण	...	I, 39
अलमंचुल	...	I, 46	अवज्झस	...	I, 56
अलमल	...	I, 25	अवठंभ	...	I, 36

अवड	...	I, 53	अवलुया	...	I, 36
अवडअ	...	I, 20, 53	*अवलाव	...	I, 38
अवडक्किअ	...	I, 47	अवलावअ	...	I, 38
अवडाहिय	...	I, 47	अवसमिया	...	I, 37
अवडिय	...	I, 21	अवसह	...	I, 58
अवडुअ	...	I, 26	अवहट्ट	...	I, 23
अवण	...	I, 55	अवहड	...	I, 32
अवण	...	I, 17	*अवहण	...	I, 26
अवत्तय	...	I, 34	*अवहत्थरा	...	I, 22
अवत्थरा	...	I, 22	अवहाअ	...	I, 36
अवहस	...	I, 30	अवहेय	...	I, 22
अवपुसिअ	...	I, 39	अवार	...	I, 12
अवयट्ठिय	...	I, 46	अवारौ	...	I, 12
अवयरिय	...	I, 36	अवालुया	...	I, 28
अवयाण	...	I, 24	अविय	...	I, 10
अवयार	...	I, 32	*अविणयवइ	...	I, 18
अवयासिणी	...	I, 46	अविणयवर	...	I, 18
अवरज्ज	...	I, 56	अविल	...	I, 52
अवरत्तय	...	I, 45	अविहाविय	...	I, 59
*अवरत्तेय	...	I, 45	अवेसि	...	I, 8
अवराह	...	I, 28	अव्वा	...	I, 5
अवरिक	...	I, 20	असंगय	...	I, 34
अवरिज्ज	...	I, 36	असंगिअ	...	I, 55
अवरिहट्टपुसण	...	I, 60	असरासअ	...	I, 40
अवरुडिय	...	I, 11	असारा	...	I, 12
अवरोह	...	I, 28	असिय	...	I, 14
अवलय	...	I, 23	अह	...	I, 6
अवलि	...	I, 22	अहर	...	I, 17

અહવા	...	I, 18	આડલ	...	I, 62
અહિયલ	...	I, 36	આડસ	...	I, 65
અહિયાર	...	I, 29	આઝડિય	...	I, 68
અહિક્ષણ	...	I, 35	આઝર	...	I, 76
અહિપચ્છદ્ય	...	I, 49	આગત્તી	...	I, 63
અહિરૌં	...	I, 27	આઝાઝા	...	I, 64
અહિલિય	...	I, 57	આઝુઆલિ	...	I, 69
અહિલ્લ	...	I, 10	આઝોવિય	...	I, 70
અહિવસ	...	I, 33	આદિય	...	I, 74
અહિવિસા	...	I, 25	આણંદવડ	...	I, 72
અહિસંધિ	...	I, 32	આણાદ	...	I, 64
અહિસાય	...	I, 20	આણિક્ક	...	I, 61
અહિસિય	...	I, 30	આણિય	...	I, 74
અહિહર	...	I, 57	આણુઅ	...	I, 62
અહિહાણ	...	I, 21	આણૂવ	...	I, 64
અહોરણ	...	I, 25	આફર	...	I, 63
			આમંડળ	...	I, 68
			આમલય	...	I, 67
			આમિલ	...	I, 62
			આમોઅ	...	I, 64
			આમોડ	...	I, 62
			આમોરઅ	...	I, 66
			આયદ્ધિ	...	I, 64
			આયર	...	I, 74
			આયામ	...	I, 65
			આયાવલ	...	I, 70
			આયાસતલ	...	I, 72
			આયાસલવ	...	I, 72
આ					
આઅ	...	I, 73			
આઅડિડય	...	I, 68			
આઅલ્લ	...	I, 75			
*આઅલ્લિયા	...	I, 61			
આઅલી	...	I, 61			
આઅપ્પણ	...	I, 78			
આઅસણ	...	I, 71			
આઅ	...	I, 61			
આઅર	...	I, 65			

आरंभ	...	I, 78	आविष्कार	...	I, 63
आरंभिक	...	I, 71	आविष्य	...	I, 76
*आरडिय	...	I, 75	आसंग	...	I, 66
आरण्य	...	I, 76	आसंघा	...	I, 63
आरणा	...	I, 67	आसक्त	...	I, 67
आरह	...	I, 75	आसय	...	I, 65
आराध्य	...	I, 70	आसरि	...	I, 69
आराडी	...	I, 75	आसवण	...	I, 66
आरि	...	I, 63	आसिय	...	I, 67
आरिष्य	...	I, 77	आसीव	...	I, 69
आरोग्य	...	I, 69	आह	...	I, 62
आरोह	...	I, 63	आहल्य	...	I, 76
आल	...	I, 73	आहु	...	I, 61
आलंकिय	...	I, 68	आहुंदुर	...	I, 66
आलंब	...	I, 64	*आहुंदुर	...	I, 66
आल्य	...	I, 65	आहुड	...	I, 74
आलयण	...	I, 66	आहुडिय	...	I, 69
आलास	...	I, 61			
आलील	...	I, 65			
आलीवण	...	I, 71			
आवंग	...	I, 62			
आवष्टिया	...	I, 77			
आवडिय	...	I, 78			
आवरेष्टिया	...	I, 71			
*आवाल	...	I, 70			
आवालय	...	I, 70			
आवि	...	I, 73			
आविष्य	...	I, 77			

इंदोवत्त	...	I, 81	उइंतण	...	I, 103
इकण	...	I, 80	उंचहिया	...	I, 109
इकस	...	I, 79	उंकुअ	...	I, 98
इगिघय	...	I, 80	उंड	...	I, 85
इइंड	...	I, 79	उंडल	...	I, 129
इदभ	...	I, 79	उंदुरअ	...	I, 105
इरमंदिर	...	I, 81	उंबर	...	I, 90
इराव	...	I, 80	उंबरउफ	...	I, 119
इरिण	...	I, 79	उंवा	...	I, 86
इरिया	...	I, 80	उंबी	...	I, 86
इल	...	I, 82	उक	...	I, 85
इलि	...	I, 83	उकंडा	...	I, 92
इलीर	...	I, 83	*उकंती	...	I, 87
			उकंदी	...	I, 87
			उका	...	I, 87
			उकासिय	...	I, 114
ईस	...	I, 84	उकुंड	...	I, 91
ईसअ	...	I, 84	*उकुरुड	...	I, 110
ईसर	...	I, 84	उकुरुडी	...	I, 110
ईसिय	...	I, 84	उकेर	...	I, 96
			उकोडा	...	I, 92
			उकोडी	...	I, 94
			उकोल	...	I, 87
उअअ	...	I, 88	उकलंड	...	I, 126
उअकिय	...	I, 107	उकलंडिय	...	I, 112
उअचित्त	...	I, 108	उकलणिय	...	I, 115
उअरी	...	I, 98	उकलली	...	I, 88
उअह	...	I, 98	उकलष	...	I, 130
उअहारी	...	I, 108			

उकलुंड	...	I, 125	उच्छलित	...	I, 111
उगहिय	...	I, 104	उच्छविय	...	I, 103
उगाहिय	...	I, 137	उच्छाह	...	I, 92
उगलुंक्रिया	...	I, 118	उच्छित्त	...	I, 124
उगघट्टि (ट्री)	...	I, 90	उच्छिल	...	I, 95
उगघात्र	...	I, 126	उच्छु	...	I, 85
उगघुट्ट	...	I, 99	उच्छुत्र	...	I, 95
उच्च	...	I, 86	उच्छुभरण	...	I, 117
उच्चपिय	...	I, 116	उच्छुभार	...	I, 115
उच्चडिय	...	I, 106	उच्छुंडिअ	...	I, 135
उच्चत्तवरत्त	...	I, 139	उच्छुच्छु	...	I, 99
उच्चत्य	...	I, 97	उच्छुर	...	I, 90
उच्चप्प	...	I, 100	उच्छुरण	...	I, 117
उच्चाड	...	I, 97	उच्छल	...	I, 131
उच्चार	...	I, 97	उच्छेवण	...	I, 116
उच्चारिय	...	I, 114	उज्जंगल	...	I, 135
उच्चुच	...	I, 99	उज्जगिर	...	I, 117
उच्चुप्पिय	...	I, 100	उज्जगुज्ज	...	I, 113
उच्चलउलिय	...	I, 121	उज्जड	...	I, 96
उच्चल	...	I, 127	उज्जणिय	...	I, 111
उच्चेल्लर	...	I, 136	उज्जला	...	I, 97
उच्चेव	...	I, 97	उज्जाणिय	...	I, 113
उच्चोल	...	I, 131	उज्जीरिय	...	I, 112
उच्छ	...	I, 85	उज्जरिय	...	I, 112
उच्छंगिय	...	I, 107	उज्जोमिया	...	I, 115
उच्छंट	...	I, 101	उज्जमण	...	I, 103
उच्छट्ट	...	I, 101	उज्जरिय	...	I, 133
उच्छडिय	...	I, 112	उज्जस	...	I, 95

उडिद	...	I, 98	उत्तुण	...	I, 99
उडु	...	I, 86	उत्तुरिद्धि	...	I, 99
उडुहिय	...	I, 137	उत्तुहिय	...	I, 105
उड्ड	...	I, 85	उत्तूह	...	I, 94
उड्डण	...	I, 123	उत्थग्घ	...	I, 93
उड्डस	...	I, 96	उत्थलिय	...	I, 107
उड्डहण	...	I, 101	उत्थलपत्यल्ला	...	I, 122
उड्डाअ	...	I, 91	उत्थल्ला	...	I, 93
उड्डाण	...	I, 128	उद्द	...	I, 123
उड्डास	...	I, 99	उद्दाणा	...	I, 87
उड्डियाहरण	...	I, 121	उद्दाम	...	I, 126
*उड्डुहिय	...	I, 137	उद्दिसिय	...	I, 109
उडुल	...	I, 91	उद्देही	...	I, 93
उडुल्ल	...	I, 91	उद्दच्छवि	...	I, 114
उडुम	...	I, 88	उद्दच्छविय	...	I, 119
उडुसालिय	...	I, 136	उद्दच्छिय	...	I, 111
उडुइअ	...	I, 132	उद्दत्थ	...	I, 96
उडिहया	...	I, 88	उद्दरण	...	I, 106
उडुहोदयभंड	...	I, 120	उद्दरिय	...	I, 100
उत्तंपिय	...	I, 102	उद्दवअ	...	I, 106
उत्तप्प	...	I, 131	उद्दविय	...	I, 107
*उत्तम्मिअ	...	I, 102	उद्दाअ	...	I, 124
उत्तरणवरंडिया	...	I, 122	उप्पंक	...	I, 130
उत्तलहअ	...	I, 119	उप्पिंगालिया	...	I, 118
उत्ताणपत्तय	...	I, 120	उप्पिंजल	...	I, 135
उत्ताल	...	I, 101	उप्पित्त	...	I, 129
उत्ताहिय	...	I, 106	उप्पील	...	I, 126
उत्तिरिविडि	...	I, 122	उप्पेहड	...	I, 116

उपेक्षित	...	I, 102	उन्मत्ता	...	I, 94
उपेक्ष	...	I, 90	उन्मुह	...	I, 99
उपेक्षित	...	I, 114	उन्महिय	...	I, 117
उपेक्षित	...	I, 113	उयाली	...	I, 90
उपेक्ष	...	I, 92	उर	...	I, 86
उपेक्ष	...	I, 94	उरत्त	...	I, 90
उपेक्ष	...	I, 91	उररी	...	I, 88
उब्बिब	...	I, 127	उरुपुल्ल	...	I, 134
उब्बिबल	...	I, 111	उरुमिल्ल	...	I, 108
उब्भंत	...	I, 95	उरुसोल्ल	...	I, 108
उब्भग	...	I, 95	उलित्त	...	I, 89
उब्भग	...	I, 96	उलिय	...	I, 88
उब्भलण	...	I, 103	उल्लंडिय	...	I, 119
उब्भसुय	...	I, 110	उल्लुसिय	...	I, 115
उब्भुग	...	I, 102	उल्लुखंड	...	I, 107
उब्भुयाण	...	I, 105	उल्लुफुंठिय	...	I, 138
उन्मइय	...	I, 102	उल्लुहंत	...	I, 109
उन्मंड	...	I, 124	उल्लुहलित्त	...	I, 117
उन्मच्छ	...	I, 125	उल्लरय	...	I, 110
उन्मच्छविय	...	I, 116	उल्ललिय	...	I, 104
उन्मच्छिय	...	I, 137	उल्लसिय	...	I, 115
उन्मड्डा	...	I, 97	उल्ली	...	I, 87
उन्मत्त	...	I, 89	उल्लुंठिय	...	I, 109
उन्मत्य	...	I, 93	उल्लुक्क	...	I, 92
उन्मर	...	I, 95	उल्लुट्ट	...	I, 89
उन्मरिय	...	I, 100	उल्लुरुह	...	I, 105
उन्मल	...	I, 91	उल्लूट्ट	...	I, 100
उन्मल्ल	...	I, 131	उल्लेव	...	I, 102

कसार्यंत	...	I, 141
कसार	...	I, 140
कसुंभिय	...	I, 142
कसुक्रिय	...	I, 142
कसुरुसुंभिय	...	I, 142
कहट्ट	...	I, 140

ए

एक	...	I, 144
एकंग	...	I, 144
एकघरिज	...	I, 146
एकण्ड	...	I, 145
एकमुह	...	I, 148
एकलपुडिंग	...	I, 147
एकसाहिल	...	I, 146
एकसिंबली	...	I, 146
एकेकम	...	I, 145
एणुवासिअ	...	I, 147
एत्तोप्य	...	I, 144
एमाण	...	I, 144
एमिणिया	...	I, 145
एराणी	...	I, 147
एल	...	I, 144
एलविल	...	I, 148

ओ

ओअ	...	I, 149
ओअंक	...	I, 154

ओअग्निअ	...	I, 172
ओअग्घिय	...	I, 162
ओअल	...	I, 165
ओअाअ	...	I, 166
ओअाअव	...	I, 162
ओअाल	...	I, 151
ओअाली	...	I, 164
ओअावल	...	I, 161
ओइत्त	...	I, 155
ओइत्तण	...	I, 155
ओइल	...	I, 158
ओडल	...	I, 150
ओक्की	...	I, 159
ओक्किय	...	I, 151
*ओक्खंडिय	...	I, 112
*ओक्खिअ	...	I, 130
ओग्गाल	...	I, 151
ओग्गिअ	...	I, 158
ओग्गीअ	...	I, 149
ओघसर	...	I, 170
ओडुल	...	I, 153
*ओखेअर	...	I, 136
*ओच्छट्ट	...	I, 100
ओच्छत्त	...	I, 152
ओच्छिय	...	I, 150
ओज्जल	...	I, 154
ओज्जाअ	...	I, 154
ओज्ज	...	I, 148

*ઓઝમ્મણ	...	I, 103	ઓલયળી	...	I, 160
*ઓઝમ્મરિય	...	I, 133	ઓલાવચ્ચ	...	I, 160
ઓઝમ્મરી	...	I, 157	ઓલિંભા	...	I, 153
ઓઝમ્માય	...	I, 159	ઓલિત્તી	...	I, 159
ઓડદ્દ	...	I, 156	ઓલિપ્પ	...	I, 153
ઓડ્ડળ	...	I, 155	ઓલિપ્પત્તી	...	I, 159
ઓણિવ્વ	...	I, 151	ઓલી	...	I, 148
ઓણીવી	...	I, 150	ઓલુંકી	...	I, 153
ઓણ્ણચ્ચ	...	I, 158	ઓલુંપચ્ચ	...	I, 163
*ઓત્તલહચ્ચ	...	I, 119	ઓલુન્ન	...	I, 164
ઓત્તચ્ચ	...	I, 151	ઓલુદ્દ	...	I, 164
*ઓત્તય	...	I, 151	ઓલેહ્હ	...	I, 172
ઓત્તર	...	I, 150	ઓલ્લળી	...	I, 154
ઓત્તરિચ્ચ	...	I, 169	ઓલ્લરિચ્ચ	...	I, 163
*ઓત્તલ્લપત્તલ્લા	...	I, 122	ઓવ	...	I, 149
ઓદ્દંપિય	...	I, 171	ઓવદ્દિય	...	I, 162
ઓપ્પા	...	I, 148	ઓવદ્દ	...	I, 152
*ઓબ્બાલળ	...	I, 103	ઓવદ્દી	...	I, 151
ઓર	...	I, 149	ઓવર	...	I, 157
ઓરંપિય	...	I, 171	*ઓવરચ્ચ	...	I, 157
ઓરત્ત	...	I, 165	ઓવસેર	...	I, 173
ઓરલ્લી	...	I, 154	ઓવિય	...	I, 167
ઓરિલ્લ	...	I, 155	ઓસક્ક	...	I, 149
ઓરંજ	...	I, 156	ઓસળ	...	I, 155
ઓલદ્દળી	...	I, 160	ઓસસ્સ	...	I, 156
ઓલદ્દય	...	I, 162	ઓસરિચ્ચ	...	I, 171
ઓલત્ત	...	I, 156	ઓસરિચ્ચા	...	I, 161
ઓલય	...	I, 160	ઓસલ્લિચ્ચ	...	I, 168

ओसा	...	I, 164	ओहुअ	...	I, 158
ओसाअ	...	I, 152	ओहुड	...	I, 157
ओसाअंत	...	I, 170	ओहुर	...	I, 157
ओसाणिहाण	...	I, 163			
ओसार	...	I, 149			
ओसिअ	...	I, 150			
ओसिंधिय	...	I, 162	कइउल	...	II, 21
ओसिक्खिय	...	I, 173	कइयंक	...	II, 13
ओसित्त	...	I, 158	कइयंकसइ	...	II, 13
ओसीअ	...	I, 158	कइलवइल	...	II, 25
ओसीस	...	I, 152	कउअ	...	II, 56
ओसंखिय	...	I, 161	कउल	...	II, 7
ओसुइ	...	I, 157	कउह	...	II, 5
ओहंक	...	I, 153	कंकेलि	...	II, 12
ओहंस	...	I, 168	कंकोड	...	II, 7
ओहट	...	I, 166	कंची	...	II, 1
ओहट्टिय	...	I, 159	कंठउच्चि	...	II, 17
ओहट्ट	...	I, 153	कंठाली	...	II, 4
ओहडणी	...	I, 160	कंठोल	...	II, 7
ओहत्त	...	I, 156	कंठ	...	II, 51
ओहरण	...	I, 174	कंठकुंची	...	II, 18
ओहरिस	...	I, 169	कंठदीणार	...	II, 24
ओहसिय	...	I, 173	कंठमल	...	II, 20
ओहाइय	...	I, 158	*कंठिय	...	II, 15
ओहाडणी	...	I, 161	कंठिय	...	II, 15
ओहार	...	I, 167	कंड	...	II, 51
ओहित्य	...	I, 168	कंडपडवा	...	II, 25
ओहीरिअ	...	I, 163	कंडुर	...	II, 9

कांत	...	II, 1	कांडतर	...	II, 16
कांद	...	II, 51	कांडतरिअ	...	II, 20
कांदल	...	II, 4	कांडभुअ	...	II, 20
कांदी	...	II, 1	काडच्छु	...	II, 7
कांदोद	...	II, 9	काडतला	...	II, 19
कांपड	...	II, 7	काडप्प	...	II, 13
कांबर	...	II, 13	काडसी	...	II, 6
काकस	...	II, 14	काडार	...	II, 10
काकसार	...	II, 14	काडाहपरहलिय	...	II, 25
काकिंड	...	II, 5	काडिखंभ	...	II, 17
काकलड	...	II, 11	काडिल	...	II, 52
काकलडंगी	...	II, 19	काडुयाल	...	II, 57
कागघाड	...	II, 53	काणअ	...	II, 56
कागघायल	...	II, 22	काणइअ	...	II, 57
काव	...	II, 2	काणइल	...	II, 21
काच्छुर	...	II, 2	काणई	...	II, 5
काच्छुरिअ	...	II, 16	*काणयंदी	...	II, 58
काच्छुरी	...	II, 11	काणियारिय	...	II, 24
काज्जड	...	II, 17	काणिस	...	II, 6
काज्जव	...	II, 11	काणैडिया	...	II, 21
काज्जाल	...	II, 8	काणोवअ	...	II, 16
काटारी	...	II, 4	कासंबाल	...	II, 23
काड	...	II, 51	कासच्छुरी	...	II, 19
काडभल	...	II, 15	कासस्सरिय	...	II, 24
काडभली	...	II, 15	कासाआस	...	II, 23
काडइअ	...	II, 22	कासाइधण	...	II, 23
काडइल	...	II, 15	कासास	...	II, 14
काडंत	...	II, 56	कासोच्छडिया	...	II, 22

कसोडिआ	...	II, 20	कराली	...	II, 12
कसोडत्ती	...	II, 22	करिया	...	II, 14
कसोली	...	II, 57	करिज	...	II, 10
*कसोस्सरिय	...	II, 24	करेडु	...	II, 5
कतवार	...	II, 11	करोड	...	II, 54
कत्ता	...	II, 1	करोडी	...	II, 3
कहमिअ	...	II, 15	कलअ	...	II, 54
कप्परिय	...	II, 20	कलंक	...	II, 8
कफाड	...	II, 7	कलंकवई	...	II, 24
कमढ	...	II, 55	कलंबु	...	II, 3
कमणी	...	II, 8	कलम	...	II, 10
कमल	...	II, 54	कलयंदि	...	II, 58
कमिअ	...	II, 3	कलवू	...	II, 12
कन्हिअ	...	II, 8	कलह	...	II, 5
कयल	...	II, 4	कलि	...	II, 2
कयार	...	II, 11	कलिअ	...	II, 56
*करअडी	...	II, 16	कलिंज	...	II, 11
करअरी	...	II, 16	कलिम	...	II, 9
करइली	...	II, 17	कलेर	...	II, 53
करंक	...	II, 55	कलविय	...	II, 18
करंज	...	II, 8	कला	...	II, 2
करघायल	...	II, 22	कलोल	...	II, 2
करड	...	II, 55	कल्होड	...	II, 9
करणी	...	II, 7	*कल्होडी	...	II, 9
करम	...	II, 6	कवय	...	II, 3
करमरो	...	II, 15	कवास	...	II, 5
करयंदी	...	II, 18	कविड	...	II, 9
कराइणी	...	II, 18	कविल	...	II, 6

कविस	...	II, 2	कारा	...	II, 26
कविता	...	II, 5	*कारायणी	...	II, 18
कव्वाड	...	II, 10	कारिम	...	II, 27
कव्वाल	...	II, 52	काल	...	II, 26
कसई	...	II, 6	कालय	...	II, 28
कसणसिअ	...	II, 23	कालवट्ट	...	II, 28
कसर	...	II, 4	कालिआ	...	II, 58
कसव्व	...	II, 53	*कालिजण	...	II, 29
कसिया	...	II, 6	कालिजणी	...	II, 29
कस	...	II, 2	कालिंब	...	II, 59
कसय	...	II, 12	*कालेज्ज	...	II, 29
कहड	...	II, 13	कावलिय	...	II, 28
काभ	...	II, 26	कावी	...	II, 26
काइणी	...	II, 21	कासार	...	II, 27
काडल	...	II, 9	कासिज्ज	...	II, 27
काणच्छि	...	II, 24	कासिय	...	II, 59
काणखेव	...	II, 29	काइल	...	II, 58
काणवी	...	II, 28	काइली	...	II, 26
कामकिसोर	...	II, 30	काइली	...	II, 59
कामिंजुल	...	II, 29	काहार	...	II, 27
कायंजुल	...	II, 29	काहिल	...	II, 28
कायंदी	...	II, 28	काहेण	...	II, 21
कायंधुअ	...	II, 29	किंकिय	...	II, 31
कायपिडच्छा	...	II, 30	किंजकल	...	II, 31
कायल	...	II, 58	किंधर	...	II, 32
कार	...	II, 26	किंपअ	...	II, 31
कारंकड	...	II, 30	किंबोड	...	II, 31
*कारंकडअ	...	II, 30	किंकिंडि	...	II, 31

किम्ब	...	II, 30	कुंतीपोटल्य	...	II, 43
किण्ड	...	II, 59	कुंदभ	...	II, 37
किमिराय	...	II, 32	कुंदीर	...	II, 39
किमिहरवसण	...	II, 33	कुंधर	...	II, 32
किर	...	II, 30	कुंभिणी	...	II, 38
किरिडरिया	...	II, 61	कुंभिल	...	II, 62
किलणी	...	II, 31	कुंभिल	...	II, 39
किलिच	...	II, 11	कुंभी	...	II, 34
किलिन्मिय	...	II, 32	कुकुला	...	II, 33
किविड	...	II, 60	कुकुड	...	II, 37
किविडी	...	II, 60	कुकरुड	...	II, 13
कीर	...	II, 21	कुकुस	...	II, 36
कीलणिया	...	II, 31	कुक्क	...	II, 34
कीलय	...	II, 21	कुच्छिमई	...	II, 41
कीला	...	II, 33	कुच्छिल	...	II, 24
कुडभा	...	II, 12	कुट्यरी	...	II, 35
कुजल	...	II, 38	कुटा	...	II, 35
कुंचल	...	II, 36	कुटाभ	...	II, 37
कुंटार	...	II, 40	कुडंग	...	II, 37
कुंठि	...	II, 34	कुडय	...	II, 37
कुंड	...	II, 33	कुडिच्छ	...	II, 64
कुंडिभ	...	II, 37	कुडिया	...	II, 24
कुंडियपेसण	...	II, 43	कुडिलय	...	II, 40
कुंडय	...	II, 63	कुडीर	...	II, 24
कुंत	...	II, 21	कुडुच्चिय	...	II, 41
कुंतल	...	II, 36	कुड्ड	...	II, 33
कुंतली	...	II, 38	कुड्डगिलोई	...	II, 19
कुंती	...	II, 34	कुड्डलेवणी	...	II, 42

कुट	...	II, 62	कुसुमाल	...	II, 10
कुणिया	...	II, 24	कुसुमालिञ्च	...	II, 42
कुतत्तो	...	II, 36	कुहड	...	II, 36
कुत्तर	...	II, 13	कुहिणी	...	II, 62
कुत्तुहवत्य	...	II, 38	कुहिय	...	II, 35
कुह	...	II, 34	कुहेड	...	II, 35
कुहण	...	II, 38	कूड	...	II, 43
कुप्यट	...	II, 36	कूणिय	...	II, 44
कुप्पर	...	II, 64	कूल	...	II, 43
कुमारी	...	II, 35	कूव	...	II, 62
कुसुली	...	II, 39	कूवल	...	II, 43
कुम्भण	...	II, 40	कूसार	...	II, 44
कुररी	...	II, 40	केआ	...	II, 44
कुरुकुरिञ्च	...	II, 42	केआरवाण	...	II, 45
कुरुचिञ्च	...	II, 41	केड	...	II, 44
कुरुच्च	...	II, 39	केलि(ली)	...	II, 44
कुरुड	...	II, 63	कोडला	...	II, 49
कुरुमाण	...	II, 40	कोडआ	...	II, 48
कुरुल	...	II, 63	कोडलिया	...	II, 50
कुलफंसण	...	II, 42	कोडिञ्च	...	II, 48
कुलसंतद	...	II, 39	कोडुञ्च	...	II, 49
कुञ्ज	...	II, 61	कोकासिय	...	II, 50
कुञ्जड	...	II, 63	कोच्चण्य	...	II, 46
कुञ्जरिय	...	II, 41	कोज्जण्य	...	II, 46
कुल्ल	...	II, 34	कोञ्जरिय	...	II, 50
कुसण	...	II, 35	कोट्ट	...	II, 45
कुसुंभिल	...	II, 40	कोट्टिब	...	II, 47
कुसुमञ्च	...	II, 41	कोट्टी	...	II, 64

कोटुंभ	...	II, 47	*कोसलिया	...	II, 12
कोडिय	...	II, 47	*कोसलिय	...	II, 12
कोडिक	...	II, 40	कोहली	...	II, 46
कोडुब	...	II, 2			
*कोडड	...	II, 33			
कोण	...	II, 45	खंजण	...	II, 69
कोणु	...	II, 26	खंजर	...	II, 68
कोष	...	II, 45	खंड	...	II, 78
कोत्तलंका	...	II, 14	खंडई	...	II, 67
कोत्यर	...	II, 13	खंडिअ	..	II, 78
कोत्यल	...	II, 48	खंधगि	...	II, 70
कोप्प	...	II, 45	खंधमंस	...	II, 71
कोमुई	...	II, 48	खंधयट्ठि	...	II, 71
कोल	...	II, 45	खंधीधार	...	II, 72
कोलंब	...	II, 47	खग्गिअ	...	II, 69
कोलाहल	...	II, 50	खच्चल	...	II, 69
कोलिअ	...	II, 65	खच्चोल	...	II, 69
कोलित्त	...	II, 49	खज्जिअ	...	II, 78
कोलीर	...	II, 46	खज्जोअ	...	II, 69
कोल्लर	...	II, 47	खट्ट	...	II, 67
कोल्हाहल	...	II, 39	खट्टंग	...	II, 68
कोल्हुअ	...	II, 65	खट्टिक	...	II, 70
कोविया	...	II, 49	खड	...	II, 67
कोस	...	II, 65	खडइअ	...	II, 72
कोसट्टरिया	...	II, 35	खडकी	...	II, 71
कोसय	...	II, 47	खडहडी	...	II, 72
कोसल	...	II, 38	खडुया	...	II, 68
कोसलिय	...	II, 12	खड्ड	...	II, 66

खडडा	...	II, 66	खाडइय	...	II, 73
खड्डिअ	...	II, 67	खारंफिडी	...	II, 73
खणसा	...	II, 68	खारय	...	II, 73
खस	...	II, 66	खिंखिणी	...	II, 74
खसुअ	...	II, 68	खिक्खिंड	...	II, 74
खत्त	...	II, 66	खिक्खिरी	...	II, 73
खड	...	II, 67	खिज्जिय	...	II, 74
खप्पर	...	II, 69	खित्तय	...	II, 79
*खप्पुर	...	II, 69	खुंखुणय	...	II, 76
खम्माक्खम	...	II, 79	खुंखुणी	...	II, 76
खरडिअ	...	II, 79	खुंडय	...	II, 71
खरहिय	...	II, 72	खुंपा	...	II, 75
खरिय	...	II, 67	खुट्ट	...	II, 74
खरुज्ज	...	II, 78	खुड्ड	...	II, 74
खलइय	...	II, 71	खुड्डिय	...	II, 75
*खलगंडिअ	...	II, 67	खुणक्खुडिया	...	II, 76
खली	...	II, 66	खुस	...	II, 75
खल्ल	...	II, 77	खुत्त	...	II, 74
खल्लइय	...	II, 79	खुरडुक्खुडी	...	II, 76
खल्ला	...	II, 66	खुलुह	...	II, 75
खल्लिरी	...	II, 70	खुल्ल	...	II, 74
खव	...	II, 77	खुल्लिरी	...	II, 70
खवअ	...	II, 67	खुवअ	...	II, 75
खवडिय	...	II, 71	खेयालु	...	II, 77
खवलिय	...	II, 72	खेज्जिय	...	II, 76
खव्व	...	II, 77	खोटी	...	II, 77
खव्वल्ल	...	II, 68	खोड	...	II, 80
खाइया	...	II, 73	खोडपज्जालि	...	II, 70

खोल	...	II, 80	गणायमह	...	II, 86
खोसलभ	...	II, 77	गणेशी	...	II, 81
			गत्त	...	II, 99
			गत्ताडी	...	II, 82
			गह्दभ	...	II, 82
			गह्द	...	II, 83
			गहिय	...	II, 83
			गय	...	II, 99
			गयणरइ	...	II, 88
			गयसाउल	...	II, 87
			*गयसाउल	...	II, 87
			गलथलिय	...	II, 87
			गलिय	...	II, 81
			गल्लफोड	...	II, 86
			गवत्त	...	II, 85
			गहकलोल	...	II, 86
			गहण	...	II, 82
			गहणी	...	II, 84
			गहर	...	II, 84
			गहवइ	...	II, 100
			गहिय	...	II, 85
			गहिया	...	II, 85
			गागेज्ज	...	II, 88
			गागेज्जा	...	II, 88
			गाडिय	...	II, 83
			गाणी	...	II, 82
			गामउड	...	II, 89
			गामगोइ	...	II, 89
गंछ	...	II, 84			
गंज	...	II, 81			
गंजिल	...	II, 83			
गंजोलिभ	...	II, 100			
गंड	...	II, 99			
गंडीरी	...	II, 82			
गंडीव	...	II, 84			
गंदीणी	...	II, 83			
गंधपिसाभ	...	II, 87			
गंधलया	...	II, 85			
गंधिय	...	II, 83			
गंधेनी	...	II, 100			
गंधोनी	...	II, 99			
*गंगारी	...	II, 89			
गज्ज	...	II, 81			
गज्जणसइ	...	II, 88			
गडयडी	...	II, 85			
गडडरी	...	II, 84			
गडडी	...	II, 81			
गहृ	...	II, 81			
गढ	...	II, 81			
गणयाइया	...	II, 87			
गणसम	...	II, 86			

*गामणिसुय	...	II, 89	गुलिया	...	II, 103
गामणी	...	II, 89	गुलुगुंछिअ	...	II, 93
गामरोड	...	II, 90	गुलुच्छ	...	II, 92
गामहण	...	II, 90	गेंठुय	...	II, 93
गामिणी	...	II, 84	गेंठुल्ल	...	II, 94
गायरी	...	II, 89	गेंड	...	II, 93
गाडुलि	...	II, 89	गेंडुई	...	II, 94
गुंछा	...	II, 101	गेज्ज	...	II, 88
गुंजेन्निय	...	II, 92	गेज्जल	...	II, 94
गुंठ	...	II, 91	गेडड	...	II, 104
गुंठी	...	II, 90	गेण्हिअ	...	II, 94
गुंड	...	II, 91	गेअंट	...	II, 98
गुंदा	...	II, 101	गेअंटा	...	II, 98
गुंपा	...	II, 101	गेअग्गा	...	II, 96
गुंफ	...	II, 90	गेअला	...	II, 98
गुंफी	...	II, 91	गेअलिअ	...	II, 98
गुडदालिय	...	II, 92	गेअजी	...	II, 95
गुडोलदिया	...	II, 91	गेअठी	...	II, 95
गुत्तणहाण	...	II, 93	गेअड	...	II, 94
गुत्ति	...	II, 101	गेअडी	...	II, 95
गुत्थंड	...	II, 92	गेअदीण	...	II, 97
गुप्पंत	...	II, 102	गेअअ	...	II, 97
गुफगुमिअ	...	II, 93	गेअच्छा	...	II, 95
गुमिल	...	II, 102	गेअण	...	II, 104
गुम्माइअ	...	II, 103	गेअणिअ	...	II, 97
गुम्भिय	...	II, 92	गेअमहा	...	II, 96
गुम्मी	...	II, 90	गेअया	...	II, 89
गुल	...	II, 91	गेअरफिडी	...	II, 98

गोरा	...	II, 104	घरिक्ती	...	II, 106
गोल	...	II, 95	घरोल	...	II, 106
गोला	...	II, 104	घरोली	...	II, 105
गोली	...	II, 95	वल्ल	...	II, 105
गोलहा	...	II, 95	घायण	...	II, 108
गोवर	...	II, 96	घार	...	II, 108
गोविअ	...	II, 97	घारंत	...	II, 108
गोविल्ल	...	II, 94	घारी	...	II, 107
गोवी	...	II, 96	घिअ	...	II, 108
गोस	...	II, 96	घिट	...	II, 108
गोसग	...	II, 96	घुंघुळ	...	II, 109
गोसख	...	II, 97	घुगुळ्ळण्य	...	II, 110
गोह	...	II, 89	घुगुरि	...	II, 109
गोडुर	...	II, 96	घुगुस्सुसय	...	II, 109
घ			घुट्टुणिय	...	II, 110
			घुणघुणिया	...	II, 110
			घुत्तिय	...	II, 109
			घुरुगुरि	...	II, 109
			घुसिणिय	...	II, 109
			घुसिरसार	...	II, 110
			घोर	...	II, 112
			घोरि	...	II, 111
			घोलिय	...	II, 112
			घोसाली	...	II, 111
			च		
घंघ	...	II, 105	चउक	...	III, 2
घंघोर	...	II, 106	चउकर	...	III, 5
घगघर	...	II, 107			
घट	...	II, 111			
घडियवडा	...	II, 105			
घडी	...	II, 105			
घणवाहि	...	II, 107			
घण	...	II, 105			
घमोई	...	II, 106			
घमोडी	...	II, 112			
घरघंट	...	II, 107			
घरयंद	...	II, 107			

चउरचिंध	...	III, 7	चडुला	...	III, 8
चंग	...	III, 1	चडुलातिलय	...	III, 3
चंचप्पर	...	III, 4	चत्त	...	III, 1
चंडिक्क	...	III, 2	चत्थरि	...	III, 2
चंडिज्ज	...	III, 20	चप्पल	...	III, 20
चंडिय	...	III, 3	चरुल्लेव	...	III, 6
चंडिल	...	III, 3	चवेडी	...	III, 3
चंदइल्ल	...	III, 5	चवेण	...	III, 3
चंदठिया	...	III, 6	चड्ड	...	III, 2
चंदवडाया	...	III, 7	चाउल	...	III, 8
चंदिल	...	III, 2	चाड	...	III, 8
चंदोज्ज	...	III, 4	चार	...	III, 21
*चंदोज्जय	...	III, 4	*चारण	...	III, 9
चंभ	...	III, 1	चारणय	...	III, 9
चकप्पा	...	III, 3	चारवाय	...	III, 9
चक्कणभय	...	III, 7	चालवास	...	III, 8
चक्कणाहय	...	III, 6	चास	...	III, 1
चक्कल	...	III, 20	चिंचइअ	...	III, 13
चक्कुलंडा	...	III, 5	चिंचणी	...	III, 10
चक्कोडा	...	III, 2	चिंचा	...	III, 10
चक्कडिय	...	III, 6	चिंचिणिचिंचा	...	III, 10
चक्कुड्डण	...	III, 4	चिंचिणी	...	III, 10
चक्कुरक्कणी	...	III, 7	चिंधाल	...	III, 22
चच्चा	...	III, 19	चिंफुल्लणी	...	III, 13
चच्चिक्क	...	III, 4	चिक्का	...	III, 21
चट्टु	...	III, 1	चिक्कल्ल	...	III, 11
चड	...	III, 1	चिच्च	...	III, 9, 10
चडियार	...	III, 5	चिच्चर	...	III, 9

चिञ्चि	...	III, 10	चुंक	...	III, 15
चिणोद्वी	...	III, 12	चुंभल	...	III, 16
चित्तठिअ	...	III, 12	चुक्क	...	III, 14
चित्तदाड	...	III, 12	चुक्कुड	...	III, 16
चित्तल	...	III, 4	चुज्ज	...	III, 14
चिह्विअ	...	III, 13	*चुडुप्प	...	III, 3
चिमिण	...	III, 11	चुडुप्पा	...	III, 3
चिरया	...	III, 11	चुडुली	...	III, 15
चिरिंचिरा	...	III, 13	चुणअ	...	III, 22
चिरिका	...	III, 21	चुणिअ	...	III, 15
चिरिचिरा	...	III, 13	चुसइअ	...	III, 17
चिरिडिडिह्ल	...	III, 14	चुसाआ	...	III, 16
चिरिहिदी	...	III, 12	चुसासी	...	III, 16
चिलिञ्चिल	...	III, 12	चुप्प	...	III, 15
चिलिञ्चील	...	III, 12	चुप्पल	...	III, 16
चिल्ल	...	III, 10	चुप्पलिय	...	III, 17
चिल्ला	...	III, 9	चुप्पालअ	...	III, 17
चिल्लिरि	...	III, 11	चुलुप्प	...	III, 16
चिल्लूर	...	III, 11	चुल्ल	...	III, 22
चीवट्टी	...	III, 14	चुल्ली	...	III, 15
चीही	...	III, 14	चुल्लोडअ	...	III, 17
चुंचुणिअ	...	III, 23	चूअ	...	III, 18
चुंचुणिया	...	III, 23	चूड	...	III, 18
चुंचुमालि	...	III, 18	चेड	...	III, 10
चुंचुय	...	III, 16	चेलुंप्प	...	III, 11
चुंचुलि	...	III, 23	*चोज्ज	...	III, 14
चुंचुलिपूर	...	III, 18	चोड्डिया	...	III, 1
चुंचुलिय	...	III, 23	चोड	...	III, 19

चोत्त	...	III, 19	काही	...	III, 26
चोप्पुच	...	III, 15	किंकभ	...	III, 36
चोरली	...	III, 19	किंकटरमण	...	III, 30
चोल	...	III, 18	*किंकय	...	III, 36
	क		किंकली	...	III, 27
			किंड	...	III, 35
कडल	...	III, 24	किंक	...	III, 36
कडय	...	III, 25	किंकोधण	...	III, 29
कंकुई	...	III, 24	किंकोटली	...	III, 37
कंट	...	III, 33	किंकोलिय	...	III, 25
कडकर	...	III, 26	किस	...	III, 27
कडा	...	III, 24	किसच्छोडण	...	III, 29
कही	...	III, 24	किसा	...	III, 27
कपंती	...	III, 25	किसाल	...	III, 27
कपस	...	III, 25	किसाली	...	III, 27
कमलभ	...	III, 25	किसोब्भवा	...	III, 29
कलिय	...	III, 24	कित्त	...	III, 27
कली	...	III, 24	किइ	...	III, 26
कवडी	...	III, 25	किप्प	...	III, 36
काभ	...	III, 33	किपंती	...	III, 37
काइल	...	III, 35	किपंदूर	...	III, 38
काई	...	III, 26	किप्पाल	...	III, 28
काण	...	III, 34	किप्पालुय	...	III, 29
काणी	...	III, 34	किपिंडी	...	III, 37
काया	...	III, 34	किपीर	...	III, 28
कार	...	III, 26	किन्न	...	III, 35
कारय	...	III, 34	किन्नर	...	III, 28
कासी	...	III, 26	किन्नी	...	III, 27

जडिय	...	III, 41	जुरमिल	...	III, 47
जणउत्त	...	III, 52	जूय	...	III, 47
जसोहण	...	III, 43	*जूरमिलय	...	III, 47
जणह	...	III, 51	जेमणय	...	III, 48
जणहली	...	III, 40	जोअ	...	III, 48
जयण	...	III, 40	जोइंगण	...	III, 50
जरंड	...	III, 40	जोइक्ख	...	III, 49
*जरंड	...	III, 40	जोइय	...	III, 50
जरलद्विय	...	III, 44	जोइर	...	III, 49
जरलविय	...	III, 44	जोइस	...	III, 49
जवण	...	III, 41	जोई	...	III, 49
जवय	...	III, 42	जोक्ख	...	III, 48
जवरय	...	III, 42	जोगा	...	III, 48
जहणरोह	...	III, 44	जोड	...	III, 49
जहणूसव	...	III, 45	जोडिअ	...	III, 49
जहाजाय	...	III, 41	जोखलिया	...	III, 50
जहिमा	...	III, 42	जोयण	...	III, 50
जाइ	...	III, 45	जोर	...	III, 48
जाउर	...	III, 45	जोव	...	III, 52
जाडी	...	III, 45	जोवारी	...	III, 50
जालघडिया	...	III, 46	जोवणणीर	...	III, 51
जिग्घय	...	III, 46	जोवणवेअ	...	III, 51
जिसोम्भवा	...	III, 46	जोवणोवय	...	III, 51
जीवयमई	...	III, 46			
जुंजुड	...	III, 47			
जुस	...	III, 47			
जुयल	...	III, 47			
जुयलिय	...	III, 47			
			भा		
			भंकारिय	...	III, 56
			भंख	...	III, 53
			भंखर	...	III, 54

भंखरिय	...	III, 56	भामिअ	...	III, 56
भंठलिया	...	III, 55	भारुआ	...	III, 57
भंठिय	...	III, 55	भिंखिय	...	III, 55
भंटी	...	III, 53	भिरिंड	...	III, 57
भंडली	...	III, 54	भिक्षिरिया	...	III, 62
भंडुय	...	III, 53	भौण	...	III, 62
भंडुली	...	III, 61	भौरा	...	III, 57
भंपणी	...	III, 54	भुंख	...	III, 58
भंपिय	...	III, 61	भुंभुसुसय	...	III, 58
भक्रिय	...	III, 55	भुंठण	...	III, 58
भक्करी	...	III, 54	भुट्ट	...	III, 58
भडी	...	III, 53	भुत्ति	...	III, 58
भत्य	...	III, 61	*भुसुभुसुसय	...	III, 58
भमाल	...	III, 53	भुलुरि	...	III, 58
भरंक	...	III, 55	भूर	...	III, 59
*भरंत	...	III, 55	भूसरिअ	...	III, 62
भरय	...	III, 54	भौंडुअ	...	III, 59
भरुय	...	III, 54	भेर	...	III, 59
भलभलिया	...	III, 56	भौंडलिया	...	III, 60
भला	...	III, 53	भोट्टि	...	III, 59
भलुंकिअ	...	III, 56	भोटप्य	...	III, 59
भलुसिय	...	III, 56	भोटिअ	...	III, 60
भस	...	III, 60	भोलिका	...	III, 56
भसिय	...	III, 62			
भसुर	...	III, 61			
भाउल	...	III, 57			
भाड	...	III, 57			
भासर	...	III, 57			

ठ

टंक	...	IV, 4
टंकिअ	...	IV, 1
टंबरअ	...	IV, 2

टकारी	...	IV, 2
टट्टइआ	...	IV, 1
टप्परअ	...	IV, 2
टसर	...	IV, 1
टसर	...	IV, 1
टसरोट्ट	...	IV, 1
टार	...	IV, 2
टिंबर	...	IV, 3
टिक्क	...	IV, 3
टिग्घर	...	IV, 3
टिप्पि	...	IV, 3
टुंट	...	IV, 3
टेंटा	...	IV, 3
टेकर	...	IV, 3
टोक्कण	...	IV, 4
टोक्कणखंड	...	IV, 4
टोल	...	IV, 4
टोलंब	...	IV, 4

ठ

ठइय	...	IV, 5
ठरिय	...	IV, 6
ठल्लय	...	IV, 5
ठविया	...	IV, 5
ठाण	...	IV, 5
ठाणिज्ज	...	IV, 5
ठिक्क	...	IV, 5
ठियय	...	IV, 6
ठिविय	...	IV, 6

ड

डंड	...	IV, 7
डंडअ	...	IV, 8
*डंडी	...	IV, 7
डंबर	...	IV, 8
डंभिअ	...	IV, 8
डक्क	...	IV, 6
डगल	...	IV, 8
डट्टाडी	...	IV, 8
डप्प	...	IV, 7
डल	...	IV, 7
डल्ल	...	IV, 7
डव्व	...	IV, 6
डहर	...	IV, 8
डहरी	...	IV, 7
डाउ	...	IV, 12
डायल	...	IV, 9
डाली	...	IV, 9
डाव	...	IV, 6
डिंडिलिय	...	IV, 10
डिंडी	...	IV, 7
डिंफिय	...	IV, 9
डिड्डर	...	IV, 9
डियली	...	IV, 9
डीण	...	IV, 10
डीणोवय	...	IV, 10
डीर	...	IV, 10
डुंगर	...	IV, 11

डुंघ	...	IV, 11	ढेंका	...	IV, 17
डुंडुअ	...	IV, 11	ढेंकौ	...	IV, 15
डुंभ	...	IV, 11	ढेंकुण	...	IV, 14
डोअ	...	IV, 11	ढेंढिअ	...	IV, 16
डोंगिली	...	IV, 12	ढेन्न	...	IV, 16
डोंगी	...	IV, 13	ढोंघर	...	IV, 16
डोयण	...	IV, 9			
डोल	...	IV, 9			
डोला	...	IV, 11			
डोलिअ	...	IV, 12			
	ठ				
ढंक	...	IV, 13	णइमासय	...	IV, 23
ढंकणी	...	IV, 14	णंद	...	IV, 45
ढंकुण	...	IV, 14	णंदण	...	IV, 19
ढंखरी	...	IV, 14	णंदा	...	IV, 18
ढंढ	...	IV, 16	णंदिक्ख	...	IV, 19
ढंढणी	...	IV, 13	णंदिणी	...	IV, 18
ढंढर	...	IV, 16	णंदिय	...	IV, 19
ढंढरिअ	...	IV, 15	णंदी	...	IV, 18
ढंढसिअ	...	IV, 15	णक्क	...	IV, 46
ढंसय	...	IV, 14	णक्खत्तणेमि	...	IV, 22
ढक्कय	...	IV, 14	णच्चिर	...	IV, 18
ढट्ट	...	IV, 13	णज्जर	...	IV, 19
ढमर	...	IV, 17	णज्भर	...	IV, 19
ढयर	...	IV, 16	णडिअ	...	IV, 18
ढिंढय	...	IV, 15	णडुली	...	IV, 20
ढिक्कय	...	IV, 15	णडडरी	...	IV, 20
			णडडल	...	IV, 47
			*णडडुली	...	IV, 20
			णस	...	IV, 46
			णत्या	...	IV, 17

शद्भिः	...	IV, 20	शिरिः	...	IV, 38
शद्व	...	IV, 18	शिरुः	...	IV, 27
शद्वंशय	...	IV, 47	शिरुः	...	IV, 51
शमसिय	...	IV, 22	शिरिः	...	IV, 35
शल्य	...	IV, 19	शिरुः	...	IV, 33
शलिय	...	IV, 20	शिरुः	...	IV, 29
शल्य	...	IV, 46	शिरुः	...	IV, 47
शवरिः	...	IV, 22	शिरुः	...	IV, 32
शवलया	...	IV, 21	शिरुः	...	IV, 41
*शवसिय	...	IV, 22	शिरुः	...	IV, 28
शवोद्वरण	...	IV, 23	शिरुः	...	IV, 40
शव्व	...	IV, 17	शिरुः	...	IV, 27
शव्वाउत्त	...	IV, 22	शिरुः	...	IV, 25
शहमुह	...	IV, 20	शिरुः	...	IV, 36
शहरी	...	IV, 20	शिरुः	...	IV, 34
शहवली	...	IV, 22	शिरुः	...	IV, 37
शाभ	...	IV, 23	शिरुः	...	IV, 37
शाउड्ड	...	IV, 47	शिरुः	...	IV, 25
शाउन्न	...	IV, 23	शिरुः	...	IV, 34
शामोक्तसिय	...	IV, 25	शिरुः	...	IV, 28
शारोद्व	...	IV, 23	शिरुः	...	IV, 33
शालंपिः	...	IV, 24	शिरुः	...	IV, 31
शालंबि	...	IV, 24	शिरुः	...	IV, 26
शाहिदाम	...	IV, 24	शिरुः	...	IV, 37
शाहिविच्छेः	...	IV, 24	शिरुः	...	IV, 26
शिरुः	...	IV, 38	शिरुः	...	IV, 50
शिरुः	...	IV, 38	शिरुः	...	IV, 41
शिरुः	...	IV, 39	शिरुः	...	IV, 33

शिङ	...	IV, 25	शिरंगी	...	IV, 31
शिखाला	...	IV, 36	शिरक	...	IV, 49
शित्तिरडि	...	IV, 40	शिरप्य	...	IV, 49
शित्तिरडिअ	...	IV, 41	शिराअ	...	IV, 50
शिवंधस	...	IV, 37	शिराद	...	IV, 30
शिवम	...	IV, 38	शिराह	...	IV, 37
शिवमण	...	IV, 39	शिरिंक	...	IV, 30
शिवमाय	...	IV, 38	शिरिय	...	IV, 28
शिवम्	...	IV, 35	शिरुत्त	...	IV, 30
शिवय	...	IV, 38	शिरुली	...	IV, 27
शिप्यट्ट	...	IV, 31	शिरुवक्कय	...	IV, 41
शिप्यच्छ	...	IV, 49	शिलंक	...	IV, 31
शिप्परिस	...	IV, 37	शिल्लंक	...	IV, 31
शिप्पिस	...	IV, 29	शिल्लसिय	...	IV, 36
शिभम्मा	...	IV, 34	शिवच्छण	...	IV, 40
शिवुम्मा	...	IV, 32	शिवह	...	IV, 26
शिमेष	...	IV, 37	शिवाय	...	IV, 34
शिमेल	...	IV, 30	शिविद्ध	...	IV, 48
*शिमिला	...	IV, 33	शिव्व	...	IV, 48
शिमंसा	...	IV, 35	शिव्वट	...	IV, 28
शिमंसु	...	IV, 32	शिव्वमिअ	...	IV, 39
शिम्लय	...	IV, 34	शिव्वलिय	...	IV, 51
शियडी	...	IV, 26	शिव्वहण	...	IV, 29
शियल	...	IV, 33	शिव्वाण	...	IV, 33
शियय	...	IV, 48	शिव्विट्ट	...	IV, 34
शियल	...	IV, 28	शिव्वित्त	...	IV, 32
शियाणिया	...	IV, 35	शिव्वूट	...	IV, 29, 33
शियार	...	IV, 29	शिव्वेट	...	IV, 28

णिव्वेरिस	...	IV, 37	णैडाली	...	IV, 43
णिसत्त	...	IV, 30	णैडडरिया	...	IV, 45
णिमामिय	...	IV, 27	णैलच्छ	...	IV, 44
णिसाय	...	IV, 35	णैलिच्छी	...	IV, 44
णिसुद्ध	...	IV, 36	णैवच्छण	...	IV, 40
णिसुय	...	IV, 27	णैसत्थि	...	IV, 44
णिस्संक	...	IV, 32	णैसर	...	IV, 44
णिस्सरिय	...	IV, 40	णोमि	...	IV, 81
णिहण	...	IV, 27	णोलइया	...	IV, 36
णिहस	...	IV, 25	णोलच्छा	...	IV, 36
णिहाअ	...	IV, 49	णोव्व	...	IV, 17
णिहुअ	...	IV, 50			
णिहुण	...	IV, 26			
णिहुया	...	IV, 26	तं		
णिइय	...	IV, 26	तंट	...	V, 1
णिहेलण	...	IV, 51	तंड	...	V, 19
णीआरण	...	IV, 43	तंतडी	...	V, 4
णीरंगी	...	IV, 31	तंतुक्कोडी	...	V, 7
णीलकंठी	...	IV, 42	तंबकिमि	...	V, 6
णीसंपाय	...	IV, 42	तंबकुसुम	...	V, 9
णीसणिआ	...	IV, 43	तंबटकारी	...	V, 4
*णीसणी	...	IV, 43	तंबरत्ति	...	V, 5
णीसार	...	IV, 41	तंबा	...	V, 1
णीसौमिअ	...	IV, 42	तंबिरा	...	V, 5
णीहरिय	...	IV, 42	तंबेही	...	V, 4
णुवस्स	...	IV, 25	तक्कणा	...	V, 4
णला	...	IV, 43	तग्ग	...	V, 1
णैडड	...	IV, 44	तच्छिंड	...	V, 3
			तट्ठी	...	V, 1

तडफडिय	...	V, 9	तलार	...	V, 3
तडमड	...	V, 7	तलिम	...	V, 20
तडवडा	...	V, 5	तल्ल	...	V, 19
तण	...	V, 1	तल्लड	...	V, 2
तणयमुद्दिया	...	V, 9	तल्लिच्छ	...	V, 3
तणरासी	...	V, 6	तवअ	...	V, 2
तणवरंडी	...	V, 7	तवणी	...	V, 1
तणसोझी	...	V, 6	तसिय	...	V, 2
तणेसी	...	V, 3	तहरी	...	V, 2
तस्माय	...	V, 2	तहलिया	...	V, 8
तत्तिन्न	...	V, 3	ताडिअय	...	V, 10
तत्ती	...	V, 20	तामर	...	V, 10
तत्तुडिन्न	...	V, 6	तामरस	...	V, 10
तद्दिअस	...	V, 8	तारत्तर	...	V, 10
तद्दिअसिय	...	V, 8	तालफली	...	V, 11
तद्दिअह	...	V, 8	तालहल	...	V, 7
तद्दिअचय	...	V, 8	ताला	...	V, 10
तम	...	V, 1	तालूर	...	V, 21
तमण	...	V, 2	तिंगिच्छी	...	V, 12
तमणी	...	V, 20	तिंगिया	...	V, 12
तरवट्ट	...	V, 5	तिक्खालिय	...	V, 13
तरस	...	V, 4	तिणिस	...	V, 11
तरियव्व	...	V, 7	तित्तिरिय	...	V, 12
तल	...	V, 19	तित्ती	...	V, 11
तलयागत्ति	...	V, 8	तित्तुय	...	V, 12
तलफल	...	V, 7	तिमिंगिल	...	V, 13
तलवत्त	...	V, 21	*तिमिच्छअ	...	V, 13
तलसारिय	...	V, 9	तिमिच्छाह	...	V, 13

यवी	...	V, 25	योर	...	V, 32
यस	...	V, 25	योल	...	V, 30
यसल	...	V, 25	योह	...	V, 30
यह	...	V, 24			
याणिञ्ज	...	IV, 4			
याम	...	V, 25	द		
यार	...	V, 27	दश्चरी	...	V, 34
याह	...	V, 30	दश्य	...	V, 35
यिस्	...	V, 30	दंडी	...	V, 33
यिमिय	...	V, 27	दंत	...	V, 33
यिरणाम	...	V, 27	दंतिश्च	...	V, 34
यिरसीस	...	V, 31	दक्खञ्ज	...	V, 34
युक्किय	...	V, 28	दच्छ	...	V, 33
युहुक्किय	...	V, 31	दडवड	...	V, 35
युडडहीर	...	V, 28	दत्थर	...	V, 34
युष्	...	V, 27	दमश्च	...	V, 34
युरुण्णणय	...	V, 28	दय	...	V, 33
युल्लम	...	V, 28	दयच्छर	...	V, 36
युल्ल	...	V, 27	दयाइय	...	V, 35
यूण	...	V, 29	दयावण	...	V, 35
यूरी	...	V, 28	दर	...	V, 33
यूलघोण	...	V, 29	दरंदर	...	V, 37
यूह	...	V, 32	दरमत्ता	...	V, 37
येणिस्सिश्च	...	V, 32	दरवत्त	...	V, 36
येर	...	V, 29	दरवत्तणिहेलण	...	V, 37
येरासण	...	V, 29	दरवत्तह	...	V, 37
येवरिय	...	V, 29	दरविंदर	...	V, 52
योश्च	...	V, 30	दरुम्मिन्न	...	V, 37
			दलिय	...	V, 52

दव	...	V, 33	दौविया	...	V, 53
दवर	...	V, 35	दौहजीह	...	V, 41
दवहुत्त	...	V, 36	दुअक्खर	...	V, 47
दसु	...	V, 34	दु'दुमिणी	...	V, 45
दसेर	...	V, 33	दु'दुमिय	...	V, 45
दहवोक्षौ	...	V, 36	दु'बवत्ती	...	V, 48
दहिष्ठ	...	V, 35	दुकर	...	V, 42
*दहिल्यर	...	V, 36	दुक्कुणिया	...	V, 48
दहिल्यार	...	V, 36	दुक्कुह	...	V, 44
*दहिमुह	...	V, 44	दुक्ख	...	V, 42
दाअ	...	V, 38	दुग्ग	...	V, 53
दादलिया	...	V, 38	दुग्घट्ट	...	V, 44
दामणी	...	V, 52	दुच्चंडिअ	...	V, 55
दार	...	V, 38	दुच्चवाल	...	V, 54
दारहंता	...	V, 38	दुज्जाय	...	V, 44
दारिया	...	V, 38	दुस्सिअत्थ	...	V, 53
दालिय	...	V, 38	दुस्सिक्क	...	V, 45
दिअ	...	V, 39	दुस्सिखित्त	...	V, 45
दिअलिअ	...	V, 39	दुत्ति	...	V, 41
दिअसिय	...	V, 40	दुत्थ	...	V, 42
दिप्पंत	...	V, 39	*दुत्थरुहंड	...	V, 47
दियज्झ	...	V, 39	दुत्थरुहंडा	...	V, 47
दियधुत्त	...	V, 41	दुत्थोह	...	V, 43
दियहत्त	...	V, 40	दुहम	...	V, 44
दियाहम	...	V, 39	दुहोली	...	V, 43
दिक्खिंदिलिअ	...	V, 40	दुवअ	...	V, 42
दिव्वासा	...	V, 39	दुव्वगंधियमुह	...	V, 40
दौवअ	...	V, 41	दुव्विणिआ	...	V, 54

धसल	...	V, 58	पइहाण	...	VI, 29
धाडिअ	...	V, 59	पइख	...	VI, 7
धाडी	...	V, 59	पइय	...	VI, 64
धाणूरिय	...	V, 60	पइरिक	...	VI, 71
धार	...	V, 59	पइहंत	...	VI, 19
धारा	...	V, 59	पडअ	...	VI, 5
धारावास	...	V, 63	पडढ	...	VI, 4
धुंधुमारा	...	V, 60	पडण	...	VI, 65
धुकुहुगिय	...	V, 60	पडत्य	...	VI, 66
धुकुहुय	...	V, 60	पडमलअ	...	VI, 33
धुत्त	...	V, 58	पऊढ	...	IV, 4
धुयगाय	...	V, 57	पएर	...	VI, 67
धूण	...	V, 60	पएस	...	VI, 3
धूमंग	...	V, 57	पंखुडि	...	VI, 8
धूमहार	...	V, 61	पंचंगुलि	...	VI, 17
धूमदअ	...	V, 63	पंचावस्था	...	VI, 27
धूमदयमहिस्ती	...	V, 62	पंडरंग	...	VI, 23
धूममहिस्ती	...	V, 61	पंडविय	...	VI, 20
धूमरी	...	V, 61	पंती	...	VI, 2
धूमसिहा	...	V, 61	पंथुच्छुहणी	...	VI, 35
धूमिया	...	V, 61	पंथुअ	...	VI, 12
धूरिय	...	V, 62	पंफुलिय	...	VI, 17
*धूरियवट	...	V, 61	पंसुल	...	VI, 66
धूलीवट	...	V, 61	पक	...	VI, 64
			पकगाह	...	VI, 23
			पकण	...	VI, 29
			पकणी	...	VI, 65
			पकसावअ	...	VI, 75
पइ	...	VI, 66			

पक्वडिय	...	VI, 20	पडल	...	VI, 5
पक्वरा	...	VI, 10	पडवा	...	VI, 6
पक्वोडिय	...	VI, 27	पडाली	...	VI, 9
पग्गेळ	...	VI, 15	पडिअंतअ	...	VI, 32
पचत्तर	...	VI, 21	पडिअग्गिअ	...	VI, 74
पच्चवलोळ	...	VI, 34	पडिअज्जअ	...	VI, 31
पच्चल	...	VI, 69	पडिएल्लिअ	...	VI, 32
पच्चवर	...	VI, 15	पडिक्कय	...	VI, 19
*पच्चुअ	...	VI, 25	पडिक्खर	...	VI, 25
पच्चुच्छुहणी	...	VI, 35	पडिखंध	...	VI, 28
पच्चुत्थ	...	VI, 13	पडिखंधी	...	VI, 28
*पच्चुत्तरिअ	...	VI, 24	पडिच्छअ	...	VI, 16
पच्चुत्तर	...	VI, 24	पडिच्छंद	...	VI, 24
पच्चुद्धिय	...	VI, 25	पडिच्छिया	...	VI, 21
पच्चूढ	...	VI, 12	पडिणियंसण	...	VI, 36
पच्चूह	...	VI, 5	पडित्थिर	...	VI, 20
पच्चेड	...	VI, 15	पडिपिंडिय	...	VI, 34
*पच्चोवणिअ	...	VI, 24	पडिय	...	VI, 12
पच्चोवणी	...	VI, 24	पडियर	...	VI, 17
पच्छी	...	VI, 1	पडियलि	...	VI, 28
पच्छेणय	...	VI, 24	पडिरंजिय	...	VI, 32
पळण	...	VI, 11	पडिलगल	...	VI, 33
पळा	...	VI, 1	पडिल्ली	...	VI, 65
पळ्णसर	...	VI, 32	पडिवेस	...	VI, 21
पट्टिसंग	...	VI, 23	पडिसंत	...	VI, 18
पडंचा	...	VI, 14	पडिसाअ	...	VI, 17
पडंसुआ	...	VI, 14	पडिसार	...	VI, 16
पडस्वर	...	VI, 25	पडिसारी	...	VI, 22

पडिसिद्ध	...	VI, 71	पत्तण	...	VI, 64
पडिसुत्ति	...	VI, 18	पत्तपसाइया	...	VI, 2
पडिसूर	...	VI, 18	पत्तपिसालस	...	VI, 2
पडिइत्य	...	VI, 19, 28	पत्तल	...	VI, 14
पडिइत्थी	...	VI, 19	पत्तिसमिद्ध	...	VI, 14
पडोर	...	VI, 8	पत्ती	...	VI, 2
पडुआलिय	...	VI, 78	पत्थरभलिय	...	VI, 36
पडुचुवर	...	VI, 31	पत्थरा	...	VI, 8
पडुल	...	VI, 68	पत्थरिअ	...	VI, 20
पडुवरय	...	VI, 14	पत्थारी	...	VI, 69
पडुवत्ती	...	VI, 22	पत्थिय	...	VI, 10
पडोअ	...	VI, 9	पत्थीण	...	VI, 11
पडोहर	...	VI, 22	पहर	...	VI, 10
पड्ड	...	VI, 1	पहार	...	VI, 13
पड्ड'स	...	VI, 2	पद्र	...	VI, 1
पड्डत्थी	...	VI, 70	पप्पौअ	...	IV, 12
पड्डला	...	VI, 8	पप्फाड	...	VI, 9
पड्डस	...	VI, 6	पप्फिडिय	...	VI, 22
पड्डी	...	VI, 1	पप्फुअ	...	VI, 64
पड्डुभा	...	VI, 8	पप्फोडिय	...	VI, 27
पणअ	...	VI, 7	पद्भार	...	VI, 66
पणअत्तिय	...	VI, 30	पग्भोअ	...	VI, 10
पणअत्था	...	VI, 27	पग्हर	...	VI, 3
पणाअणिया	...	VI, 30	पग्गल	...	VI, 13
पणिय	...	VI, 7	पग्हार	...	VI, 3
पणिया	...	VI, 3	पयट्ठिअ	...	VI, 26
पणहअ	...	VI, 3	पयट्ठणी	...	VI, 72
पत्तह	...	VI, 68	पयय	...	VI, 6

पयल	...	VI, 7	परिहलावित्र	...	VI, 29
पयला	...	VI, 6	परिहाय	...	VI, 25
पयलात्र	...	VI, 72	परिहारइत्तिधा	...	VI, 37
पयलायभक्त	...	VI, 36	परिहारिणी	...	VI, 31
पयवइ	...	VI, 16	परिहाल	...	VI, 29
पयाम	...	VI, 9	परेय	...	VI, 12
परक्क	...	VI, 8	परेवत्र	...	VI, 18
परडा	...	VI, 5	पल	...	VI, 1
परइ	...	VI, 70	पलस	...	VI, 10
परभात्र	...	VI, 27	पलसु	...	VI, 3
परसुहत्त	...	VI, 29	पलहिय	...	VI, 15
परित्रडी	...	VI, 73	पलही	...	VI, 15
परियइ	...	VI, 15	पलात्र	...	VI, 8
परिउत्त	...	VI, 13	पलासी	...	VI, 14
परिच्छूट	...	VI, 25	पलिहत्र	...	VI, 80
परिभ्रंत	...	VI, 72	पलिहस्स	...	VI, 16
परियट्टलिय	...	VI, 36	पलिहात्र	...	VI, 16
*परियर	...	VI, 24	पलोट्टजीह	...	VI, 35
परियलि	...	VI, 12	पल्लवाय	...	VI, 26
परिलिय	...	VI, 24	पल्लविय	...	VI, 19
परिक्कवास	...	VI, 33	पवइ	...	VI, 11
परिवारित्र	...	VI, 30	पवरंग	...	VI, 28
परिवास	...	VI, 26	पवहाइय	...	VI, 34
परिवाह	...	VI, 23	पविया	...	VI, 4
परिह	...	VI, 7	पविरइय	...	VI, 28
परिहच्छ	...	VI, 71	पविरंजित्र	...	VI, 74
*परिहट्टि	...	VI, 21	पव्वइसेल्ल	...	VI, 31
परिहण	...	VI, 21	पव्वल्ल	...	VI, 69

पव्विह	...	VI, 11	पाऊअ	...	VI, 78
पसअ	...	VI, 4	पांडविय	...	VI, 20
पसंडि	...	VI, 10	पाडच्चर	...	VI, 34
पसरेह	...	VI, 13	पाडल	...	VI, 76
पसवडक	...	VI, 30	पाडलसउण	...	VI, 46
पसाइया	...	VI, 2	पाडवण	...	VI, 18
पसिय	...	VI, 6	पाडिअग	...	VI, 44
पसुहत्त	...	VI, 29	पाडिअज्ज	...	VI, 43
पसूअ	...	VI, 9	पाडिसार	...	VI, 16
पसेवअ	...	VI, 22	पाडिसिदि	...	VI, 77
पहएल्ल	...	VI, 18	पाडिसिरा	...	VI, 42
पहड्ड	...	VI, 9	पाडिहच्छी	...	VI, 42
पहण	...	VI, 5	पाडुंकी	...	VI, 39
पहणि	...	VI, 5	पाडुंगोरी	...	VI, 78
पहद	...	VI, 10	पाडुक्क	...	VI, 76
पहम्म	...	VI, 11	पाडुच्ची	...	VI, 39
पहयर	...	VI, 15	पाडुहुअ	...	VI, 42
पहिय	...	VI, 6	पाण	...	VI, 38
पहेणय	...	VI, 73	पाणबी	...	VI, 39
पहोइय	...	VI, 26	पाणाअअ	...	VI, 38
पाअ	...	VI, 37	पाणाली	...	VI, 40
पाइय	...	VI, 39	पामहा	...	VI, 40
पाउक्क	...	VI, 41	पायड	...	VI, 40
पाउग्ग	...	VI, 41	पायप्पहण	...	VI, 45
पाउग्गिअ	...	VI, 42	पायल	...	VI, 38
पाउय	...	VI, 38, 75	पारंक	...	VI, 41
पाउरणी	...	VI, 43	पारंपर	...	VI, 44
पाऊ	...	VI, 75	पारव	...	VI, 77

पारय	...	VI, 38	पिंजरुड	...	VI, 50
पारावर	...	VI, 43	पिंजिय	...	VI, 49
पारिहृच्छी	...	VI, 42	*पिंजियय	...	VI, 49
पारिहृष्टि	...	VI, 72	*पिंडरय	...	VI, 48
पारी	...	VI, 37	*पिंडलइय	...	VI, 56
पारुअग्ग	...	VI, 44	पिंडी	...	VI, 47
पारुअल्ल	...	VI, 44	पिंडीर	...	VI, 48
पारुहल्ल	...	VI, 45	पिंसली	...	VI, 47
पाल	...	VI, 75	पिच्छली	...	VI, 47
पालप्प	...	VI, 76	पिच्छी	...	VI, 37
पाली	...	VI, 37	पिटंत	...	VI, 49
पालीबंध	...	VI, 45	पिटुखउरा	...	VI, 50
पालीइम्म	...	VI, 45	पिडच्छा	...	VI, 49
पाव	...	VI, 38	पिणाअ	...	VI, 49
पास	...	VI, 75	पिणाई	...	VI, 48
पासणिअ	...	VI, 41	पिण्ही	...	VI, 46
पासल्ल	...	VI, 76	पिप्पअ	...	VI, 78
पासाणिअ	...	VI, 41	पिप्पडा	...	VI, 48
पासाला	...	VI, 14	पिप्पडिअ	...	VI, 50
पासावय	...	VI, 43	पिप्पर	...	VI, 79
पासी	...	VI, 37	पिब्ब	...	VI, 46
पाडुण	...	VI, 40	पियण	...	VI, 48
पाहेज्ज	...	VI, 24	पियमाहवी	...	VI, 51
पिअमा	...	VI, 49	पिरिडी	...	VI, 47
पिउली	...	VI, 78	पिलण	...	VI, 49
पिंगंग	...	VI, 48	पिल्लिरी	...	VI, 79
पिंचू	...	VI, 46	पिल्ह	...	VI, 46
पिंछोली	...	VI, 47	पिहंड	...	VI, 79

पिङ्गल	...	VI, 47	पुरोहड	...	VI, 15
पिहोअर	...	VI, 50	पुलासिअ	...	VI, 55
पीइ	...	VI, 51	पुल्ली	...	VI, 79
पीडरइ	...	VI, 51	पुव्वाड	...	VI, 52
पीढ	...	VI, 51	पूअ	...	VI, 56
पीण	...	VI, 51	पूंडरिअ	...	VI, 57
पीलुड	...	VI, 51	पूण	...	VI, 56
पुअंड	...	VI, 53	पूणी	...	VI, 56
पुआइणी	...	VI, 54	पूया	...	VI, 54
पुआई	...	VI, 80	पूरण	...	VI, 56
पुंडइय	...	VI, 54	पूरी	...	VI, 56
पुंडे	...	VI, 52	पूरोढी	...	VI, 57
पुंड	...	VI, 52	पूस	...	VI, 80
पुंपुअ	...	VI, 52	पेंड	...	VI, 81
पुडइणी	...	VI, 55	पेंडअ	...	VI, 53
पुडइय	...	VI, 54	पेंडघव	...	VI, 59
पुडिंग	...	VI, 80	पेंडबाल	...	VI, 54
पुणइ	...	VI, 38	पेंडल	...	VI, 58
पुखवत्त	...	VI, 53	पेंडलिय	...	VI, 54
पुखाली	...	VI, 53	पेंडार	...	VI, 58
पुत्य	...	VI, 52	पेंडोलौ	...	VI, 59
पुप्पुअ	...	VI, 52	पेंढा	...	VI, 50
पुप्फा	...	VI, 52	पेच्छअ	...	VI, 58
पुरिल्ल	...	VI, 53	पेज्जल	...	VI, 57
पुरिल्लदेव	...	VI, 55	पेज्जाल	...	VI, 7
पुरिल्लपहाणा	...	VI, 56	पेडइअ	...	VI, 59
पुरुपुरिआ	...	VI, 55	*पेड्ड	...	VI, 80
पुरुङ्ग	...	VI, 55			

फुक्का	...	VI, 83	बह्म	...	VI, 89
फुक्की	....	VI, 84	बप्प	...	VI, 88
फुरिय	...	VI, 84	बप्पीह	... ..	VI, 90
फुल्लंधुअ	....	VI, 85	बट्फाउल	.. ...	VI, 92
फूअ	...	VI, 85	बब्बरी	...	VI, 90
फेणबंध	...	VI, 85	बब्भ	...	VI, 88
फेणवड	...	VI, 85	बमाल	.. ...	VI, 90
फेलाया	...	VI, 85	बरुअ	...	VI, 91
फेळ	....	VI, 85	बलमड्डा	...	VI, 92
फेळसण	...	VI, 86	बलवट्टि	...	VI, 91
फेस	...	VI, 87	बलामोडि	... ..	VI, 92
फोअ	...	VI, 86	बलिय	...	VI, 88
फोइअय	...	VI, 87	बव्वाड	...	VI, 89
फोफा	...	VI, 86	बहल	VI, 89, V, 2	
फोडियय	...	VI, 88	बहुण	... ..	VI, 97
फोस	...	VI, 86	बहुसुह	.. ...	VI, 92
व			बहुराणा	...	VI, 91
बइल	....	VI, 91	बहुरावा	...	VI, 91
*बउणी	....	III, 57	बाउली	...	VI, 92
*बउहारी	...	VI, 97	बाण	... ..	VI, 97
बंध	...	VI, 88	बालअ	... ..	VI, 92
बंधोल	...	VI, 89	बिआया	...	VI, 93
*बंभणिया	....	VI, 90	बिंदोवणय	... ..	VI, 98
बंभणी	....	VI, 90	*बिग्गाइया	...	VI, 93
बंभहर	...	VI, 91	बिग्गाई	...	VI, 93
बकर	...	VI, 89	बीअअ	... ..	VI, 93
*बडुवास	....	VII, 47	बीअण	... ..	VI, 93
			बीयजमण	...	VI, 93

बीलञ्च	... ..	VI, 93	बोहहर	... ..	VI, 97
बुंदि	... ..	VI, 98	बोहारौ	... ..	VI, 97
बुंदिणी	... ..	VI, 94	बोहित्य	... ..	VI, 96
बुंदीर	... ..	VI, 98			
बुंबुञ्च	... ..	VI, 94	भ		
बुङ्कण	... ..	VI, 94	भंट	... ..	VI, 100
बुङ्का	... ..	VI, 94	भंड	... ..	VI, 100, 109
बुङ्कासार	... ..	VI, 95	भंडण	... ..	VI, 101
*बुञ्च	... ..	VII, 94	भंडी	... ..	VI, 109
बुत्ती	... ..	VI, 94	भंभल	... ..	VI, 110
बुलंबुला	... ..	VI, 95	भंभा	... ..	VI, 100
बेड	... ..	VI, 95	भंभी	... ..	VI, 99
बेडडा	... ..	VI, 95	भग्ग	... ..	VI, 99
बेलि	... ..	VI, 95	भट्टिञ्च	... ..	VI, 100
*बेसक्खिञ्ज	... ..	VII, 79	भद्द	... ..	VI, 100
*बेसण	... ..	VII, 75	भद्दिसिरी	... ..	VI, 102
बोंगिञ्ज	... ..	VI, 99	भद्दाकरि	... ..	VI, 102
*बोंटण	... ..	VI, 96	भममुह	... ..	VI, 101
बोंड	... ..	VI, 96	भमस	... ..	VI, 101
*बोंद	... ..	VI, 99	भमास	... ..	VI, 101
बोंदि	... ..	VI, 99	भयवग्गाम	... ..	VI, 102
बोङ्कड	... ..	VI, 96	भरोच्छय	... ..	VI, 102
बोड	... ..	VI, 96	भलंत	... ..	VI, 101
बोड्डर	... ..	VI, 95	भलु	... ..	VI, 99
बोदर	... ..	VI, 96	भलुंकी	... ..	VI, 101
*बोदरह	... ..	VII, 80	भव्व	... ..	VI, 100
बील	... ..	VI, 90	भसुया	... ..	VI, 101
बीव्व	... ..	VI, 96	भाञ्च	... ..	VI, 102

भाइल	... ..	VI, 104	मेजल	... ..	VI, 107
भाउज्जा	... ..	VI, 103	मेड	... ..	VI, 107
भाउय	... ..	VI, 103	मेरु'ड	... ..	VI, 108
भायल	... ..	VI, 104	*मेलअ	... ..	VI, 110
भावइया	... ..	VI, 104	मेली	... ..	VI, 110
भाविय	... ..	VI, 103	मोइय	... ..	VI, 108
भासल	... ..	VI, 103	*मोत्तूण	... ..	VI, 106
भासिय	... ..	VI, 104	मोय	... ..	VI, 108
भासुंडि	... ..	VI, 103	मोरुड	... ..	VI, 108
भिंग	... ..	VI, 104	मोन्नय	... ..	VI, 108
भिंगारी	... ..	VI, 105		... ..	
भित्तर	... ..	VI, 105		... ..	
भित्तिरूव	... ..	VI, 105	मइमोहणी	... ..	VI, 113
भिसंत	... ..	VI, 105	मइय	... ..	VI, 114
भिसिया	... ..	VI, 105	मइल	... ..	VI, 142
भुअ	... ..	VI, 106	मइहर	... ..	VI, 121
भुंड	... ..	VI, 106	मई	... ..	VI, 113
भुंडीर	... ..	VI, 106	मउ	... ..	VI, 113
भुक्कण	... ..	VI, 110	मउअ	... ..	VI, 114
भुक्का	... ..	VI, 106	मउडी	... ..	VI, 117
भुत्तूण	... ..	VI, 106	मउर	... ..	VI, 118
भुरुंडिया	... ..	VI, 101	मउरंद	... ..	VI, 118
*भुरुकुंडिय	... ..	VI, 106	मउलि	... ..	VI, 115
भुरुहुंडिय	... ..	VI, 106	मंख	... ..	VI, 112
भूअ	... ..	VI, 107	मंगल	... ..	VI, 118
भूअअ	... ..	VI, 107	मंगलसज्ज	... ..	VI, 126
भूमिपिसाअ	... ..	VI, 107	मंगुल	... ..	VI, 145
मेज	... ..	VI, 107	मंगुस	... ..	VI, 118

मंच	...	VI, 111	मट्ट	...	VI, 112
*मंजिया	...	VI, 116	मट्टहिय	...	VI, 146
मंजीर	...	VI, 116	मट्ट	...	VI, 112
मंजुधा	...	VI, 116	मड	...	VI, 141
*मंठ	...	VI, 111	मडप्पर	...	VI, 120
मंडल	...	VI, 114	मडय	...	VI, 115
मंडिल	...	VI, 117	मडवोक्का	...	VI, 122
मंडी	...	VI, 111	मडह	...	VI, 117
मंतक्व	...	VI, 141	मडहर	...	VI, 120
मंति	...	VI, 111	मडिया	...	VI, 114
मंतुधा	...	VI, 116	मडुवइय	...	VI, 146
मंतेक्की	...	VI, 119	*मडिश्च	...	II, 75
मंथर	...	VI, 145	मणिणायहर	...	VI, 128
मंदीर	...	VI, 141	मणिरइया	...	VI, 126
मंधाय	...	VI, 119	मत्तवाल	...	VI, 122
मक्कडबंध	...	VI, 127	मत्तक्की	...	VI, 113
मक्कोड	...	VI, 142	मत्तालंब	...	VI, 123
मक्कोडा	...	VI, 142	मम्भक्का	...	VI, 143
मग्ग	...	VI, 111	मम्भण	...	VI, 141
मग्गस्सिर	...	VI, 124	मम्भणिया	...	VI, 123
मच्च	...	VI, 111	मग्गी	...	VI, 112
मज्जा	...	VI, 113	मयड	...	VI, 115
मज्जिय	...	VI, 144	मयणसलाया	...	VI, 119
मज्जोक्क	...	VI, 118	मयणिवस	...	VI, 126
मज्झश्च	...	VI, 115	मयरंद	...	VI, 123
मज्झभार	...	VI, 121	मयलवुत्ती	...	VI, 125
मज्झंतिय	...	VI, 124	मयाई	...	VI, 115
मज्झिमगंड	...	VI, 125	मयाली	...	VI, 116

मरट्ट	...	VI, 120	महासहा	... ..	VI, 120
मराल	... ..	VI, 112	महिसंद	... ..	VI, 120
मराली	... ..	VI, 142	महिसिक्क	... ..	VI, 124
मरुल	... ..	VI, 114	महुअ	... ..	VI, 144
मल	... ..	VI, 111	महुसुइ	... ..	VI, 122
मलअ	... ..	VI, 144	महुरालिय	... ..	VI, 125
मलंपिय	... ..	VI, 121	महेड्ड	... ..	VI, 119
मलवट्टी	... ..	VI, 124	माअलिया	... ..	VI, 131
मलहर	... ..	VI, 120	माइंदा	... ..	VI, 129
मलिय	... ..	VI, 144	माइ	... ..	VI, 128
मल्लय	... ..	VI, 145	माइलि	... ..	VI, 129
मल्लाणी	... ..	VI, 112	माउच्छ	... ..	VI, 129
मल्लण	... ..	VI, 119	माउया	... ..	VI, 147
मसिण	... ..	VI, 118	माडिय	... ..	VI, 128
महअर	... ..	VI, 123	माणंसि	... ..	VI, 147
महंग	... ..	VI, 117	माणिय	... ..	VI, 130
महण	... ..	VI, 114	मादलिया	... ..	VI, 131
महत्यार	... ..	VI, 125	माभाइ	... ..	VI, 129
महर	... ..	VI, 113	*माभौसिय	... ..	VI, 129
महल	... ..	VI, 143	मामा	... ..	VI, 112
महाअत्त	... ..	VI, 119	मामी	... ..	VI, 112
महाण्ड	... ..	VI, 121	मायंद	... ..	VI, 128
महाविल	... ..	VI, 121	मायंदौ	... ..	VI, 129
महाल	... ..	VI, 116	मारिलंगा	... ..	VI, 131
महालक्ख	... ..	VI, 121	माल	... ..	VI, 146
महालक्ख	... ..	VI, 127	माला	... ..	VI, 128
महावल्ली	... ..	VI, 122	मालाकुंजुम	... ..	VI, 132
महासउण	... ..	VI, 127	मालूर	... ..	VI, 130

मासिय	...	VI, 122	सुसुर	...	VI, 147
मासुरी	...	VI, 130	सुयंगी	...	VI, 134
माह	...	VI, 128	सुरई	...	VI, 135
माहारयण	...	VI, 132	सुरिय	...	VI, 135
माहिल	...	VI, 130	सुरुमंड	...	VI, 117
माहिवाध	...	VI, 131	सुरुसुरिय	...	VI, 136
माडुर	...	VI, 130	सुलासिध	...	VI, 135
*मिंचण	...	III, 30	सुसह	...	VI, 134
मिणाय	...	VI, 113	सुहल्यडी	...	VI, 136
मित्तल	...	VI, 126	सुहरोमराइ	...	VI, 136
मित्तिवध	...	VI, 132	सुहल	...	VI, 134
मिरिया	...	VI, 132	सुहिय	...	VI, 134
मिहिया	...	VI, 132	*सुहिया	...	VI, 134
मौध	...	VI, 133	सूअल	...	VI, 137
सुआइणी	...	VI, 135	सूअल	...	VI, 137
मुंडा	...	VI, 133	सूसरि	...	VI, 137
मुंडी	...	VI, 133	सूसल	...	VI, 137
सुकय	...	VI, 135	सूसा	...	VI, 137
सुकल	...	VI, 147	सूसाध	...	VI, 137
सुकुंडी	...	VI, 117	मेअज्ज	...	VI, 138
सुकुरुड	...	VI, 136	मेअर	...	VI, 138
सुगस	...	VI, 118	मेठ	...	VI, 138
सुगुस	...	VI, 118	मेठी	...	VI, 138
सुगुरुड	...	VI, 136	मेडंभ	...	VI, 139
सुठिका	...	VI, 134	मेठ	...	VI, 138
सुधि	...	VI, 133	मेरा	...	VI, 113
सुही	...	VI, 133	मेली	...	VI, 138
सुवभ	...	VI, 133	मेहच्छीर	...	VI, 139

मेहर	...	VI, 121	रयणिद्वय	...	VII, 4
मेहुणय	...	VI, 148	रयवली	...	VII, 3
मेहुणिया	...	VI, 148	रझा	...	VII, 1
मोथ	...	VI, 148	रवय	...	VII, 3
मोक्कणिया	...	VI, 140	रसह	...	VII, 2
मोगर	...	VI, 139	रसाड	...	VII, 3
मोच	...	VI, 139	रसाय	...	VII, 2
मोड	...	VI, 117	रसाला	...	VII, 2
मोर	...	VI, 140	राश्र	...	VII, 4
मोरत्तय	...	VI, 140	राडि	...	VII, 4
र			रायंवु	...	VII, 14
रइगेल	...	VII, 3	रायगइ	...	VII, 5
*रइगेली	...	VII, 3	रायला	...	VII, 1
रइलकल	...	VII, 13	राला	...	VII, 1
रंग	...	VII, 1	राविय	...	VII, 5
रंजण	...	VII, 3	राह	...	VII, 13
रंदुध	...	VII, 3	*रिंगणी	...	II, 4
रंभ	...	VII, 1	रिंगिय	...	VII, 6
रगय	...	VII, 3	रिंछोली	...	VII, 7
रच्छामय	...	VII, 4	रिंडी	...	VII, 5
रक्तकवर	...	VII, 4	रिक्क	...	VII, 6
रक्तच्छ	...	VII, 13	रिक्किय	...	VII, 7
रत्तय	...	VII, 3	रिक्कल	...	VII, 6
रत्ति	...	VII, 1	रिक्कण	...	VII, 14
रत्तीश्र	...	VII, 2	रिग्ग	...	VII, 5
रवि	...	VII, 2	रिच्छ	...	VII, 6
रफ	...	VII, 1	रिच्छभल	...	VII, 7
रफडिया	...	VII, 4	रिद्ध	...	VII, 6

रित्तूडिय	...	VII, 8	*रोकणिभ	...	VII, 16
रिह	...	VII, 6	रोघस	...	VII, 11
रिदि	...	VII, 6	रोज्झ	...	VII, 12
रिप्प	...	VII, 5	रोट्ट	...	VII, 11
रिमिण	...	VII, 7	रोड	...	VII, 11
रिरिय	...	VII, 7	रोडी	...	VII, 15
रीट	...	VII, 8	रोव	...	VII, 15
रुभरुइभा	...	VII, 8	रोमराइ	...	VII, 12
रु'चणी	...	VII, 8	रोमलयासय	...	VII, 12
रु'ट	...	VII, 8	रोमूसल	...	VII, 12
रु'डिभ	...	VII, 8	रोयणिया	...	VII, 12
रु'द	...	VII, 14	रोर	...	VII, 11
रुभ	...	VII, 9	रोल	...	VII, 15
रुवमिणी	...	VII, 9	रोलंब	...	VII, 2
रुवि	...	VII, 9	रोह	...	VII, 16
रेभविभ	...	VII, 11	रोहिभ	...	VII, 12
रेकिय	...	VII, 14			
*रेकलण	...	VII, 14	ल		
रेणि	...	VII, 9	लइभल	...	VII, 19
रेवई	...	VII, 10	लइणी	...	VII, 18
रेवज्जिय	...	VII, 10	लइय	...	VII, 18
रेवय	...	VII, 9	लं'च	...	VII, 17
रेवलिया	...	VII, 10	लंपिकल	...	VII, 19
रेसणी	...	VII, 15	लंब	...	VII, 26
रेसिय	...	VII, 9	लंबा	...	VII, 26
रेहिय	...	VII, 10	लंबाली	...	VII, 19
रोकण	...	VII, 11	लकुड	...	VII, 19
रोकणि	...	VII, 16	लकल	...	VII, 17
			लंग	...	VII, 17

लचय	...	VII, 17	लिहिष	...	VII, 28
लट्टय	...	VII, 17	लील	...	VII, 23
लट्ट	...	VII, 26	लीव	...	VII, 22
लडह	...	VII, 17	लुभ	...	VII, 23
लडहकलमिय	...	VII, 20	लुंक	...	VII, 23
लय	...	VII, 16	लुंकणी	...	VII, 24
लयण	...	VII, 27	लुंख	...	VII, 23
लयापुरिस	...	VII, 20	लुंखाथ	...	VII, 23
लल	...	VII, 26	लुंवि	...	VII, 28
ललक	...	VII, 18	लुग	...	VII, 23
लसइ	...	VII, 18	लुरणि	...	VII, 24
लसक	...	VII, 18	लूधा	...	VII, 24
लसुभ	...	VII, 18	लेडुय	...	VII, 24
लडुयवड	...	VII, 20	लेडुक्क	...	VII, 29
लाइथ	...	VII, 27	लेडिय	...	VII, 25
लाइल	...	VII, 19	लेटुक्क	...	VII, 24
लामा	...	VII, 21	लेस	...	VII, 28
लालंपिथ	...	VII, 27	लेहड	...	VII, 25
लालस	...	VII, 21	लेडुड	...	VII, 24
लार्वल	...	VII, 21	*लीका	...	VII, 28
लामयविहय	...	VII, 21	लोडिष	...	VII, 25
लाहण	...	VII, 21, VI, 73	लोढ	...	VII, 29
लिक	...	VII, 22	लोलंठिय	...	VII, 22
लिकिय	...	VII, 28	लोलुंवि	...	VII, 25
*लिकल	...	VII, 21	लाडिक्क	...	VII, 25
लिकडा	...	VII, 21			
लिट्टिय	...	VII, 22			
लित्ति	...	VII, 22	वइथ	...	VII, 34
लिसय	...	VII, 22	*वईगथ	...	VI, 100

वहरोध	...	VII, 51	वगोरमय	...	VII, 52
वहरोड	...	VII, 42	वग्धाध	...	VII, 86
वहवलध	...	VII, 51	वच्छ	...	VII, 30
वहवेला	...	VII, 31	*वच्छीडड	...	VII, 44
वड	...	VII, 30	वच्छिमध	...	VII, 44
वडलिय	...	VII, 44	वच्छीडत्तो	...	VII, 47
वधोवउप्प	...	VII, 50	वच्छीव	...	VII, 41
वधोवत्थ	...	VII, 50	वज्जरा	...	VII, 37
वक्क	...	VII, 30	वज्जा	...	VII, 32
वंग	...	VII, 29	वज्जिय	...	VII, 39
वंगच्छ	...	VII, 39	वट्ठमाण	...	VII, 87
वंगेवडु	...	VII, 42	वट्ठा	...	VII, 81
वंजर	...	VII, 41	वट्ठिम	...	VII, 34
वंठ	...	VII, 83	वट्ठिव	...	VII, 40
वंडुय	...	VII, 36	वड	...	VII, 82
वंठ	...	VII, 29	वडप्प	...	VII, 84
वंफिध	...	VII, 35	वडह	...	VII, 33
वंस	...	VII, 30	वडाली	...	VII, 36
वंसप्पाल	...	VII, 48	वडिसर	...	VII, 48
वंसी	...	VII, 30	वड्ड	...	VII, 29
वज्जड	...	VII, 35	वड्डवास	...	VII, 47
वज्जडबंध	...	VII, 51	वड्डहुल्लि	...	VII, 42
वज्जसय	...	VII, 46	वड्डुदध	...	VII, 44
वक्खारय	...	VII, 45	वड्डुणमिर	...	VII, 51
वग्गंसिय	...	VII, 46	वड्डुणसाल	...	VII, 49
वग्गय	...	VII, 38	वड्डुवण	...	VII, 87
वग्गोज्ज	...	VII, 38	वड्डाविय	...	VII, 45
वग्गोय	...	VII, 40	वड्डिया	...	VII, 36

वण	...	VII, 82	*वमाल	...	VI, 90
वणइ	...	VII, 38	वम्मीसर	...	VII, 42
वणसि	...	VII, 38	वम्ह	...	VII, 31
वणपक्कसावध	...	VII, 52	वम्हल	...	VII, 33
वणव	...	VII, 37	वय	...	VII, 29
वणसवाई	...	VII, 52	वयड	...	VII, 35
वणाय	...	VII, 35	वयण	...	VII, 85
वणार	...	VII, 37	वयर	...	VII, 34
वण	...	VII, 83	वयल	...	VII, 84
वणय	...	VII, 37	वयली	...	VII, 34
वतु	...	VII, 32	वरअ	...	VII, 36
वत्तइ	...	VII, 85	वरइअ	...	VII, 49
वत्तार	...	VII, 41	वरइत्त	...	VII, 44
वत्ति	...	VII, 31	वरउप्फ	...	VII, 47
वत्थउड	...	VII, 45	वरंड	...	VII, 86
वत्थी	...	VII, 31	वरडी	...	VII, 84
वदिकलिय	...	VII, 50	*वरुअ	...	VI, 91
वइल	...	VII, 35	वरेइत्थ	...	VII, 47
वइय	...	VII, 36	वलअंगी	...	VII, 43
वइअ	...	VII, 37	वलंगणिया	...	VII, 43
वइी	...	VII, 30	वलगांगणी	...	VII, 43
वप्प	...	VII, 83	वलमय	...	VII, 48
वप्पिण	...	VII, 85	वलय	...	VII, 85
वप्पीअ	...	VII, 33	वलयणी	...	VII, 43
वप्पीडिय	...	VII, 48	वलयबाहु	...	VII, 52
वप्पीइ	...	VII, 40, VI, 90	*वलवट्टि	...	VI, 91
*वप्पाउल	...	VI, 92	वलवाडी	...	VII, 43
वम्भय	...	VII, 38	वलविय	...	VII, 48

वल्गुहि	...	VII, 32	वहोल	...	VII, 39
वलिय	...	VII, 35	वाउ	...	VII, 53
वलिया	...	VII, 34	वाउत्त	...	VII, 88
वल्ग	...	VII, 31	वाउल्ल	...	VII, 56
वल्गई	...	VII, 36	*वाउल्लौ	...	VI, 92
वल्गर	...	VII, 86	वाउंतरा	...	VII, 58
वल्गरी	...	VII, 32	वाडिम	...	VII, 57
*वल्गवाय	...	VI, 26	वाडिम	...	VII, 56
वल्गाभ	...	VII, 84	वाडी	...	VII, 43
वल्गादय	...	VII, 45	वाडि	...	VII, 53
वल्गी	...	VII, 32	वाणभ	...	VII, 54
ववणी	VII, 32, VI, 82		वाणवाल	...	VII, 60
ववत्यंभ	...	VII, 49	वाणीर	...	VII, 56
ववसिय	...	VII, 42	वाम	...	VII, 47
ववहिष	...	VII, 41	वामणिभ	...	VII, 59
वव्वाड	...	VII, 39	वामणिभा	...	VII, 58
वसभुड	...	VII, 49	वामरि	...	VII, 54
वसल	...	VII, 33	वामी	...	VII, 53
वह	...	VII, 31	वाय	...	VII, 53
वहड	...	VII, 37	*वायउत्त	...	VII, 88
वहटोल	...	VII, 42	वायडघड	...	VII, 61
वहु	...	VII, 31	वायण	...	VII, 57
वहुवारिणी	...	VII, 50	वायाड	...	VII, 56
वहुसी	...	VII, 41	वायार	...	VII, 56
वहुमास	...	VII, 46	वार	...	VII, 54
वहुरा	...	VII, 40	वारसिया	...	VII, 60
वहुवा	...	VII, 40	वारिभ	...	VII, 47
वहुवाडिणी	...	VII, 50	वारिज्ज	...	VII, 55

वारुध	...	VII, 48	विश्रोल	...	VII, 63
वालंफोस	...	VII, 60	विंचिणिय	...	VII, 93
वालप्प	...	VII, 57	विक्रमण	...	VII, 67
वालवास	...	VII, 59	विक्रेणुध	...	VII, 69
वालियाफोस	...	VII, 60	विकलंभ	...	VII, 88
वाली	...	VII, 53	विकलण	...	VII, 64
वावध	...	VII, 55	विकलास	...	VII, 63
वावड	...	VII, 54	विकलस	...	VII, 88
वावडय	...	VII, 58	विगोव	...	VII, 64
वावणी	...	VII, 55	विश्वोयय	...	VII, 68
वाविध	...	VII, 57	विच्छड	...	VII, 32
वावोणय	...	VII, 59	विच्छिय	...	VII, 91
वासंदौ	...	VII, 55	विच्छेध	...	VII, 90
वासवार	...	VII, 59	विच्छोह	...	VII, 62
वासवाल	...	VII, 60	विडध	...	VII, 65
वासाणी	...	VII, 55	विडंकिया	...	VII, 67
वासुली	...	VII, 55	विडप्प	...	VII, 65
वाहगण	...	VII, 61	*विडिंचिय	...	VII, 69
*वाहगणध	...	VII, 61	विडिचिर	...	VII, 69
वाहणा	...	VII, 54	विडिम	...	VII, 89
वाहली	...	VII, 39	विडोमिय	...	VII, 57
वाहा	...	VII, 54	विडड	...	VII, 33
विश्रश्रोलिय	...	VII, 72	विडिर	...	VII, 90
विश्रंगिध	...	VII, 69	विडिरिज्ञा	...	VII, 67
विश्रंसध	...	VII, 72	विडणा	...	VII, 62
विश्रलंबल	...	VII, 33	विशिष्वर	...	VII, 68
*विडव्वाड	...	I, 129	वितत	...	VII, 64
विजरिय	...	VII, 72	*वित्त	...	VII, 33

विस्तार	...	VII, 91	विरिञ्जय	...	VII, 66
विहङ्गि	...	VII, 70	विरुष	...	VII, 63
विहङ्गा	...	VII, 65	विलम्ब	...	VII, 63
विपिप्त	...	VII, 61	विलम्बय	...	VII, 92
विष्य	...	VII, 57	विलम्बा	...	VII, 34
विष्यय	...	VII, 89	विलिङ्गरा	...	VII, 69
विष्यवर	...	VII, 66	विलिय	...	VII, 65
विष्यिङ्गि	...	VII, 70	विलिखिली	...	VII, 70
विष्फाडि	...	VII, 70	विलुपय	...	VII, 67
*विष्मय	...	VII, 68	विलुपिष	...	VII, 66
विष्मवण	...	VII, 68	विलुत्तयिष	...	VII, 73
विष्मय	...	VII, 67	विल्ल	...	VII, 88
विमय	...	VII, 71	विल्ली	...	VII, 32
विमलहर	...	VII, 72	विल्ल	...	VII, 61
विमलिय	...	VII, 92	विष्वाय	...	VII, 89
विचारिया	...	VII, 71	विसंवाय	...	VII, 72
विचाल	...	VII, 90	विसठ	...	VII, 62
विचालुष	...	VII, 68	विसमय	...	VII, 66
विरय	...	VII, 39	विसमिय	...	VII, 92
विरलिय	...	VII, 71	विसर	...	VII, 62
विरस	...	VII, 62	विसारय	...	VII, 66
विरसमु	...	VII, 49	विसारि	...	VII, 62
विरह	...	VII, 91	विसालय	...	VII, 71
विरहाल	...	VII, 68	विसि	...	VII, 61
विरिचिष	...	VII, 93	विसिष	...	VII, 64
विरिचिर	...	VII, 93	विहङ्ग	...	VII, 63
*विरिचिरा	...	VII, 93	विहङ्ग	...	VII, 63
विरिक्त	...	VII, 64	विहङ्ग	...	VII, 64

विहरिय	...	VII, 70	वेण	...	VII, 74
विहसिस्विय	...	VII, 61	वेणिय	...	VII, 75
विहाडण	...	VII, 71	वेणुणास	...	VII, 78
विहाण	...	VII, 90	वेत्त	...	VII, 75
विड्ड'ड'अ	...	VII, 65	वेदूणा	...	VII, 65
वीअ	...	VII, 93	वेप्प	...	VII, 74
वीचि	...	VII, 73	वेप्पुअ	...	VII, 76
*वीयजमण	...	VI, 93	वेयट्ट	...	VII, 66
वीलय	...	VII, 73	वेयारिय	...	VII, 95
*वीलय	...	VI, 93	वेरिज्ज	...	VII, 76
वीली	...	VII, 73	वेल	...	VII, 74
वीस	...	VII, 73	वेलंब	...	VII, 75
वुअ	...	VII, 94	*वेलणय	...	VII, 65
वुअ	...	VII, 74	*वेल्ला	...	VII, 74
वेअडिय	...	VII, 77	वेल्लाअ	...	VII, 96
वेअल	...	VII, 75	वेली	...	VII, 34
वेअल	...	VII, 95	वेलु	...	VII, 94
वेअया	...	VII, 76	वेलुंक	...	VII, 63
वेअ	...	VII, 95	वेलुलिय	...	VII, 77
वेगी	...	VII, 43	वेलूणा	...	VII, 65
वेठसुरा	...	VII, 78	वेळ	...	VII, 94
वेठि	...	VII, 74	वेळरी	...	VII, 76
वेठिअ	...	VII, 76	वेळल	...	VII, 96
*वेड	...	VI, 95	वेळा	...	VII, 94
वेडअ	...	VII, 78	वेळाअ	...	VII, 79
वेडिअ	...	VII, 77	वेवाअ	...	VII, 79
वेडिकिअ	...	VII, 78	वेसंभरा	...	VII, 77
वेडल	...	VII, 41	वेसकिअ	...	VII, 79

संडो	...	VIII, 2	सच्चिन्नय	...	VIII, 14
संडोलिअ	...	VIII, 17	सच्चेविय	...	VIII, 18
*संदट्ट	...	VIII, 18	सच्छह	...	VIII, 9
संदट्टय	...	VIII, 18	सज्जिअ	...	VIII, 47
संदेव	...	VIII, 7	सज्जोक्क	...	VIII, 3
संधारिय	...	VIII, 1	सट	...	VIII, 46
संधिय	...	VIII, 8	सटय	...	VIII, 3
संपडिय	...	VIII, 14	सटि	...	VIII, 1
संपणा	...	VIII, 8	सणिअ	...	VIII, 47
संपणा	...	VIII, 8	सखत्तिय	...	VIII, 18
संपत्तिया	...	VIII, 18	सखविअ	...	VIII, 50
संपत्तिय	...	VIII, 11	सखिय	...	VIII, 5
संपा	...	VIII, 2	सखुभिय	...	VIII, 48
संपासंग	...	VIII, 11	सखेज्ज	...	VIII, 6
संप	...	VIII, 1	सख्हाई	...	VIII, 9
संपालि	...	VIII, 5	सत्तत्थ	...	VIII, 10
संभली	...	VIII, 9	सत्तली	...	VIII, 4
संभव	...	VIII, 4	सत्तावीसजोअण	...	VIII, 22
संभुल्ल	...	VIII, 7	सत्ति	...	VIII, 1
संवट्ठिअ	...	VIII, 12	सत्तिअणा	...	VIII, 16
संवाअअ	...	VIII, 48	सत्थ	...	VIII, 1
संवेल्लिय	...	VIII, 12	सत्थइय	...	VIII, 13
संसप्पिय	...	VIII, 15	सत्थर	...	VIII, 4
संसाहण	...	VIII, 16	सहाल	...	VIII, 10
सगय	...	VIII, 3	सभर	...	VIII, 3
सगेह	...	VIII, 6	समइच्छिय	...	VIII, 20
*सग्गह	...	VIII, 4	समरसइहय	...	VIII, 22
सज्जविअ	...	VIII, 17	समसीस	...	VIII, 50

समसौसी	...	VIII, 13	सविस	...	VIII, 4
समुगिय	...	VIII, 13	सब्वला	...	VIII, 6
समुष्णी	...	VIII, 17	ससराइय	...	VIII, 20
समुष्किय	...	VIII, 49	सह	...	VIII, 1
समुइणवणीय	...	VIII, 50	सहउत्थिआ	...	VIII, 9
समुइहर	...	VIII, 21	सहगुह	...	VIII, 16
समुपिंजल	...	VIII, 50	सहरला	...	VIII, 14
समोसिअ	...	VIII, 49	साइ	...	VIII, 22
सयग्धी	...	VIII, 5	साइज्जिय	...	VIII, 26
सयढ	...	VIII, 11	साइय	...	VIII, 25
सयत्त	...	VIII, 5	साउल्ल	...	VIII, 24
सयराह	...	VIII, 11	साणइय	...	VIII, 13
सरत्ति	...	VIII, 2	साणुर	...	VIII, 24
सरमेय	...	VIII, 13	सामंती	...	VIII, 23
सरली	...	VIII, 2	सामगिय	...	VIII, 53
सरलीआ	...	VIII, 15	सामरि	...	VIII, 23
सरह	...	VIII, 47	सामिय	...	VIII, 23
सरा	...	VIII, 2	सामुह	...	VIII, 23
सराह	...	VIII, 5	साय	...	VIII, 51
सराहअ	...	VIII, 12	*सायंदूर	...	VIII, 51
सरिवाअ	...	VIII, 12	सायंदूला	...	VIII, 25
सरिसाहुल	...	VIII, 9	सारमिय	...	VIII, 25
सरेवअ	...	VIII, 48	साराडि	...	VIII, 24
सलली	...	VIII, 3	सारिष्किया	...	VIII, 27
सलइय	...	VIII, 11	सारी	...	VIII, 22
सवडंसुह	...	VIII, 21	सालंकी	...	VIII, 24
सवाअ	...	VIII, 7	सालंगणी	...	VIII, 26
सवास	...	VIII, 5	सालही	...	VIII, 24

साला	...	VIII, 22	सिंदुवण	...	VIII, 32
सालाणअ	...	VIII, 27	सिंदूर	...	VIII, 30
सालुअ	...	VIII, 52	सिंदोला	...	VIII, 29
सावअ	...	VIII, 23	सिंपुअ	...	VIII, 30
सासबुल	...	VIII, 25	सिंबाडी	...	VIII, 29
साह	...	VIII, 51	सिंबीर	...	VIII, 28
साहंजण	...	VIII, 27	सिग्ग	...	VIII, 28
साहंजय	...	VIII, 27	सिज्जूर	...	VIII, 30
साहरअ	...	VIII, 26	सिण्हा	...	VIII, 53
साहिलय	...	VIII, 27	सित्या	...	VIII, 53
साही	...	VIII, 6	सित्थि	...	VIII, 28
साहुली	...	VIII, 52	सिद्ध	...	VIII, 30
साहेज्जअ	...	VIII, 26	सिद्धय	...	VIII, 31
सिअंग	...	VIII, 31	सिप्प	...	VIII, 28
सिआली	...	VIII, 32	सिरिंग	...	VIII, 32
सिखल	...	VIII, 10	सिरिहही	...	VIII, 32
सिंग	...	VIII, 28	सिरिमुह	...	VIII, 32
सिंगअ	...	VIII, 31	सिरिवअ	...	VIII, 32
सिंगिणी	...	VIII, 31	सिरिवच्छीव	...	VIII, 33
सिंगेरिवअ	...	VIII, 33	सिद्धअ	...	VIII, 30,
सिंधुअ	...	VIII, 31	सिलिंद	...	VIII, 30
सिंड	...	VIII, 29	सिब्विणी	...	VIII, 29
सिंठ	...	VIII, 20	सिब्बी	...	VIII, 29
सिंठा	...	VIII, 29	सिसिर	...	VIII, 31
सिंदी	...	VIII, 29	सिहंडइल	...	VIII, 54
सिंदीर	...	VIII, 10	सिहरिणी	VIII, 33, I, 154	
सिंदु	...	VIII, 28	सिहरिआ	...	VIII, 33
सिंदुरय	...	VIII, 54	सिहि	...	VIII, 28

सिद्धिष	...	VIII, 31	सुदारुण	...	VIII, 39
सीञ्चणय	...	VIII, 55	सुदुम्भणिया	...	VIII, 40
सीञ्चलि	...	VIII, 55	सुह	...	VIII, 33
सीइया	...	VIII, 34	सुहवाल	...	VIII, 38
सीउगय	...	VIII, 34	सुरंगि	...	VIII, 37
सीमंतय	...	VIII, 35	सुरजेठ्ठ	...	VIII, 31
सीय	...	VIII, 33	सुलस	...	VIII, 37
सीरोवहासिआ	...	VIII, 36	सुलसमंजरी	...	VIII, 40
*सीलुट्ट	...	VIII, 35	सुली	...	VIII, 36
सीलुट्टय	...	VIII, 35	सुवख	...	VIII, 37
सीसक	...	VIII, 34	सुवखबिंदु	...	VIII, 40
सीसय	...	VIII, 34	सुवुष्ठा	...	VIII, 37
सीहंडय	...	VIII, 28	सुब्बिया	...	VIII, 38
सीहणही	...	VIII, 35	सुसंठिया	...	VIII, 39
सीहरअ	...	VIII, 12	सुहउत्थिआ	..	VIII, 9
सीहलय	...	VIII, 34	सुहरा	...	VIII, 36
सीहलिया	...	VIII, 55	सुहराअ	...	VIII, 56
सुअणा	...	VIII, 38	*सुहलि	...	VIII, 36
सुई	...	VIII, 36	सुहेलि	...	VIII, 36
सुंकय	...	VIII, 38	सुअरि	...	VIII, 41
*सुंकल	...	VIII, 38	सुइअ	...	VIII, 39
सुंविद्य	...	VIII, 37	सुई	...	VIII, 41
सुकुमालिय	...	VIII, 40	सुयल	...	VIII, 38
सुग्ग	...	VIII, 56	सुरंग	...	VIII, 41
सुज्जय	...	VIII, 56	सुरण	...	VIII, 41
सुज्जरअ	...	VIII, 39	सुरहअ	...	VIII, 42
सुटिअ	...	VIII, 36	सुरलि	...	VIII, 57
सुणहसिय	...	VIII, 39	सुलच्छ	...	VIII, 42

सुलतारी	...	VIII, 42	सोवत्य	...	VIII, 45
सुला	...	VIII, 41	सोव्वअ	...	VIII, 45
सेअ	...	VIII, 42	सोसण	...	VIII, 45
सेआली	...	VIII, 27	सोसणी	...	VIII, 45
सेआलुअ	...	VIII, 44	सोहंजण	...	VIII, 37
सेवाडअ	...	VIII, 43	सोहणी	...	VIII, 17
सेज्जारिय	...	VIII, 43	सोही	...	VIII, 58
सेट्टि	...	VIII, 42			
सेयाल	...	VIII, 58			
*सेरिभ	...	VIII, 44	हंजअ	...	VIII, 61
सेरिभअ	...	VIII, 44	हकोव	...	VIII, 60
सेरी	...	VIII, 57	हकुत्त	...	VIII, 60
सेलूस	...	VIII, 21	हडमहड	...	VIII, 65
सेल्ल	...	VIII, 57	हड	...	VIII, 59
सेवाल	...	VIII, 43	हडहड	...	VIII, 74
सेहरअ	...	VIII, 43	हडड	...	VIII, 59
सेहिय	...	VIII, 1	हण	...	VIII, 59
सोअ	...	VIII, 44	हणु	...	VIII, 59
सोत्ती	...	VIII, 44	हत्य	...	VIII, 59
सोमइय	...	VIII, 39	हत्यच्छुहणी	...	VIII, 65
सोमहिंद	...	VIII, 45	हत्यल	...	VIII, 73
सोमहिड	...	VIII, 43	हत्यल्ल	...	VIII, 60
सोमाण	...	VIII, 45	हत्यल्लिय	...	VIII, 64
सोमाल	...	VIII, 44	हत्यल्ली	...	VIII, 61
सोलहावत्तअ	...	VIII, 46	हत्यार	...	VIII, 60
सोल्ल	...	VIII, 44	हत्यियचक्कु	...	VIII, 65
सोवण	...	VIII, 58	हत्यिमल्ल	...	VIII, 63
सोवणमत्तिया	...	VIII, 46	हत्यिवअ	...	VIII, 63

हृत्विहरि	...	VIII, 64	*हिंडोल	...	VIII, 69
हृत्योडि	...	VIII, 73	हिंडोलण	...	VIII, 76
हृदय	...	VIII, 62	हिंडोलय	...	VIII, 69
हृन्मिय	...	VIII, 62	हिंविभ्र	...	VIII, 68
हरपञ्चुअ	...	VIII, 74	हिका	...	VIII, 66
हरि	...	VIII, 59	हिकास	...	VIII, 69
हरिचंदण	...	VIII, 65	हिकिय	...	VIII, 68
हरिमिग	...	VIII, 63	हिज्ज	...	VIII, 67
हरियाली	...	VIII, 64	हिड्ड	...	VIII, 67
हलप	...	VIII, 61	हिडाहिड	...	VIII, 67
हलबोल	...	VIII, 64	हिडोलणय	...	VIII, 76
हलहल	...	VIII, 74	हिड्ड	...	VIII, 67
हलाहला	...	VIII, 63	*हिल	...	VIII, 67
हलूर	...	VIII, 62	हिल्या	...	VIII, 67
हलपफलिय	...	VIII, 59	हिरडी	...	VIII, 68
हल्लिअ	...	VIII, 62	हिरिंव	...	VIII, 69
हल्लीस	...	VIII, 61	हिरिमंथ	...	VIII, 70
हविय	...	VIII, 62	हिरिवंग	...	VIII, 63
हसिरिया	...	VIII, 62	हिला	...	VIII, 66
हारा	...	VIII, 66	हिल्ला	...	VIII, 66
हाल	...	VIII, 66	हिल्लूरी	...	VIII, 67
हालाहल	...	VIII, 75	हिल्लोडण	...	VIII, 69
*हालाहला	...	VIII, 75	हिसोहिसा	...	VIII, 69
हालुअ	...	VIII, 66	हीर	...	VIII, 70
हाव	...	VIII, 75	हीरण्णा	...	VIII, 67
हाविर	...	VIII, 75	हीसमण	...	VIII, 68
हासीय	...	VIII, 62	हुंकय	...	VIII, 71
हिंचिय	...	VIII, 68	हुंकुरव	...	VIII, 71

हुड	...	VIII, 70	हम	...	VIII, 71
हुडुम	...	VIII, 70	हेयाल	...	VIII, 72
हुडुय	...	VIII, 70	हेरंव	...	VIII, 76
हुड्डा	...	VIII, 70	हेरिंव	...	VIII, 72
हुत्त	:	VIII, 70	हेला	...	VIII, 71
हुरडी	...	VIII, 71	हेलुअ	...	VIII, 72
हुलिय	...	VIII, 59	हेलुका	...	VIII, 72
हुलुवी	...	VIII, 71	होरण	...	VIII, 72

D.G.A. 80

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
NEW DELHI
Issue record.

Call No.— R JPr4K/Hem/Ban-8731

Author— Hemacandra.

Title— Deśināmamālā. Pt.1.

Borrower's Name	Date of Issue	Date of Return
Dr. L. J. Parash.	29-5-61	27-8-61
Prof. Dev Raj Chanana	2/2/67	1/11/67
Dr. N.	25/2/67	11/3/67

✓ 891.30503

~~Pratiksha Dictionaries~~

~~Desinam Mala~~

Kosa

Prākrit — Dictionary.
Dictionary — Prākrit